002
С 24
БФ

ПОЧАТКИ КНИГОПЕЧАТАНЯ НА ЗЕМЛЯХ УКРАІНИ

в память 350-літя першоі друкованоі книжки на Украіні у Львові 1573-4 р.

із 560 зразками друку і прикрас давньоі книги Украіни

замислом, трудом і заходами Іларіона Свєнціцкого

накладом Наукової Фундаціі Галицкого Митрополита

Андрея Шептицкого ЧСВВ.

„Національний Музей"

у Львові.

В ПЕЧАТНІ МОНАСТИРЯ ЧИНА СВ. ВАСИЛІЯ В. У ЖОВКВІ

1924 РОКУ

002
С24
Б.9

ПОЧАТКИ КНИГОПЕЧАТАНЯ НА ЗЕМЛЯХ УКРАІНИ

в память 350-літя першоі друкованоі книжки на Украіні у Львові 1573-4 р.

із 560 зразками друку і прикрас давноі книги Украіни

замислом, трудом і заходами Іларіона Свєнціцкого

накладом Наукової Фундаціі Галицкого Митрополита

Андрея Шептицкого ЧСВВ.

„Національний Музей"

у Львові.

В ПЕЧАТНІ МОНАСТИРЯ ЧИНА СВ. ВАСИЛІЯ ВЕЛ. У ЖОВКВІ 1924 РОКУ

03

733632

Державна історична бібліотека УРСР

2021

83

10

002 | 733632
С-24 | Свєнціцький,
Початки книго-
печатаня на землях
України | Л, 1924
6.07.80

ОГЛАВ.

I. Часть історична.

Стор.

1. *Початок печатаня книжок у Німців і їх сусідів* 3
(Початки книгопечатаня 4. — Звязок первопечатаня з рукописами 5. — Зміст перводруків 6. — Вага книгопечатаня, його розвиток 7. — Книгопечатаня в поодиноких націй 8. — Послідовність праці в книгопечатному ділі 9. — Организація книжного ринку 10. — Кождому своя книжка 11. — Противники книгопечатаня 12. — Література предмету 12.)

2. *Словянскі перводруки* 13
(Характерні риси видань Фіоля 1491. Ідейний підклад південних перводруків 14. — Виданя доктора Франца Скорини 15. — Білорускі перводруки 16. — Жива народня мова перводруків 17.)

3. *Іван Федоров Москвитин* 18
(Початки книгопечатаня в Москві, та на Східнословянских Землях 18. — Книгопечатаня в Заблудовю 1568—70 — Ідейна основа діяльности Івана Федорова 21.)

4. *Львів 1573—4* 22

5. *Подвиг видавця. Книгопечатаня в Острові 1580—1612 р.* 24
(Література до глав 2—5 ст. 26).

6. *Дермань 1603—5 р.* 27

7. *Братска друкарня у Львові 1591 р.* 29

8. *Дрібні друкарні Галичини і Волині* 31
(Стрятин 31. — Крилос 32. — Домжив Люткович в Угерцях, Червертні і Чорній та Луцку 32. — Друки Кирила Транквиліона Ставровецкого в Почаєві і Рохманові 33. — Кремянець 33. — Соболь і Вербицкий у Київі 34. — Література 34.)

9. *Книгопечатаня у Вильні і на Білій Руси* 35
(Мстиславець і Мамоничі 35. — Євє. 36. — Література 36.)

10. *Характеристика стародруків* 37
(Ідейний підклад книгопечатної діяльности на Заході і у Словян 37. — Характеристика перводруків Москви 39. — Х-ка перводруків Украіни 40. — Література 40.)

11. *Монастирскі книгопечатні* 41
А). Печатня Київопечерскої Лаври 41. — Соперництво монастирів із світскою друкарнею 42. — Б). Чернигів 43. — В). Унів 44. — Г). Почаів 45 — Література предмету 46.)

II. Часть. Видавничо-друкарска техника

1. *Видавничий капитал* 49
(Видаток на зиск 50. — Перші друкарскі умови на землях Східного Словянства 51. — Заробіток первопечатника Івана Федорова 52.)
2. *Цехова организація. Друкарский монополь.* 53
(Спір Братскоі Друкарні зо Слезкою 54. — Хиткі королівскі привилеі 55. — Проворний ходотай 56.)
3. *Умови Львівского Успенского Братства з друкарями на друк книжок* 54
(Плата друкарскій челяди 58. — Видавничі умови 1688—1723 р. 59. — Література 60.)
4. *Випосаженя і челядь друкарні* 61
(Друкарска челядь у Львові 1587—1627 р. 62. — Черенки, Словолитники 63. — Інвентура Братскоі Друкарні 64.)
5. *Зиск і страта видавців* 65
(Обмани друкарів 65. — Визиск професійного робіника 66. — Література про папер 66.)
6. *Папер* 67
(Папірні і торговці папером 67. — Достава паперу 68.)
7. *Рисівники і різчикп дереворитів* 69
(Дереворити Федорівских видань 69. — Звязок дереворитy з іконою і житям 70. — Плата за дереворити 71. — Львівскі дереворитники 1574—1767 р. 72. — Київскі 1618—1766. р. 73. — Могилевскі 1676—1701. р. 74. — Чернигівскі 1683—1785 р. 74. — Почаівскі 1734—1798 р. 75. — Звязок між дереворитами Украіни і Волощини 75. — Давня традиція румунских дереворитів 76. — Література предмету 76.)
8. *Книжна торговля у Львові* 77
(Книготорговці-німці, Іван Федоров і Син, Слезка 77. — Спосіб продажи по торгам 78. — Засновок сталоі книготорговлі у Львові 78. — Підвисшуванє ціни 79. — Продажа братских книг у Львові 1612—1692 р. 80.)
9. *Послівя* 83

III. Часть. Річеві прилоги — друків і дереворитів

Таблиця
I. 1. Розпятя з Октоіха Фіоля 1491, ... Краків
2. Сторінка Часлослова „ „ . . . . . „
II. 3. Титулова карта Псалтирі Скорини 1525 . . . . . Вильно
4. Передмова до „ „ „ . . . . . „
5. Початкові букви з Біблії „ 1517—19 . . . . . Прага
III. 6. св. Петка і текст з Молитвослова Вуковича 1547 . . . . . Венеція
IV. 7. св. Георгій „ „ „ „ . . . . . „
V. 8. Чудо над сліпцем з Тріоди цвітноі 1550 р. . . . . Молдоволощина
VI. 9. ап. Лука з Апостола Іоана Ѳедорова 1563—4 . . . . . Москва
(обор.) 10. Початок тексту Дѣяній (л. 16.) „ „ . . . . . „
11. л. 52-й „ „ „ „ . . . . . „
VII. 12. Цар Давид (побільшено 1·5) з Псалтирі Федорова 1569 . . . . . Заблудів
(обор.) 13. з Передмови до „ „ „ . . . . . „
14. конець „ „ Учит. Євангелія „ „ . . . . . „

Таблиця		
VIII.	15. ап. Лука з Апостола Федоровича 1574	Львів
(обор.)	16. як ч. 10. „ „ „	„
	17. „ „ 11. „ „ „	„
IX.	18. початок Послівя Апостола „ „	„
X.	19. Титулова карта Біблії „ 1581	Острог
(об.)	20. початок Мойсеєвої пісні з Псалтирі Федоровича 1580	„
	21. Конець грец. і словянс. передмови до Біблії Федорова 1581	„
XI.	22. сторінка 1-а тексту „	„
	23. Конець із знаком Івана Федоровича „	„
XII.	24. Апокрисису — титул 1597 р.	„
	25. Розпятя з Лѣкарства 1607 р.	„
(обор.)	26—7. Послівя „ „	„
XIII.	28. Тестамент царя Василія 1607 р.	„
	29. „ з Віршованої передмови 1607 р.	„
(обор.)	30—31. Словянский і народно-книжний текст 1-ого л. Тестаменту 1607 р.	„
XIV.	32. конець Часослова 1612 р.	„
	33. заголов. лист Мѣсяцеслова при Часослові 1612 р.	„
XV.	34. Передмова до листу патр. Мелетія 1605 р.	Дермань
	35. Розпятя з Октоіха 1604 р.	„
XVI.	36. Частина ст. 122-ої Статута Литовского 1588 р.	Вильно
(об.)	37. Слов. і польс. текст з Казаня 1596 р.	„
XVII.	38. Титулова карта Граматики Зизанія 1596 р.	„
	39. „ „ Учительного Євангелія 1616 р.	Євє
(об.)	40. Королівский привилей на друк Мамоничам, з Тріоди цвт. 1609 р.	Вильно
XIII.	41. Титул. карта Служебника Гедеона Балабана 1604 р.	Стрятин
(об.)	42. з Передмови до „ „ „	„
	43. ст. 422-а із „ „ „	„
XIX	44. Григорій Двоєслов „ „ „	„
(об.)	45—46. Початкові букви „ „ „	„
XX.	47. Заставки „ „ „	„
XXI.	48. Тит. кар. Требника „ 1606	„
(об.)	49. з Передмови „ „ „ „	„
	50. Початок чина вінчаня „ „	„
XXII.	51. Тит. кар. Учительного Євангелія „	Крилос
XXIII.	52. „ „ Зерцала богосл. К. Т. Ставровецкого 1618 р.	Почаів
(об.)	53. з Передмови Учит. Євангелія „ 1619 р.	Рохманів
XXIV.	54. л. 13-й з Перла многоцінного К. Т. Ставровецкого 1646, р.	Чернигів
(об.)	55. л. 27. об. „ „ „ 1699 р.	Могилів
XXV.	56. Тит. кар. Собранія вкратці П. Д. Лютковича 1618 р.	Угерці
	57. л. 55 із Апостолів і Євангелій „ 1620	„
XXVI.	58. Тит. кар. Казаня памяти Ал. Шептицкого „ 1622	„
(об.)	59—60. із „ „ „ „	„
XXVII.	61. Лямент по о. Іоані Василевичу „ 1628	Луцк
	62. л. 1-й з Апостолів і Євангелій 1640	„
(об.)	63 ст. 18 і 19 з Писмениці 1638	Кремянець
XXVIII.	64. Тит, ст. Букваря Спиридона Соболя 1631	Кутеін
(об.)	65—67. Азбука „ „ „	„
XXIX	68. Варлаам і Йоасаф з Гісториі 1637	„
(об.)	69. Передмова до „ „	„

Таблиця				
XXX.	70.	тит. кар. Анфологіона 1678		Новгород Сіверский
XXXI.	71.	з Передмови до Требника Вербицкого 1635		Долго Поле
	72.	тк. Краткого Собранія угроруского 1727		Тернава
XXXII.	73.	Метрика церковна Ант. Винницкого 1670		Унів
XXXIII.	74.	Виклад о церкві	„	„
(об.)	75.	Передмова до Викладу	„	„
	76.	Житіє св. Володимира	„	„
XXXIV.	77.	Ц. Давид Т. Коцовского із Псалтирі Дорофея 1673		„
	78.	Богомати з румун. Акафисту	1673	„
(об.)	79.	тк. румун. Пречестный Акафист	„	„
XXXV.	80.	т. к. Часословця	1674	„
	81.	з „ герб Шептицких	„	„
	82.	Початок передмови Варл. Шептицкого до Псалтирі 1678 з присвятою батькови Захарії		„
XXXV.	83.	тк. Учительного Євангелія 1696		„
(об.)	84.	оборот тит. карти Учит. Євангелія 1696		„
XXXVII.	85.	т. к. Собранія припадков 1732		„
(об.)	86.	з л. 28. об. Служебника 1747		„
XXXVIII.	87—88	заставки Н. Зубрицкого із Служебника 1733		„
(об.)	89—90.	Початкові букви Служебника	„	„
XXXIX.	91.	як 87—88	„ „	„
(об.)	92.	„ 89—90	„ „	„
XL.	93.	„ 91	„ „	„
(об.)	94.	„ 92	„ „	„
XLI.	95.	Заставки і кінцівки	„ 1740	„
	96.	Початкові букви	„ 1747	„
XLII.	97.	як 95	„ „	„
(об.)	98.	„ 96	„ „	„
XLIII.	99.	„ „	„ 1740	„
(об.)	100.	„ „	„ 1747	„
XLIV.	101.	Титулова карта	„ 1734	Почаів
(об.)	102.	Заставки	„ „	„
	103.	л. 123-й з Богословія	1756	„
XLV.	104.	Григорій Двоєслов із Служебника	1734	„
	105.	Богомати з Псалтирі	1740	„
(об.)	106—7.	Початкові букви	„ 1734	„
XLVI.	108.	Заставки Акафистів	1740	„
(об.)	109.	Початкові букви Псалтирі	1750	„
XLVII.	110.	Заставки	„ 1750	„
	111.	„ Часослова	1760	„
(об.)	112—113.	Початкові букви Служебника	1785	„
XLVIII.	114.	Іван Златоуст Ад. Ґочемского із Служебника 1791		Почаів
(бо.)	115.	т. к. Лексикона слов.-польского 1722		Супрасль
XLIX.	117—119.	евг. Матвій і Марко, св. Антоній Печ. і Єлисей з Анфол. 1618		Київ
(об.)	120.	із 806-ої ст. Служба Феодосію Печ. з Анфологіона 1618		„
L.	121—4.	Введеня, Благовіщеня, Різдво, Стрітеня	„ „	„
LI.	125—8.	Хрещеня, Преображеня, Успеня, Покрова	„ „	„
(об.)	129.	ст. 28. з Омілії 1625		„
LII.	130.	IсХс серед Святих з Тріоди постної 1627		„

Таблиця

131. Розпятя з Тріоди постної 1627 . . . . . Київ
(об.) 132. Початкові букви „ „ . . . . . „
LIII. 133. Семий Собор в Никеї 787 р. з Тріоди постної 1627 . . . . . „
134. Потопа з Тріоди постної 1627 . . . . . „
LIV. 135—8. Воскресеня, Симеон Стовп., Митар і Фарис., Каін убив Авеля 1627 . „
LV. 139. Ліствиця св. Івана з Тріоди постної 1627 . . . . . „
140. Видіня св. Антонія „ „ „ . . . . . „
LVI. 141. Лик святих, Гріхопаденя з Троди постної 1627 . . . . . „
LVII. 144—5. Страшний суд, Блудний син „ „ „ . . . . . „
LVIII. 146. св. Дорофей з Поученія 1628 . . . . . „
147. Богомати з вензелем ꙗхкѧ. із Служебника 1629 . . . . . „
(об.) 148. Початкові букви „ „ . . . . . „
LIX. 149. Розпятя (гл. 376 тб. CXXXI.) „ „ . . . . . „
(об.) 150. як 148 „ „ . . . . . „
LX. 151. Патр. Калист з Учительного Євангелія 1637 . . . . . „
(об.) 152. Початкові букви „ „ „ . . . . . „
LXI. 153—4. Немилосерний віритель, Весільні гості „ . . . . . „
LXII. 155 – 6 ап. Петро тоне, Богач і небо „ . . . . . „
LXIII. 157—8. Воскресеня в Наін, Чудо з біснуватим Єван. Учит. . . . . „
LXIV. 159—106. Чудо з хлібами, Таланти слугам „ „ . . . . . „
LXV. 161—2. Богач і смерть, Невірні садівники „ „ . . . . . „
LXVI. 163—4. Чудо з двома сліпцями, Кровоточива „ „ . . . . . „
LXVII. 165—6. Око-світильник, Продовженя проповіди „ „ . . . . . „
LXVIII. 167—8. Вїзд у Єрусалим, Воскрешеня Лазаря „ „ . . . . . „
LXIX. 169—70. Воскресеня, Мироносиці „ „ . . . . . „
LXX. 171—2. Розслаблений, Сліпорождений „ „ . . . . . „
LXXI. 173—4. Самарянка, Вознесеня „ „ . . . . . „
LXXII. 175—6. Симон — Петро і Андрій, Сотник „ „ . . . . . „
LXXIII. 177—8. Біснуватий, Дочка Яіра „ „ . . . . . „
LXXIV. 179—80. Розслаблений, Ловитва риб „ „ . . . . . „
LXXV. 181—2. Сівач, Багач і Лазар „ „ . . . . . „
LXXVI. 183—5. Христос і Фарисей, Кінцівка „ „ . . . . . „
LXXVII. 186. Заставиця з Тріоди постної . . . . . „
187. Тайна вечера, Молитва, Прибитя до хреста, Розпятя із Служеб. 1653 . „
LXXVIII. 188. Синопсіс Ґізіеля 1680 . . . . . „
(об.) 189. ст. 197 Синопсіса „ . . . . . „
LXXIX. 190. Епітафіон П. Орлика — Варлааму Ясинскому 1707 . . . . . „
(об.) 191. „ „ „ „ „ . . . . . „
(природна величина оргиналу 30 × 84 смт.)
LXXX. 192—3. Початкові букви Акафистів 1732 . . . . . „
LXXXI. 194. Философія Аристотелева 1745 . . . . . „
LXXXII. 195—8. Заставки Апостола 1574 . . . . . Львів
(об.) 199—200. „ „ „ . . . . . „
LXXXIII. 203—5. „ і друкарский знак Федорова 1574 . . . . . „
LXXXIV. 206. Збірна грамота українского епископату 1590 . . . . . „
LXXXV. 207—9. тк. Адельфотиса і 2 сторінки 1591 . . . . . „
LXXXVI. 210—12. тк. О воспитаніи чадъ, (оборот тит. карти і вірш) 1609 . . . . . „
LXXXVII. 213—4. з Передмови до Книги о священстві і остання сторінка 1614 . . . „
LXXXVIII. 215 – 16. тк. Віршів з трагедії Хрістос пасхон і Розпятя з текстом 1630 . „

Таблиця
LXXXIX. 217—18. з Віршів на Воскресеня з назвами учнів-акторів 1631 . . . . . Львів
XC. 219—222. Сауло-Павло, Петро і хромець, Маслосв., Очищ. бісн. з Апост. 1639 „
XCI. 223—6. Сош. св. Духа, Воскр. Товифи, ап. Павло, Плащен. з неба „ „ „
XCII. 227—9. Павло і гадина, Вїзд у Єрусалим, Смерть Ананіі і Сафири „ „ „
XCIII. 230—3. Жертва Авраама, Хрещ. Госп., Сауло-Павло, Хрещ. Евнуха „ „ „
XCIV. 234—5. Заставка і ап. Петро з Апостола 1639 . . . . . „
XCV. 236. ап. Іван — ıахлѯ В. Ѳ. „ „ . . . . . „
XCVI. 237—8. Заставка і початкові букви „ „ . . . . . „
XCVII. 239. тк. О тайнах церковних 1642 . . . . . „
XCVIII. 240. Заставочка з Апостола 1639 . . . . . „
241. Мудрі і нерозумні діви в Тріоди цвітноі 1642 . . . . . „
242—7. Шість заставок з Часослова „ . . . . . „
XCIX. 248—258. Одинадцять заставок „ „ . . . . . „
(об.) 259—260. Початкові букви з Тріоди цвітноі „ . . . . . „
C. 261. Іван Дамаскин з Октоіха 1644 . . . . . „
262. Усікновеня св. Івана з Учит. Євангелія 1643 . . . . . Ясси
(об.) 263—5. Заставки з Октоіха 1644 . . . . . Львів
CI. 265 (bis). тк. Євангелія „ . . . . . „
(об.) 266. Конець „ Матвія „ . . . . . „
CII. 267. Євг. Марко „ . . . . . „
(об.) 268. Оглав Євангелія Марка „ . . . . . „
CIII. 269—70. Блудний син у батька, При кориті із свиньми з Євангелія 1644 „
(об.). 271— 3. Заставки „ „ „
CIV. 274 80. Благовіщеня, Ангели в Авраама, Різдво, Мит. і Фарисей „ „ „
Сівач, Плата робітникам, Богач і Лазар „ „ „
(об.) 281— 2. Початкові букви „ „ „
CV. 283 90. Поклон Волхвів, Поклон Пастирів, Утеча в Єгипет „ „ „
Обрізаня, Іс̈ між книжниками, Прогнаня торговців, Покуса, „ „ „
Смоківниця „ „ „
CVI. 291— 7. Іс̈ з Учениками, Самарянка, Розпятя, Нечистий, Миро- „ „ „
носиці, Вознесеня, Сошествія „ „ „
CVII. 298—304. Іс перед Пилатом. Тайна вечера, Іс у Каяфи, Вїзд „ „ „
у Єрусалим, Прогнаня біса, Іс і Фарисеі, Умиваня ніг „ „ „
CVIII. 305—311. Сотник, Весіля в Кані, Зрада Юди, Хс і жінка, Хс „ „ „
являється 2-ом ученикам, Буря на озері, Хс уздор. сліпця „ „ „
CIX. 312—319. Хс і Фарисей, Хс і Сотник, Марія і Марта, Явленя „ „ „
Ха Фомі, Каменованя св. Степана, Скалка і поліно, Сама- „ „ „
рянин і розбійники, евг. Матвій. „ „ „
CX. 320—4. Розпятя, Сошествія св. Духа, Петро з мечем, Хс̈ в тем- „ „ „
ниці, мале Розпятя „ „ „
CXI. 325. тк. Номоканона з друкарні Слезки 1646 . . . . . „
(об.) 326. з Передмови Желиборского до Служебника 1646 . . . . . „
327. Початкові букви „ „ . . . . . „
CXII. 328. Тк. Апостола з друкарні Михайла Слезки 1654 . . . . . „
CXIII. 329. Иліі — ап. Лука з Апостола „ „ . . . . . „
CXIV. 330—2. Заставки В. Ѳ. З. з видань 1642 . . . . . „
333—5 „ „ Апостола „ 1654 . . . . . „
CXV. 336 Положеня в гріб з Тріоди цвітноі 1663 . . . . . „
337 Кінцівка з Октоіха 1639 Андрія Скольского . . . . . „

Таблиця
CXVI. 338 Иліі 1639 р. — Цикль воскресеня з Тріоди цвітноі 1663 . . . . . Львів
339 В. Ѳ. — Іосиф Аримаф. перед Пилатом „ „ . . . . . „
340 Иліі — Розпятя без осіб „ „ . . . . . „
CXVII. 341—344. Хс і Сліпець, Хс і Розслаблений, Історія Іосифа з Тріоди цвіт. 1663 „
CXVIII. 345—6. Поява Ха патр. Петру, Вечеря у Симона Фарисея „ „ „
CXIX. 347—8. Страшний суд, Хс і Фома „ „ „
CXX. 349—350. Сошествія св. Духа, Хс і Самарянка „ „ „
CXXI. 351. т. к. Требника 1719 р. в рамці Ушакевича 1668 . . . . . „
CXXII. 352. ап. Яков з Апостола 1666 . . . . . „
CXXIV. 353—4. ап. Петро і Павло „ „ . . . . . „
CXXIV. 355. Заставка з Ключа розуміня 1663 . . . . . „
356—7. Воскрешеня Лазаря, Іосиф і Путифара з Тріоди цвітноі 1667 . . . „
CXXV. 358. У Симона. „ „ . . . „
359—60. Хрещеня і Сповідь з Требника 1682 . . . . . „
(об.) 361. Початкові букви „ „ . . . . . „
CXXVI. 362—6. Водосвятя, Маслосвятя, Похорон, Причастя, Вінчаня з Требника 1682 „
(об.) 367. Початкові букви „ „ „
CXXVII. 368. т. к. Метрики аколитовъ Іосифа Шумлянского 1668 св. Юра . . . „
369. Повченя владики духовним з Метрики Шумлянского 1687 „ . . . „
CXXVIII. 370—1 т. к. Метрик епископа Іосифа „ „ „ . . . „
CXXIX. 372. Вінчаня з „ „ „ „ „ . . . „
373. Образ світского священника „ „ „ . . . „
CXXX. 374. Всеношник із Служебника 1691 . . . . . „
375. Єв. Іоан Є. Завадовского 1683 р. з Євангелія 1690 . . . . . „
CXXXI. 376. Розпятя з пристоячими „ із Служебника 1691 пор. Ч. 149 тб. LIX. „
CXXXII. 377.—82. Дереворити Іліі 1-оі пол. XVII. в. з Анфологіона 1692 . . . . . „
CXXXIII. 383—6. „ „ „ „ . . . . . „
CXXXIV. 387—92 „ Л. М. 1688 р. „ „ . . . . . „
CXXXV. 393—8 „ Никод. Зубрицкого 1688 р. „ „ . . . . . „
CXXXVI. 399—404 „ „ „ „ . . . . . „
CXXXVII. 405—7 „ Иліі „ „ . . . . . „
408—9 „ Никод. Зубрицкого 1696 з Акафистів 1699 . . . . . „
(об.) 410. Початкові букви з Анфологіона 1692 . . . . . „
CXXXVIII. 411—426. Дереворити Никодима Зубрицкого з Акафистів 1699 . . . . . „
CXXXIX. 427—42 „ „ „ „ „ . . . . . „
CXL. 443—58 „ „ „ „ „ . . . . . „
CXLI. 459—64 (451-61) „ „ „ „ „ . . . . . „
CXLII. 465—80 (457-72) „ „ „ „ „ . . . . . „
CXLIII. 481 (463) Господь вседержитель „ із Служебника 1702 . . . . . „
482 (474) т. к. Устави собору Замойского 1744 . . . . . „
(обор). 483 (475) Початкові букви з Требника 1695 . . . . . „
CXLIV. 484—8 (476—80) Заставки Никод. Зубрицкого з Ірмологіона 1757 . . . . . „
CXLV. 489 (482) Письмо молдав. митрополита Антонія 1734 р. до Львівскоі Ставропигіі в справі відпроданого паперу.
490—2 (483—5) Фигурні кінцівки видань к. XVII. в, пол. XVIII. в. . . . . „
CXLVI. 493—4 (486—7) Зразки нотних систем з Ірмологіонів 1709 і 1757 . . . . „
(обор). 495 (488) Початкові букви Ірмологіона „ . . . . . „
CXLVII. 496. (489) 1-а стор. Артикулів братских еппа Леона Шептицкого ок. 1760 „
497. (490) Частина коректурного листа Требника Супрасльского 1760 . . . „

**

Таблиця
CXLVIII. 498. (491) Пiєснь w пану Iезусiє, кирил. польский текст з друк. Филиповича 1767 Львів
499. (492) Piesn o Panu Iezusie, латинкою украінский текст „ „ „
(об.) 500. (493) Початкові букви Служебника 1780 . . . . . „
CXLIX. 501—3 (494) Заставки „ „ . . . . . „
504. (495) Сторінка з Букваря ок. „ . . . . . „
CL. 505. (496) Каталог книг Ставропиг. друкарні 1833 . . . . . „
CLI. 506. (497) Ономастикон Петра Лодія 1791 . . . . . „
507. (498) Друкарскій знак Івана Кунотовича із видань полов. XVII. в., перероблений зі знаку Івана Федоровича . . . . . „

Прикраси в тексті.

Сторінка
3—(508) Тайна вечеря 1628 р. з Тріоди цвітноі 1631 р. . . . . Київ
(509) „З“ із Служебника 1604 . . . . . Стрятин
6—(510) Заставка з 4-ма друкарями з Апостола 1639 . . . . . Львів
7—(511) Кінцівка із Служебника 1629 . . . . . Київ
8—(512) —— видань XVII. в. . . . . Львів
9—(513) —— „ „ . . . . . „
12—(514) Кінцівка „ „ . . . . . Київ
13 (515) Знятя з Хреста 1626 з Тріоди постноі 1627 . . . . . Київ
(516) „П“ 1604 р. . . . . Стрятин
14—(517) Кінцівка з Анфологіона 1619 . . . . . Київ
15—(518) „ XVII. в. . . . . Львів
16—(519) „ „ . . . . . „
17—(520) „ 1574 з Апостола . . . . . „
18—(521) Положеня у гріб з Тріоди цвітноі 1631 . . . . . Київ
19—(522) „Х“ 1604 р. . . . . Стрятин
20—(523) Кінцівка з Апостола 1574 р. . . . . Львів
21 (524) Кінцівка. XVII. в. . . . . „
22 (525) Воскресеня Г-не з Тріоди цвітноі 1631 . . . . . Київ
23 (526) Кінцівка XVII. в. . . . . Львів
24 (527) Антоній і Федосій Печерскі, Антоній Вел. і Павел Фив. 1619 . . . . . Київ
—(528) „І“ з Апостола 1574 р. . . . . Львів
26 (529) Кінцівка 1640 р. . . . . Київ
27 (530) прп. Марія Єгипетска 1639 з Тріоди постноі . . . . . „
— „А“ з рукопису к. XVI. в.
28 (531) Кінцівка поч. XVII. в. . . . . „
29 (532) Заставка з Апостола 1757 р. . . . . Львів
—(533) П 1604 р. . . . . Стрятин
30 (534) Кінцівка пол. XVIII. в. . . . . Почаів
31 Заставка з ркп. поч. XVII. в.
—(535) „К“ 1604 р. . . . . Стрятин
34 (536) Кінцівка пол. XVII. в. . . . . Київ
35 Заставка з ркп. поч. XVII. в.
—(537) „В“ 1604 р. . . . . Стрятин
36—(538) Кінцівка із Сблужебника 1735 р. . . . . Почаів
37 Заставка з ркп. к. XVI. в.

Сторінка
37—(540) „Д“ 1604 р. . . . . Стрятин
40—(541) Кінцівка 1735 р. . . . . Почаів
41— Заставка з ркп. поч. XVII. в.
—(542) „О“ 1606. р. . . . . Стрятин
43—(543) Кінцівка 1735 р. . . . . Почаів
—(544) „С“ 1574 р. з Апостола . . . . . Львів
44—(545) Кінцівка 1735 р. . . . . Почаів
—(546) „Д“ 1604 р. . . . . Стрятин
45—(547) Кінцівка 1735 р. . . . . Почаів
—(548) „О“ 1581 р. з Бібліі . . . . . Острог
46—(549) Кінцівка 1780 р. . . . . Почаів
49— Заставка з ркп. поч. XVII. в.
—(550) „Г“ 1604 р. . . . . Стрятин
50—(551) Кінцівка 1735 р. . . . . Почаів
51—(552) „ 1750 р. . . . . „
52—(553) „ „ . . . . . „
53— Заставка з ркп. к. XVI. в.
—(554) „О“ 1581 з Бібліі . . . . . Острог
56—(555) Кінцівка пол. XVIII. в. . . . . Львів
57— Заставка з ркп. поч. XVII. в.
—(556) „З“ 1604 . . . . . Стрятин
60—(557) Кінцівка 1750 р. . . . . Почаів
61— Заставка з ркп. поч. XVII. в.
—(558) „О“ 1606 р. . . . . Стрятин
64—(559) Кінцівка 1755 . . . . . Почаів
65— Заставка з ркп. поч. XVII. в.
„А“ „ к. XVI. в.
66—(560) Кінцівка 1574 з Апостола . . . . . Львів
67— Заставиця з ркп. 1577. р. перероблена з друкованої І. Федорова
—(561) „Н“ поч. XVIII. в. . . . . Унев
68— Кінцівка з ркп. пол. XVII. в.
69— Заставиця з ркп. 1577 р.
—(562) „Б“ поч. XVII. в. . . . . Львів

Показчик річевий.

Ахатес Леонард 1473, 4
Адольф граф з Нассау 3
Borsdorf 1490, 5
Caxton 8
Cennini B. 8
Coster 8
Друкарі перші 5, вчені 9
Фіше 1470, 9
Фуст Іоган 4, 8, 49
Ґерінґ 1510, 9
Ґутенберґ Іог. 3, 4, 7, 8, 9, 14, 16, 49
Ґейнлен 1470, 9
інструмент друкарский 5
Jenson 1470—84, 4
Junius -- 1588, 9
книгопечатні перші 4.
Коберґер 1473—1513, 5
Краків, Матвій 9
Німці друкарі в обороні польскоі мови 1514—56, 17
Шарфенберґ 9, 17
Унґлер 1514, 9, 17
Вієтор 1541, 17
Люшнер 1499, 49,
метрампаш 8

Париж, німці друкарі 1470—500, 9
Португалія 1484, 9
Ратгольт 1476—86, 5
Шеффер 1456—1502, 5
Семен з Лукки 1471, 4
складачі 8
Stein 1470, 9
техника друку 8
Truber Primus 1561—3, 17
черенки 4, 5, 7; понщонги 63.
Zainer I. і G. 1468—75, 5
зміст перводруків 6—7

Кирилівскі перводруки.
Фіоля 1490-1, 5, 13—14
Црноевича 1494, 14
Басараби Молдав. 1512, 14
Скорини 1517, 15—16, 35, 50
Вуковичів 1519-62, 14—15,
Будного — Кришковского 1562, 16, 35.
Дивковича 1565—7, 17

Національна мова: зах-европейских видань 7, 17, у чехів 16, сербів 15, білорусів 15—17, поляків 17
Іван Федоров у Львові і цехи 1573, 53
в Острозі 24—6, умова друкарска 50
Острожскі виданя 25
Кграматика 1586, 26
Адельфотис 1591, 30
Почаївскі виданя 45-6.
Видавці:
Балабан Федір Юрієвич 31-2, 41
— Гедеон 29, 31—2
Вишневецка Ірина 33
Дривинский 33
Зарецкі Іван і Зиновій 35
Корецкій Сам. 33
Оньков Богдан з Вильна 16
Рудецкий Адам Урсул 32 3
— Дмитро — —
Острожский Константин князь 24—6
Пузина 33
Шептицкий Александро 32
Варлаам, Афанасій і Лев 44—5
Ярмолинскій 33
Редактори — автори:
Балабан Гедеон 29, 31—2
Богушевич 58
Досифей молдавский 45
Зизаній Стефан і Лавро 36
Могила Петро 42
Плетенецкий Єлесей 41
Ставровецкий Кирило 33
Шептицкий Варлаам 44—5
Шумлянский Іосиф 55
Друкарі — священики:
Макарій, Цетинє 1494, 14
Іван Федоров Москвитин 1563—1583.
Василій свщ. в Острозі, 24
Дамян „ „ 24, 27
Черці св. Онуфрія у Львові 1609, 62
Павло Домжив Люткович 1618, 32—3
іеродіак. Селивестр —
Черці Киів. Лаври 1617—30, 61
Друкарі — миряне:
Бабич Якуб у Вильні 35
Мстиславець 35-6, 51
Мамоничі Козма, Лукаш і Леон 35—6, 53
Гринь із Заблудівя 24, 54
„І. Ф. др." в Дермані 1604, 27
Касіянович, складач у Львові 1607, 63
Кунотович Іван 1642, 34
Слезка Михайло 1630-71, 54, 64
Скольский Андрій 1643, 54-5, 58
Стефан друкар 1643, 58
Матвій зщар 1643, 58
Михайло „ „ „
Іван майстер прас. „
Собестіян „ „ „
Лесько хлопець „ „
Тимко „ „ „
Ярмола „ „ „
Кульчицкій Дмитро 1662, 58, 63—4
Ставницкій Семен 1677-91, 54, 59, 64
„ Василь 1697—1723, 58—60
Київскі:
Вербицкий 1625—6, 34
Соболь 1628—35, 34
Захаревич 1630, 61
Зінкович складач 61
Кипрієвич батищик —
Макарієвич „ —
Вощанка у Могилеві 56
корректор Прокопович 1643, 58
Майстрови і друкарям плата 1612 у Москві, 51
Словолитники — Ґісери:
Борсдорф 1490, 5
Форстер 1591, 62
Матвій 1614—64, 62—3 Львів

Леонтій 1630, 61 Львів
Шулц, 1633, 63 „
Волошин Георг 1665, 63 „
Рудницкій Ян 1716, — „
Бурґо 1721, — „
Давидович 1731—3, — Жовква
Дереворитники:
ΛΠ — WS 1573, 69
Фойнадскі М. і П. 1630, 61
Київскі 42
Глинскій 1667, 70
Друкарні:
у Вильні 36
у Львові, 29
Стрятині 31—2
Крилосі 32
Угерцях 1618—20, 32
Четвертні 1625, 32—3
Луцку 1628, „
Чорній — „
Почаєві 1618, „
Рохманові 1619 „
Кремянці 1638, 33
Луцку 1640, 33
з Молдо-Волощиною звязки 34, 63, CXLV
передрук чужого 61
напасти Поляків на друкарню Львівску
1651—63 Студзіньского
1684—92 Мельчевского —
цензура П. Могили 42, І. Шумлянского 55

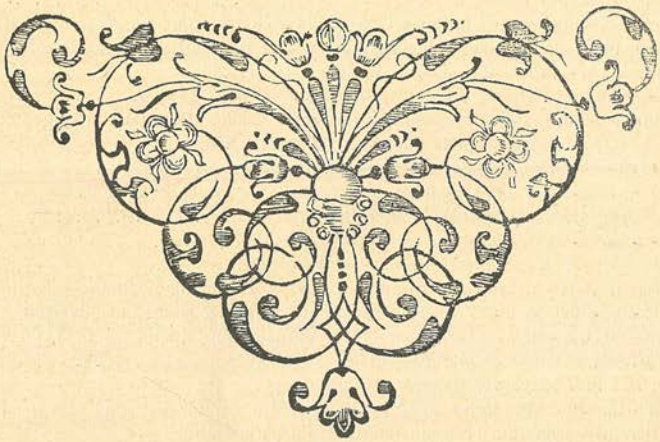

Почаів 1755 Počaiv

SUMMA RERUM.

I. Pars historica.

Pag.

1. *Origo artis typographicae Germanorum eorumque vicinorum* 3
(Artis impressoriae origo. Nexus incunabulorum cum manuscriptis. Argumenta incunabulorum. Artis typographicae valor et evolutio. Ars typographica apud gentes Europae. Series operae impressoriae. Mercaturae librariae origines. Libri speciales. Artis typographicae adversarii. Opera ad exploratas questiones pertinentia).
2. *Slavorum primi libri impressi.* 13
(Notae librorum a Fiole Cracoviae 1491 cyrillicis characteribus impressorum. Ratio idealis edendi libros apud Serbos. Opus editorium albi russi artis medicae doctoris Francisci Skorina 1517—1525. Incunabula idiomate populari edita).
3. *Diaconus Iohannes Fedorov Moscoviae impressor primus 1563—4.* 18
(Primarum officinarum typographicarum apud Slavos Orientales origines. Zabludovii 1568—9. Ratio idealis operis impressorii diaconi Iohannis).
4. *Lepoli 1573—4. libri s. t. Actus epistolaeque Apostolorum editio.* 22
5. *Constantinus Constantinides princeps Ostrohi editor librorum munificentissimus 1580-1607.* 24
6. *Officina typographica Dermanensis Monasterii 1603—5.* 27
7. *Officina Fraternitatis Stauropigianae Leopoliensis 1591 erecta.* 29
8. *Officinae typographicae minores Haliciae et Volhyniae.* 31
(Striatyn 1604—6. Krylos 1606. Editiones Cyrilli Tranquillionis Staurovezkyi Počajeviae et Rochmanovi 1618—19. Hieromonachi Pauli Lutkovič et diaconi Silvestris — Uhercis 1618—20, Četvertniae 1625, Łuzko 1628, Čornae 1629, Kremianez 1638, Luzko 1640).
9. *Ars typographica Vilnae et in Alba Russia.* 35
10. *Veterum librorum Slavorum summae exploratio* 37
(Ratio librorum edendorum apud gentes Occidentis Europei et apud Slavos. Moscoviae et Ucrainae primorum librorum impressorum perlustratio).
11. *Officinae typographicae monasteriorum.* 41
(Coenobii Kieviensis cum impressoribus saecularibus Leopoliensibus aemulatio. Officinae Černyhoviae, Unieviae, Počajeviae.)

II. Pars de modo edendi et imprimendi libros.

1. *Sumptus editoris.* 49
(Sumptus pro perceptis faciendi. Primae condictiones edendi libros apud Slavos orientales. Primi impressoris Ioannis Fedorov meritum).

Pagina

2. *Collegium impressorum. Ius exclusivum imprimendi libros.* 53
(Typographiae Stauropigianae cum impressore Slozka litigatio. Inconstantia privilegiorum regiorum. Scitus deprecator.)

3. *Condictiones Fraternitatis Stauropigianae Leopoliensis cum impressoribus librorum factae.* 54

4. *Typographiarum dotatio et socii* 61
(Socii artis impressoriae Leopoli 1587—1627. Typi et typorum fusores. Status et fundus instructus Typographiae Stauropigianae).

5. *Lucrum et detrimentum editorum* 65
(Impressorum fraudes. Impressores ab editoribus merito nudati. Opera ad chartam pertinentia).

6. *Charta.* 67
(Officinae chartariae et mercatores chartarii. Chartae exhibitio).

7. *Designatores et designationum sculptores lignarii.* 69
(Figurae ligneae librorum Iohannis Fedorov. Nexus figurarum lignearum cum imaginibus pictis et cum vita. De mercede designatorum et sculptorum. Designatores et sculptores Leopolienses 1574—1767, Kievienses 1618—1766, Mohylevienses 1676—1701, Černyhovienses 1683—1785, Počajevienses 1734—1798. Xyloritorum Ucrainae et Moldovalachiae accessitudo. Antiquae origines figurarum lignariarum Romaniae. Opera ad questiones pertinentia).

8. *Mercatura libraria Leopoliensis Ucrainorum.* 77
Mercatores germanici., Fedorov et filius, Slezka. Modus vendendi libros in foris. Origo mercaturae librariae continuae Leopoli. Pretii auctus. Mercatura libraria Stauropigiana 1612—1692).

9. *Exodium.* 83

III. Pars additamenta realia typorum et figurarum continens.

Tabula

I. 1. Crucifixio ex Octoicho Fiol 1491. a. . . . . Cracoviae
2. Pagina ex Horologio » » . . . . . »
II. 3. Charta titularis Psalterii Skorinae 1525. . . . . Vinae
4. Praefatio » » »
5. Literae initiales Bibliorum » 1517—19 . . . . . Pragae
III. 6. s. Parasceva et textus ex Euchologio Vucovič 1547 . . . . . Venetiis
IV. 7. s. Georgius » » » » . . . . . »
V. 8. Miraculum super caecum e Pentecostario 1550 . . . . . Moldovalachia
VI. 9. s. Lucas ex Apostolo Joannis Fedorovič 1563—4 . . . . . Moscoviae
(verso) 10. Initium texti Actus Aplorum » » . . . . . »
11. f. 52-um » » » » . . . . . »
VII. 12. David rex (auctum 1·5) ex Psalterio Fedorovič 1569 . . . . . Zabłudovii
(vers.) 13. e praefatione » » » . . . . . »
14. finis praefationis Explicati Evangelii » » . . . . . »
VIII. 15. s. Lucas ex Apostolo Fedorovič 1574 . . . . . Leopoli
(vers.) 16. sicut num. 10 » » » . . . . . »
17. » » 11 » » » . . . . . »
IX. 18. Initium Epilogi Apostoli » » . . . . . »
X. 19. char. titul. Bibliorum » 1581 . . . . . Ostroh

Tabula

X. (v) 20. initium Cantici Moysis ex Psalterio Fedorovič 1580 . . . . . Ostroh
21. finis graeci et slavi prooemii ad Biblia » 1581 . . . . . »
XI. 22. Pagina 1-a Bibliorum » » » . . . . . »
23. Finis cum signo impressorio Joannis » » . . . . . »
XII. 24. ch. t. Apocrysis 1597 . . . . . »
25. Crucifixio e Medicamento 1607 . . . . . »
vers.) 26—7 Prooemii » » . . . . . »
XIII. 28. Testamentum imperatoris Basilii 1607 . . . . . »
29. E versificato prooemio » » . . . . . »
(vers.) 30—31 Textus slavicus et idiomate ucraino Testamenti imp. Basilii 1607 . . »
XIV. 32. Finis Horologii 1612 . . . . . »
33. ch. t. Menologii e Horologio 1612 . . . . . »
XV. 34. Prologus ad Epistulam patriarchae Meletii 1605 . . . . . Derman
35. Crucifixio ex Octoicho 1604 . . . . . »
XVI. 36. pars paginae 122-ae Statuti Lithuani — 1588 . . . . . Vilnae
(vers.) 37. Vet. slav. et polonicus textus ex Homilia 1596 . . . . . »
XVII. 38. ch. t. Grammaticae Zizanii 1596 . . . . . »
39. » Paroenetici Evangelii 1616 . . . . . Jevii
(vers.) 40. Regium privilegium typographicum Mamoničis, e Pentecosterio 1609 . . . Vilnae
XVIII. 41. charta titularis Missalis Gedeonis Balabani 1604 . . . . . Striatyn
(vers.) 42. e Prologo » » » . . . . . »
43. pagina 422-a » » » . . . . . »
XIX. 44. Gregorius Naz. » » » . . . . . »
(vers.) 45-46. Literae initiales » » » . . . . . »
XX. 47. Capitalia » » » . . . . . »
XXI. 48. charta titularis Ritualis » 1606 . . . . . »
(vers.) 49. e. Prologo » » » . . . . . »
50. Initium ritus Matrimonii » » . . . . . »
XXII. 51. ch. t. Paroenetici Evangelii » » . . . . . Kryłos
XXIII. 52. » Speculi theologiae C. T. Staurovezkyi 1618 . . . . . Počaiv
(vers.) 53. e Prologo Evangelii Paroenetici » 1619 . . . . . Rochmaniv
XXIV. 54. f. 13-um ex Margarita pretiosa C. T. » 1646 . . . . . Černyhiv
(vers.) 55. f. 27 » » » » 1699 . . . . . Mohyliv
XXV. 56. t. ch. Collectionis brevis P. D. Lutkovyč 1618 . . . . . Uherci
57. fol. 55. ex Apostolis et Evangeliis » 1620 . . . . . »
XXVI. 58. ch. t. Sermonis in recordatione Al. Šeptyckyi 1622 . . . . . »
(vers.) 59—60 ex » » » » . . . . . »
XXVII. 61. Lamentum post p. Joannem Vasylevyč 1628 . . . . . Łuzk
62. fol. 1-um ex Apostolis et Evangeliis 1640 . . . . . »
(vers.) 63 pag. 18 et 19 e Grammatica 1638 . . . . . Kremianetz
XXVIII. 64. t. ch. Abecedarii Soboli 1631 . . . . . Kutein
(vers.) 65—67. Literarum series Abecedarii Soboli 1631 . . . . . »
XXIX. 68. Barlaam et Joasaph ex Historia 1637 . . . . . »
(vers.) 69. Prologus ad » » » . . . . . »
XXX. 70. t. ch. Anthologii . . . . . Novhorod Siverskyi
XXXI. 71. e Prologo ad Rituale Verbyckyi 1635 . . . . . Dołho-Połe
72. t. ch. Brevis Collectionis hungaro-ruthenae 1727 . . . . . Ternava
XXXII. 73. Liber baptisatorum eppi G. Vynnyzkyj 1670 . . . . . Univ
XXXIII. 74. Interpretatio de Ecclesia 1670 . . . . . »

Tabula		
XXXIII. v.	75. Prooemium ad Interpretationem 1670	Univ
	76. Vita s. Vladimiri ex Interpretatione 1670	»
XXXIV.	77. R. David, T. Kozovskyi sculptoris figura 1673	»
	78. Dei Mater e libro Acathisti 1673	»
(vers.)	79. t. ch. Romanii Acathisti 1673	»
XXXV.	80. t. ch. Horologii 1674	»
	81. t. chartae versae Horologii Insigne gentis Šeptyzkyi 1674	»
	82. Initium prologi Barl. Šeptyzkyi ad Psalterium 1678	»
XXXVI.	83. t. ch. Evangelii paroenetici 1696	»
(vers.)	84. t. ch. v. Evangelii paroenetici 1695	»
XXXVII.	85. t. ch. Collectionis casuum 1732	»
(vers.)	86. ex folio 18. v. Missalis 1747	»
XXXVIII.	87—88 Capitalia figurata N. Zúbryzkyi e Missali 1733	»
(vers.)	89—90. Initialia » » »	»
XXXIX.	91. sicuti 87—88 » » »	»
(vers.)	92. » 89—90 » » »	»
XL.	93. » 91 » » »	»
(vers.)	94. » 92 » » »	»
XLI.	95. Capitalia et finalia » » 1740	»
	96. Initialia » » 1747	»
XLII.	97. sicuti 95 » » »	»
(vers.)	98. » 96 » » »	»
XLIII.	99. » 96 » » 1740	»
(vers.)	100. » 96 » » 1747	»
XLIV.	101. t. ch. Missalis » » 1734	Počaiv
(vers.)	102. Capitalia » » »	»
	103. folium 123. e Theologia » 1756	»
XLV.	104. s. Gregorius Nazians. e Missali 1734	»
	105. Deipara e Psalterio 1740	»
(vers.)	106—7. Initialia Missalis 1734	»
XLVI.	108. Capitalia Acathistorum 1740	»
(vers.)	109. Initialia Psalterii 1750	»
XLVII.	110. Capitalia » »	»
	111. » Horologii 1760	»
(vers.)	112—113. Initialia Missalis 1785	»
XLVIII.	114. Ioannes Chrysost. m-ri Ad. Gočemskyi e Missali 1791	»
(vers.)	115. t. ch. Dictionarii Slavo-polonici 1722	Suprasl
XLIX.	117—119. s. Evangelistae Mattheaus, Marcus, s. Antonius Pečerensis, Eliseus ex Anthologio 1618	Kieviae
(vers.)	120. pars 806-ae pag. ex Officio s. Theodosii Pečerensis ex Anthologio 1618	»
L.	121—4. Praesentatio, Annuntiatio, Nativitas D-ni, Purificatio » »	»
LI.	125—8. Epiphania, Transfiguratio, Obdormitio, Protectio » »	»
(vers.)	129. pagina 28. ex Homilia 1625	»
LII.	130. Iesus Christus inter Sanctis e Triodio quadrages. 1627	»
	131. Crucifixio » » »	»
(vers.)	132. Initialia » » »	»
LIII.	133. Septimum Concilium Nicaeanum 787 » » »	»
	134. Diluvium » » »	»

***

733632

Tabula
LIV. 135—8. Resurrectio, Simeon Stylita, Portitor et Pharisaeus, Cain et Abel Kieviae
e Triodio quadragesimali 1627 . . . . . »
LV. 139. Scala s. Ioannis Climacis e Triodio quadragesim. 1627 . . . . . »
140. Visiones s. Antonii M. » » » . . . . . »
LVI. 141. Series Sanctorum, Peccatum originale ex Triodio quadragesim. 1627 »
LVII. 144—5. Iudicium ultimum, Filius prodigus » » » »
LVIII. 146. s. Dorotheus ex Exhortationibus 1628 . . . . . »
147. Deipara cum cryptogrammate ѧѧ̀ѧ̀ѧ e Missali 1629 . . . . . »
(vers.) 148. Initialia » » . . . . . »
LIX. 149. Crucifixio (cf. 376. tab. CXXXI.) » » . . . . . »
(vers.) 150. sicuti 148. » » » . . . . »
LX. 151. Patr. Calixtus ex Evangelio paroenetico, 1637 . . . . . »
(vers.) 152. Initialia » » » . . . . . »
LXI. 153—4. Crudelis creditor, Nuptiales hospites » . . . . . »
LXII. 155—6. Apost. Petrus submergitur, Dives et coelum, Evg. paroenetici 1637 . . »
LXIII. 157—8. Resurrectio in Nain, Miraculum cum obsessis » . . »
LXIV. 159—160. Miraculum cum panibus, Talenta servorum » . »
LXV. 161—2. Dives et mors, Infideles hortulani » . . »
LXVI. 163—4. Miraculum cum duobus caecis, Mulier sanguinem fundens paroen. 1637 »
LXVII. 165—6. Oculus — lucerna, Continuatio contionis Evg. paroenetici » »
LXVIIII. 167—8. Ingressus Hierosolymam Resurrectio Lazari 1637 . . . . . »
LXIX. 169—70. Resurrectio. Mulieres cum aromatibus » . . . . . »
LXX. 171—2. Paralyticus. Caecus natus » . . . . . »
LXXI. 173—4. Mulier Samaritana. Ascensio Domini » . . . . . »
LXXII. 175—6. Simon — Petrus et Andreas. Centurio » . . . . . »
LXXIII. 177—8. Obsessus. Filia Iairi. » . . . . . »
LXXIV. 179—80. Paralyticus. Piscatus » . . . . . »
LXXV. 181—2. Sator. Dives et Lazarus » . . . . . »
LXXVI. 183—5. Christus et Pharisaeus. Finale. » . . . . . »
LXXVII. 186. Capitale e Triodio pentecostali 1627 . . . . . »
187. Ultima coena. Oratio. Crucifixio e Missali. 1653 . . . . . »
LXXVIII. 188. t. ch. Synopis Gysieli, 1680 . . . . . »
(vers.) 189. pag. 197. » » » . . . . . »
LXXIX. 190. Epitaphium P. Orłyk — Barlaamo Iassynskyi 1707 . . . . . »
(vers). 190. ut 191. (originale impresum continet 30×84 cm.) . . . . . »
LXXX. 192—3. Initialia Acathistorum 1732. . . . . »
LXXXI. 194. Philosoplia Aristotelis 1745 . . . . . »
LXXXII. 195—8. Capitalia Epistolarum Apostolorum 1574 . . . . . Leopolis
(vers). 199—200. » » » . . . . . »
LXXXIII. 203—5. » et signum thypographicum Joannis Fedorovič 1574 . . . . . »
LXXXIV. 206. Epistula communis Episcoporum Ucrainorum 1590 . . . . . »
LXXXV. 207—9. t. ch. Adelphotidis et duae paginae slavo-graecae grammaticae 1591 »
LXXXVI. 210—12. t. ch. De educatione liberorum . . . . . »
LXXXVII. 213—214. e Praefatione De sacerdotio et ultima pag. 1614 . . . . . »
LXXXVIII. 215—16. Versus e Tragoedia Christos paschon 1630 et Crucifixio . . . . . »
LXXXIX. 217-18. e Versibus in Resurrectione cum nominibus discipulorum tragoedorum 1631 »
XC. 219—222. Saulus — Palus, Petrus et claudus, Sanatio obsessi ex Apostolo 1639 »
XCI. 223—226. Pentecostes. Resurrectio. Tobias. Paulus. Linteum e coelo » »
XCII. 227—9. Paulus et serpens. Ingressus Hierosolymam. Mors Ananiae et Saphirae » »

Tabula
XCIII. 230—3. Sacrificium Abrahae. Epiphania. Saulus — Paulus. Pentecostes 1639 Leopolis
XCIV. 234—5. Capitalia. Petrus ex. Apostolo 1639 . . . . . »
XCV. 236. Apost. Iohannes » . . . . . »
XCVI. 237—8. Capitalia et initialia ιαχλε. Β. Θ. » . . . . . »
XCVII. 239. ch t. De sacramentis ecclesiasticis 1642 . . . . . »
XCVIII. 240. Capitale ex Apostolo 1639 . . . . . »
241. Virgines sapientes et dementes e Pentecostario 1642 . . . . . »
242—7. Capitalia ex Horologio 1642 . . . . . »
XCIX. 248—58. » » » . . . . . »
(vers.) 259—60. Initialia e Triodio pentecostali 1642 . . . . . »
C. 261. Iohannes Damascenus ex Octoicho 1644 . . . . . »
262. Decollatio s. Iohannis ex Evg. Paroenico 1643 . . . . . Jassoen.
(vers.) 263—5. Capitalia ex Octoicho 1644 . . . . . Leopolis
CI. (bis) ch. t. Evangeliorum » . . . . . »
(vers.) Finis Evangelii Matthaei 1644 . . . . . »
CII. 267. Evang. Marcus » . . . . . »
268. Index Evangelii Marci » . . . . . »
CIII. 269—70. Filius prodigus apud patrem, Filius prodigus ad alveum ex Evangelio 1644
(vers.) 271—3. Capitalia » » »
CIV. 274—80. Annuntiatio, Angeli apud Abraham, Nativitas Dni, Portitor et Pharisaeus, Sator, Merces laboratoribus, Dives et Lazar ex Evangelio 1644 . . »
(vers). 281—2. Initialia ex Evangelio 1644 . . . . . »
CV. 283—90. Adoratio Magorum, Adoratio pastorum, Fuga in Aegyptum, Circumcisio, Iesus inter doctors, Propulsio mercatorum, Tentatio, Ficus, ex Evangelio 1644 . . . . . »
CVI. 291—7. Iesus cum discipulis, Mulier Samaritana, Crucifixio, Leprosus, Mulieres cum aromatibus, Ascensio, Pentecostes, ex Evangelio 1644 . . . . . »
CVII. 298—304. Iesus coram Pilato, Ultima coena, Iesus coram Caiapha, Ingressus Hierosolymam, Expulsio daemonis, Iesus et pharisaei, Lavatio pedum, ex Evangelio 1644 . . . . . »
CVIII. 305—311. Centurio, Nuptiae Canae, Proditia Iudae, Iesus et mulier, Iesus apparet duobus discipulis, Tempestas in mari, Iesus sanat caecum, ex Evang. 1644 »
CIX. 312—319. Iesus et pharisaeus, Chtus et centurio, Maria et Martha, Chtus apparet Thomae, Łapidatio s. Stephani, Assula et lignum, Samaritanus et latrones, Matthaeus, ex Evangelio 1644 . . . . . »
CX. 320—4. Crucifixio, Pentecostes, Petrus cum gladio, Chtus in carcere, Crucifixio ex Evangelio 1644 . . . . . »
CXI. 325. t. ch. Nomocanon e typographia Michaelis Słezka 1646 . . . . . »
(vers). 326. e Prooemio eppi A. Zełyborskyj ad Missale 1646 . . . . . »
327. Initialia ad Missale » » . . . . . »
CXII. 328. t. ch. Apostoli M. Słezka 1654 . . . . . »
CXIII. 329. magistri Eliae — ap. Luca ex Apost. M. Słezka 1654 . . . . . »
CXIV. 330—2. Capitalia mag. Β. Θ. Ζ. ex editionibus M. Słezka 1642 . . . . . »
333—5. » ex Apostolo M. Słezka 1654 . . . . . »
CXV. 336. Depositio Chti in sepulcrum ex Triodio pentecost. 1663 . . . . . »
337. Finale ex Octoicho 1639 . . . . . »
CXVI. 338. Eliae 1639 a. — cyclus Resurrectionis e Triodio pentecostario 1663 . . »
339. Β. Θ. Iosephus Arimathaeus coram Pilato » » . . . »
340. Eliae — Crucifixio absque personis » » . . . »

Tabula
CXVII. 341—344. Chtus et caecus, Chtus et paralyt., Hist. Iosephi Pentecost. 1663 . Leopolis
CXVIII. 345—6. Chtus apparet Petro, Coena apud pharesacum Simeon » . »
CXIX. 347—8. Ultimum iudicium, Chtus et Thomas 1663 » . »
CXX. 349—350. Pentecostes, Chtus et mulier Samaritana 1663 » . »
CXXI. 351. t. ch. Ritualis 1719. in tabula marginata mag. B. Ušakevyč 1668 . . »
CXXII. 352. Apost. Iacobus ex Apostolo 1666 . . . . . »
CXXIII. 353—4. Ap. Petrus et Paulus » » . . . . . »
CXXIV. 355. Capitale Clavis intelligendi 1663 . . . . . »
356—7. Resurrectio Lazar, Ioseph et Putiphar e Penticostario 1667 . . . . »
CXXV. 358. Jesus apud Simonem » » . . . . »
359—60. Sacramentum baptismatis et confessionis e Rituali 1682 . . . . »
(vers.) 361. Initiales litterae 1682 . . . . . »
CXXVI. 362—6. Consecratio aquae, Unctio, Sepultura, Eucharistia, Sponsalia, e Rituali 1682 »
(vers.) 367 Litterae initiales e Rituali 1682 . . . . . »
CXXVII. 368 Metrica acolitorum eppi Iosephi Šumlanskyi 1668 . . . . . »
369. Praecepta eppi presbyteris » » 1687 . . . . . »
CXXVIII. 370—1. t. ch. Metricarum eppi » » » . . . . . »
CXXIX. 372. Sponsalia e Metrica » » » . . . . . »
373. Effigies presbyteri saecularis » » » . . . . . »
CXXX. 374. Pannychidion e Missali 1691 . . . . . »
375. ev. Ioannes mag. E. Zavadovskyi 1683 ex Evangelio 1690 . . . . . »
CXXXI. 376. Crucifixio cum adstantibus (cf. N-149, LIX) e Missali 1691 . . . . . »
CXXXII. 377—82. Tabulae figuratae circa 1650 ex Anthologio 1692 . . . . . »
GXXXIII. 383—6. » » Eliae » » . . . . . »
CXXXIV. 387—92. » » Л. М. 1688 » » . . . . . »
CXXXV. 393—8. » » hierodiaconi Krechoviensis N. Zubryckyi ex Anth. 1692 »
CXXXVI. 399—404 » » » » » » »
CXXXVII. 405—7. » » Eliae ex Anthologio 1692 . . . . . »
408—9. » » N. Zubryckyi 1696 ex Acathistis 1699 . . . . . »
(vers.) 410 litterae initiales ex Anthologio 1692 . . . . . »
CXXXVIII. 411—26 tabulae figuratae N. Zubryckyi ex Acathistis 1699 . . . . . »
CXXXIX. 427—42 » » » » » . . . . . »
CXL. 443—58 » » » » » . . . . . »
CXLI. 459-64 (451-61) tabulae » » » » . . . . . »
CXLII. 465-80 (457-72) » » » » » . . . . . »
CXLIII. 481 (463) Pantocrator magistri » » » . . . . . »
482 (474) ch. t. Statutorum Synodus Zamosciensis 1744 . . . . . »
(vers.) 483 (475) litterae initiales Ritualis 1695 . . . . . »
CXLIV. 484—8 (476—80) Capitalia N. Zubryzkyi ex Irmologio 1757 . . . . . »
CXLV. 489 (482) Litterae metropol. moldav. Antonii 1734 de charta acquisita apud »
Fraternitatem Leopoliensem Stauropigianam . . . . . »
490—2 (483—5) Finalia figurata editionum XVII—XVIII. S. . . . . »
CXLVI. 493—4 (486—7) Notae musicae Irmologiorum 1709 et 1757 . . . . . »
(vers.) 495 (488) Literae initiales Irmologii 1757 . . . . . »
CXLVII. 496 (489) 1-a pag. Articulorum fraternalium eppi L. Šeptyzkyi 1760 . . . . »
497 (490) pars folii correcti Ritualis Suprasliensis 1760 . . . . . »
CXLVIII. 498 (491) Carmen de Iesu polonicum cyrillicis characteribus 1767 . . . . . »
499 (492) » » ucrainicum polonis » » . . . . . »
(vers.) 500 (493) litterae initiales Missalis 1780 . . . . . »

Tabula
CXLIX. 501—3 (494) Capitalia Missalis 1780 . . . . . Leopolis
504 (495) pagina Abecedarii circa » . . . . . »
CL. 505 (496) Catalogus librorum Stauropigianae typographiae 1833 . . . . . »
CLI. 506 (427) Onomasticum Petri Łodii 1791 . . . . . »
507 (498) Signum inpressorium Iohannis Kunotovič med. XVII. s. e signo Iohannis Fedorovič 1573. a. . . . . »

Ornamenta in libro dispersa.

Pagina
3—(508) Coena mystica e Penticostario 1628 . . . . . Kiev.
—(509) »З« e Missali 1601 . . . . . Striatyn
6—(510) Capitale cum IV typographis ex Apostolo 1639 . . . . . Leopolis
7—(511) Finale Missalis 1629 . . . . . Kiev
8—(512) » editionum XVII. s. . . . . Leopolis
9—(513) » » » . . . . . »
12—(514) » » » . . . . . Kiev
13—(515) Depositio D-ni 1626 e Quadrag simali 1627 . . . . . »
—(516) »П« 1604 . . . . . Striatyn
14—(517) Finale Anthologii 1619 . . . . . Kiev
15—(518) » XVII. s. . . . . Leopolis
16—(519) » » . . . . . »
17—(520) » Apostoli 1574 . . . . . »
18—(521) Sepultura D-ni e Penticostario 1631 . . . . . Kiev
19—(522) »X« e Missali 1604 . . . . . Striatyn
20—(523) Finalia Apostoli 1574 . . . . . Leopolis
21—(524) » XVII s. . . . . »
22—(525) Resurrectio D-ni e Penticostario 1631 . . . . . »
23—(526) Finale XVII. s. . . . . Kiev
24—(527) s. Antonius et Theodosius Pečarenses, s. Antonius M. et Paulus Theb. 1619 . »
—(528) »I« ex Apostolo 1574 . . . . . Leopolis
26—(529) Finale 1640 . . . . . Kiev
27 (530) Maria Egyp. 1639 e Qnadragesimali . . . . . »
— »A« e manuscipto XVI. s. . . . . »
28—(531) Finale med. XVII. s. . . . . »
29—(532) Capitale Apostoli 1757 . . . . . Leopolis
—(533) »П« 1604 . . . . . Striatyn
30 (534) Finale med. XVII. s. . . . . Počaiev
31— Capitale e manuscripto in. XVII. s. . . . . .
—(535) »K« 1604 . . . . . Striatyn
34—(536) Finale med. XVII. s. . . . . Kiev
35— Capitale e manuscripto XVII. s.
—(537) »B« 1604 . . . . . Striatyn
36—(538) Finale Missalis 1735 . . . . . Počaiv
37— Capitale e manuscripto fin. XVI. s.
38—(540) »D« 1604 . . . . . Striatyn
40 (541) Finale 1735 . . . . . Počaiv
41 Capitale mscr. in. XVII. s.

Pagina
—(542) »O« 1606 . . . . . Striatyn
43—(543) Finale 1735 . . . . . Počaiv
—(544) »C« ex Apostolo 1574 . . . . . Leopolis
44—(545) Finale 1735 . . . . . Počaiv
—(546) »D« 1604 . . . . . Striatyn
45—(547) Finale 1735 . . . . . Počaiv
—(548) »O« e Biblia 1581 . . . . . Ostroh
46—(549) Finale 1780 . . . . . Počaiv
49 — Capitale e mscr. in. XVII. s.
—(550) »Г« 1604 . . . . . Striatyn
50—(551) Finale 1735 . . . . . Počaiv
51—(552) » 1750 . . . . . »
52—(553) » » . . . . . »
53— Capitale e mscr. f. XVI. s.
—(554) »O« e Biblia 1581
56—(555) Finale XVIII. s. . . . . Leopolis
57— Capitale e mscr. in XVII. s.
—(556) »З« 1604 . . . . . Striatyn
60—(557) Finale 1750 . . . . . Počaiv
61— Capitale e mscr. in. XVII. s.
—(558) »O« 1606 . . . . . Striatyn
64—(559) Finale 1755 . . . . . Počaiv
65— Capitale e mscr. in. XVII. s.
— »A« e » f. XVI. s.
66—(560) Finale ex Apostolo 1574 . . . . . Leopolis
67— Capitale e mscr. 1577 designatum ex Aplo 1574 . . . . . .
—(561) »N« ex editionibus med. XVIII. s. . . . . Univ
68— Finale e mscr. in. XVII. s.
69— Capitale e mscr. 1577
—(562) »Б« in. XVII. s. . . . . Leopolis

Унів 1733 Univ.

Потрудилися
біля сего твору:
бр. Герман Бідолах ЧСВВ.
управитель печатні; Черенки
Словолитні Поппельбавм у Відні;
Кліше із закладів „Унія“ і „Геліос“ у Львові;
Папер фабрики Нейзідель біля Відня; Володимир
Іванюх учень іконописи рисівник; Гриць Саламаха
складач; Дмитро Даниляк учень друкарский; бр. Атанасій
Доман ЧСВВ. машинист, Теофіль Рудакевич і Михайло Верхола
учні машин друкарских; Іванна Болотнівна магазинерка паперу,
Марія Панкевич - Анна Підкова - Марія Щурик накладачки,
Михайло Блащук прислужник печатні; бр. Теод. Толочко ЧСВВ.
управитель переплетні, Іванна Левицка - Анна Мостенець - Марія
Петрівна фальцерки, Софія Слободян і Марія Білобрин збирачки,
Катерина Галапац - Володимир Градюк - Іван Мартина швачі,
Олександро Дутковскі і Олекса Завадка переплетники,
Ева Петрівна експдка; Слува Бльох перевізниця;
Олександро Зілинский служитель Музея, Ірина
Гургула помічниця музейна і инші книжній
справі прихильні люди. 15 лютого —
9 серпня 1924 р. Господу давшому
почати і завершити се діло
слава і дяка.

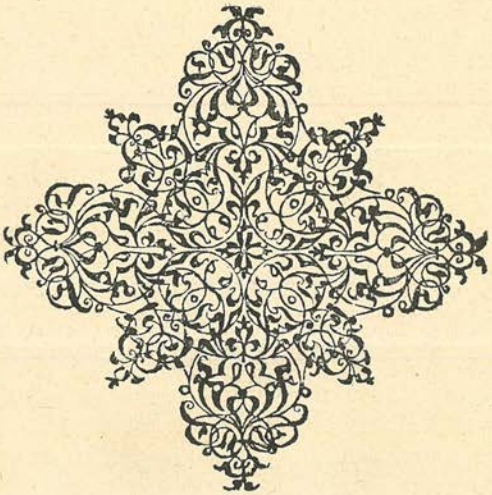

Київ 1637 Kiev

I. ЧАСТЬ ІСТОРИЧНА

1.

Початок печатаня книжок у німців і їх сусідів.

Замисел — скласти книжку рухомими черенками і відбити з них значніщу скількість одного змісту та розміру — міг зявитися тільки в дуже освіченому та всесторонно виробленому середовищу промислу і техники. Бо думати про вагу й потребу ширеня книжки — з огляду на її загальний зміст — міг тільки чоловік великоі освіти; рішитися на довголітні досвіди, що вимагали значного вкладу оборотового капіталу, дуже терпеливоі витревалости в хвилі невдач, та бистрого холодного розсудку і розуму для побореня всіх техничних перепон — міг тільки великий творчий дух всесторонно освіченого майстра-механика. Одно й друге було можливе до певноі міри тільки в Германії, країні не стільки багатій хлібом — молоком — медом, скільки роботячістю — точністю — витреваліcтю свого природного населеня, що з охотою завсе трудилося для власного єствованя. В боротьбі за краще єствованє, за вповні незалежний дохід з нового никому незнаного жерела, за радість поконаних труднощий — зродився мистерний винахід печатаня книжок, сего мистецтва над мистецтвами і знаня над усіми знанями (ars artium, nova artificiosaque inventio, scientia scientiarum), яке Господь закрив перед велеможними і велеумними, а відкрив малим, чистим серцем як діти — працівникам у винограді свойому (Catholicon Івана Ґутенберґа 1460 р.). І хоча сам винахідник не мав особливших доходів із свого винаходу, коли скінчив житя на ласкавому хлібі в маєтности архиепископа Могунції Адольфа графа з Нассау, то перші його помічники —

товариші — спільники — продовжателі скрізь і все добре заробляли. І природно: бож завдяки мистерно допасованим литим металевим черенкам найкращі письменники ставали доступними в багатьох примірниках в одну хвилину (Plinii Epistolae 1471); протягом того часу як працьовита рука переписувача могла списати одну книгу — тепер появляється легко 500 книг завдяки сталевим буквам, що їх довільно можна порядкувати і в рами укладати (Medicina universa, Venezia 1471); книги, що давніще продавалися по 20 і 100 дукатів, в яких було повно ошибок, сьогодні з нечисельними помилками продаються скрізь по 5 і 20 дукатів (Epistolae S. Hieronymi 1468). — Сі похвали книгопечатному винаходови продовжаються більше півтористоліття, далеко в XVII-ий вік, скрізь де тільки начинали печатати книги.

Книгопечатаня поширилося з Могунціі (Mainz) від 1456 р. постепенно на всю Германію, Італію, Францію, Еспанію, Голяндію, та посувалося все більше на Схід, підходячи через Чехію і Польщу до границь Білоруси, Москви, України. І так: 1461 Бамберґ, 1465 Рим, Субіяко; 1466 Страсбурґ, Колонія; 1468 Ауґсбурґ; 1469 Медіолан, Венеція; 1470 Норімбергія, Париж, Верона, Валенсія; 1471 Бононія, Феррара, Фіренце, Неаполь; 1472 Антверпія, Патавія; 1473 Бріксен, Бруґе, Буда, Ліон, Лейден, Лованія; 1474 Базілея, Бріссель; 1475 Сараґосса, Севілля, Кассель, Пльзно; 1478 Ґенева, Барселона, Оксфорд, Прага; 1480 Лондон; 1481 Липск, Урах; 1482 Кутна Гора, Ерфурт, Галлє, Піза; 1484 Віртенберґ; 1485 Ратісбона; 1487 Авіньон; 1488 Ґрадіска; 1489 Ліссабона; 1491 Краків-Фіоль, Гамбурґ; 1493 Цетиньє; 1498 Тубінга; 1499 Мадрит, Монтсеррат; 1500 Оломуц.

Повищі дати появи книгопечатаня у важніщих містах Европи протягом другої половини XV-ого віку є не тільки етапами в що раз то більшому промірови поширеної культурної ідеї, але й шляхом що раз то кращої книгопечатної техники. Учні постійно були кращими від своїх вчителів. І так, коли Ґутенберґ потребував на виконаня необхідної скількости черенок з яких 300 стемплів (пунцонів — патриць) до трьох родів письма: дрібного — індульґенцій, середнього — Біблії і більшого — Доната часу чотирьох літ 1449—1452 р. [діставши 1449. р. задаток Фуста 750 ґульденів на роботу і доперва 1452 р. 800 ґульденів очевидно вже на друк], то в 1473 р. хвалиться Леонард Ахатес у Падуї 1000-ною вирізаною пунцою. Се найкраще свідоцтво постійного розвитку форм письма, яке все більше віддалялося від первісного рукописного вигляду, та ставало чим раз то пригіднішим для скорого і легкого читаня. І хоча різали форми переважно Німці (Stempelschneider), то всеж таки вони скрізь вміли приноровитися до місцевого письма і тим робом причинитися до розвитку і розцвіту книгопечатаня. Семен з Лукки печатник в Римі 1471 р. з того приводу й говорить, що він переняв од Німців се нове бистроумно придумане мистецтво, та відтворив його ще краще в певному стилеви. Таким робом поруч первісної готики — остроконечної (ромбовидної) і квадратової зявляються ще — дещо видозмінений на зразок романского письма швабах Шеффера та латинска округлава antiqua, що згодом дала крім roman і нинішнє cicero; грецкий півкурсив Миколи Дженсона (Jenson в Венеції 1470—1481), квітчасті початкові букви, заставки і нотні знаки Ергарта

Ратгольта (1476—1486), єврейске письмо (1484 в Портуґаліі), словянске письмо для Фіоля — Рудольфа Борсдорфа з Брунцвіку (1490) в Кракові...

Само собою розуміється, що не всяке нове письмо було виразом і техничноі досконалости. Але осередки буйного культурного житя, де працювали кращі книгопечатники, як Майнц з Шеффером (1456—1502), Ульм з Іваном Зайнером, Ауґсбурґ з Ґінтер Зайнером (1468—1475), Норимбергія з Антоном Коберґером (1473—1513 рр., 24 станки, 100 робітників, 220 книг у лист виданих, в сему 19 біблій), Венеція з Венделіном, Дженсоном († 1481), Альдом Пієм Мануцієм, що був головою свого рода грецкоі академіі, Париж з Ульріхом Ґерінґом († 1510) і своім Стефаном — Stephanus, — Estienne, Антверпія з Плантін — Моретами (1550—1876), а Лейда з Ельзевірами — всі вони постійно удосконалювали книгопечатну технику. Форми черенок, початкових і заголовних букв, ріжноманітність окрас, обрамлень, заставок, кінцівок, переносів, знаків перепинаня і надстрічкових, нерідко червоною краскою — рядки, обрамленя і точки; широкі поля, добрий густий папер, міцна поважна скріряна оправа на досках із застяжками — все те було доказом могутнього розвитку книжноі справи, що ставала чим раз більше чутливою на дійсний і майбутний попит, що в дійсности викликала і заспокоювала загальний голод книжки.

З огляду на великий інтерес до книгопечатаня друкована книжка дуже скоро зірвала у своій зовнішности з традиціями рукопису. Початково чимало перводруків переходило ще через руки малярів — краснописців (illuminator), що прикрашували книги в належних місцях початковими буквами, заставками, обрамленями, та оживляли букви червоними рисками. Коли зважити значний обєм сих книг, то можна уявити собі велику участь мистця в доповненю мистерного механичного твору. Тим-то печатники придумували все инші способи, щоби обійтися без доповнень других рук і тим робом визволити книгопечатне діло від усякоі нецеховоі посторонньоі залежности. Ріжноманітні заголовки і початкові букви, риті в дереві та металю, заставки і квітчасті обрамленя, гарні кінцівки, подвійний друк — основний чорний тексту і опісля другий точно вимірений червоний, що впадав у належні пусті місця задрукованих уже сторінок, постепенне усуваня всяких неясних скорочень, поміта листків і сторінок цифрою, та печатних листів поодинокими літерами абецеди, ось ті дрібні ступні, по яким дійшли книгопечатники до повноі незалежности від книгописців і дуже скоро вповні новим способом засвідчили ріжницю напечатаноі книги від писаноі. Титулова карта — зо заголовком книги і назвищами — автора, редактора, видавця; з місцем, роком і назвою майстра друку, та иноді й продавця — все те давало друкованій книзі особливий вигляд. Добрий річевий показчик і зміст по главам, заголовки глав і підзаголовки по уступам і сторінкам, замітки під текстом і обіч про чужі вислови (citata) на полях; спущені низче сторінки початкові; богато знаків перепинаня; відступи ріжноі величини між поодинокими словами тексту (spatia — шпаціі) своім повним достосованям до роду (форми — стіжка) черенок позволяли на волос рівняти край складу, а такі самі відступи між рядками (інтерлініі) позволяли заховати гарну пропорцію у відношеню запечатаних рядків до білого тла чистого паперу.

Инші особливости, що іх вносила в житя людства печатана книжка, ставили іі таки осібно і перед писаною книгою. Замітили се навіть перші видавці печатних книжок, коли заговорили про могучу ріку книжного добра, що пливе за дрібні гроші із найцінніщих книгозбірень рідкостий до рук кождого (Єронім з Бононіі 1477), та чинить всякого і найкращого письменника загально доступним (присвята Борджіі листів Плінія 1471. р.). Ось у чому тайна великоі доби — відродженя старинного класицизму і гуманізму, а з ними загальноі освіти на тлови пробудженоі національноі свідомости.

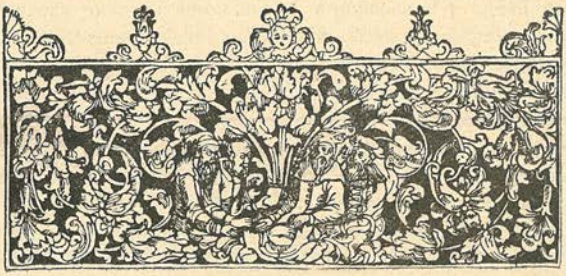

Зміст 16.000 перводруків (incunabula — Wiegendrucke), прослідженний тільки по Repertorium bibliographicum Ludovici Hain до 1500 р., виявляє дуже велику ріжноманітність, що одначе укладається в доволі яркий образ духовних інтересів сеі глибокоі давнини. На першому місці стоіть Біблія, з якоі почато книгопечатне діло, та яка завсе мала найбільше читачів: ій присвячено 1042 виданя, з чого на німецку біблію приходить 13 видань між рр. 1466—1493., італьску 10, францускy 5, ческу 2, еспанску 1, еврейску 1, решта по латині. Зараз поруч із нею йдуть всякі Breviaria (короткі щоденні служби — мінеі), Horae (часослови), Missalia (служебники), Ritualia (требники) — книги церковноі богослужби; до легкого читаня (legendaria) — апокрифи, анекдоти про всякі дива-чуда, казки про богатирів, загадки, описи (264 виданя); до побожного думаня (Passio JChti, Зерцала прикладів і людского спасеня — Specula exemplorum, Speculum humanae salvationis); медичні — як пускати кров, пізнавати мочу і живчик (Carmina de urinarum judiciis 1483 і Liber metricus de pulsibus), про зела й ліки, про всі хороби, хирургію, про жінок і іх недомаганя; правничі — як панувати володарям, звід законів Юстиніяна, всякі постанови (decretalia), устави міскі і закони земель та королівств, Sachsenspiegel (15 видань), формулярі писем до уряду і приватних листів; книги історичні — казкові про Трою, Рим, Александра Македонского, Аполонія Тирского, Короля Артура, літопись світа (Chronica mundi — Chronik der Welt) з богатьома ілюстраціями найвизначніщого рисівника — нпр. у Норим-

берзі — Хроника 1491 р. вийшла з рисунками Wohlgemuth'a; були ще хроники поодиноких країн — Угрів 1473 по латині, Франції 1476, Вендів 1485, словянска Любеки 1490; виданя класиків — Езопа (98 видань), Аристофана, Аристотеля (133 вид.), Боетія (79), Гомера (15), Горація (58), Овідія (123), Платона (7 видань), Сенеки (86); учебників Александра Ґалла (Doctrinale — 114 видань), Доната латинска граматика (67 видань); богословіє Томи Аквината (215 видань і назв), писаня Альберта Великого (145 вид.); національних поетів - письменників: Бокачьо (78), Данте (119), Петрарка (84). А поруч із усім названим багацтвом змісту безліч злободневних летучих листків і дрібних видань, що здебільша дійшли до нас тільки принагідно, уривками, або посередно — як всякі індульгенції - відпусти, якими начато властиво печатаня в Майнці 1454. р., та людові книжечки з дереворитами. Все те тільки поширяло вагу печатаного слова, чинило його явищем звичайним, буденним, загально необхідним. Сталевими черенками висказана думка вела до повноі націоналізації, тож і демократизації, та прогресивности, ба навіть — до революційности житя.

Злоба дня, що до тепер пересівалася через густу сіть церковно-релігійного світогляду монаха — літописця, тепер діставалася легко на суд широких верстов суспільности, що завсе стреміла до як найбільше діяльноі участи в житю.

Старанно переховувана професійна тайна — в недоступних по рідкости і ціні рукописях — ставала через друковану книжку не тільки власністю всіх, але й предметом плодючоі творчоі критики та дальшого розцвіту.

Зрозуміла тільки для освічених верхніх верстов латина рукопису в новій книзі уступала все більше місця національній мові, що несла з собою і новий усім інтересний зміст житя.

І сю нову книгу полюбили... іі стали шанувати... — боятися... а навіть ставити ій всякі перепони... нею стали зловживати... іі стали ненавидіти... Книга стала виразницею нагоі людськоі душі у всій іі красі і гидоті.

З хвилею, коли Ґутенберґ — золотокузнець (Goldschmied) приступив до спроб здійснити свій замисел: рухомими черенками скласти рядок письма, він в дійсности спустився з висот буйноі творчоі уяви винахідника за станок і прилавок прецизійного механика в якомусь тісному приземелю невеликого задвірка. Хвилини творчоі уяви вертали до нього раз-у-раз, але вже для поратунку в поодиноких труднiщих випадках. Впрочім точність і відповідальність углів, розмірів і площин була одиноким напрямком його праці над формою букв (Form- und Stempelschneider). До сего мусів примінитися і словолитник (Schriftgiesser).

Складач Schriftsetzer — зразу-же на практиці мусів одно-друге помітити і при найблизчій нагоді, як самостійний майстер — особливо десь на чужій стороні, доповнити. Техника книгопечатаня постійно кращає до самих останніх днів.

Листоправитель (maitre en pages = метрампаж) і справщик (corrector), та помічниця переплетника, що ломить листи (фалцівниня) дуже скоро додумалися до необхідности поміти т. н. переносами (custodiae) по листкам, стовпцям, сторінкам, та печатним листам.

Той що приготовляв печатняну чернь, розтираючи на камені саджу із покостом, та що розтирав киновар, ставав постепенно досвідним технологом-химиком в области фарб, якого сьогодні не завсе легко повторити що до доброти та глибокого тону черні печатних рядків. А сам Pressdrucker, що відтискав форму на листах паперу, ставав згодом майстром кращого печатного станка.

Працівники першодруків останньої третини XV. в. продовжали і удосконалювали винахід скромного первопечатника Ґутенберґа, що йому незначному „Бог відкрив те, чого не бачили великі“, і — поширяючи книгопечатанє по всім напрямам лучів з осереднього Майнцу, вони „ширили хвалу імени і умістности великого і славного народу німецкого“, та здебільша добре на сьому заробляли.

Щоби звільнитися від сеі обидливоі кожному патріотови залежности від сусіда-німця, стали і представники поодиноких народів працювати в области печатного діла — одні фактично, другі-ж згодом легендарно. І так золотокузнець Бернардо Ченіні у Фіренце сам різав форми і виливав грецкі черенки для виданя Гомера, щоби обійтися без ненавистного Німця. В часі того некороткого та не особливо веселого занятя він мабуть мав аж забагато нагоди переконатися, що стати справжнім патріотом можна тільки в поті лиця, рук і спини.

Англієць Кекстен (Caxton) був дещо спритніщий патріот, бо в часі довголітнього побуту в осередках друкарства він приглянувся до всіх подробиць, очивидно як найточнійше позарисовував іх, між 1473—4 напечатав у Бріґґе „The recuyel of the historyes of Troy“, щоби від 1477. р. почати видавничу працю у власній книгопечатні в Лондоні, з якоі випускав чимало тільки англійських книжок, навіть з ілюстраціями, хоч не завсе без закиду.

Голяндці поступили найпростіще, бо поставили два памятники свойому знаменитому землякови Костерови за те, що він вирізав з кори дві букви... та іх вкрав йому у глупу ніч Різдвяну челядник німець Іван Фуст і втік з ними до Майнц, де з Ґутенберґом дальше майстрував... А записав се доктор Юніус

в книзі „Batavia“ (Лейден 1588) на основі оповіданя старця Миколи Геліоса, що чув се од переплетника Корнеліуса 80-літнього діда...

Але бувало й таке, що з патріотизму і гідности віри зверталися самі королі до Німців із закликом помогти ім в доброму ділі книгопечатаня. Поступила так в свій час королева Портуґалії, де від 1484. р. книгопечатаня вели для своіх справ талмуду — жиди. Щоби католикам не друкуватися в жидів, королева викликала 1495 р. з німців двох книгопечатників, з яких один був до 1513 р. „слугою і печатником його величности, секретарем по латинскій кореспонденції“, та редактором мореплавного опису Діеґо Гомеса і перекладником Марка Пола.

Чехи, очивидно патріоти XVII. в., товариші доктора Юніуса, ще зручніще поступили, бо — як добрі філологи, показали, що Guttenberg = Kuttenberg = Kutna Hora, очивидно тому, що вони є знаменитими зеркальниками (Spiegelschleifer), а був ним і „Чех Guttenberg“, що за зеркала судився.

Колиж хто з оборонців гідности національноі — у так важному ділі, як печатне, що просвітило весь світ, не мав сміливости посягати за лаврами первенства — то на основі ріжних біблографічно-архивних згадок все таки вспівав доказати хочби похідну-умовну причасність своеі націі до перводруку — чи то через назву автора (твір Матія з Кракова печатає Ґутенберґ), складача, або німця друкаря...

Були одначе випадки, що сі німецкі зайди книгопечатники самі скоро забували на свою націю, та без всякоі лукавоі хитрости — по простоті душевній — дуже скоро французилися, італійщилися, а навіть словянилися — чешилися, полячилися. Ось кілька зразків. Професор риторики в парижскій Сорбоні Фіше із ректором Іоганом Гейнленом для виданя клясиків з поясненями Штейна закликають 1470 р. Ульриха Ґерінґа з Майнца, Мартина Кранца з Базель, та Міхеля Фрибурґера з Кольмара; опісля долучаються до них Петер Кайзер і Іоган Шталь. Вислідом сего німецкого засилля в серці Франції є те, що Французи можуть повеличатися виданям Вірґілія — без ошибок!!, та 66-ма печатнями в Парижі 1500 р., а 50-ма в Ліоні... Мало того, зайда-друкар Ґерінґ перед смертю 1510. р. записав свій значний маеток тійже Сорбоні, що його викликала колись з рідного краю... — Перші видавці польскоі книжки в Кракові, друкарі-німці Унґлер і Шарфенберґ є заразом і визначними оборонцями прав польскоі людовоі мови (гл. ст. 17.).

Первопечатники, се не ремісники-хлібороби, се дійсні творці-основоположники сучасноі культури. В скромности своій „приняли вони просвітліня з ласки Божоі“ — сталевою витревалістю, та безпохибною точністю довели замисел до дійсности, дали думці живе тіло машини. На сему шляхови осущеня винаходу

довелося ім не одно вистрадати особливож поконати і покорити собі нетерпеливий і вічно пливкий капитал, що ласо гонить за найбільшим зиском, та перемогти національну, релігійну і станову ненависть. Книгопечатаня повстало завдяки ідеальній відповідальности патриць, що відбивали відворотні форми у матриці, з якоі виходили рівні черенки, а з них складалися сторінки і відтискалися на папері, та книжкою доходили до рук усіх. Винахідник — букворізчик і букволитник — складач — чернероб — мазун (Druckschwärzereiber) — накладач паперу — потискач — фальцівник — переплетник — папірник, всі вони працювали спільно один поруч другого, та по черзі один за другим у спільній залежности від такого капиталіста, що мігби чекати на своі 6—10% не менше півтора року, а на капитал нераз більше 5-ти літ. В таких випадках, коли книгопечатник не був заразом і заможним накладником-видавцем (Fust-Schöffer, Koberger, Plantinus), та ще й вченим редактором коректором (Aldo Manutio, Bamberg, Elzevier), ба навіть иноді автором (Balthasar Moretus), то капиталіст ставав справжнім Меценатом усіх семи визволених мистецтв. Гріш, як обіговий знак заробітку за затрачену працю, був дійсною основою творчоі спроможности — мистця, що готовив доски із зображенями осіб, подій, видів і — автора в часі складаня властивого змісту книжки і — всіх прочих працівників книгопечатного діла. Завдяки тому книжна справа стає все більше предметом великого фабричного промислу, який бажає осягнути великими частими оборотами великий дохід.

Тим-то видавці звертають бачну увагу на зміст книжки, вважаючи на те, щоби вона мала значний потит, певний сталий збут не тільки місцевий, але й заграничний. Организація книжного ринку подвигалася безперечно рівночасно з книгопечатаням поза межі місця друку, але тільки після того, як покупні вже переконалися за те, що нова книжка не тільки не є справою нечистою, але навпаки що напечатана книга є з богатьох причин кращою за писану, та навіть боговгодною. Тимто видавці первопечатних книг стараються звичайно за те, щоби книги були копіями якихось кращих писаних, добре проредагованих текстів. На полях первопечатноі книги стрічаються часто домальовки і дорисовки вправних рисівників, через що зовнішний вигляд книги печатноі — ничим не ріжниться від писаноі. Печатна книга була тільки дешевша від писаноі на пергамені на яких пять разів, тимто на одну продану писану книгу належалоб числити на пятьох покупців печатноі. Але сих покупців треба було вміти найти. За ними їздять Фуст, Шеффер, Коберґер і инші — в далекі-чужі краі за 500—1000 кілометрів (верстов) з чималим книжним тягаром, який треба було дуже оберегати від — огня, дощу, води, болота, сонця, вохкости і т. п. З печатним добром приїздять до Кракова — Пфеффер, Галлєр, та Львова — Петро з Любеки 1477, Пфеффер з Кракова 1486, Коберґер з Норимберґіі. Добиралися сі німецкі книготорговці навіть до Київа і Москви. Таким робом за 30—100—120 літ вчасніще перед сталим книгопечатаням в сих городах Кракові — Москві — Львові книготорговці-німці промостили дорогу друкованій книзі.

Головними покупцями книги були очивидно з письменних вчені люди, тож богослови, правники, лікарі, та впрочім деякі священники, монахи, пани, значніщі

міскі урядовці, та якісь дуже освічені — на свій стан — міщани. Всі вони однаково високо цінили Святе Письмо. Тож з нього треба було починати, коли печатана книжка мала розходитися і продажею покривати свій видаток. Самопонятно, що ся біблія мусила бути видана на латинскій мові, щоби бути потрібною не тільки в Германіі — але й Франціі, Еспаніі, Італіі, Бельгіі, Англіі і прочих королівствах, князівствах і країнах.

Всіх учених і людий товариства свого часу цікавить дуже справжня латина, гарна класична мова Овідія, Віргілія, Лівія, Тацита, Ціцерона... тож їх твори йдуть у другу чергу на книгопечатний станок. Мода на схоластичну вченість з її тонкостями силлогістичної діялектики і казуістичної логіки в спорі послідовників ідеалізму Платона і реалізму Аристотеля, та висока ціна красномовству дала таки значний попит на грецкі книги, які друковали для своєї потреби виходці з Византіі у Венеціі.

І коли отсі обємисті, незрозумілі загалови, але все таки дорогоцінні книги витворювали ринок — збуту і попиту, то для широких верстов загалу були призначені всякого рода летючки в роді заклику до походу на Турків, щоби прогнати їх із Константинополя, та невеличкі дереворити з дрібкою якого малограмотного тексту. Очивидно, що такий суррогат книжки не вдоволяв загалу, тимто первопечатники — як люди з люду — дуже скоро дали йому потрібну бажану книжку: велику біблію в народній мові і прецікаву ілюстровану книжку про: Трою, Александра Македонского, Аполонія Тирского, Короля Артура, про ріжні краі, їх людий і їх побут у всяких хрониках. До люду відозвалися автори ядерною мовою базару і гостинниці, з крепкими виразами, що з далека кричали про злобу дня в змістови книги, або лікарі - знахорі, астрологи - віщуни обіцювали читачеви щастя і здоровля на многі й благі літа...

Для кождого була своя книжка. І її став запопадливо продавати та розвозити по торговим містам та по прощам з иншим крамом — зпершу дрібний вандрівний крамар всяких обрядових річий (devotionalia), а згодом справжній книготорговець, що подбав навіть за свої відділи в ріжних навіть заграничних городах. Н. пр. Günther Zainer зі Страсбурґа і Haller - и торговали книжками в Польщі, Плантин - Морети з Антверпіі мали свої відділи по всій Голяндіі, в Парижі і Римі.

Але не кождий потребував набути книжку на все. Тож дуже скоро витворюється і перепродажа книжного добра з рук до рук, та очивидно й антикваріят, як посередник між збутом і попитом, що знає і любить: книгу, її ціну і покупня. Книжка зуживається і нищиться, пропадає. І чимало книжного добра пропало, заки додумалися до складаня обовязкових примірників кождої нововиданої книжки до публичних бібліотек. Потреба систематичного досліду давнього книжного добра, його складу й історіі виявилася вже скоро після появи книгопечатень. Першими бібліографами, дослідниками перводруку стали любителі книги, збирачі рідкостних видань, основники особливих книгозбірень - музеів — церковних, монастирских, замкових, міских, университетских, та дрібних приватних.

Проте одначе були й є думки і за цілковиту шкоду від книжок та за їх непотрібство. Тож уважали за вказане боронитися від книги цілим рядом цензурних застережень: економичних, суспільних, церковних, національних, державних..., які здебільша всевладно панують і сьогодні. Є й такі, що мріють про змогу повторити за Томою Берклей губернатором Віргінії, що 1671 писав з Америки в Лондон: „слава Богу в нас тут нема ще ані свобідних шкіл, ані друкарень і я надіюся, що так ще довго буде. Наука породила на світ тільки непослух, єреси і секти, а друкована книжка була слугою всіх отсих страхіть. Нехай береже нас Господь від сего й другого.“

Література предмету.

Булгаковъ Ѳ. — Иллюстрированная исторія книгопечатанія. СПтб. 1890.
Schottenloher Karl D-r — Das alte Buch, Berlin 1921.
Meisner H. D-r & Luther I. D-r — Die Erfindung der Buchdruckerkunst, Leipzig 1900.
Gutenberg — Feier in Mainz 1900, Festschrift, Mainz 1900.
Linde Antonius, von der — Geschichte der Erfindung der Buchdruckerkunst. I—III. Berlin 1886.
Muther Richard — Die deutsche Bücherillustration der Gothik und Früh renaissance 1460—1530. I—II. München (1884) 1922.
Hain Ludovicus — Repertorium Bibliographicum; 4. части (азбучний показчик друків до 1500 р. в 4-ох частях) Stuttgartiae 1826—1831. р. (передруковано 1920 р.).

2.

Словянскі перводруки.

Перші звісні докладно означені, кирилицею напечатані книги є: Октоіх - Шестоднев і Часослов, видані в четверку в Кракові 1491 р. Швейпольтом Фіолем (Sveboldo Feyel). А прийшов Фіоль до Кракова з франкского міста Neustadt на ріці Esch як Hefter - гафтівник дорогоцінних риз церковних і шитих пелен - образів; тут згодом заявив він себе добрим рудокопним техником - інженером. На основі подібности черенок і складу долучають до сих двох книжок з іменем Фіоля ще дві Тріоди — постну і цвітну в лист (F-о), що дійшли до нас без всякого близчого означеня свого походженя.

У всіх отсих книгах заставки, початкові букви і заголовні написи вязю є печатані киноварю, а текст черню. Черенки приготовив Рудольф Борсдорф з Брунсвіку, але очивидно не заготовив шпацій, бо лівий край стрічок є дуже нерівний. Поміти листовоі не має, хиба — в низу з права на 4-ох перших листах зшитка (із 8-и) Шестоднева, на 1-ому і 3-ому л. Часослова, на 5-и лл. Тріоди пост. + 5 без поміти і на 6-и лл. Тріоди цвіт. + 6 без поміти.

За зразок буквового складу черенок взяті правила середньо - болгарского правопису 2-ої полов. XIV. в., по якому: на кінці ставиться скрізь один знак *ь*; знаку ъ вживається в значіню складотворчих *о*, *е* та на південнословянский лад після *л*, *р* (облъчена, дръжить); знак ѣ передає рівнож на південнословянский спосіб і звук *я*: раздѣлѣ*я*, въсѣчьскымь; знак ѫ після самоголосих ставиться за ѫ, а, о, у, ю, ѧ. Для означеня звука *о* вживається аж вісім знаків:

ромбовидне видовжене, круг на квадраті, круг на хресті, квадратний круг з вогнутими поперечками, w, поперечна еліпса з 2-ма цятками (очима), лежача востроконечна і звичайна вісімка з цятками в середині. Початкові, заголовні і рядкові букви є взоровані на великому півуставному письмі полов. XV. в., чим і обясняється чималий звязок великих плетених і розрисовкою оживлених букв сих книг із рукописями к. XV. і XVI. вв. Всіх ріжних букв — одних, з титлами, та знаків у первопечатника словянских книг Фіоля було 230, що свідчить за велике багатство першоі словянскоі касси-кашти з черенками. Первопечатник Ґутенберґ мав в трьох ріжних кассах — дрібного письма Індульгенцій, середнього Біблії і більшого Доната всего яких 300 знаків. Дальшою ріжницею з техничного боку між книгопечатаням Ґутенберґа і Фіоля є друк двома красками — чорною тексту, а червоною вязі заголовків, початкових букв, написів і важніщих вказівок у перших словянских книгах, чим Фіоль став на ту вищу ступінь книгопечатаня, на якій воно тоді вже було. Тільки брак шпацій, т. є пустих черенок-клепок без знаків для — розділу слів, розбивки букв у слові, та випов неня рядка до принятоі довготи — свідчить про брак фахового вишколеня у Фіоля та його співробітників, яке вже було тоді в инших кращих друкарів західноі Европи.

Значно вище з типографічного боку стоіть Осмогласник, виданий після однорічноі праці 8-ми людий в Цетині на початку 1494 р. священноіноком Макарієм на порученя Зетского воєводи Гюрга Черноєвича. І крій черенок і гарні заставки і чимало киноварних стрічок і легка та рівна будова сторінок — все те є доказом вищоі техники, перенятоі сербскими первопечатниками з недалекоі Венеціі.

Але ще вище стоіть це виданя ідейним підкладом видавничого замислу і кошту, вираженим од імени воєводи Гюрга у передньому та кінцевому слові. На се „Богу завгодне діло рішився воєвода з любови до божих церков, опустошених за наші гріхи — агарянскою чадю, та під тяжкою ізмаільскою палицею, що не просто била, але вбивала". — „Для добра святих божих церков" видав у 1512 р. і молдавский воєвода Iw Басараба Євангеліє в Търговишту, а 1519 р. почав у Венеціі довголітню видавничу працю Божидар Вукович от Гюрик Подгоричанин. Побачивши, „як у Венеціі на типарах-черенках складають божественні книги Фріули і Греки й инші язики, загорівся і він Божидар Вукович великим

бажаням і своі сербскі та болгарскі писаня скласти типарами. І не дав він собі після того замислу спокою і довгого сну, не пожалів і кошту з маєтку, який йому Господь дав, поки не закінчив діла. На чужій землі приготовив він великі букви й другі малі букви для книжки подорожноі — Молитвослова, та за помочю Божою надіється він сі типарі перенести у свою отчизну, щоби зарадити недостаткови книг в божих церквах, пограблених іновірними язиками.“ — За отсе саме довелось йому говорити і в Молитвослові 1536 р. вже із згадкою про те, „як то він од юности своєі трудолюбезно прикладався до божественних книг... в чужій землі італьскій.“ Тимто не дивно, що в Охтоику - петогласніику, виданому 1537 р. в тійже Венеціі, читаємо чудову молитву - тугу: „я грішний і смиренний Божидар на колінах молюся і благаю тебе Боже, одкрий мені очи сердечні і ум разуміти твоє безмежне божество. Бо находжуся я у великій тузі і журі в італьскоі землі городі Венетіяне не могучи вийти у свою отчизну...“

А ся туга енергічного мужа - патріотн була жерелом тоі непереможноі творчоі сили, яка протягом 20-ти літ дала стільки справжніх високих — мистецких і духовних цінностий Сербам і Болгарам, що вони за довгий час лютоі неволі турецкоі мають чим повеличатися. Венецкі виданя (1519—1538) Божидара Вуковича, воєводи Подгорицкого, є не тільки числом, але перш усього ідейним підкладом своєі появи, та змістом, випосаженям і техникою, найкращими памятками словянского книгопечатаня. — Останнім 10-тим з ряду виданям — Соборником т. є. вибраною Минеєю 1538 р. старець Божидар Вукович якби пращається зі світом († 1540), примирившися з долею вигнанця в чужих іновірних краях, звідки годі йому було вернутися на батьківщину з типарами — з огляду на великий ізмаільский утиск... Діло батька продовжав з таким - же запалом, розуміням і мистецким смаком його син Виценцо протягом 1546 — 1562, а після нього Єроним Загурович, що заговорили в передніх словах уже чистою мовою сербскою про потребу друкованоі книжки.

На сербску книжку іі перші видавці - накладці не пожаліли дуже великого вкладу грошевого, тим вона й стала найкращою серед словянских перводруків.

З такоюж ідеєю служби народноі приступає у старому місті Празскому десь після 1510. р. до перекладу, заготовленя словянских черенок, складу і друку „всеи бібліи рускаго языка“ — в лекарских науках доктор Франциск Скорина із „славнаго града Полоцька, Богу ко чти и людемъ посполитым к доброму

научению"... накладом Богдана Онькова сина радці міста Виленьского. Виходячи зо становища погляду — „що великі духовні скарби, заховані в книжках біблії і зрозумілі вченим докторам, повинні бути доступні й младенцем — людем посполитим", доктор Франц Скорина виказує, як легко можна засвоіти собі сім визволених наук через біблію, та найти в ній більше розваги як у повістях про Александра і Трою. Отся ідея дати всему посполитому людови книгу ку доброму навченю заняла Скорину на стільки, що він видав у Празі 22 біблейскі книги на протягови 1517—1519 рр. і Псалтирю; а після повороту до вітчини — 1525 р. „в дому почтивого мужа Якуба Бабича найстаршего бурмистра славнаго и великаго мѣста Виленскаго" — Апостол і Малу подорожну Книжицю, що могла стати за зразок Вуковичевого Молитовника.

Отсею ідеєю — „служити виданими книгами Богу на почесть, а людови на добре повченя" — сходяться Скорина і Вукович із первопечатником Ґутенберґом. Але сам Скорина пішов у своій ідеології значно більше наперед, давши Білій Руси майже цілу біблію в зрозумілій мові людовій. Сим робом доктор Франциск Скорина пішов за німецкими бібліями к. XV. в. та ческою, виданою у Венеції 1506. р.

Біблія Скорини на областях украінского народа — особливо на Покарпатю і Подністрівю, та на Волині стає зразком до нового людового напрямку в церковно-повчительному письменстві. Перекладені на людову мову тексти євангельскі в Учительних Євангеліях і ряд спроб дати людовою мовою складені четвероєвангелія є свідками сего. Самаж вона була дуже почитною книжкою, коли нпр. примірники Національного Музею є доповнені рукою половини XVI. в.

Під оглядом зовнішнього випосаженя: заголовні листи, портрет перекладчика і видавця Скорини, заставки, численні дереворити, гарні й оригінальні своім кроєм букви взоровані на латинскій antiqua, дуже дбалий склад з примітками вказівками на полях і добрий друк — ставлять виданя Скорини в рядови кращих оказів первісного книгопечатаня.

Ідея просвіченя словом божим широких верстов народних в злуці з ідеєю через людову мову заховати звязок між верхами і низами виринає дуже ясно в другій половині XVI. в. в люторских виданях Несвіжскоі друкарні князя Радивила писань Симеона Будного і Лаврентия Кришковского „для простих людий языка руского" — черенками видань Скорини. В передмові до Катихизма Симеона Будного 1562. р. читаємо: „кромѣ теж и для того абыся ваши княжацские

милости не только в чужоземскихь язицех кохали, але бися теж в. к. м. и того здавна славного языка словенского розмиловати и онымся бавити рачили. Слушная бо реч єст абы в. к. м. того народу язык миловати рачили, в котором давние предки и их к. м. панове отци в. к. м. славне преднейшие преложенства несуть...“

В сему прихильному становищі до живоі мови найширших верстов народних і заключається чи не найбільше значіня новітного, на землях словянских невиданого мистецтва книгопечатаня. Ідею — дати книжку в руки найширшим верствам люду можна було здійснити тільки народньою мовою; отсеж саме могло дати кращий і скоріщий дохід печатні. Тож біблія і лицарскі оповіданя та людові книжки в німців, біблія і хроника у французів, біблія і національні поети — Данте, Петрарка, Бокачьо в італійців, круг лицарских оповідань і біблія в англійців, всі вони на протягови останньоі четвертини XV. в., були справжніми здобутками книгопечатаня, та благовісниками нового умового руху в Европі. Вагу народноі мову зрозуміли навіть ті книгопечатники, що зайшли на чужину: 1514. р. видає в Кракові друкар Унґлєр книжечку „O ziołach i mocy ich“, в якій говорить ось що: „ся ваша (польска) мова через недбайливість людий та через чужину мало що не занепала, тож я — дуже боліючи над сим — перший піднявся тоі праці, що друковав польскі книжки николи небувалими бухстабами і дав через те приклад иншим...“ Ополячений німець Вієтор в 14 літ після виданя своіх польских книг ще 1541. р. дивується з приводу: „коли кождий инший нарід свою мову рідну любить, ширить, украшує, полірує, то поляки своєю гордять і покидаються, хоча іі що до краси і багатства можнаби порівнати з кождою иншою. В книзі Nowy testament polskim językiem wyłożony 1556 р. пише Миколай Шарфенберґ в присвяті королеви Жигмонтови Августови про те, що в инших народів є чимало книг своім власним письмом написаних... в поляків було іх мало колись, але тепер прецінь вже мають вони чим повеличатися, бо зрозуміли, що похопність до доброго в народови може розвиватися тільки через добрі книги на власній мові, (Płaśnik — Monumenta Poloniae typographica 1922, I[1] ст. 134, 135, 136).

В західного і південного Словянства під впливом нових течій реформаціі і в цілях самооборони католицкоі церкви народна мова одержала визначне місце в церковній богослужбі і навчаню релігійному. Ряд видань словенских і хорватских в друкарні Примуса Трубера в Тібінзі 1561 р. — 1563. р., Дивковича уніятскі болгарскі виданя у Венеціі 1565—7 р., та згодом у Римі — се найкращі початки грядучоі побіди народноі мови у письменстві тих народів, що в церкві користувалися ще мертвою мовою церковноі богослужби — чи то старо-словянскою, чи латинскою.

Державна історична бібліотека УРСР

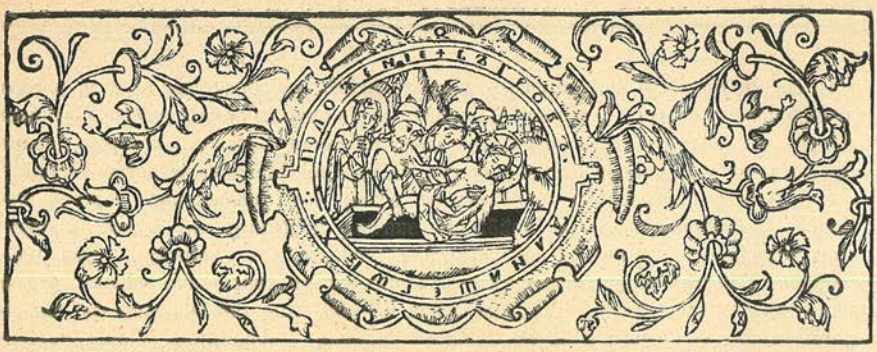

3.

Іван Федоров Москвитин.

Початки книгопечатаня в Москві та на східнословянских землях.

Коча столиця великого князівства Московского й государства Російского — Москва — жила від давен своім окремим замкнутим житям, то все таки вона мала доволі вчасно всякі вістки про значніщі події в Европі і до них навіть підтягалася. Найкращим зразком такого живого освідомленя і про справи книжні можна вважати заходи новгородских архіепископів Даниіла і Генадія біля складеня поправного повного списка біблії якраз в ту пору, коли на заходови Европи католицкі богослови працювали над сим з порученя Риму. Сі вістки привозили у Москву чи то чужинецкі посли і торгові люди, чи то власні купці, що з Новгороду на Ільменю живо торговали з Любекою, чи самі думні дяки і їх персонал, що служили в посольскому приказови, чи наконець многочисельні приходьки-монахи із усего православного світа, особливо з Балкану. У свідомости про необхідність піддати точній фаховій провірці усі книги церковноі богослужби і християнского богословія, що були основою церковного житя православноі Руси, викликала Москва з Афону 1515 р. черця Максима — названого нею — Грека. Для його роботи не пожаліли зібрати чимало книг на дворі московского

митрополита — писаних і печатаних — що здебільша дійшли й до нас. Так само дуже цікавився всіма новинами західноевропейского культурного житя і двір царский, який зібрав у московскому Кремлю чимало рідких перводруків для розваги й науки.

Житя-ж само собою ставило перед царя і митрополита всеі Руси особливі завданя — поширити віру в новонабутих землях на Волзі, бо віра православна була одною з головних основ і цілий московскоі влади. Говориться об тім і в послівю первопечатного Апостола московского 1563—4 рр., складеному не без впливу Вуковичевих послівій. „Щоби випосажити нові церкви в новоприлучених землях Казанского царства потрібними книжками велів цар Іван Василієвич, а митрополит Макарій поблагословив — скуповувати на торжищах честні ікони і святі книги, та класти у церкви — і псалтирі, і євангелія, і апостоли, і прочі. Але між набутими книжками мало найшлося пригожих, решта всі були попсовані невченими переписувачами, що не розуміли тексту. Коли дізнався об тім царь, то в дбайливости своій за праведні книги він подумав за таке саме книгопечатаня, яке вже було у Греків у Венеції, Фрягів і прочих народів — і в порозуміню з митрополитом Макарієм поручив 1563 („въ лѣто 71-ое осмыя тисящи = 7071, въ 30-ое лѣто Государства царя Іоанна“, що царює від 1533. р.) Івану Федоровичу діякону церкви Николи чудотворця Гостунского в Кремлю і Петру Тимофіічу Мстиславцю із Смоленска занятися урядженям книгопечатні („изыскивати мастерства печатныхъ книгъ“) в осібному домі на його царский кошт. По девяти місяцях„ на совершеніе изыде ихъ дѣло“: до печатаня Апостола приступили московскі друкарі 19. квітня 1563 р. і закінчили його 1-го марта 1564 р. В шість місяців опісля склали вони малий Часослов у вісімку, який закінчив московский первопечатник вихідною літописю, взорованою на Вуковичевих послівях, уживши навіть південнословянского виразу „штамба“ в значіню „печатныхъ книгъ дѣло“ (італ. stampa).

І сталося в Москві те, що скрізь бувало з новими невиданими речами і іх творцями. На книгопечатників накинулися одні — за зломаня традицій писаноі книги, яка одна була богузавгодною; другі за єретичний зміст книги, себто за одну-другу друкарску ошибку, або поправку очивидноі неправильности в рукописови; а инші прямо за чари і зносини з нечистою силою. Із усею тою злобою пристали многі начальники і священноначальники, та вчителі, видумуючи на книгопечатників по зависти чимало єресий, щоби перемінити добре на лихе, та загубити боже діло, звичайно як се діють люди лихих обичаів, невчені та нерозумні, що навманя кидають пусте слово, не знаючи до чого ім причепитися. І злоба ся прогнала Івана первопечатника з Москви — батьківщини на незнану чужину під покров гетмана коронного великого князівства литовского — Григорія Александровича Ходкевича.

В Москві появилася ще 1568 р. Псалтиря трудом Никифора Тарасієва і Невіжи Тимофеєва; після того книгопечатаня в Москві припинилося до 1577 р., коли появилася Псалтиря на Слободі біля Москви, після якоі приблизно правильне книгопечатанє почалося доперва 1589. р. і то дуже тихим темпом, бо за

всі 30 літ до 1618 р. напечатано в Москві всего 31-у книжку. Такі то вже були непригожі для книги часи внутрішнього заколоту, такі то були люди — бурі, розтічи й упадку...

Ходкевич приняв радо збігців як потрібних людий, давши ім чимало довольства всякого. А видячи велику користь духовну від книги Учительного Євангелія, він захотів, щоби слово Боже розмножилося і наука людям закону греческого ширилася, бо не було книг на ріжних місцях. Думає було князь „иже бы сію книгу выразумѣнія ради простыхъ людей преложити на простую молву и имѣлъ есми о том попеченіе великое, и совещаша ми люди мудрые втомъ писмѣ ученые, иже прекладаніемъ здавныхъ пословицъ на новые, помылка чиниться немалая, якоже и нынѣ обрѣтается в книгахъ новаго переводу. Того ради сію книгу, яко здавна писаную, велѣлъ есми ее выдруковати, которая кождому не єсть закрыта и квыразумѣнію не трудна, и къ читаню полезна.“

В пориві дбайливости за добро церкви і народа Григорий Ходкевич обіцяв подбати і за инші книги церквам потребні та, не жалуючи накладу, дати їх скоро друковати (Євангеліє Учительне 1569 р. Передслівя). Але скінчилася вся видавнича діяльність сего великого пана на Псалтирі 1569 р. — Підійшла стареча неміч з природною неохотою до всякого руху і пориву, тож Ходкевич оставив книгопечатникам „весь немалу на упокоеніе“, та казав їм занехати книгопечатаня і занятися хліборобством для власного прокорму....

І тут стала ясно перед душевними очима збігця Івана Федорова, діякона і печатника московского, велика обида з боку великого гетмана коронного пана виленского і прч. Григорія Ходкевича, що „художество рук наших нивочтоже положи“, а поручив займатися хліборобством тому, що мав замість рала інструменти (наручныхъ дѣлъ сосуди), та замість житних сімян — духовні сімена по вселенній сіяти і всім по чинови давати духовну поживу (послівя Апостола 1574 р.)

І нам сьогодні ясною стає та особливша роля, яку відограє в житю людства і розвитку його духових цінностий творча енергія людий, що посвятилися — по свому розуміню, знаню і силам — якомусь ділу. Діло се не тільки кормить та удержує їх матеріяльно, але й піддержує в них — без огляду на тяжкі обставини — огонь запалу для осущеноі і скритоі в сему ділі думки-ідеі. В сих людий — до знаня, техничного вишколеня, та до великоі роботячости прилучається глибока любов раз повзятоі ідеі із вірою в потребу і успіх діла. На сему засно-

вується саме почуваня правости і належности житя і поведеня, висока свідомість ціни капиталу праці, вложеного в осущеня ідеі - замислу.

Зовсім не те стрічаємо на стороні капиталу, що рішається на підтримку праці — винахідника, поета, мистця, вченого дослідника. Зпершу власник капіталу захопиться нпр. величністю замислу і дасть на його осущеня певну скількість. Але скоро згодом він захопиться другим замислом, третім..., або охолоне до першого, або зразиться чим небудь..., і вимоги холодного, все розїдаючого розсудку і підтримка діла перервалися з гіркою обидою і тяжкою сердечною кривдою ідейного робітника...

З двох ріжних площин - підходять до справи — духовний працівник і капиталіст; один вкладає в неі все своє єство, згараючи в нерівному вогні запалу — праці для осущеня замислу, а другий виявляє тільки певну скількість почуваня, що спалахне на хвилину полумям і гасне. Найблизче підходячою площиною для співділаня капиталу з працею є або безумовна довіра і безкорисність обох сторін, або добре провірений рахунок на довший час, щоби не було нетерпеливого очікуваня відсотків і зисків, або боязкого підозріня в обманови і визискови. Одинокоюж площиною для переведеня якогось діла є однакове розуміня ваги задуманого діла і спільне бажаня його завершити в імя якоісь вищоі ідеі...

Такими меценатами - покровителями книгопечатного діла були — видавець Бібліі Скорини — Оньков для Білорусів, та Божидар Вукович як видавець книг для Сербів. Іван Василевич Грозний цар московский, хоча властиво дав початок книгопечатному ділу в Москві, удержуючи його більше 10 - ти літ на власний царскоі казни рахунок, бо вже в 1556. р. взяв він Марушу Нефедьева печатних діл мастера і викликав з Новгороду букворізчика Васюка Никифорова, то все таки — в рішучу минуту — коли ходило за безумовне захищеня своєю царскою повагою безборонних виконавців його царскоі волі — від наруги і кривди — не вчинив сього і ідейним робітникам довелося втікати на далеку чужину...

Розтіч німецких друкарів з Майнцу після розгрому 1462 р. і постійна вандрівка за заробітком по чужих краях родить і доводить до розцвіту книгопечатаня західноі Европи. Утеча з Москви і скитаня за рубежом ідейного працівника книгопечатного діла родять — друкарні Заблудівску — Львівску — Острожску, від яких почалося і пішло книгопечатанє на Украіні.

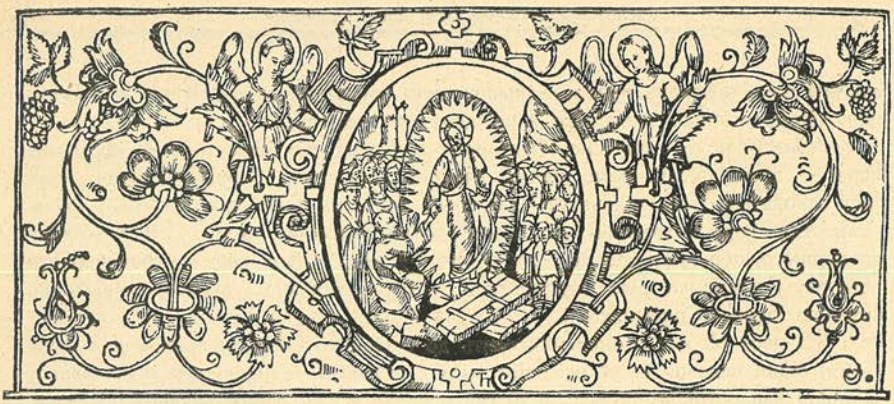

4.

Львів 1573-1574.

е вершок трагедії, якої дієвою особою є Іван Федоров Москвитин. Вважаючи себе евангельским рабом самого Христа, що довірив йому срібло своє для належного орудованя, Іван Федоров не міг остатися в Заблудовю, хочби й на заслуженому газдівстві, хлібоідом без діла. Він боявся сурового запиту Господа: „лукавий рабе і лінивий! чому не дав ти мого срібла торговцям на розробок?“ — В таких сумнівах і в слезній тузі одиноцтва він наконець рішив остатись вірним дорученю Господа і працювати для збільшеня врученого йому таланту, тож кинути хутір Ходкевича в Заблудовю. Нужда в часі довгої дороги, морове повітря і просто сказавши „злая и злыхъ злѣе“ не спинили його, поки він не дібрався до богоспасаємого, преіменитого града Львова. І тут всі невзгоди дороги і минулого розвіялись з памяти його як дим, бо туга зродила терпеливість, а терпеливість надію в апостола Христового... і в ідеолога нового книгопечатного діла.

Але не легко жилося Івану Федорову во Львові. — Столярский цех виступив против друкаря за те, що він не будучи членом їх цеху, мав у себе власного челядника столяря, чим нарушив їх цехові права. Сам друкар був добрим столярем, коли виучив сему ремеслу Гриня Івановича із Заблудівя (Ptaszycki 30 № 14).

Ходкевич відразу зрозумів був вагу друкованої книги і матеріяльно піддержав книгопечатника вповні. Але у Львові довелось Івану Федорову ходити чимало разів до багатих і шляхетних за помічю „и метаніе створяя колѣномъ касаяся

и припадая на лицы земном, сердечно каплющими слезами своими ноги ихъ омывати...“ та безуспішно. Не помогли й заклики священника в церкві до прихожан піддержати се богузавгодне діло книгопечатаня. І коли без успіху остали умиленні слова, многослезні риданя, священничі заклики, гірко заплакав книгопечатник од обиди, що не найшов для себе — сівача сімен божих — прихильности ані в рускім народі, ані навіть у греків. Тільки деякі з духовенства і дрібного неіменитого міщанства причинилися своїми вдовичими лептами до осущеня начатого 25 лютого 1573 р. друку Апостола такими самими черенками і заставками та кінцівками як в Москві і Заблудовю. Книжку викінчив Іван Федоров 15 лютого 1574 р.

Продажа книжки не була слаба, коли в 1580-му році Іван Федоров заставив всего тільки 140 книжок Апостола враз із книгопечатним станком і всіма приладами у львівского жида Сруля Якубовича за 411 зл. Сплатити сей довг не довелося Федорову, бо в рік після його смерти львівскій кагал присудив увесь застав кредиторови (Mon. ст. 103). Дуже можливо, що сеі позички первопечатник потребував на видатки друку Нового Завіту із Псалтирею 1580 р. і Біблії 1581 р. в Острозі, де він був уже на весну 1579 р. Звідси він виступив перед урядом у Львові як слуга велеможного воєводи кієвского князя Константина Острожского (Ptaszycki 28 № 10) і задаткував папер у паперні у Буску квотою 600 зл. п. Але після надрукованя Біблії в Острозі, він вернув назад до Львова, правдоподібно як торговець книжками — Заблудівского (Єванг. учит., Псалт.) — Виленского (Псалтиря 1576, Октоіх 1580) — Львівского (Апостол) і Острожского друку, та дуже можливо, що заходився відновити свою друкарню. Але 6 грудня 1583 р. він вмер і спочив на Свято-Онуфрієвскому монастирскому кладовищу. Напис на плиті намогильній про те, що він „Іоанъ Ѳеодоровичъ друкарь Москвитинъ, который своимъ тщаниемъ друкованіє занедбалое обновилъ... друкарь книгъ предтымъ невиданыхъ“, свідчить ясно за те, що перед смертію він міг одновити занедбане від 10-ти літ друкарство у Львові, але перший явився у ньому 1573 р. з невиданими перед тим друкованими книжками. Ся плита була мабуть дещо згодом положена, бо зміст напису нагадує дуже посланіє Гедеона Балабана 8. XI. 1585 р. (Mon. 111-2), та антіохійского патріархи Іоакима з 1. I. 1586 р. (Diplom. Stat. VI).

5.

Подвиг видавця.

Іван Федоров працював у князя Острожского всего три роки: 1579 р. над уладженям друкарні, 1580 р. над друком Псалтирі і Нового Завіту, та 1581 р. видаючи Біблію. Обєм виконаної роботи є так великий, що його міг поконати тільки добрий майстер книгопечатного діла зо значним числом вишколених помічників. Двох помічників знаємо: Івана Івановича Друкаровича сина Івана Федоровича як словолитника, складача і переплетника, та Гриня Івановича із Заблудівя, виучня Івана Федоровича як словорізчика, дереворитника, столяря і мабуть розтирача краски, бо вчився він і малярства у Львові. В самому Острозі найшовся охочий до книгопечатного діла отець Василій, що опісля вів Острожску друкарню до 1598 р., та дав до Дерманя рівнож доброго знавця книгопечатаня священника Дамяна, брата звісного гетмана Наливайка. А що сам Іван Федоров за довгі літа книгопечатної праці перейшов усі ступні книгопечатаня, починаючи від складаня друкарскої праси і до книговязаня — переплету, тож очивидно в трійню вони могли дуже багато виконати.

Але після львівского подвигу самостійного друку діяльність Івана Федорова в Острозі зводиться тільки до дуже гарного ремесленого виконаня певного замовленя, на яке дав видавець весь потрібний кошт.

Видавнича діяльність князя Константина Константиновича Острожского поражає нас ще сьогодні по упливі 350-ти літ своєю величністю. Видавати покупне, потрібне скрізь, тож само собою недороге — легко і доволі вигідно для накладця; але вести ідейне видавництво, доступне головно для верхів освіченої суспільности, можна тільки при вкладови значної готівки на довший час, та на

невеликий відсоток. На таке увязненя капиталу може рішитися тільки високоідейний багач, яким якраз і був князь Острожскій, що до смерти (21 марта 1608 р.) боронив ненарушимости прав народу і церкви західноі Украіни. Шоби се як найкраще виконати, він рішився на видане книжок основних великих і дрібних летючок, та для науки дітвори. Для виконаня сего плану він окружився потрібними людьми, серед яких на першому місці станув великий знавець сучасного богословско-церковного спору між католицкою Польщею і православною Русю — Герасим Данилович Смотрицкий, та знавці церковноі книги — священники Василій і Демян із палким полемистом Христофором Филалетом — Христоносцем Истинолюбцем.

Для осущеня ідеі оборони церкви народу руского від напору чужинецкого треба було скласти великий апарат — т. н. Острожскоі Академіі, письменскоі праці, книгопечатаня. — Ся организаційно-творча праця тревала в Острозі більше двайцяти літ, поки склався властивий осередок іі під проводом урядового представника церковно-національного житя Руси-Украіни митрополита киівского і намісника Лаври Печерскоі, за допомогою і під покровом гетьманів в самому серці Украіни — у Киіві.

Основи під сю працю поклав одначе Острог. Загальною повагою своеі особи міг тільки князь Острожскій видати цілу Біблію на основі докладних дослідів своіх учених співробітників над найкращими списками святого письма з Москви, Царгороду і Афону. Инший видавець не мігби навіть подумати за те, щоби послати до царя всеі Росіі та до вселенского патріярхи і прота Святоі Гори за давніми дорогоцінними та дуже рідкими списками святого письма. Острожскі письменники мали одначе всі отсі дорогоцінности із трьох середовищ тодішнього православного світа і дали на іх основі одну з найкращих і найповніщих словянских біблій. Ся книга має 628 великих листків, задрукованих дрібним письмом у два стовпці по 50 стрічок із 3.000 букв на сторінці (на середнього складача за одну годину можна положити сьогодні 1.000 букв). — Поясненя еврейских назв місяців у бібліі дає листок Хронологіі Римши 1581 р.

В 1594 р. видала Острожска друкарня такоіж величини, але великим евангельским письмом, книгу о постничестві св. Василія Великого на 603 листах, а 1596 в четверку дрібним скорописним письмом (курсивою) книгу св. Іоана Золотоуста Маргарит на 543 л. по 25 стрічок із 39 буквами в рядкови. Сюдиж належать: книга „Правило истиннаго живота христіянского“, Псалтиря з рядом вступних статий на 493-х л. малоі вісімки, Часослови 1598, 1602 і 1612 р., „Лѣкарство на оспалый умыслъ“ 1607. р. з писань св.Івана Злт, та „Тестамент“ царя Василія сину свойому Льву Философу.

У відділ полемики належать виданя: 1584 р. Посланіє князя Константина до патріярхи Єреміі, 1587 Календарь римски нови, 1588 „Исповѣданіє“ про походженя св. Духа, Збірник важніщих вказівок в полемиці з латинянами, 1595 заява князя Острожского про постійність у вірі, 1597 Апокрисіс як основний полемичний твір против Берестейскоі Униі і 1598 р. Одпись на лист Іпатія Потія до князя Острожского. В томуж часі живоі видавничоі діяльности в своій друкарні

князь помагає Мамоничам у Вильні видати з його книгозбірні та на його кошт „Кграматику словеньска языка“ 1586 р.

У виданях Острожскоі друкарні, хоч як вони значні і інтересні з технично-го боку, книгопечатник відступив на дальший план, даючи перше місце ідейному видавцеви, що своіми виданями старався осущити певне ясно означене велике церковно-національне чи там громадске завданя. Таким ідейним становищем до книгопечатноі справи князь Острожский намічав західно-украінскому друкарству дійсно широкі основи живоі діяльности, та давав культурно-національному житю Волині чималий розмах.

Література до глав 2-5.

Каратаевъ И. — Описаніе славяно-русскихъ книгъ напечатанныхъ кирилловскими буквами, т. I. (1491 —1652). СПтб. Академія Наук 1883.

Владиміровъ П. проф. — Докторъ Францискъ Скорина, СПтб. 1888.

Bianu - Hodos — Bibliografia romanesca veche, I—II. Bucuresci 1903—1910.

Румянцовъ В. Е. — Сборникъ памятниковъ относящихся до книгопечатанія въ Россіи, Москва 1872. [Перводруки Івана Федорова].

Zubrzycki D. — Historyczne badania o drukarniach na Rusi, Львів 1836 і 1912 р.

Петрушевич А. С. — О началѣ книгопечатанія на Руси вообще, а въ городѣ Львовѣ въ особенности. (Временникъ Ставропиг. Института 1884).

Пташицкій С. А. — Иванъ Федоровъ... во Львовѣ 1573—1583 (Русская Старина 1884 март).

Ptaszycki S. — Iwan Fedorowicz drukarz ruski we Lwowie (Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydziału filologicznego Akad. Umiejętności w Krakowie 1886, XI.)

Ювилейное изданіе въ память 300-лѣтняго основанія Львовского Ставропигійского Братства, Львів 1886.

Monumenta Confraternitatis Stauropigianae Leopoliensis edidit D-r W. Milkowicz, Leopolis 1895.

Diplomata statutaria a patriarchis orientalibus Confraternitati Stauropigianae Leopoliensi 1586—1592 data, Leopolis 1895.

Сѣлецкій А. К. — Острожская типографія и ея изданія, Почаів 1885

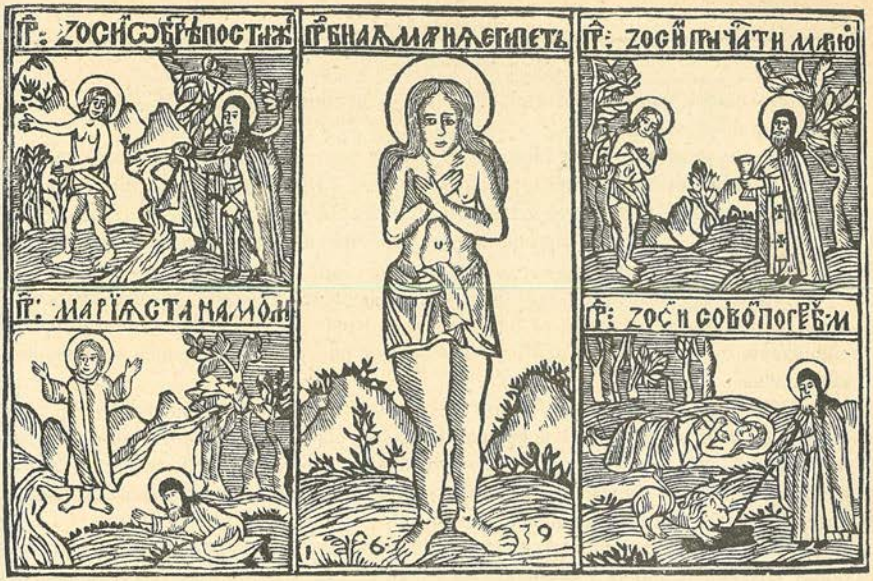

6.

Дермань 1603-5.

Але потенціям сим не довелося стати величною дійсністю. Князь почував себе вже немічним старцем, тож не дивниця — оглядався за гідним продовжателем начатого діла. В роду свойому — його не було; окруженя теж не давало особливо енергічного і належно підготованого до видавничо-друкарскоі справи діяча. Тимто князь Острожский переміняє монастирь в Дермані, що близко Острога, на киновію — обще житіє; дає йому друкарню, щоби чернці „доскональшіе наукою и писмомъ, а звлаща друкованемъ книгъ свѣтячи всѣмъ“... могли бути двояко-трояко пожиточні церкві і вірі... Прекрасним памятником першоі діяльности новоі друкарні був Октоих-Осмогласник в лист, гарними курсивними черенками, в дві краски, зо скромними але красивими заставками високо різаними в дереві, (гласи а҃, в҃, г҃, д҃, е҃) і одною глибоко різаною (гл. з҃.), друкований під руководством справщика тексту і корректора складу отця Демяна з Острога між 12 квітня 1603 та 12 серпня 1604. р. І(ваном) Ф(едоровим) др(укарем), мож-

ливо, що сином первопечатника, або тим Федоровичем, що 1576. р. був в Дерманю управителем майна.

В пів року опісля 6. лютого вийшов з дерманьскоі друкарні під управою тогож Даміана недостойного презвитра „Лист Мелетія стѣйшого патріархи алеѧандрійского до велебного еппа Ипатія Потѣя“, перекладений з грецкого на „руский язик в Сарматах Борецким — надер Апольлови коханымъ и в Парнассе на лоне муз выхованым.“

Хоча ченці дерманьскі були свідомі „часовъ нашихъ плачю годныхъ“, в які не годиться опускати ні одноі гарячоі молитви і длятого видали „Охтоік“ справлений та „Лист патріархи“, то всеж таки на сему перервалася іх діяльність видавнича.

Острог, Дермань, а згодом — Почаів (1618), Кремянець (1638), Луцк (1640) не мали даних стати осередками живоі загальнонародноі науково-видавничоі праці, що потребувала: значного вкладу — широкого замислу, творчоі енергіі, та чимало капиталу на далеку провизію — з одного боку, а живого интересу для книжноі новинки серед загалу — з другого боку.

Князь Константин Острожский — повагою свойого імени, щирістю і доброю волею для справ національних, та доходами з безмежних дібр, населених працьовитим людом підданих — міг стати на якийсь час осередком живоі видавничоі друкарскоі діяльности; але вміру старечоі немічности князя — падуть друкарні Острожска і Дерманьска, уступаючи місце природному осередкови украінского друкарства в Київі.

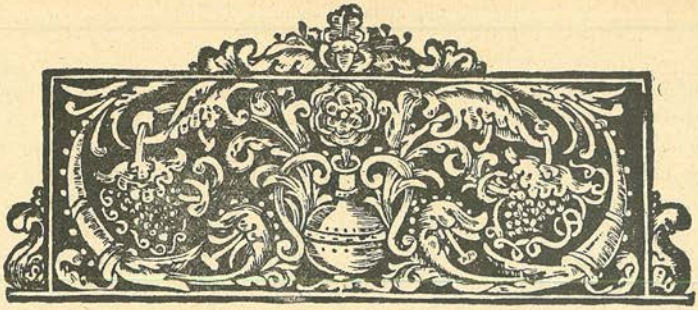

7.

Братска друкарня у Львові 1591 р.

Після смерти первопечатника Івана Федорова († 16. грудня 1583 р.) і не без впливу доброго прикладу — живоі видавничоі діяльности в Острозі — львівскі грецкоі віри міщани, згуртовані в Успенскому Братстві, стали думати за власну друкарню в 1585-ому р. „Вѣрою и благочестія помысломъ силни, имѣніемъ же силно немощни суще и елико убо благымъ произволеніемъ богатѣйши, толико паче нищетою убожайши“ (письмо Діонисія митрополита Търновского 15. VI, 1592 — Юб. Изд. I ст. 64) — Братство задумало було при допомозі львівского епископа Гедеона Балабана викупити в Ізраіля Якубовича заставлені Федоровим друкарску прасу і 140 книжок Апостола 1574 р. Два друковані посланія епископа Гедеона до вірних з 8. падолиста 1585 р. і 10 грудня 1586, та на початку 1587 р. самого Братства до всего православного світа через царгородского патріярха Єремію, молдавского митрополита Георгія, та київского Михаіла — за „вспоможеням заплати того святобливого діла..... для розмноженя хвали Бога вседержителя і для науки святому православію“ дали наконець Братству спромогу обявити в посланію епископа Гедеона з 1 мая 1587 р., що вони „друкарню опущенную выдвигнули... абы знову наши писма друкованы были для хвалы Бога... и для розмножения граматическое науки старожитного порядку святого благочестія греческого закону“ (Юбил. изд. ст. 58.). Але ще в падолисті 1589 р. патріярх царгородский Єремія закликав до складок на викуп у жидовина друкарні Івана Москвитина. На прикінці тогож року дав патріярх уставну грамоту Львівскому

Успенскому Братству, де в 3-тьому артикулови стверджено: „маетъ волность братство друковати невозбранно священныя книги церковныя прилежно з великымъ опатренємъ не токмо часословцы, псалтыры, апостолы, минеи, треоди, требники, сѵнаѯари, євангелія, метафрасты, торжники, хроники, сирѣчь лѣтописцы и прочая книги богослововъ церкви нашея христовы, но училищу потребные і нужные сирѣчь, граматику, пѣитику, реторику и философію“ (Dipl. Statutaria 64. і по польски ст. 98). Затвердив за Братством сі права друку і королівский привилей з 15 жовтня 1592 р. (Monum. ст. 389), а згодом за ріжні „уклони сто червоних“ затверджували се й пізніщі королі. Признали за Братством се право й київскі митрополити (1590 р. 7 січня Михаіл — Mon. 220).

І так ті, що ненаученія ради умаліли (Єремія 15. I, 1586 — Юб. Изд. I, 57) приступили — хоч пізно — до направи лиха.

Першим плодом діяльности братскоі друкарні була дуже цінна з типографичного боку та самим замислом граматика єлино-словенскоі мови для науки многоіменитому російскому роду 1591 р. В сій книжечці пригідного кишеневого формату стрічаємо 4 ріжноі величини письма грецкі і словянскі, дійсно по майстерски допасовані одно до другого кроєм черенок, а саме: титулове більше й менше, текстове й дрібне. Хоча патріярхи Олександрійскій і Царгородскій особливо поручали братчикам львівским старатися за друкарню — *χαλκογράφιον*, та школу — *παιδοτρίβιον*, бо без освіти і книжки род християнский стає якби німий (патр. Іоаким 15. I. 1586 — Юб. Изд. I. ст. 57), то Львівске Братство після сеі першоі друкарскоі спроби спинилося тільки на школі, коли судити об тім по архивним даним і друкам, що дійшли до нас. — Справу друкарску засвідчило воно тільки 1609. р. книжочкою св. Івана Золотоуста — о вихованю дітий. Перерву сю могли спричинити: необхідність перш усього поставити церкву і доми для широких братских завдань — освіти і добродійности, та заборона в тому часі православному львівскому міщанству „вшелякихъ обходовъ, купецтвъ, и ремеслъ“ (посланіє Єремії Тисаровского 3 мар. 1609 р. — Юб. Изд. I ст. 85.).

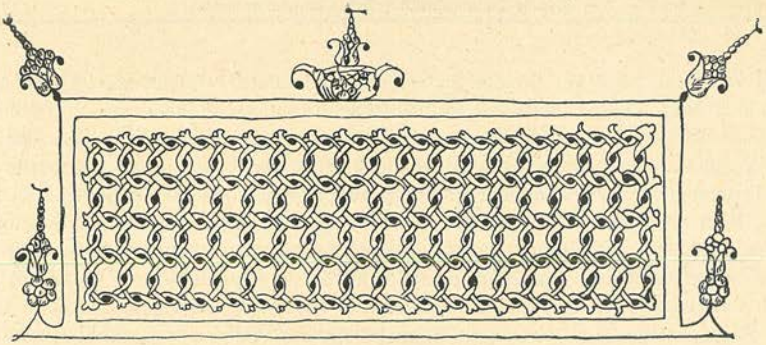

8.

Дрібні друкарні Галичини і Волині.

Коли по 1591 р. львівска друкарня припинила на деякий час працю, то епископ Гедеон Балабан, що сам походив з добре освіченого заможного роду, та як ексарх патріярший стояв дуже близко до думок самих патріярхів про церковно-народну справу Галицкоі діецезіі, продовжав дальше думати за книгопечатаня. Завдяки сим заходам епископа ми і маємо сьогодні Стрятинскі — Служебник 1604 і Требник 1606 р. Після Острожскоі Біблії — се найкращі виданя, зредаґовані на основі осібних вже справлених грецких оригіналів. Типографично, — оба Стрятинскі друки — се найкращі книги західно-украінскоі области. Форма черенок Служебника взята з уставу, а рисунок початкових букв пішов за фигурно-квітчастими літерами західних черенок. Требник і передмова Служебника, надруковані меншим рівнож прямим майже крадратним півуставом. З передмови епископа дізнаємося, що він вище всего цінив науку, яка „изображеніемъ книгъ множится". Радив се колись і Мелетій патріярха александрійский, який на вид „паденія нашего" сказав: „подобааше убо и нинѣ подобаетъ, аще не послѣдняя хощете пострадати, гvмнасія и тvпографію съставити... умноженія ради книг в преподаніе разума." Завдяки розуміню сеі справи високоосвіченим вихованком Італії — братаничем епископа — Федором Юрєвичем Балабаном — в родовім маєтку Балабанів Стрятині появилася добре оборудована типографія. З неі то заходами еппа Ге-

деона і коштом Федора Болобанів вийшли обі книги — Требник і Служебник, що й сьогодні мають першорядне значіня історичне. В часі друку Требника, 24 мая 1606. р. вмер Федір Юрєвич Болобан, тож памяти сего високоосвіченого тихого діяча книгопечатного діла та щирого сина свойого народа присвятив епископ Гедеон дуже річеві кінцеві сторінки своєї передмови до Требника.

Вже в Служебнику обіцював епископ Гедеон продовжувати сю видавничу працю, а навіть поширити її „инѣми языки и писанми с тупографіи сея.“ Але через смерть власника типографія занепала, а епп Гедеон видав з власної друкарні в Крилосі 1 жовтня 1606 р. роскішне Євангеліє Учительне Калиста аепп. царгородского, новими черенками крою півуставу XVI. в. з гарними листяними початковими буквами. Се було одиноке виданя новооснованої типографії, її скоро набуло львівске Успенске Братство, а Стрятинску і Дерманску друкарні набув рухливий Іов Борецкий для Києва.

Також скоро замовкали поодинокі друкарні в звязку з мандрівкою їх власників. або накладців. Сюди належать друкарні в: Угерцях (1618—20), Четвертні (1625), Луцку (1628), Чорній (1629), та Почаївска (1618) і Рохманівска (1619).

І так, друкарі ієромонахи Павло Домжив-Люткович Телиця (може з підкарпатскої дрібної шляхти) із ієродіяконом Селивестром мають друкарню. Її першим осідком є Угорці біля Самбора, маєтність Александра Федоровича з Шептич-Шептицкого. Він — благочестивий член церкви і народа — дає наклад на обі книжечки сеї друкарні — „Събраніе въ кратце словес ѿ божественного писанія“ (1618) і Євангелія та Апостоли (1620). Але вже з кінцем грудня 1622 р. чинить йому тойже ієроманах Павло, як ігумен миньский, память — присвячуючи се своє слово матери покійного, благочестивій дочці церкви апостольскої — Марії Турянковні Федоровій Шептицкій, молодшому синови її Петрови Федоровичеви Шептицкому, та вдові і дітям покійного.

В 1625 р. оба монахи друкарі видають в Четвертні в маєтности князя Григорія Четвертинского Псалтирю, а вже 1628 р. видає від імени Братства Луцкого по святобливе зешлом отцю Івані Василевичу — ієродіякон Давид Андреєвич в друкарні Павла ієромонаха в Луцку „Ляментъ“, одинокий примірник якого находиться в „Нац. Музеєви“. — В слідуючому 1629 рокови ще ясніще виступає давно знане лице друкаря ієромонаха Павла Домжив-Лютковича на двох виданях: Часослова і „Розмови чоловѣка хорого“ в Чорній біля Луцка, де він був ігуменом монастирку випосаженого Адамом Урсул-Рудецким. Записом 23 мая 1630. р. дарував ігумен Павло сю свою книгопечатню з книжками по конець житя свому товаришеви єродіяконови Сильвестрови і всій братії монастиря святого Спаса в Чорній. В 1631. р. піддав він сей монастирець, як постриженець Києво-Печерскої Лаври, під владу її архимандрита, що потвердив Петро Могила грамотою 12 жовтня т. р. Але 1635 р. „в рік після смерти отця Павла Людковича ігумена бувшого чорненского Дмитро Урсул-Рудецкий ревізію якусь неслушно і неналежно чинив... так ту друкарню, як і церкву і комори ґвалтом одмикати примусив;“ на се жалувалося у вересни т. р. до уряду гродского Брат-

ство Луцке, обране наслідником отця Павла — ігуменом Сильвестром із Братією Чорненского монастирця за іх покровителя. Ввиду неможливости дальшоі праці в маленькому монастиркови, безборонному перед самоволею сильніщих, ігумен Сильвестер завіщає перед смертю грамотою 9 серпня 1635 свою і отця Павла книгопечатню Крестовоздвиженскому Братству Луцкому. „Теды я при той остатной воли моей, прихиляючись теж до воли небожчика отца Павла, видечи ижъ оною (друкарнею) нихто рядити и справити не можетъ, зачимъ абы не ваковала, але пожитокъ церкви Божой и ку хвале єго святой шолъ, абы она скондъ вышла на томже местцу вечне зостала, нарадившись добре зъ братею моею, оную друкарню писмъ словенскихъ и рускихъ зо всимъ на все такъ яко мне служила и належала, цале и зуполне, ничого зъ нее не виймуючи на церковъ благочестивую братства луцького Поднесеня святого Крижа даю дарую и тымъ тестаментомъ вечными часы записую.“ — На основі сего завіщаня 3 жовтня 1635 р. іменем ігумена із братією Луцкого монастиря прийшли люди в Чорненский монастир „скупою немалою... в неведомости пана протестуючого (Дмитра Урсула Рудецкого), речи в том монастире будучие, а меновите книги зо всею друкарнею кгвалътовъне и безправъне побрали и то все побравъши и до монастыра братства луцького одпровадивъши и на свой пожытокъ обернули“, на що вніс скаргу до гродского уряду 16 падолиста 1635 р. наслідник Адама — Дмитро Урсул-Рудецкий.

Але і нові хазяі не вспіли розвинути живіщоі діяльности книгопечатноі, бо видали хиба Апостоли і Євангелія 1640 р. і то черенками не Лютковича. Тут і вривається наше знаня про дальшу книгопечатну діяльність сеі друкарні.

Дві инші волинскі друкарні — Почаівска (1618) і Рохманівска (1619) проявили свою діяльність тільки на двох книжках Кирила Транквиліона Ставровецкого, що як автор Зерцала богословія (Поч.) і Учительного Євангелія (Рохм.) оборудував для сих двох книжок свою друкарню, з якоі власним накладом видав іх. Він же в рік своєі смерти видав власним коштом як первенець Чернигівскоі друкарні 1646 р. і своє „Перло многоцѣнноє“. — Кошт учительного Євангелія в 562 л. л. F-о покрити міг автор тільки при підмозі таких покровителів особистих, як — князя Самійла Корецкого і княгині Ірини Михайловоі Вишневецкоі. Томуж князеви Самійлови Корецкому присвятив Ставровецкий і останню свою книжку „Перло многоцѣнноє“ 1646 р. До виданя „Зерцала богословія“ (1618) р. причинилися знов — Дривинскій, Ярмолинскій і князь Пузина, яким Ставровецкий його з осібна присвятив. Особисті взаємини автора — видавця із заможними дали йому змогу випустити на книжний ринок кілька книжок, що згодом двічі й тричі передруковували продовжателі ідейноі праці Ставровецкого в Уневі і Почаєві.

Тут очивидно найважніщим був почин особистий автора. Деж не було такого енергійного почину, там припинювалося книгопечатне діло після перших проб. І так в Кремянці (1638) після трьох спроб, одноі навіть поважніщоі — Букваря, більше не печатали; в Луцку монахи вспіли видати 1640 р. книжку — Апостоли і Євангелія при допомозі князя Четвертинского, що помагав колись ієромонахови Павлови в Четвертні 1625 і Чорній 1629 р.

Коли згадати про друкарню Соболя (1628—1635), що з Київа після трьох літ книгопечатаня (1628—1630) вибрався до Буйничів, маєтности свого фінансового покровителя Богдана Стеткевича, а згодом до Кутейна, та про київского на Подолі друкаря (1625—6 два Часослови) — Тимофея Александровича Вербицкого у валашскому Кімполюнґ (Долъго Поле), після якого працював і львівский друкар Іван Кунатович — на замовленя і в друкарні господаря молдавского Матвія Басараби (1635, 1642), то сим і вичерпується ряд дрібних вкладів поодиноких книгопечатень у книжну скарбницю Західної України.

Між тим постепенно складаються у Львові від 1609 і Київі від 1616 р. великі осередки трівкої продукції українскої книжки.

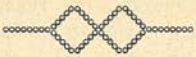

Література про Лютковича подана подрібно в книжці Ю. А. Яворского: Пропавшая западнорусская книга „Діалогъ о смерти“ 1629 г. СПтб. 1912 (Изв. отд. рус. яз. и словесн — т. XVI кн. 4 і т. XVII кн. 1.), а походженя „Розмови чоловіка хорого“ з польского перекладу латинскої статі вказане В. Щуратом в ч. 43. „Неділі“ 1912 р.

Про передрук Учительного Євангелія К. Т. Ставровецкого 1619 р. в 1697. р. в Могилеві говорить Маслов С. И.: „Къ исторіи западнорусскихъ типографій XVII. в.“ в „Трудах XIV. археолог. съѣзда“ III. т. ст. 371—6.

„Матеріялы для біографіи друкаря Тимофея Александровича“ 1625—1630 подані Истомином в „Чтеніях в Истор. о-вѣ Нестора лѣтописца“ 1893, XII. кн.

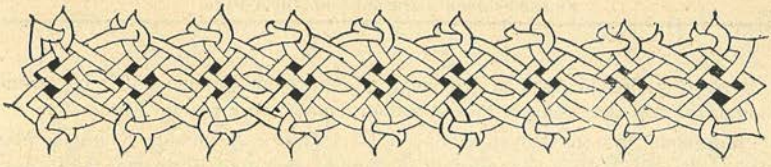

9.

Книгопечатаня у Вильні і на Білій Руси.

Видавнича діяльність доктора Франца Скорини в домі почтивого мужа Якуба Бабича найстаршого бурмистра славного і великого міста Виленьского 1525 р. проявилася виданям Апостола і Малоі подорожноі книжиці. В послідній були — псалтиря, часословець, акафисти, канони, шестодневець, святці короткі і пасхалія, словом — все необхідне для кожного благочестивого християнина. Після того з білоруских печатень доходять до нас дві лютеранскі книжечки Будного 1562 р. з Несвижа, та Псалтирь і Учительне Євангеліє із Заблудівя 1569—70, що на південному біля Білостоку окраєви б.-р. землі.

Вильно починає наново своє книгопечатаня Четверо-євангелієм Петра Тимофієва Мстиславця 1574—5 р. в печатні в домі Мамоничів Козми й Лукаша, виданим на замовленя і кошт (умышленієм и промышленієм) пана старости Упицкого Івана Степановича Зарецкого і брата його Зеновія. Що товаришеви Івана Федорова після розлуки із Заблудова дуже легко вдалося видати у Вильні книжку, се річ природна з огляду на видавців Зарецких і Мамоничів. Гостинне приміщеня і готовий кошт — як би там не було — в осередкови автономноі і тим самим більше освіченоі Литовско-білорускоі землі були дуже пригідним грунтом для завязку тревалого книгопечатного діла. І дійсно — Вильно стає з легкоі руки Петра Мстиславця осередком довголітньоі живоі і здебільша історично дуже важноі видавничоі діяльности. І так між рр. 1574—1600 в одному Вильні вийшли друком 36 книжок, а між 1617—1652 рр. 40, та від 1611—19 і 1635—41 в сусідньому Евю 14 книжок, тож разом за 77 літ 90 книжок. Колиж зачислити сюди ще 15 видань Кутеінского монастиря, що біля Орші 1631—1654 рр., і 2 Могилевскі 1637 і 1646 рр., то на тодішні часи одержимо значну цифру 110 назв друкованих книжок протягом 75 літ, які дійшли до бібліографів. Згодом — дуже можливо — виявиться іх більше.

В одному Вильні були за цей час такі друкарні: Бабича 1525; Мстиславця у Мамоничів 1574—81; Василя Михайловича Гарабурди в тих-же Мамоничів 1582; самих Мамоничів Кузьми і Луки 1583—1595 і 1600—2; Леона Кузмича Мамонича 1607—1617 і 1630; одна католицка, з якоі вийшов Катихизис 1585 за дозволеням старших, а опісля виходили виданя в обороні уніі: 1597 Скарги — Берестейский собор, 1599 Відповідь на Апокризис, 1604 Апологія Флорентійского собору; друкарня св.-Троіцкого монастиря: 1608 виданя Рутского і 1628 р. Катихизис; та Братства Церковного 1596, в якій працював Стефан і Лаврентій Зизаній, а від 1611—1652 монахи св.-Духовского Монастиря в Евю і Вильні.

З типографичного боку були сі виданя рівнож інтересні багатством черенок, з яких є найцінніщі: дуже мистерно викроєні черенки Литовского статута 1588, що ничим не ріжняться від тодішнього литовско-руского скоропису; читкий дрібний друк Євского Нового Завіту 1611 і оригінально добрані до готику кирилицкі черенки подвійного-рівнолеглого виданя 1596 р. „Казанье св. Кирила патріархи єрусалимского про антихриста“.

Тай по змістови були виленскі виданя цінним вкладом у загальну скарбницю книжного дорібку Східного Словянства XVI і пол. XVII вв. Ось цифри: 2 Апостоли 1525, 1591; 4 Євангелія 1574—1644; 3 Євангелія учительні 1569—1595—1616; 6 Нових Завітів 1611—1652; 2 Октоіхи 1582, 1646; 1 Ірмолой 1642; дві Тріоди 1609; 1 Трефолой 1647; 9 Служебників 1583—1641; 8 Требників 1617—1646; 16 Молитовників 1525, 1596—1652; 6 Часословів 1596—1645; 19 Псалтирів 1576—1650; 9 Букварів і Граматик із словниками 1586—1653; 13 творів святих Отців 1585—1654; 5 Катихизмів 1562—1637; 7 Полемичних книжок; по 3 Права 1586—9 і Риторики 1615—20; 1 роман 1637 про Варлаама і Іоасафа.

Гл. Отчеты Виленской Публичной Библіотеки.
Миловидовъ А, Г. — Описаніе славянорусскихъ старопечатныхъ книгъ Вил. Пуб. Б-ки, Вильно 1908.
Русская Историческая Библіотека т. V і VII. передруки полемичних творів XVI—XVII. в.
Памятники русской старины въ западныхъ губерніяхъ, изд. П. Н. Батюшковымъ тт. VII—VIII з атласом знимків, СПтб. 1885.

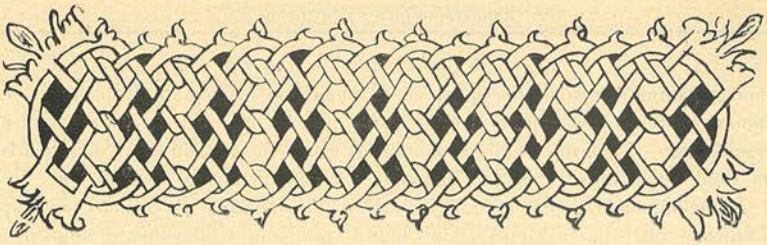

10.

Характеристика стародруків.

Для кождого, хто тільки знає зміст вище названих книжок, його велику вагу повчаючу, літературну і ужиткову; для кождого, обзнакомленого з ходом книжкової продукції і в инших народів, особливож у початках книгопечатаня; та для тих, що глядять на справу книгопечатаня зі становища природного постепенного розвитку кождого культурно-національного житя — сей а не инший зміст східнословянских перводруків буде ясним. Книгопечатаня мало перш за все заспокоіти потреби хвилі. А про сі потреби однаково думали люди середновічя від давніх часів, чому й дали вираз цілим рядом первопечатних Біблій. В бібліі була захована вся мудрість і головна основа тодішньої освіти, тож очивидно про біблію й думали всі кнгопечатники і видавці. Мати для постійного прочитуваня біблію, ще до того ілюстровану певним числом дереворитів, було бажаням кождої письменної людини, та кождого благочестивого християнина. Виразили се дуже ясно і східнословянскі автори, видавці і книгопечатники в передмовах до своіх видань: Скорина — Біблії, та Іван Федоров — Апостола.

Так думали й продовжателі книгопечатної справи на землях Східного Словянства, та сим зовсім не ріжнилися від своіх західних сусідів та від провідників культурно-національного житя і високо освічених вже народів. Біблія була природною енциклопедією не одного середновічя, але взагалі всіх, що свідомо або несвідомо потребували піднятися духом од турбот землі в країну спокою, краси, поезії, житєвої мудрости. Тож нич дивного, що Псалтиря із її витягом Часословом, як дуже ярка частка бібліі — стала основою середновічнього навчаня; букварі — граматички — словнички вводили дітвору і молодь в читаня сих книг і розуміня грецкої і словянскої мови, через що „род их християнскій“ переставав згодом бути „аки безсловесен ненаученія ради“. З читаням лучився нерозлучно церковний спів по вісьми гласам і по нотним знакам ірмолойним. Читаня і розуміня церковно-словянского та грецкого тексту розкривало так далекі горизонти звязків, думки і естетичних переживань в часи грубих

норовів державноі влади, та пануючого релігійно-суспільного визиску і гнету міцніщими слабших, що широкі верстви люду дійсно залюбки брали в руки Біблію — Новий Завіт — Псалтир — Молитовники — Житя Святих на доступній для іх розуміня мові, та з ними в руках сміливіще гляділи на свого противника.

Вище освічені верхи національного тіла в повному розуміню ваги друкованоі книжки з охотою піддержували своіми грошевими причинками книгопечатну справу, та иноді сами давали до неі привід. Присвяти ріжних книг кождочасним покровителям є найкращим доказом сего. Правда, чимало нащадків сих гомінких колись на православній Україні і Білоруси родів перейшли до табору іх противників, або байдужих видців іх занепаду. Ітак, немає вже довгі літа присвят украінскоі або білорускоі книги: Острожским, Четвертинским, Пузинам, Сангушкам, Замойским, Чарторийским, Сапегам, Потоцким, Радивиллам, Воловичам, Ходкевичам, Кисілям і багатьом иншим, але проте книжна справа сих націй пливе своім руслом творчого, свідомо національного житя.

Поява друкованоі книжки не тільки заспокоювала потреби церкви усего православного світа, але тісніще звязувала його чистини культурною спільнотою, та викликувала серед нього нові культурні потреби. Прикладу ради вказатиб тільки на лист литовских велеможних панів Лева Сапеги і Скумина-Тишкевича до Успенского Братства у Львові з подякою за Єлинословенску граматику Адельфотис 1591 р. із просьбою прислати гідних вчителів грецкоі мови для іх шкіл (Monum. N: 153, 157, 164). Очивидно, заспокоєня зроджених житям культурних потреб причинялося до трівкого росту освіти на широких просторах України, про що нехай свідчить довг ректора київских шкіл Іова Борецкого 1617. р. Успенскому Братству 20 зл. п. за грецкі граматички. Постепенно виповняються прогалини в змістови і зовнішньому виглядови книжки, так що в найблизчій будучині книгопечатна справа України і Білоруси обійме вже всі ділянки духового житя людства.

Західноевропейскі народи, здебільша політично незалежні, мали вже на початках своеі книгопечатноі справи визначних представників ріжних спеціяльностий, в них була вже своя традиція ріжничкового досконаленя поодиноких сторінок духово-творчого житя, був і особливший значний попит на книжку ріжного змісту. Тим і поясняється велика ріжноманітність іх видань по змістови. Навпакиж чужовластя на землях України і Білоруси здержало природний розвиток значноі частини сторінок духового творчого житя і змусило поневолених до обмеженя природного інтересу для знаня. Тим і поясняється переважний церковно-релігійний зміст давнього письменства сих країн. Се письменство було початком духового житя взагалі; книгопечатаня-ж було в сто і тисячкрат поширеним початком, за яким мусило прийти до ріжноманітности і багатства змісту книжки, та до загального підйому умового.

Була ще й инша причина невеликого видавничого і змістового розмаху першоі украінскоі і білорускоі книжки, а саме безперечний розмах польского видавничого руху. Державний звязок значноі частини східнословянских земель з Польщею чинив польску мову загально знаною. Тож ті з освічених верхів, що

потребували книжок спеціяльних — спокійно користувалися відповідними виданями польскими, або латинскими — бож шляхтичеви та панови, а навіть заможному міщанинови рускоі віри не годилося бути без знаня сих мов. Вчилися вони іх в ріжних латино-польских коллегіях, хоч ще православними були — тож і користали зі свого знаня, не журячися невеликою освітою власного простолюдя. Се були особливі часи: і великого церковно-національного підйому у всій глибині і ширині національноі маси, тож завзятоі однодумности в справах церковних, та — часи глибокого і широкого розділу панства верхів од простолюдя робучих низів і часи повноі байдужности панства до черні. — Все те й склалося на такий, а не инший вигляд і зміст розглянутих перводруків західно-українских і білоруских видавничих осередків.

Кращого прикладу ради і для повноти образу східнословянскоі книжноі продукціі належить близько розглянути і характер книг Москви за 100 літ іі заходів біля книгопечатаня (1555—1652). „В благочестю і вірі сіяючий народ всея Росіі“ — і через царя Івана Василевича, і через первопечатника свого Івана Федорова, і через митрополитів своіх — помишляв тільки об одному: щоби велике імя боже славилося добре справленими, чисельно поширеними печатними книгами. Починає Москва свою книгопечатну діяльність Апостолом 1564 р. і всіх іх видає 11 до 1652 р. Обіймаючи постепенно весь круг богослужебноі і релігійно-навчаючоі книги, Москва видала: від 1565 р. 26 Часословів ріжних редакцій — великий, малий, учебний; від 1568 р. 36 Псалтирів — слідованноі, з толкованями, та учебноі для дітвори; 18 Тріодий від 1589 р.; 12 Октоіхів (1594 — рік виданя першого Октоіха); 14 Міней общих (1600 р.); 32 книжки місячноі мінеі (1607), 19 Служебників (1602) і 2 архіератикони (1600), 10 Четвероєвангелій (1606), 6 Учительних євангелій (1629), 5 Уставів церковних (1610), 15 Требників (1620), 1 Катихизис 1627, 4 Календарі-Святцы (1628), 7 Канонників-молитовників (1631), 5 Трефолоів (1632), 2 Азбуки (1634) і Граматику 1648, Анфологіон 1637, 3 Соборники (ріжні повченя 1643, 1644, 1647), 3 книги Пролога 1641—3, 1 Номоканон 1639 і Кормчая (Церковне право) 1650, твори св. Отців: Маргарит Івана Злт. 1641, Слова Ефрема Сирина 1643—7, 1652, Івана Ліствичника 1647, Авви Дорофея 1652.

На 240 книг церковних-світских усього три книги видано в Москві доперва в половині XVII. в.: 1647 р. Ученіе и хитрость ратнаго строенія пехотныхъ людей (тактика), 1648 граматику Смотрицкого і 1649 уложеніе царя Алексія Михайловича.

Усього 28 назв на 243 виданя! Здавалосяби так мало за 100 літ, що й говорити не варто! Але коли заглянути за Білокуровим до царскоі, а за Поповим до патріаршоі, та за Погорѣловим и Покровским до типографскоі книгозбірень у Москві, а додати до сего те безмірне багатство перекладного з грецкого, латинского і німецкого язиків письменства по всім ділянкам середновічного знаня, з якими знакомить читачів обємиста праця А. И. Соболевского — Переводная литература Московской Руси XV—XVII вв. 1903 р., то нам ясно стане, що державна частина Східного Словянства — мимо своеі замкнутости — майже рівночасно із Заходом слідкувала за кращими питанями людского житя. Ще більше сього письменно-книжного багатства виказують новообслідовані бібліотеки ру-

кописів, а між ними й Національного Музею у Львові. Тож годі по скількости назв судити про якість книжної продукції.

Ще більше яркі приклади сего особливого і нерівного відношеня між скількістю і якістю надрукованого дають нам огляди видань львівских 1573—1646 і Київских 1617—1652 р. І так у Львові появилися 53 ріжні виданя в 33 назви, а в Київі на 56 видань 34 назви. З богослужебних книг видає Львів: 1 Апостол, 6 Псалтирів (1608?), 2 Часослови (1609?, 1642), 5 Октоіхів (1630), 4 Анфологіони (1632) і 1 Трефолой 1641, 3 Євангелія (1636, 1639, 1644), 3 Требники (1637, 1644, 1645), 2 Служебники (1637, 1646), 3 Тріоди (1642, 1646) і решта по 6 назв церковного архипастирского руководства, педагогічного змісту 3, катихитичного 3, полемичного 1, церковного права 1 і красомовно-драматичного 5. Згодом ся книгопечатна діяльність обмежується переважно до книг церковно-богослужебних і учебних. Але в своїй церковній бібліотеці отсі самі дуже скромні і без розмаху львівскі видавці — Панове Успенске Братство — громадять чимало видань ріжних західних книгопечатень ріжного змісту і викінченя. А зміст писаних збірників XVI — XVII. вв. одних добре обслідованих книгозбірень львівских виказує такий значний розмах (amplitudo) духових інтересів тодішної Червоної Руси, що їй зовсім нема чого соромитися убогости видавничої.

Отсі дві струї — печатаної і писаної книжки зливаються й на Подніпрівю — в серці України у Київі рівнож у могутню продукцію книжну. Особлива частина сеї багатої книжности припадає на писані шкільні підручники (Бібліотеки: Софійска, Михайлівского М-ря, Лаврска, Духовної Академії), та на житійноповчаючі зборники. А на 56 видань київских зложилося: 3 Часослови (1617), 2 Анфологіони (1619), 5 Псалтирів (1624) 1 Учительне Євангеліє 1637, 1 Євангеліє 1644 р., 2 Катихизиси (1645, 1649), 4 Служебники (1620), 6 Тріодий (1623), 2 Акафисти (1625), 1 Акафист із службою і житієм св. Николая 1638, 1 Октоіх 1629 і 1 Шестодник, 2 Требники 1646 (великий Петра Могили) і 1652, 2 Молитовники 1636 і 1643, 1 Апостол 1630 Соболя, 1 Словник 1627, 7 Творів шести Отців церкви і 9 ріжних ораторско-віршево-драматичних писань, та чимало листків з дереворитами.

Лихачевъ Н. — Библіотека а архивъ москов. государей въ XVI. в. С-Птб. 1894.
Бѣлокуровъ С. — О библіотекѣ московских государей въ XVI. в. М. 1898.
Погорѣловъ В. — Иностранныя Книги XV и XVI. вв. (1485—1538) Библіотеки Москов. Синод. Типографіи. М. 1903.
Крыловскій А. С. — Львовское Успенское Ставропигіальное Братство, К. 1904.
Петров Н. — Описаніе рукописныхъ собраній г. Кіева I—III, М. 1891—7—1904, та давніще: Очерки Кіевской Духовной Академіи.

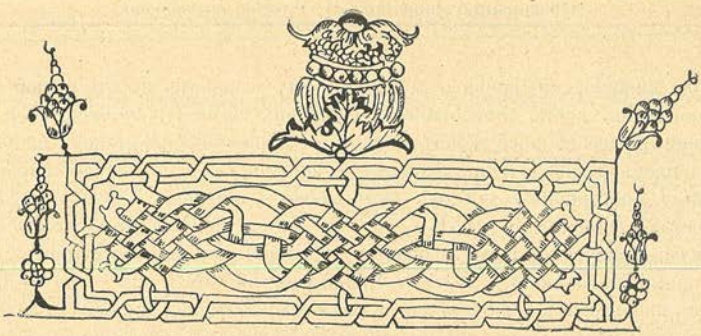

11.

Монастирскі книгопечатні.

А). Печатня Київо-печерскоі Лаври.

Основник іі архимандрит Єлесей Плетенецкий в передмові до Часословця 1617 р. виразно вказує на головний мотив сего діла: „душікористними книжками веселити серця правовірних, укріпляти іх у правій вірі, та удобряти. Тимто найперше видає він невеличку книжку як предтечу великих, особливож з огляду на потреби шкіл київских і в инших місцях, щоб сим типарским ділом угодити церквам православним.“ — Ще ясніще висказують печерскі ченці сей служебно-просвітний характер своєі книгопечатноі діяльности в передмові до Анфологіона 1619 р., радуючися тому, що можуть „за ласкою божою, яка осіняє серця людий, не на камяних скрижалях, а на скрижалях тілесних сердець причинятися до добра людий, печатарским ділом зображати і подавати книги ріжних наук для користи многих ріжних і нашого руского народу. Задля сього самого в минулі літа б. п. Федір Юрєвич Балабан на Хорохорині сю друкарню соорудив і в рух пустив“.

Тож, маючи відразу ясно намічений план своєі книгопечатноі діяльности, Печерскі ченці поставили свої виданя на значній висоті типографичного майстерства. Київ має дійсно велике багатство черенок: уставних квадратних служебникових із Стрятина; дрібних курсивних Дерманских і Острожских; своіх осібних — псалтирних, акафистових, євангельских. В печатні Соболя черенки инші, та й у Вербицкого на Подолі були таки инші.

Але випосаженя книжок дереворитами — ясними, простими переводами із сучасної ікони, добре зарисованими, очивидно, самими іконописцями і вирізаними певним різцем доброго майстра-різчика — се вже високої степени особливість київских видань. Київскі ченці-друкарі, що правда, дуже не високо цінили свою дереворитну ілюстраційну роботу, споминаючи в послівю Тріоди пост. 1627 р. і в передмові Тріоди цвіт. 1631 р. про те, що „художник зѣло драго и едва обрѣташеся, далече городом великим и торговым от нас остоящимъ"; проте одначе споминають вони й за те в Тріоди постній 1627, що вона є „искусне украшена зографскими начрътан'ми, ѿ нижже множайшая древних отческих еще зводов' имут свѣдѣтельства." Вони-то, добре розуміючи вагу справи, перші випускають осібні листки — оповіданя із всякими зображенями переваги святого житя над грішним, або кари за лихе житя. Вони-ж складають і свою — так сказатиб — біблію для всіх „(biblia pauperum)" з образків на біблійні теми 1645—9, та довгу низку свідоцтв про давнє житя і розвиток східнословянского Афону на Дніпровій кручі біля Київа. Від сих київских образків, особливо з боку сюжетної композиції — дуже іноді залежать дореворити иньших друкарень.

Петро Могила є одним із дуже рішучих справщиків-редакторів новодрукованих богослужебних текстів. Із-за його бажаня довести через добрі друковані книжки до обрядно-богослужебної одностайности виходять навіть доволі різкі противенства між Львовом і Київом. У предмові до Служебника 1639. р. з приводу обрядної відміни на проскомидії він пише: „не одмѣна, але од недоуков овых теперешних лвовских корректоров, албо рачей коррупторов вложеного еррору поправа... также неблагословеніе выдалихмо на тых, которыѣ бы с паствы нашеи Служебники друку Лвовского куповати и на них литургисати смѣли." — Колиж пригадати собі ще грамоту Петра Могили з 5 мая 1646 р. (Ставроп. Музея Арх. N° 484), в якій він грозить Слезці клятвою, коли сей не перестане передруковувати київских Требника і Служебника, бо через се наклад Лаври не йде, а вже 17 мая кидає на нього-ж анафему за непослух і конкуренцію Лаврі — то до дбайливости Петра Могили за добрі тексти богослужебні долучаться і рахунки економічні. Вони то протягом XVIII. в. за часів Анни цариці виявилися у повній ворожнечі Київопечерскої Лаври до Львівского Ставропигіону як накладця-друкаря і уніята. Але та сама унія не перешкодила Лаврскій книгопечатні бути в добрій злагоді з Почаївскою і Уневскою книгопечатнями, а з другого боку приналежність до одної церкви не придбала Львівскому Успенскому Братству прихильности в Почаївскій Лаврі, що не допускала його краму книжкового на свою територію... Тут, як і скрізь — були свої рахунки.

Книгопечатна діяльність Київо-печерскої Лаври виріжняється взагалі значним проявом особистого почину: Петро Могила переводить редакцію Служебника 1639, і Требника 1646 р., — за якими в багатьох виданях ідуть пізніщі видавці сих дуже важних богослужебних книг. Вагу редакторскої діяльности Петра Могили і товаришів в области церковно-богослужебних текстів можна означити їх власними словами з передмови до Служебника 1629 р.: „книги словянскі переписуються невіжами, що тільки чорнилами мажуть, а не знають мови і сили

слів, а в сій книзі найдуться хиба друкарскі недогляди, але не против змісту текста".

Проповідники — Галятовскій, Баранович, Радивиловский, Гізіель, Симеон Полоцкій оставляють значний слід у видавничій діяльности Київопечерскоі Лаври; Патерики і Житія Святих в можливо повному видови — се вислід і заслуга доброго знаня в области агіографіі Гізіеля і Дмитрія Ростовского, що були теж у тому часі незлими історикамн — Гізіель в Синопсисі, Димитрій Ростовский у своій Келейній літописі.

Рівнож особливому починови в области стилю і викінченя книжковоі окраси — звичайного типографичного обрамленя (бордюри), особливо після 1725 р. в Акафистах і Житіях св. Варвари і Николая, та в рисункови фигурно-символічних букв поодиноких глав сих книг — завдячуємо ряд цінних дереворитів і мідеритів, що ясно знаменують перехід Придніпрівя від іконописи до техники: форм західно-европейского малярства.

Б). Чернигів.

Симже шляхом індівідуально-збірноі видавничоі діяльности пішла й Чернигівска печатня під метким проводом Єлецких архимандритів — Барановича, Максимовича, та іх наслідників 1677—1785 р. Вони присвятили увагу особливо творам Богородичного культу Єлецкоі ікони: Чуда Єлецкоі Богоматери 1677, Найяснѣща неба и землѣ цариця і Руно орошенное 1683, Богородице Дѣво 1707, Иліотропіонъ 1714; христологіі і діяльноі віри: Благодать и истина Ісус Христом бысть 1680, Алфавит духовный 1705, Ѳеатрон нравоучительний 1708, Царскій путъ Креста Господня і Отче наш 1709, Богомысліе 1710, Поученіе о семи сакраментах 1716. Инші виданя мали заспокоіти потреби вірних прочан, тож: Псалтирі, Канонники, Акафисти св. Варварі і Николаю, та загально-церкові — Тріодь, Служебник, Новий Завіт (1711—1717). — В Чернигові є своі різчики таблиць для книжковоі окраси, але без особливого розмаху.

Розглядаючи рівнолегло виданя Львівскі — Київскі — Чернигівскі, ми переконуємося про природне доповненя одноі видавничоі діяльности другою. Тут ще

не було причик ани до горячоі конкуренціі видавців, ани до захланного перехвачуваня покупнів, бо кожний книгопромишленний осередок мав свою спеціяльність, якою займався.

В). Унів.

До сеі — так сказатиб — тайноі міжвидавничоі умови примінилася і печатня в Уневі, заснована епископом Львівским і архимандритом унівским Арсеніем Желиборским 1660 р. Живіщу діяльність проявила ся печатня тільки від 1670 р. при архимандриті уневскому Варлаамі Шептицкому. Сам він син Захаріі Шептицкого, а внук звісного видавця угерецкого Олександра, добре освічений в ріжних школах, на які не жалів гроша батько, міг дійсно стати живим осередком визначноі книгопечатноі діяльности. Ся щасливо почата Варлаамом Шептицким книгопечатна діяльність в Унівскому Монастирі продовжалася майже сто літ, до глибокоі старости епископа галицкого Льва Шептицкого.

Книгопечатна справа в Уневі ділиться на дві нерівні частини, а саме: суспільно-церковну діяльність Варлаама Шептицкого до часу принятя униі, та широку церковно-богослужебну діяльність Афанасія і Леона Шептицких після Замойского собору. — Варлаам, що в дійсности був дуже підготовленим до злуки з Римом, дав до певноі степени яркий вираз сему в виданях: Выклад о церкви (1670), Ставровецкого — Зерцалі богословія (1679, 1692, 1695, 1696;) і Учительному Євангелію 1696. Крім сего чисто з формального боку засвідчив він свій звязок із західною церквою молитовничками дуже дрібного формату, в яких тоді любовалися побожні панянки, пані й пани шляхта задля іх великоі приручности: весь такий молитовничок уміщався у легко видовженому кулакови лівоі руки. Хто бачив ліву руку старообрядця з лєстовкою, або монаха з вервицею чи там чотками, сей уявить собі і приручність сих дрібних молитовничків. Крім названих книг видав Варлаам Шептицкий ще кілька Псалтирів, присвячуючи першу 1678 р. свому родителеви в знак глибокоі вдяки і пошани, та Буквар 1680, 1698.

В діяльности Варлаама Шептицкого як уневского книговидавця належить звернути увагу на деякі доволі інтересні подробиці. До книжечки „Выкладъ о церкви“ 1670 р. додав він обширне житя св. Володимира, а в обрамленю Часослова

1695 р. помістив св. Бориса і Гліба, яких звичайно рідко зображали дереворитники. При ньому видав сучавский митрополит Досифей 1673 р. в Уневі — Псалтирю і Акафисти по румунски, бо Успенске Братство не змогло чи не захотіли сего виконати в 1671 р. (гл. письмо Дуки воєводи молдав. 26 січня 1671 р. Ставр. Муз. Арх. N-го 562 і Юбил. Изд. ст. 54, щоби видруковали по волоски кирилицею для народа, що не розуміє по славянски — 400 Псалтирів і 200 Проповідий).

У 1693 р. Варлаам Шептицкий повторив московскі Святцы 1649 р. себто Устав вселітноі служби церковноі, задержавши навіть давню пасхалію 1649—1690 рр., яка в даному випадкови була вже без значіня, бо потрібна була пасхалія від 1693 р. і вище.

Перших тридцять літ XVIII в. Уневска печатня не давала ніякого знаку житя — видно перехід до уніі не обійшовся без деяких внутрішньо-монастирских перешкод друкарскій справі. Але поява на львівскому епископскому престолови енергійного Афанасія Шептицкого покликала іі назад до новоі видавничоі діяльности, присвяченоі головно — Служебникам (1733, 1740 два, 1747), Требникам (1739, 1744), Вослѣдованію праздников — Евхаристіі, Сострадания прс. Богородиці і блж. священомученика Іосафата (1738, 1745). За часів еппа Леона Шетицкого печатано в Уневі тільки деякі дрібні друки (грамоти, артикули братскі).

Г). Почаів.

Одначе в сій видавничій справі Унівска печатня не видержала змаганя з Почаівскою, яка розвинула дійсно небувалу на землях Украіни книгопечатну діяльність. За час від 1733—1800 дав Почаів більше 100 видань (в одному Національному Музеєви іх 96), не вчисляючи сюди 11 латино-польских, звісних в каталогови почаівских друків 1830 р. — Служебники, Требники, Молитвослови і взагалі богослужебні книги, иноді велитенского розміру — як Євангеліє 1759 р. 28 × 44 цмт., Минея служебна 1761 і 1863 р., Біблія 1798, Тріоди і Октоіхи в лист і четверку, Проповіди, практична Литургика і катихизми чистою народною мовою, Благоговійні пісні 1768, Богогласник 1791, Книжица для науки господарства 1788 р. і по польски, Полѣтика свѣцкая 1770 — себто як заховуватися в товаристві, дещо агіографіі і історіі, особливо довкруги Гори Почаівскоі і Уніі, — ось виданя сеі друкарні. Виразно місійно-практичний характер значноі частини сих видань, а все те дуже гарними ріжноманітними вповні оригінальними черенками — є дійсним здобутком західно-

українского книгопечатаня за останні 60 літ XVIII в. Видавнича практичність і меткість почаівских „законників“ виявилася найкраще в уживаню народноі мови в книжках призначених для широких мас, чим вони стали предтечами національного відродженя західно-українских земель. — Паралельними текстами польскими, доданими до деяких словянских і українских текстів (Псалтир 1798, Служба св. Онуфрію 1798, Богословія із Леξіконом 1751 р. і 1787, Катехизм 1756, Книжица для господарства — Książkża lekarstw końskich 1788, деякі пісні в Богогласнику 1790—1) робили книжку українску доступною ополяченим членам гр.-кат. церкви, або й самим полякам західно-українскоі области. Тим-то не дивниця, що Почаів без спору з Уневом став продовжником його книгопечатноі діяльности.

Із львівским Успенским Братством почаівскі монахи станули відразу до видавничого змаганя, побиваючи його дійсною красою і читкістю своіх черенок і добротою паперу, та очивидною легкістю редакційноі сторони і ріжноманітністю змісту видань, між тим як Панове Братство мусіли глядати за редакторами, можливо що не все удачно, а про ріжноманітний зміст зовсім не дбали.

Змагалися почаівскі ченці і з Київскою Лаврою, особливо такими виданями як — Минеі, Біблія, Проповіди, Богогласник, величні Євангелія, щоби згодом стати поруч Київа, Москви і Петербурга багатим продукційним осередком богослужебноі книги православного Словянства.

І. Свєнціцкого. — Дещо про печатню Успенського Братства у Львові та іі видання. (Збірник Львівськоі Ставропигіі 1921 р. ст. 325—330. Про конкуренцію між книготорговцями.)

М. Возняка. — Історія українськоі літератури, т. III. Львів 1924 ст. 96 спд. „Унія як національний чинник у Західній Украіні“ і Зап. Наук. Т-ва ім. Ш-ка т. 122 ст. 37—78 про „Укр. господарський порадник 1788 р.“

А. Петрушевича. — „Историческое извѣстіе о древней Почаевской обытели Ч. св. Вас. В. и типографіи ея съ росписью въ той печатнымъ книгамъ“. (Галичанинъ 1863, III - IV).

II. ЧАСТЬ.

ВИДАВНИЧО-ДРУКАРСКА ТЕХНИКА.

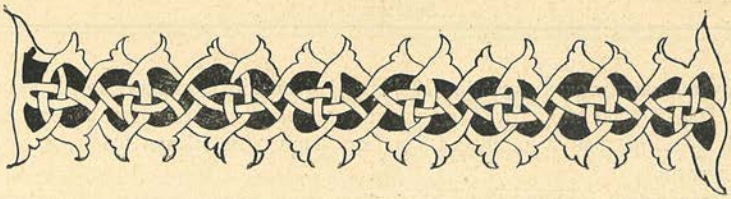

1.

Видавничий капитал.

Троша потрібного на перше оборудованя печатні, а саме, на: нарізаня букв, приготованя форм, литя черенок, зладженя печатного станка (друкарскоі праси), склад книжки, уважне справленя складеного (correctura), папер, приготованя належноі краски — ани за блідоі, ани за різкоі, що добре впивалась би у відповідно звогчений папер, печатаня листа за листом (великого друкового аркуша) в належній скількости, просушеня надрукованого, складаня просушених листів до формату книжки (фальцованя), збираня складених листів у книжку, іі шитя і переплет, а на початках друкарства ще іі прикрашеня — міг доставити тільки заможний промисловець. Він-же мусів подбати й за магазинованя та продажу надрукованого. Перша видавнича умова Йогана Ґутенберба з Фустом 1450 р. була ніби спілковою: печатня із усіми приладами належить до Ґутенберґа, а надрукована книжка до Фуста. Але суд поглянув на справу инакше, признавши Ґутенберґови тільки частину черенок, а все проче Фустови, що давав готівку і то на викапки.

Ясніщу і зручніщу книгопечатну умову заключила старшина монастиря в Монтсеррат з Йоганом Люшнером друкарем (maestro de imprenta) і горожанином Барселони в січні 1499 р. (Linde III. 719). Друкар мав виготовити стільки бревіяріів і инших книг, скільки зажадає монастир. На се монастир дає — пергамен, папер, киноварь, саджу і покост для черні (Druckschwärze), дріт, та инше потрібне. Монастир дає майстру і його друкарям — челяди — їду, питя, мешканя, денну плату, а самому майстрови і його сімі мешканя на монастирскому хуторі. — Прасу, черенки і все потрібне до книгопечатаня приладя віддає майстер-друкар у розпорядок монастиря на час умовленоі роботи за попередно встановленою знавцями винагородою страти і зужитя матеріялу. — Плата річна була —

майстру 66 кастильских дукатів (79 libras і 4 sueldos), челяди по 12 дукатів на особу. Плата майстрови була очивидно означена по ключови: робота 1 дукат, веденя 1 д., прилади 2 д., зиск 1·5 д., що чинило на місяць 5·5 д., а на рік 66 каст. дукатів.

Наприкінці цвітня 1500 р. друкар здав монастиреви: 20 пергаменних і 398 паперових бревіяріів, 12 перг. і 128 папер. міссаліів, 800 Уставів св. Венедикта, 500 Житя Христа, по 800 Духовних ступнів, Правил новикам і Малого добра, 124.950 булли живим і 465 помершим (Linde III, 720). Спілка монастирів поділила сей книжковий запас між поодинокі монастирські доми і продавала: міссалія — пергаменні по 10 дукатів, а паперові по 10 реалів і 10 гроший. Коли зважити, що 12 штук найкращого пергамену коштувало 18 гроший, середнього 15, та лихого 12, а за пару курят плачено 1 гріш та за молоду козу 4 гроші, то ясно стане, що матеріялу на 20 пергаменних бревіяріів по 151 листків вийшло 125 тузинів і 10 скірок по 16 гроший і 4 дінери — за 103 дукати, 16 гроший і 3 дінери, а на 12 пергам. міссаліів по 164 лл. 54 тузини і 8 скірок по 18 гроший — видано 94 дукати і 4 гроші. Тож видано на один матеріял 198 дукатів, а виручено 320 дук., в чому треба було покрити і кошт складу та друку.

З пізніщоі умови 1518 р. тогож монастиря Монтсеррат із друкарем Йоганом Розенбахом дізнаємося, що число челяди було: майстер, 3 складачі, 1 печатник, 1 різчик (Formschneider), 1 різчик окрас і квітчастих букв-флоресів, 1 різчик в дереві образа Богородиці. Ся челядь дала протягом від серпня 1518 до кінця марта 1522 р.: 500 міссаліів по 8 реалів, 700 бревіяріів по 5 реал., 800 часовників по 2 реали, 1000 Годинок Богородичних (Horas de nuestra Senora) по 0·5 реал., та неозначену скілкість Індульгенцій і образків для роздачи прочанам.

Між 1568 та 1572 р. король Филип II дав 6000 дукатів антверпенскому книгопечатникови Плантінови на нове виданя многоязичноі біблії (поліґлотта) кардинала Хіменеса у восьми томах великого формату, з чого для короля мало бути 12 примірників на пергамені.

Про фінансові умовини перших словянских друків ми знаємо дуже небагато, хиба те, що на них — як на справу божу — давали наклад: Черноєвич, Загурович, Вуковичі. Про накладця видань Фіоля ничого не знаємо, хиба що моглиби означити приблизно скількість паперу, його кошти, та кошт складу й друку книжок. Теж саме не знаємо ничого близчого за видавця Скорининоі Біблії у Празі сина виленского радци Онькова.

Перше наше близче знаня економичних умов словянского друку сягає доперва періоду 1563—1564 р., коли то діякон Николи Густинского Іван Федоров

стає до науки і праці в друкарскій справі — може біля якого німця — та з товаришем Петром Тимофеєвим Мстиславцем із Смоленска працює в осібній печатній палаті на приказ і кошт царя Івана Василевича Грозного над черенками, заставками і друком першоі книги московскоі печати — Апостола.

В 1612 р. в Москві установили плату річну: майстру за одно веденя книгопечатного діла 15 рублів і по 15 четвертий жита і вівса; словолитнику і різчику по 10 рб. і зерна по 13 четвертий а столярю рб. 8 і зерна по 13 четвертий, та ковалю 7 рб. і по 12 четв. зерна (Булгаков 278).

Про умовини книгопечатаня в Заблудовю знаємо хиба те, що оба друкарі з Москви жили „у веси немалій“ і напечатали обі книги на кошт гетмана Григорія Ходкевича. Дуже можливо, що ся „весь немалая“ кормила перших східнословянских книгопечатників так, як 1634—3 р. кормило Длъго Поле київского друкаря Тимофея Олександровича Вербицкого з товаришами, коли іх спровадив молдавский господар Басараба задля друку книжок. В кожному випадкови ся „весь немалая“ оставала власністю гетмана, та не особливо легко кормила книгопечатників, коли Мстиславець і Федоров кинули іі так легко для непевноі видавничоі свободи, якоі вони глядали — Іван Федоров у Львові, а Петро Мстиславець у Мамоничів у Вильні. Хоча послідній найшов у виленских багатих міщан і райців міских приют і повне удержаня, то все таки після виходу Псалтирі 1576 довелося Мстиславцю тягатися з Мамоничами перед судом за власність друкарні. І суд признав друкарню та весь наклад книжок представникам і власникам вложеного в книгопечатаня капиталу — Мамоничам, а Мстиславцю тільки майстерство і 30 коп литовских гроший, себ-то 1800 зол. лит. або 2250 зл. пол., як раз стільки, скільки вартовав увесь маєток Федорова після його смерти в грудні 1583 р.

Іван Федоров, правда, не знає спору за власність, але — працюючи скрізь — у Львові і Острозі — на кредит, та ще до спілки з сином Іваном переплетником в доволі поплатному тоді книговязному ділі і торгуючи книжками своіми, Виленскими і можливо що й Заблудівскими, він все таки не може дійти до маєтку. Правда, він зразу вміє вселити до себе і свого невиданого до тепер у Львові майстерства значну довіру серед львівских міщан-капиталистів — Сенька сідельника і аптикаря. Мабуть ще з Заблудовя мав він доброго знакомого торговця папером Лаврентія у Кракові, перед яким свідчить за нього краківский лікар Мартин Сеннік. Але ани сей кредит, ани служба у князя Константина Острожского і праця біля Нового Завіту з Псалтирею та повноі Біблії 1579—1581 р. не дали йому ниякоі готівки. Сам він жив кредитом, платив його очивидно з відсотками, другим уділяв кредиту, ось нпр. — Заблудівскому священникови, задаток паперникови в Буску, Коломийскому книжникови. — Тож і не міг закінчити свого рахунку житєвого инакше, як тільки зрівноваженям позицій „винен“ — „має“, та проівши властиве жерело свого заробітку — варстат своєі самостійноі праці і остаток доходу з нього 140 книжок львівского Апостола.

Оборотовий капитал і кошт прожитку мали очивидно більшу вартість як фахова праця, коли Мстиславець по шести літах праці у Мамоничів заробив на чисто тільки 30 кіп литовских і майстерство: пунсони і форми черенок, та прилад до відливу букв, з якими він прибув до Вильна. Але з прикладу рухливого і роботячого Федорова дізнаємося, що в дійсности кошти кредиту й прожитку, особливо з сімєю, зїдали головне жерело доходу, бо сам варстат праці. — Сьогодні можна се провірити на судьбі вчених, навіть найвизначнійших, що під конець житя — може й для сімьі — мусять продавати варстат своєі праці — бібліотеку, та кінчити його далеко не в особливому достатку, коли не в нужді...

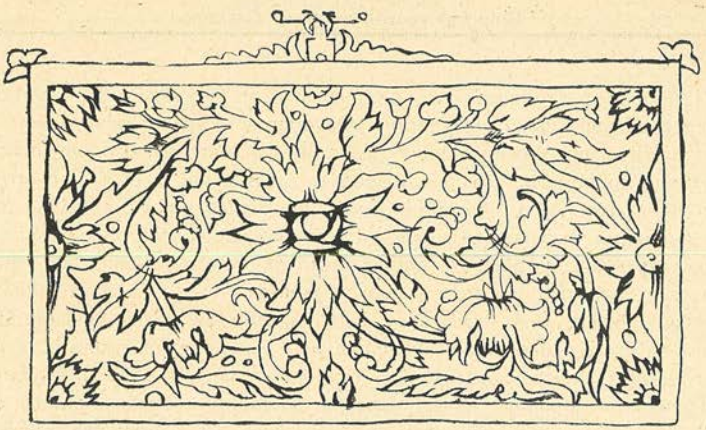

2.

Цехова организація — Друкарский монополь.

Одною з причин слабоі дохідности первісного книгопечатного діла для самостійних майстрів - друкарів був особливий устрій середньовічного міщанства, що користало з прав цехової організації. Давно установлені цехи нерадо допускали до твореня нових. Було так довший час і в Германіі, де первопечатник Ґутенберґ працював зпершу як член корпорації граверів — золотарів, бо пунци букв були в дісности плодом майстра гравера. Стрінувся і Федоров у Львові зі сумнівом цехових старшин і ремісників — кудиб йому належати. Столярі не дозволили йому як нечленови столярского цеху мати навіть для власноі потреби — роботи біля друкарскоі праси свого столяря Гриня із Заблудовя; тільки наконець мійский податок 2 зл. п. (вартість одноі корови 1581 р. — Пташицкий Рус. Стар. 465, 476) дав йому право стати батьком друкарского цеху в преіменитому городі Львові.

Мамоничі у Вильні, слідкуючи в своій промисловій рухливости за книгопечатним ділом у Кракові і Германіі, постаралися уже в 1576 р. за привилей короля, на основі якого вони мали виключне право друковати своі книги Євангелія 1574, Служебник 1583, Псалтиря 1576) і продавати навіть чужі (Владим. — Фр. Ск. 206, і наш атлас стародруків...).

З тимиж труднощами цехово-привилейного укладу книгопечатного діла стрінувся в дальшій своій діяльности і Федоров в Острозі. Як цеховий книгопечатник і слуга великоможного князя Константина Острожского, та колись великого гетмана коронного Григорія Ходкевича — мав він із собою свого виучня Гриня з Заблудівя. Сего спосібного молодця віддав він у Львові на науку до маляря Лаврентія Филиповича, щоби мати дійсно вишколеного помічника ві всіх напрямках друкарского діла. На основі цехових установ Гринь не мав права працювати в кого иншого, крім у свого майстра. Але з Острога він втік до Мамоничів у Вильні, яким виготовив двоє писем для друку книжок. Се було приводом до ствердженя прав Федорова на Гриня і новоі умови із збігцем на замку в Острозі перед людьми віри гідними в лютому 1583 р. На основі сеі умови Гринь мав доробити начаті черенки, зоставати в залежности від майстра до кінця його житя — бо форма букв була його власністю; але й майстер не мав звертатися за черенками до инших словорізчиків і словолитців крім Гриня. Се була свого рода спілка майстра з челядником-виучнем на пережитя.

Панове-міщане львівскі Братство Успенске мали ще більше клопотів з цехами і привилеями, особливо протягом 1630—1700 рр. Одержавши протягом 1587—1630 цілий ряд грамот — патріярших, собору Берестейского, Митрополитів Киівских, та королівских на друкарню церковно-словянских книг, вони мусили постійно вести боротьбу з цеховими майстрами-друкарями, що таки були раді провадити самостійно се діло на власну руку.

Найдовше тягнувся іх спір з друкарем Михайлом Слезкою, що працював у Братскій Друкарні 1630—1631. р. Ставши членом Усп. Братства старався він витягнути з сего власні користи, та зовсім не думав працювати на других, хочби й „на богузавгодне діло умноженя достатку церковного і навчаня дітий народу руского.“ Отже він — то обезцінює і висміває іх друкарске приладя-майстерство (1641 р.); то ніби годиться вже на певних умовах видати ім книжку, то знов скидається із кпинами з тоі умови. Як рухливий торговець по торгам він готов ніби прийти з помічю Братству купном — по 100 Євангелій, Часословів і Служебників (1638) за готівку, але зговоритися з ним за ціну не потрафили. А тимчасом став Слезка сам типографом львівского латинского епископа і тим робом дістав королівский привилей на друкарню тогож змісту, що його вже мало само Братство (1638 р. 30 грудня і 1645).

Слезка друкує на власну руку Апостоли, Євангелія, Тріоди, Проповіди Галятовского — краще за Братство, та не вважаючи на протест і процеси Братства — збиває значний маєток для своіх дочок і зятів. Тільки аж по смерти свого співбрата Михайла Слезки 1670 р. на весну закінчилася вся довголітня тяганина з ним Братства купном друкарні Слезки в його наслідників за 7000 зл. п., а з процесами всього 13.560 зл.

Другий такий друкар, виученик братскоі типографіі за часів Слезчиноі управи, Андрій Скольскій — може зі Сколя, побувавши деякий час на заробітках у Волощині, 1639 р. починає друкувати у Львові книжку. Успенске Братство звертається до міских установ (Acta consularia Leop. — Арх. ю-з. Рос. XII, 438 ст.) з проте-

стом і домагається кари на беззаконника. З quadruplicati-і, себ-то четвертого з ряду рекурсу Скольского дізнаємося, що він по простоті своїй не знав про недопустимість називатись йому — заводовому друкареви — друкарем. Одночасно-ж в осібному письмі до магістрату він оскаржує Братство в проступках: обману королівскоі канцеляріі, на основі якого йому був виданий неслушно привилей без відома уряду міского; друку книжок повних схизматичноі єреси зі шкодою для королівскоі гідности і затаєня зиску з книжок перед урядом скарбовим річипосполитоі. Ввиду чого найкраще булоби — піддати виданя братскі як найострійшій цензурі місцевого архиепископа (очивидно латинского) і магистрату, яка певно усунулаби всі отсі єреси проти римского костела і короля і недопустилаби до поширеня у потомність лихих книжок.

Після того Андрей Скольский став „малѣйшимъ" в братскій друкарні, себ-то іі управителем. Відгомоном сеі скарги-доносу був кадук, даний королем Яном Казимиром — після одержаного „100 червоних уклону з приводу щасливого прибутя з під Берестечка і побіди над ребелізантами" — хорунжому Студзінскому під осінь 1651 р. (Арх. XI, 171). Хорунжий використав блискучо сей королівский привилей, опечатавши всі забудованя братскі. Протест панів Успенского Братства і міщан львовских до київского воєводи Адама Кисіля описує сю подію коротко але ясно: „tak iż od blasku zewsząd wielu pieczęci przyłożonych na cmętarzu ludzie, nabożęstwa słuchaiąc, od żalu na rzecz tak arduam patrząc, utulić się nie mogli." І просили панове братчики, щоби церква і друкарня були на дальше залежними від пастирів по богоносним отцям східноі церкри, бо вони докладно заховували постанови привилею і — маєстату королівского та костела римского не ображали, ничого нового не друкували, тільки звичайні святі догмати належні до співу і молитви (Арх. XI, 174). Справа була довга і коштовна. На ново стала братска друкарня видавати книжки тільки 1663. р., а затвердженя виключного права на друк книжок руских одержала вона від короля Міхала 1669 р. у жовтні. Одначе в грудні 1677 р. піддав король Ян III. виданя Успенского Братства під цензуру епископа Іосифа Шумлянского. Доперва цілорічні заходи Братства довели до знесеня сього указу, що було стверджено в грамоті 1678 р. 14 жовтня на основі давніх обичаів і прав східноі церкви, по яким видаються сі церковні книги без новоі цензури.

Одначе і сей привилей виключного права Усп. Братству друковати словянскі книги тойже король Ян III. зніс новим привилеєм, наданим у Золочеві 13 серпня 1684. р. Альбертови Мєльчевскому як королівскому друкареви у Львові на видаваня всяких книг „non obstantibus quarumvis privilegiis" (без огляду на всякі инші привилеі). Про невірну інформацію в сій справі заговорив доперва декрет тогож короля Яна III. в 1692 р. 14 червня після довгого процесу Братства з Мільчевским у Львові.

Така цехово-привилейна тяганина бувала иноді рівнож чималою перешкодою в розвиткови польского друкарства в Кракові, про що обширно говорить професор Птасьнік в своіх Monumenta-х (ст. 148 слід. „W obronie i przeciw przywilejowi").

Могилевский друкар Максим Вощанка рішив всі отсі питаня дуже просто. Він, як член Богоявленского Братства в Могилеві і арендатор його друкарні зявився від імени Братства і на його кошт у Варшаві в королівскій кенцеляріі для виєднаня Братству привилею на друк книжок. Привилєй він виєднав від короля Августа II... але для себе і на своє імя (Труды XIV. Археолог. Съѣзда III, 371 — статя С. Маслова).

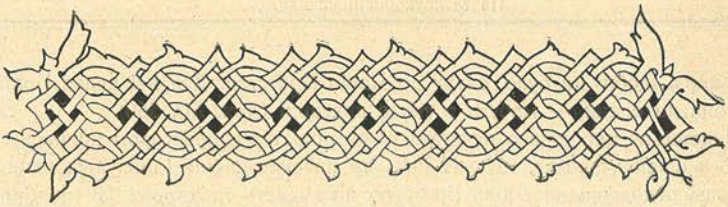

3.

Умови Львівского Успенского Братства з друкарями на друк книжок.

Зразком повної умови Панів Братства з друкарями може послужити умова з Семеном Ставницким на друк 1500 книжок Служебника в лист — 1691 р. Щоби не забогато паперу виходило, перечисляє його зпершу справщик-корректор, а при перенятю до звогчуваня числить його сам друкарь. Завданя корректора є провіряти, щоби не було ниякиx еррорів (ошибок), ани мутацій (перемін) в буквах, ани додатків, лише як є в примірникови поданому за оригінал до складаня. Друкар посилає на те кождий аркуш (лист) своїм челядником корректорови до перегляду. —

В умові на Требник 1697 р. (Арх. XII 406, 7) було зазначено, що непригідні до друку черенки не належить класти в зицованя (т. є. склад, набор).

Черенки мали бути не збиті та не стерті, щоби виразно і ясно виражалися прасою, а не заливали — инакше треба було їх переливати на ново (1713 р. умова на Тріодь цвітну, Арх. XII 422—3). Друковати належало інкаустом (чорнилом) чорним, добрим, неблідим, та цинобром (киноварю) зернистим (srutnym) червоним — румяним (Арх. XII 393 і 398).

Друковали звичайно на двох прасах, на одній — черню, а на другій — киноварю (Арх. XII 426, Тр. пост. 1716 р).

Челядь добра має бути в майстра, вишколена в ремеслі, а не хлопці або жінки. Чесна і ни в чому не підозріла має бути челядь, щоби не було Братству ниякої догани від инших людий. Челяди має майстер в час платити належне

і давати харч, щоби не було скарг до Панів Братства. Для неі видає Братство чотири коци до спаня — мабуть в тійже друкарні (Арх. XII, 360).

Майстер не має ничого печатати на стороні, а з корректором повинен жити в згоді без сварок, зневаг, та злих слів, як найскромнійще і шануючи один другого. В разі недодержаня умови Братство не видасть майстрови 30 примірників прикладок, тільки візьме іх до братскоі скарбниці, а дефекти будуть зараховані на рахунок прикладок (Арх. XII, 393—6). В умові на друк Трефолоя 1692 р. (XII 398) була мова навіть за невідпустну пеню друкареви 2000 зл. п. в разі недодержаня „кондицій" на річ братского скрабця на побожний учинок. —

Але найбільше характерне для взаємин з челядю є те, що друкарь Василь Ставницкий в самій умові на друк Охтаів 1699 р. мусив приректи, що його жена — пані майстрова не буватиме в друкарні під утратою суми заробітку (Арх. XII, 410).....

Сама плата за друк книжок держалася у Львові доволі твердо раз означених цін. Найстарша умова з друкарем була за друк Трихфолоя із Слезкою 1636, якому предложено по 2 зл. п. 15 гроший — тож за 1000 прим. 2500 зл. п., але сполбрат був схильний взяти по 80 гроший і 60 книг прикладок (± 2600 зл. п.); в 1637 р. умовляються братчики за друк 600 Часовників на осмерині, себ-то учебного часословця, власним коштом Слезки за 200 зл. п. чистого зиску Братству. В обох випадках умови не виконано, бо „сполбрат розмислился, же з того нѣцъ" (Арх. XI, 121, 129—30). Надруковав Трефолой Іван Кунотович на незвісних нам умовах.

На Трефолой 1643 р. дало Братство друкареви Андрієви Скольскому із товаришем Стефаном 50 зл. п., Михайлови зицарови 14 і Матієви зиц. 8, Іванови і Собестіянови майстрам прас по 14, хлопцям — Леськови 5, Тимкови 4, Ярмолі 3, учневи-зицерови 2 зл. п.; Олександрови Прокоповичеви корректорови 12 дефектів (ціною ± 120 зл. п.), які він мав доробити собі і приняти в заслугу (Арх. XI, 540.). Такі два Трефолоі львівскі в значній частині дуже чисто дописані находяться в збірках Нац. Музея, а з давніщого часу діялося те саме з Біблією Скорини, дефекти якоі доповняли зараз після виходу книжки, що таки можна провірити на одній-другій книзі музейних збірок. — „Отцу Богушови за працу його, що корикговал (Требник 1666 р.) дали 3 Требники, себ-то власноі ціни 10 зл., а риночноі 25 зл. (Арх. XI. 486).

В 1662 р. друкує Братство „пултаборку ін октаво", себ-то в осьмерину — 600 Кграматичок і 600 Часовничків, на що видано паперу — беллѣй 3, рыз 2, лѣбр 4 пану майстрови Дмитрови — Кульчицкому. Думав він віддати роботу протягом місяця, але віддав іі в 7 тижнів пізніще. Плата була встановлена: на тиждень на страву з челядю по зл. п. 3.; челяди і зицерам на тиждень зл. 3 т. є. „пул талера мыта, а пул талера за прикладки"; тим що пилками надають чорнило по зол. 2 з прикладками; „толко самому майстрови, респекту праці і вшелкого дозору і порядку в друкарні і аби такові екземпляри без дефектів видавав на свойому папері поступили Панове Братство по 50 кграматичок і часовников" (Арх. XII 354).

Инша згода вже акордова була із Семеном Ставницким на Тріодь цвітну 1688 р. За 1220 примірників по 2 злп. заплачено друкареви 2440, дано йому 40 прикладок ціною на 80 зл., осібно контентації додано 50 зл. і сукно (Арх. XII 179 ст.). За 1070 великих Часословів 1691 р. і 120 додрукованих одних Місяцесловів до давніщого Часослова одержав Семен Ставницкий 1400 зл. (Арх. XII. 232). За 1469 Псалтирів 1692 р. одержав він 734 зл. із зарахованою ціною одної ризи паперу 9 зл., якої забракло до рахунку; а за 1950 граматичок — по 2 гроші числячи — зл. 130 (Арх. XII ст. 259—260); за Трефолой 1694 р. заплатило Братство на основі згоди 2 серпня 1692 р. по 4 злп. від примірника із 671 листків F⁰, усего 5960 зл., з чого при остаточному обрахункови в серпні 1694 р. одержав Семен типограф всего 400 зл. і дві книжки в прикладку (Арх. XII. 262 і 398.).

Зіставленя видавничих умов 1695—1723 р.

р.	Книжка	число накладу	умовлена плата за примірник	ціна прикладок „меліорації“ „контентації“	разом	жерело
1695 IV.	Требник	1491	1 зл. 8 гр.	250 зл.	2138 зл. 8 гр.	Ар. XII, 265
1696 V.	Часословець	1492	— 6 гр.	20 „ мел.	328 „ 12 „	— 271, 403
—— VII.	Апостол	993	1 зл. 15 гр.		1489 зл. 15 гр.	— 272
—— XI.	Молитовник з Уневского	946	15 гр.	20	518 зл.	— 274, 405
1697 VIII.	Псалтир	994	15 гр.	30	527 зл.	— 279, 406
	Василь Ставницкий син Семена, майстер.					
1697 XI.	Требничок	600	20 гр.	30		— 407
1698 V.	Граматичка	7000	2·5			——
—— VII.	Єрмолойчик		8 гр.			— 408
——	Акафисти		24 гр.			——
1699 V.	Псалтиря	1200	15 гр.			— 409
——	Проскомидія	500	1 гр.	челядникам		——
—— X.	Охтай	1200	2 зл.	по 10 зл.	(2460 зл.)	— 410
1700 VII.	Півустав	1500	— 15 гр.		750 зл.	— 411
1701 III.	Часословець	2000	— 6 гр.	20 зл. конт.		412
—— VI.	Граматичка . . .	6000	— 1·5			413
—— VIII.	Служебник	1000	— 24 гр.	70 зл.		——
1702 VII.	Псалтиря по Уневскій .	800	— 15 гр.			XII, 414
1703 IV.	Євангелія	1200	1 зл. 20 гр.	майстрови 120 зл., челядникам по 12 зл.		— 415
1704 VII.	Псалтирки (цілий табор)	2000	10 гр.	20 зл.	заплачено 1705 р. в марті.	— 416
1705 IV.	Пасхалія		3 гр.			——
—— VII.	Молитовники	2000	9 гр			— 417
1706 VII.	Апостоли і Євангелія .	800	12 гр.			— 418
1707 IX.	Псалтиря	1200	15 гр.	20 зл. конт.		——
1708 VII.	Ірмолой з писаного . .	800	2 зл.			— 419
1710 II.	Часословець	3000	6 гр.			— 420

р.	Книжка	число накладу	умовлена плата за примірник	ціна прикладок	разом	жерело
1710	Граматичка	6000	1·5			Ар. XII. 420
1711 IV.	Півуставець	2000	15 гр.			— 421, 319
					998 зл.	
—— VIII.	Служебник	1000	28 гр.			— 421
1713 VII.	Тріодь цвітна	1200	2 зл.	150 зл. конт.	2550 зл.	— 422
1714	Псалтиря	1500	15 гр.	50 зл.	800 зл.	— 333
1715 III.	Псалтиря	1500	— 15 гр.	50 зл.	820 зл.	— 423
—— X.	Шестодник	600	— 24 гр.	40 зл. челяди. 60 зл. майстр.		— 424
1716 III.	Шестодник	600	— 24 гр.	100 зл	576	— 336
—— III.	Молитовник	1920	— 9 гр.			— 424 - 5
—— VII.	Тріодь постна	1200	2 зл.	челяд. 150 зл. майстр. 150 зл.	2700 зл.	— 426
1718 VII.	Апостол	1200	1 зл. 15 гр.	120 зл.	1715 зл. 15 гр. в марті 1719 р.	— 428, 9
1719 VI.	Требник	1200	1 зл. 8 гр.	120 зл.		— 429
1720 IV.	Граматичка	6000	1·5	виторговав по 2 гр. (т. є. 100 зл. більше)	393 зл.	— 431
1720 VI.	Требник	800	— 20 гр.			——
—— IX.	Півуставець „leg" 1000	2000	— 15 гр.		1000 зл.	— 432
	Направа праси . . .				9 зл. 28 гр.	— 433
1721 III.	Євангеліє	1200	1 зл. 20 гр.	120 зл.		——
1722 IV.	Псалтиря	2000	15 гр.	50		— 434
1723 V.	Граматичка	6000	1·5			— 435
—— IX.	Ірмолойчик	1500	8 гр.			— 436

Архивъ юго-западной Росіи ч. I. т. XII. (Акти до історії Львівского Успенского Братства, видані А. С Криловским.)

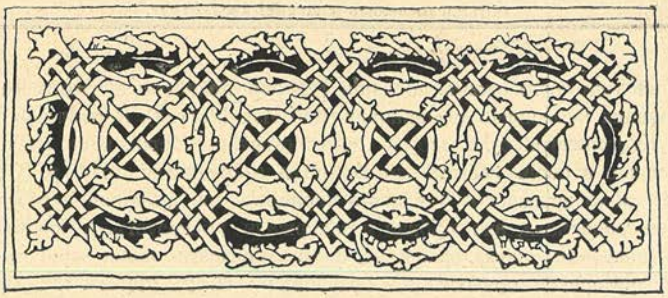

4.

Випосаженя і челядь друкарні.

Очивидно до друку всяких книжок треба було мати — добре обставлену друкарню хоч з двома прасами, словолитним „(гѣсарским“) приладом, челядю під управою майстра 9—10 люда, корректором і запасом паперу.

Автор був тут непотрібний, бо передруковувано по давнім примірникам сторінка в сторінку, а навіть рядок за рядком. Наколиж вийшов де кращий текст справлений, то Панове Братство спокійно давали до друкарні такий готовий примірник книжки иншоі друкарні і чужого накладу для передруку. Передруковано так в 1683 р. Молитовничок Київский, 1696 р. Молитвословець Унівский; додруковано потрібне до Псалтирі 1702 р. рівнож з унівского примірника, а в Псалтирці 1704 р. на початку кождоі кафизми на зразок київского примірника мали друковати киноварю. Доводилося хиба заплатити иноді, як се було 1664 р., „за твореня префацыи“, коли „отцу казнодѣи Соникявичу“ заплачено аж 2 зл. 10 гр. (Арх. XI, 473). В кождому разови не більше яких 0·05—0·07 гроша на примірник. Плата корректору була теж небільша як 3·6 гр. від примірника (гл. ст. 58. Ол. Прокопович).

Київо-печерска друкарня мала вже в 1630 р. значно більший особовий склад, до якого належали і автори. Спис такого особливого складу Лаврскоі печатні находимо в Vмнологіі 1630 р.: іеродіякон Исаія типонадзиратель, инок Артемій блюститель, Стефан Беринда типограф, Нафан Зінкович наборник, Димитрій Захарієвич столпоправитель, Парфеній і Михаил Фойнадский изобразителі, Павел Макарієвич і Федор Кипрієвич батищики (що краску накладали), Леонтій Іерусалимович письмоліятель (чи не його монограма Λ І на дереворитах?), Памво Беринда типокароводець, — вінже і автор Леξикона 1627 р., Тарасій Земка типоправитель — рівнож автор стихів, епиграми, префацій.

Львів мав — по словам посланія Гедеона Балабана — уже в маю 1587 р. своїх справних ремесників друкарняних (Юб. Изд. I. ст. 58). Першими-ж друкарями Братскоі Книгопечатні були мабуть Святоонуфрейскі Черці, коли олександр. патріярх Кирило в своій грамоті до Братства з 26 цвітня 1614 р. (Ставр. Арх. ч. 370—1) „дѣло друкарское хвалитъ и чернцовъ при друкарни нерозгоняли ани непотребне фрасовали, але любили и задержали росказуетъ, а пожиткомъ друкарни як шафовати науку даетъ“, а 8. мая приказує щоби черці св. Онуфрія „за дѣло друкарское бралися“ (С. Голубевъ — Петръ Могила т. I. Приложенія 189, 203.). — В 1616. р. ієромон. Пафнутий Кулчич післав до друку „Устав церковний“ і в письмі до Братства згадує про типографа монаха Памву Беринду (Ставр. Арх. ч. 380 і Крыловскій — Львов. Ставр. Братство, Прилож. ст. 48). Після повороту з Київа в марті 1619 р. до Львова друкаря братского Памви Беринди, що на заклик Єлисея Плетенецкого урядив був книгопечатню в Лаврі, монах — книгопечатник виконує у вересні 1620 р. обовязки провідника і речника в справах братских перед єрусалим. патріярхом Феофаном, очивидно як добрий знавець єлинскоі мови; зовсім так як колись друкар німець — латинист виконував на дворі еспанского короля уряд секретаря по латинскій переписці (Ставроп. Арх. ч. 392 і 397, та Криловскій — Льв. Ставр. Брат. Прилож. 65 ст.). — В 1627 р. на „залеценя“ самого Успенского Братства митрополит київский Іов Борецкий ставить ігуменом Святоонуфрейского монастиря, та з огляду на „друкарскимъ майстерствомъ книгъ божественныхъ на свѣтъ выпущаня въ посполитый пожитокъ и збудоване спасенія душъ народу христіянского побожностей ваших“ — ієромонаха Іосифа Кириловича (Ставр. Арх. ч. 415 і С. Голубевъ — П. Могила I, Прилож. ст. 290—2).

Завданя майстра було слідити за техничною стороною. Тож — він мав глядіти, щоби літери були чисті, нестерті, щоб не заливали в друкови; щоби чернь і киноварь розробляли не за слабим покостом, та бралиби до друку не за сухий папер, бо инакше папер скоро жовтів; рівнож мусив він слідити за належним — якраз в міру — звогчуваням паперу, бо за мокрий він в часі друку рвався. — Майстри від прас мали в міру притискати папер, щоби не втискати в нього обриси черенок, а ті — що „пилками“ — подушками надавали чорнило або киновар — мали знати скільки його кождий раз захопити і як розвести по формі. — Після кождого друку форму належало вимити і тільки чисті черенки розбирати і розкидати по скрині-касті.

Черенки в часі друку збивалися, а в часі митя щіткою стиралися — тож при невеликому запасови вони значно і скоро зуживалися, що дуже замічається в братских виданях, та деяких уневских. Тим-то Панове Братство старалися завсе мати свого словолитника. Тільки мабуть грецкі і словянскі черенки для Адельфотіса дістали вони від Конрада Форстера, який правдоподібно доставив і черенок для Острожскоі Біблії, бо місцеві словолитники вживали форм близких до первісних Федорівских, та в кожному разі дуже подібних до більших півуставних.

В 1614 р. зєднало Львівске Братство „Матвія Кгисарчика ляти лѣтеры по 16 зл. за цетнар“ (Арх. XI, 344 ст.). В 1654 р. значиться в братских книгах

видаток на „страву отцу діяконови гисерови, як його затягнули до роботи друкарскоі: 4 зл. 6 гр.“ (Арх. XI, 425); опісля тому о. Діяконови гисерови і Семенови зицерови і третьому товаришеви іх як зачали літери перебирати у друкарні — на страву 2 зл. 7·5 гр. Осібнож заплатили „гисерови Матеєви діяконови напред од направи банѣ до покосту з лоханею до лугу й з пунктурами до праси“ 5 зл. (Арх. XI. 426). Можливо, що 1614—1654 рр. у Львові працює як словолитник син ґісера Матвій, що згодом дійшов до діяконского чину в церкві, але свого майстерства не закинув; подібно як діякон Миколи Густинского — Іван Федоров, монахи Павло і Сильвестр та Памво Беринда, священники Василій, Демян, Никофор і Герасим в Острозі і чимало инших священослужителів сим богодухновеним художеством друкарским займалися. — 1662 р. в маю приймають Панове Братство кгѣсера Дмитра Кульчицкого до роботи від каменя літери (17·5 фунта) по: зл. 7 — євангельскоі і трефолойноі, зл. 5 — псалтирноі (Арх. XII, 353 ст.).

В 1665 р. давало Братство „Георгому Волошинови хендожити 536 понщцонгів (Punzzangen?) по полугрошку, грецкого письма 516,“ та ще 34 і руских 34 — на загальну суму 18 зл. 8 гр. (Арх. XI, 477). В р. 1716 згодило Братство майстра куншту ґісарского Яна Рудницкого виготовити скільки буде потрібно по даному зразкови письма тріодійного по 10 зл. од каменя черенок. Матеріял, інструмент - прилад, вугля — по потребі достарчить Братство, але на харчах своіх, оказуючи пильність в роботі, та заховуючи тверезість. На харч платити мали в міру роботи (Арх. XII, 425). — В 1721 р. відливає на тихже умовах письмо трифолойне Станислав Бурбо по 15 зл. за камень. — Але 1731 р. Панове Братство вважали за користніще спровадити готові черенки з Жовкви від ґісера Арона Давидовича, який потвердив одержану плату своім єврейским підписом (Ставр. Арх. ч. 719). Баришівник — посередник Іцко дістав за посередництво 1 таляр битий, а Зельман Іцкович побрав завдатку 20 зл. п. Ще є посвідка того самого ґісера Арона Давидовича з 1733 р. (Ставр. Арх. ч. 726).

Про багатий запас черенок Братскоі друкарні у Львові свідчить і те, що вона позичала іх і иншим друкарням. В 1607. р. в липні князь Константин Острожский просить позичити йому три касти грецкого письма із складачем Касіяновичем, що працював при друкареви священикови Никифорі, для складу „Розмови патріарха александрійского по грецку и руску противъ схизматикомъ и прочимъ сектантамъ“ (Ставр. Арх. ч. 335). — В марті 1642. р. посилає Братство молдавскому воєводі матрици грецкого письма і просить за покритя церкви бляхою (Ставр. Арх. ч. 473 і Юбил. изд. ст. 80).

Тим то Братство дуже точно відважувало, перечисляло і в осібній умові передавало управителям друкарні до кождоразового ужитку поодинокі роди черенок із приналежними до них заставками, квадратами, інтерлініями, кінцівками, та після скінченого друку по вазі і числу назад переймало, щоби завсе мати матеріял на нові черенки.

Ось кілька зразків такоі інвентури братскоі друкарні. — 1633 р. в падолисті заплатило Братство п. Шулцови за „шишак до одливаня літер“ 1 зл. 2 гр. (Арх. XI ст. 394). 1662 р. в жовтню передає Братство пану Дмитру Кульчицкому як госпо-

дареви і типографови братскоі друкарні: по 15 каменів письма псалтирного і євангельского, 11 кам. фрагментів, 1 кам. манкаменту, 1 кам. спацій, 1 кам. квадратів трефолойних, 1 кам. версалів євангельских і „3 шыхты розних квадратов.“ А до того: 2 праси, 1 нову із шрубою і тиглем спижовим, 1 тигель оловяний, 3 рами желізні до праси, 6 рамок желізних, 1 рама до умиваня форм, 2 мідяні бані і „друсляк“ желізний — цідило до покосту, камень до тертя цинобру, 2 образи ліктеві — св. Богородиці і Димитрія, шкатулу деревляну із шуфлядами з 85 фигурами різаними, літери різані фліорезовані (квітчасті) великі і малі, слова і пралози, фигури в 9-и шуфлядах, 12 таблиць різаних аркушовоі міри, фигури малі і великі з фортами і гербами, 63 матриці трефолойні — матірки, 38 версалів трефолойного письма, 39 акцентів на альфабет, цілий інструмент до сего письма, 3 папірки псалтирноі матірки, 126 штук троістоі азбуки — меншоі і більшоі, 4 киярни до інструменту (Арх. XII, 354—5.).

1671 р. закупило Братство Сльозчину друкарню, а в ній було: 77 каменів „літери мосюндзовоі“, 49 км. оловяноі і ценковоі, вінкеляків 5, молотків рамових 2, долоток 1, шруба до праси 1, бані (великі бутлі) 2, тигель і дручок до праси, корба, возок деревляний, желізна лижка, 4 желізні шини, 18 шуфлів, 13 рам, 3 праси добрі, 1 попсована, 15 ріжних фурт, таблиць піваркушевих з евангелистами 12, аркушевих святих 12, аркушевих колдрикових 2, гербових 10, Деісусів требникових 2, ріжних пралозів 95, таблиць і табличок 124, предословій 303, літер великих на дереві різаних 334; та — мабуть — до того осібно: 18 скринок на 3 дошках і діжці вагою 92 кам. 10·5 фунта, 6 фурт деревяних з нерозбираною літерою і остатком версалних літер 1 камень, предословій різаних на дереві 65, пралозів 20, фигурних табличок 14, піваркушевих 5 Євангелисти 4, ап. Павло. (Арх. XII, 358—9).

В 1677 р. видають Семенови Ставницкому друкареви на додрукованя префацій до Євангелія, та на инші книжки — „що дай Боже щасливо“ — в скринях матеріялу на 54 камені і 3 фунти (Арх. XII, 360). — Для друку Ірмологіона видано Василеви Ставницкому 1708 р.: 5 мішків нот і текстів вагою на 26 каменів і 20·5 фунтів, 1 інструмент, 1 інкелячок мосяжний, юстифікованих матірок ірмолойноі ноти 61 (Арх. XII, 419).

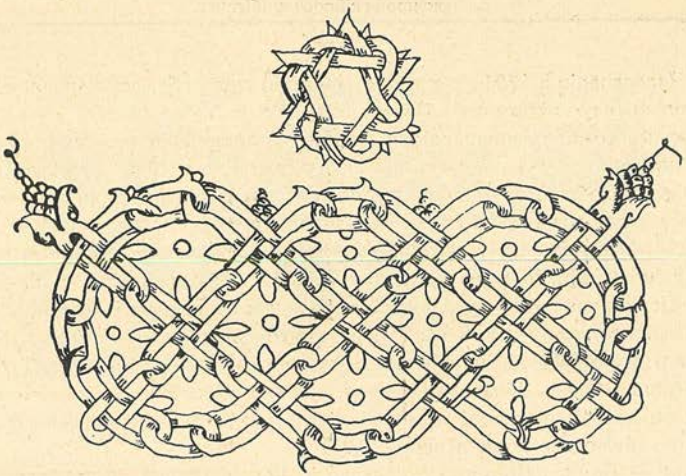

5.

Зиск і страта видавців.

Але мимо всіх отсих осторожностий, умов і підписів нерідко забракло при віддачи виданого матеріялу, чи то до числа, чи до ваги — найбільше 400 л. паперу (500 печатних лл. = 1 риза) і 5 ф. букви (Вас. Ставницкому 1695 р. і 1705 р. Арх. XII, 417 і 402), що він взяв на свою совість; ввиду чого „condonatum“ — прощено се.

Бувало й таке, що виявився і очивидний обман з боку майстра. Годився він завсе друковати тільки для Братства, а не додруковувати ничого на власну користь для потайноі продажі поза друкарнею. Хитрував і промишляв сим колись Слезка, водились такі гріхи й за иншими. 1665 р. в Семена друкарчука найдено 177 Псалтирів над установлене число, за яке мав дістати по 12 гр. від книжки. За таку провину він мавби сидіти на вежи і дати 2 камені воску до скрабця, але що обіцяв більше такого не чинити і щиро церкві божій служити — даровали йому сю вину, очивидно — надвишку взяли до братского скарбця (Арх. XI, 239). Були й инші обмани, коли друкар потайки додав свого паперу — иноді з иншоі паперні, по чому пізнавали прогріх. Тимто Семен Ставницкий в умові на Апостол 1695 р. зрікається на випадок такого обману прикладки 120 зл. п., а з належноі йому квоти за виробленя книжок 300 зл. на шпиталь (Арх. XII, 404). — Василя Ставницкого приловили на 100 при-

кладках Часословців в 1704 р.; іх взяло Братство для себе, заплативши майстрови за роботу по 6 гр. від книжки і за 4 ризи паперу 32 зл.

Се мягке поступованя з так явним обманом застереженим кождий раз умовою на роботу, було очивидно наслідком свідомости Панів Братства, що вони все таки за мало платять майстрам і челяди друкарскій за іх роботу. — Панове Братство дійсно дуже слідили за тим, щоби „друкар не дармував“ — та вони надаремно не платили йому тижнів. Коли 1687 р. забракло паперу на викінченя друку Тріоди цвітноі, то зараз куплено у Львові 55·5 ризи паперу за 408 зл. 29 гр. на 1200 Псалтирок по 15 гр. і 60 зл. прикладки, та видано іх коштом 1009 зл., а в 1688 р. продавано по 2 зл. 10 гр., себ-то пораховавши 200% „regie“ — собі. А що псалтирі найкраще йшли — то можна вповні зрозуміти і оправдати як негодованя професійного робітника, що на сих 200% мусив — недоісти, десь-там на долівці в пилюці та стужі спати, не мати ниякоі розваги, а може й права на півлюдске житя з сімєю.....

Так — Панове Братство Успенске у Львові хотіли стати благодітелями, ктиторами і просвітителями народу руского — не стільки власною працею кождого братчика з осібна для спільноі справи, як инколи визиском чужоі сили і умієтности, оцінюючи іі по скількости — але не по якости.

Література про папер.

Н. П. Лихачевъ. — Бумага и древнѣйшія бумажныя мельницы въ Московскомъ Государствѣ. Историко-археографическій очеркъ. С-Птб. 1891 із 116-ма таблицями 739 водяних знаків (філіграний) папірень до 1800. р.

— Палеографическое значеніе бумажныхъ водяныхъ знаковъ, I—III. СПтб. 1899 (виданя N-го CXVI. О-ва Любителей древней письменности).

C. Briquet. — Les filigranes, Paris 1907.

A. Blanchet. — Essai sur l'histoire du papier et de sa fabrication, 1900.

J. Kołaczkowski. — Wiadomości tyczące się przemysłu i sztuki w dawnej Polsce, Kraków 1888 ст. 432—8.

J. Płaśnik. — Papiernie w Polsce XVI w. (Rozpr. pol. Akad. Umiejęt. wydz. hist.-filoz. S. II. t. XXXVII) Kraków 1921.

Jędrzejowska. — Przyczynki do papiernictwa lwowskiego (Kwartalnik historyczny XXXVII, 1—2 1924).

У всіх названих дослідах і статях находиться чимало історично-архивного матеріялу і для історіі паперу східнословянских перводруків, особливо у Лихачева, але нема в них повного образу паперового промислу і обороту на землях Украіни.

6.

Папер.

Найбільший видаток Братства був на папер. Його діставали вони з Гданьска водною дорогою до Ярославля, а підводами до Львова; купували в посередників Ярославских і Львівских; або брали з підльвівских папірень: в Буску — Іван Федоров, в Зашкові від паперника Яна Жасковъского 1633 р. (Арх. XI, 394, 396), з Рави рускоі 1647 на Євангеліє, або в жида Марка папірника 1661 (Арх. XI, 220). В разі наглоі потреби пожичали паперу, нп. „од іегомосцѣ отца Митрополита привѣзъ друкар Стефан Половецкій, коли не стало паперу 56 риз“ 1671 р. (Арх. XI, 488). — Иноді-ж — в разі потреби — перепродували дещо із свого паперового запасу нп. на Волощину, чому маємо свідоцтво в листі митрополита Антонія 1735 р. (Нац. Муз.) і письмі господаря молдавского Єреміі Могили з січня 1605 р. (Ставроп. Арх. ч. 315).

В далекому Ґданьску приготовляв папер для Братства — пан Іры Яръл ах, від якого переймав його або міщанин ярославский Олександро Куяла 1664 р. (Арх. XI, 479), або на свойому статку доставляв співбрат Степан Лавришевич (Арх. XI, 481); або поставляли його панове Деркшліот та з паперні міскоі Натанаіл Пропрыс (Арх. XI, 481), та Кявер (XI, 579). З Ярославля брали ще папер вроцлавский (Арх. XII, 246 1691), або з Ряшева (XII, 189 р. 1688). — Але головним доставником паперу мусив бути п. Іры Яръл ах в Ґданьску, бо йому давно обіцяно і наконець вручено „копу капълунов за его працу коло паперу“, за що було заплачено 36 зл. і за гречку для каплунів 4 зл. 1664 р. (Арх. XI, 481).

Папер укладали в бочки, іх добре смолили, щоби на воді не затікали, укладали на статки, себ-то вітрильні лодки з гребцями і Вислою та Сяном до-

ставляли через Фордан, Вроцлавок, Плоцк, Закрочин, Новидвор, Варшаву, Ричиволю, Стенжицу, Казимер, Камень, Судомир, Наліпковичі до Львова. По дорозі платили мита біля 120 зл. Від нього старалися Панове Братство за звільненя в 1690 р. на тій основі, що на ґданьскому паперови друкується книжки на хвалу Богу, на удержаня убогих законників, учнів, павпрів (Арх. XII, 351).

В часі обрахунку видатку достави і оплати за папір Панове Братство таки добре дбали, щоби дещо заробити до скарбця братского. Ось що про такий розрахунок пише Стефан Лавришевич: „Панове братия зе мною рахунок чынили в р. 1665 в масницѣ и том их ледве упросил. Пораховали на левъкѣ суму мою, що учынило левъкувъ 815, рахуючи по грошый 81, яко ся на тен час мѣняли ве Гданску, а ве Львовѣ платили по 3·5 зл. (= 105 гр.), але менѣ тылко раховали по 100 гроший, що учынило за них тутейшных гроши сумы 2716 зл. 20 гр.; пожичилем братству 100 зл., що доложили до той тисячѣ що давали іегомосцѣ отцу еппу на сейм, на потребы церковные 100 зл., Жасковъскому папѣрникови за папѣр зл. 50, разом 2966 зл. — Сплачували тынфами 1400, пултораками и уртами добрыми 700 — взялем за них 836 зл., грошами 100 — взялем за них 113 зл. 10 гр., шелегами 196, тынфами 388. Одебралем 2933 зл. 10 гр., недоплатили, повѣли же оддали — пропало 33 зл. 10 гр.“

Для прикладу кілька братских рахунків за спроваджений папер:

рік	скількість паперу	папірня	ціна паперу	опакованя і мито	достава	разом	жерело Арх. ю-з. Россіи ч. I.
1633	14 белій	Зашків	по 35 зл				XI, 394
1634	28 риз	——	106 зл. 16 гр.				XI, 396
——	1 белля	——	37 зл.				——
1635	——	——	30 зл.				XI, 664
16..6	——	Ярослав „топоровий“ папер	43 зл.				XI, 667 XI, 579
1662	115 риз груб., 28 тонк.	Гданск	по 3 зл. 24 гр.			1754 зл. 4 гр.	— 479·80
1664	377 риз	——	по 4 зл.				— 480
——	118	——	і 4 зл. 20 гр. груб. 3 зл. 10	21 зл. 7 гр. 65 зл. 20 гр.	173 зл. 14 гр. з Неліпкович	2004 зл 11 гр.	— 481
1662-4	1612·5 ризи		біл. 4 зл 10		23 зл. 10 гр.		
1665	24 р.	Зашків	по 3 зл.		і гостина $13^1/_2$ зл.		
1688	1755 siedmaków 30 риз	Ряшев	по 9 зл.		6 зл.		
	30 —		8 зл. 15 гр.		8 зл.	540 зл. 15 гр.	XII, 189
1690	2 бочки (fas) = р. 190	——		27 зл.			
	4 бочки = риз 230	Гданск			14 зл. 6 гр.		— 237
——	2 = цетнар 21	через Улянів			142 зл.		——
1691	15 риз	Вроцлав (в Ярославі)	8 зл. 15 гр.				
	6 —	——	10 зл.				
	170 — } 2 белі }	——	7 зл. 12 гр.		9 зл.	1462 зл 15 гр.	XII, 246-7
——	3 бочки	Гданск з Фричу			259 зл. 25 гр.		— 248

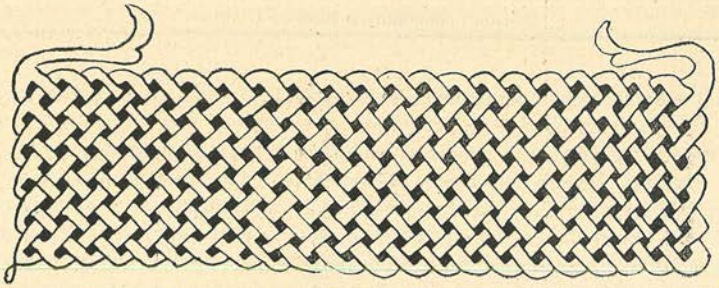

7.

Рисівники і різчики дереворитів.

Був ще видаток на рисівників і різчиків фигур до книг. Рахунків на сі роботи оголошено не багато; але й з них можна скласти інтересний образ цін, та тих працівників, що залишили нам в давніх книгах стільки дорогоцінних зразків свойого мистецкого смаку і вишколеня. За найперших працівників у сій области книжноі прикраси не вміємо ничого ясного сказати. Іван Федоров привозить із собою готову раму — „фурту“ до зображеня ап. Луки з московского Апостола, роботи незвісного нам майстра, та вставляє в неі у Львові герб Григорія Ходкевича на обороті першого листа і зображеня ап. Луки на обороті 2-го листа тексту (з ряду 16-ого) Апостола львівского 1573 р. Рама ся, а навіть зображеня самого апостола Луки 1563 р. є виразно західного рисунку, із вповн західним промінистим німбом довкруги голови, покритоі кудрями на зразок ікон XVI в. — Зображеня львівского апостола Луки 1573 р. походить від незвісного рисівника і різчика, що скриваються під буквами Λ П — W S. — Голову і тіло трактували вони по тодішньому — модерному західному способови анатомічно-реалістично, а одяг тільки в части по іконному. Писати і читати по словянски мабуть не вміли ани рисівник, ани різчик, тому лихо скопійовали півуставно-скорописний напис московским почерком руки Івана Федорова, передаючи прямокутне моск. ⊔ = В як П, D в написі: „прьпоє оубо сло во сътD.“

На прикрасу рукописів скадалися чимало чинників, про які була мова в текстови до „Прикрас рукописів XVI-в.“ (вип. III. 1923). Справа з прикрашуванямі друків була зовсім инша. Рукопись прикрашували звичайно іконописці - мінятюристи: краснописці та рисівники — рисунком і гармонійно добраними красками,

Звичайно — инша краска одноі лінійноі прикраси і малюнки дуже замітно оживляли книжку. В книжці друкованій — дереворитна, чи згодом взагалі граверна техника послугувалася тільки двома красками: ясною — паперу і чорною — друку для викликаня вражіня живого випуклого образу. А що не кождий рисівник умів різати свій образ в дереві, та не кождий різчик був і рисівником, тож очивидно рисівник і різчик могли тільки тоді дати дуже добру річ, коли вони взаімно один другому помагали своєю техникою. Передати в дереві прекрасний легкий і тонкий рисунок — такимиж мягкими і пливкими лініями міг тільки дуже вправний і певний різець дійсно доброго майстра в різаню фигур. Тимто рисунок для дереворитy мусив бути різкіщий і простіщий за рисунок для мінятюри. Отсим до певноі міри і поясняється легкість, з якою друковані книжки православного Півдня і Сходу переймали із західних книг і майстерень готові заставки ростинні і архитектурні виразно ренесансових а навіть вчасно барочних форм. Сим і поясняється поява чужого різця в найстарших словянских друках (Фіоля, Скорини, Вуковича, Івана Федорова). Тим наконець поясняється скорий і легкий перехід східнословянских рисівників і дереворитників під вплив західного мистецтва не тільки в обрамленях титулів, заставках, початкових буквах і роскішних кінцівках, але й в самому фигурному рисункови.

Правда, розвиток особливо украінского дереворитy припадає на час переходу Украіни від словяновизантійскоі іконописи до західноевропейского малярства з його перспективою і реалізмом в рисункови постатий, одягу і тла. Зате вчасніщі виданя південнословянскі і румунскі заховують протягом усего XVI. в. виразні сліди впливу своєрідноі іконописи на рисунок дереворитних образків. Рівнож і московскі перводр,ки послугуються початковими буквами вирізаними на подобу давніх злегка видовжених на квітчасто-листяній основі більших букв своіх рукописів XV—XVI. вв. Не тратять звязку з місцевою церковною іконописю й украінскі дереворитники особливож, з традиційними — рисунком в 7—5 голов на стать і композицією, що завсе позістають „по правилам і установам святих отців православноі церкви.“ Нововведеням є: перспектива, ясніща анатомія поодиноких частин тіла, тілесність постатий, деякі західні особливости одягу і тла. Замічається се і на розвиткови украінскоі іконописи кін. XVI і полов. XVII. в. Але у всему замічається особливші ціхи своєрідного, що різко відмежовують украінский дереворит од західного, а тим паче польского.

Сей первісний звязок дереворитy з іконописю можна дуже добре прослідити на зображенях Спаса в обрамленю Апостолів (намісні ікони XVI/XVII. в.), та на таких композиціях, як — Поява воскресшого Христа патріярху Петрови (Н. М. ч. 359), та Перенесеня мощий св. Николая (Н. М. ч. 15439), повторене в чині погребеня майстром Требника П. Могили 1646 р. і у Львові І. Глинским 1667. р.

Очивидно, що церковно-обрядова сторона, яка дуже повільно змінялася, в дереворитах знайшла собі чи не найкраще історичне свідоцтво. Поруч з обрядом заховалася в дереворитах і значна скількість давньоі національноі побутовщини, та чимало иншого цікавого та вельми цінного матеріялу для історіі культурно-національного житя Украіни. Кращими зразками такого цінного мате-

ріялу є ілюстраціі до „Вѣршѣвъ на жалосний погребъ зацного рыцера Петра Конашевича Сагайдачного“ К. 1622 р. (герб Войска Запорож., Гетман на коні, взятя Кафи); повно обрядово-побутових подробиць в образках Требника 1646 і слд., та ілюстраціі до метрик Шумлянского 1687 р. — Історія політична і церковна має у київских виданях — Анфологіона 1619 р. і Патерику 1661 і слд. таки чимало матеріялу архитектурного і портретового. — Все те одначе не належить в дану хвилину до історіі друкованоі книжки..., до якоі вертаємо.

З пізніщими дереворізчиками ми стрічаємося, починаючи від 1609 р. в безчисленних образках книжкових, з іх рахунками тільки від 1664 р. В сему рокови платять 15 зл. „дидаскалови за прошлую роботу рѣзанє фигур до триоди цвѣтноѣ.“ — Точніще говорять записи про виплати „малярум од рѣсованя фѣгур до Триоди постноѣ: Андрѣйкови (субота усопших і неділя прпдб. отець) за 2 таблиці з предисловіями 4 зл., п. Себастіянови з челядником за 8 табличок (нед. мясопустна, изгнаніе из рая, православія, прп. о. Григорія, Маріи Єгип., о потопѣ, Іоана Лѣствичника, субота похвална, прч. Богородицѣ) — більші по 3 зл., за менші і „деревця грушковыѣ на фѣгуры и на лѣтеры...“ разом 20 зл. (Арх. XI 591—2). — В 1666 р. дякови од роботи двох фурт різаних — 1 требник, можливо що одною з тих фурт було обрамленя Апостола 1666 р. дуже простоі роботи. —

Отцу Дорофтейови заплатило Братство в 1669 р. од 4-х евангелистів, столярови за таблиці і Малахови од рисованя 100 зл. (Арх. XI, 495.) — 1685—6 р. виконано фигури до Тріоди постноі (Ева, Блудний син, Марія Егип., Іоан Ліствич. Благовіщеня, Фарисей, 2 прелог о усопших, Успенія, 8 предисловии, Григорій, похвала, Сліпець, Самарянка, Вознесеніє, св. Дух, Тайна вечера, Розпятя, 7 пралозів, св. Тройця, 9 ріжних образків, 5 прелогів ріжних), та до Тріоди цвітноі — — (фурта велика, Віханя, Пять дів мудрих, Фтомино увіреня, Розслаблений, Прокажений, Воскресеніе, Положеня в гріб, Маріі у гроба, Лазарево воскрешеня, Петро роздер ризи Анія — Арх. XII, 373). — До Служебника 1691 р. робив нові фигури отець діякон з Крехова Никодим (Зубрицкий — 1 фурта велика, 7 титулів вел., 1 пралоза з укладами, 1 уклад Тайна вечеря, 2 Моленія в огороді, Положеня в гріб, 2 літери великі, 7 літер менших, 1 титул — Арх. XII, 394). А в 1695—6 заплачено томуж — уже отцю Никодиму — за вирізаня фурти до Апостолів і 6 образків зл. 30 гр. 20; до молитовничка 10 образків і 4 пралози з кільканацяти початковими літерами зл. 20 (Арх. XII, 372).

В деякій скількости примірників готовоі книжки отсі заставки (пралози) і фигури розкрашували і підкрашували гармонійно дібраними красками. З такими домальовками, иноді дуже вдатними, стрічаємося в деяких примірниках Стрятинских видань 1604—6 (обривки в Нац. Муз.), Ключа разумѣнія 1659 р. (Нац. Муз. 1311), Патерика. А що розмальовки сі скрізь одного типу і тону, то можнаби думати, що іх виконували на замовленя книготорговців, або й самих накладців — мінятюристи. Наскільки окрашені примірники були дорогші в ціні, се зараз сказати годі.

На основі знаків і підписів на надрукованих дереворитах можна скласти такий ряд львівских дереворізчиків:

рік	знак	книжка
1574	ΛΠ WS	Апостол, Львів 1573 - 4.
1630—48	В θ Z	Акафисти, Унів 1660 Анфолог. 1696 Тріодь пост. Льв. 1664 Апост. і Єванг. 1706
1635 - 9	Илія ANΛИ	Апостол 1639, 1654, 1696 Тріодь постная 1664 Октоіх 1644 Євхологіон 1668 Євангеліє 1644, 1670 Служебник 1702
1639	В θ	Апостол 1639, 1696 Євангеліє 1665
———	В θ Е	Псалтир 1763
1632—7, 1664	Георгій іерод.	Євангеліє 1636 Тріодь постная 1664 Октоіх 1644, 1765 Апостол 1696, Акаф. 1699
1642	Z θ — Д К Аванасій К. А — АА — АК — Д К	Тріодь цвітна 1642 Октоіх 1715
1660	Мина	Акафисти Унев 1660.
1663	В. Ушакевич	Тріодь пост 1663 Апостол 1666, 1685 Євангеліє 1665 Євхолог. 1669, 1682, 1695, 1719
1664	(Дидаскал)	Тріодь цвітна
———	{Андрійко рис. {Собестян рис.	Тріодь постна
1666	(Дяк)	Апостол 1666
1667	Іоанъ Глинскій J. Gliński	Євхолоіон 1668, 1695 1719, 1761.
1669 ———	(Малах рис) отець Дорофей	4 Євангелисти Євангеліє 1670, 1681, 1696 Молитвослов 1701
1677	Е Z. — Е Zавадов Евста. Завадовскій	Псалтир 1677 Служебник 1686, 1691 Октоіх 1686, 1715 Требник 1695 Апостол 1696
1685 6		Тріодь постна і цвітна
1688 1699	Д S (Денис Сінкевич Дионисій	Акафисти 1699 Ірмолой 1700, 1757
1691 - 6 1705	Никодимъ (Зубрицкий) N Z	Служебник 1691, 1702 Октоіх 1700, 1715 Анфологіон 1694 Ірмолой 1700, 1757 Молитов., Льв. і Ун. 1694 Апостоли і Єванг. 1706 Євангеліє уч, Унев 1696 Тріодь пост 1717 Апостол 1696 Требник 1719 Акафисти 1699 Часослов 1726
1694	М. А.	Молитвослов Ун. 1694
1697	Вас илий) тип(ограф) (Ставницкий)	Октоіх 1700
1739	Мідеритники: Fuglewicz M	Требник, Унів 1739 мідерити
пол. XVIII. в.	A. N.	Псалтиря 1741, 1763 „
1759	Wyszlowski Georgi	Служебник 1759 „
	Filipowicz J.	Философія Аристотелева — 1745; Служебники 1780, 1808, 1842 „
1767	Kornacholski	Песнь о Пану Іезусіе „

Ритівники в Київі.

рік	знак	книжка
1618	Г	Анфологіон 1618
1623	Т, Т П	Бесѣды І. Злт. на посл. 1623, Бес. І. Зл. на дѣянія 1624, Апостол 1695
1624 - 5	Т Т	Бес. І Злт. на дѣянія 1624, Толков. Андр Кес. на Апокал 1625, Акафисти 1625, Тр. пост. 1627, Служебник 1629; Єванг учит. Рохм. 1619
1625	Е. К	(Ровинскій)
1626	А М	Акафисти 1654
1627	Л М, Л	Тріодь 1627, Акафисти 1629
——	Л Т, Л̄	Тр пост. 1627, Служебник 1629
1628	Гіерод., ѕѣ, вензель Іеродіякон Р	Служебник 1629, Тр цвітна 1631
1629	Р. Є, П Б	(Ровинскій)
1630	В. Р., В	Тр. цвіт. 1631, Єванг. Учит 1637, Акаф. 1654
——	Ила	Псалтиря, 1697
1631	К. Z	Тріодь цвітна 1631
1643 1644 1645 1646 ——	Илія Илія А Илія Helias Ил. Илі. Илія скв	Новий Завіт 1692 Собраніє корот. науки 1645 Требник П. Могили 1646 Патерик 1661, Апостол 1659, Нов Завіт 1703, Акафисти 1706
1649 1662	іерей Прокопіи	24 лл Апокаліпси Птб. Публ. Б-ка, Ровинскій)
1651	Илі С С: К.	Акафисти 1654 і 1677
1655	К. С. С: К.	Патерик 1661
1656 1658	Илі Илія С. в.	„ „ Акафисти 1693, Патерик 1702
1665 - 78, 1687	А. К.	Акафисти 1654, 1677 Огородок 1676 рама. Синопсіс 1680, Псал 1697
1678	К П.	(Ровинский)
1680	І К	Служба св. Николі 1680
1693	В., В Л	Акафисти 1693, Апостол 1695, Псалтиря 1697
1694 5	Ѳеодор, Ѳеодор а Ѳа.	Псалтиря 1697, Нов. Зав. 1703. Молитвослов 1707
1695	Йоанъ Ре. , Иѡанъ Реі..., І. Р.	Апостол 1695, Псалтиря 1697
1697	Є. Z.	Псалтиря 1697
——	Селивестръ	„ „
1700 1702	Leo Tarasewitcz L T	Знаменіе пещеръ Птб. Публ. Б-ка, Пекарскій – Наука и литература при Петрѣ І т. 2-й ст. 62) Патерик 1702
——	N Z, N Z (Никод. Зубрицкий)	„ „ Акафисти 1706
1706	Титъ	„
1707	Тихонъ Мигура Иларіон	Молитвослов 1707 Мазепинскі будівлі (гл. Архитектура в стародруках)

рік	знак	книжка
1709	Марко Σ (еменов), М С Галаховскій	Акафисти 1709, Служебник 1708, Євангеліє 1707 Портрет Петра в панегирику 1709
початок XVIII. в	Баранецкій Гликерий, Григ. Тепчегорский, Щирский Иннок., Стржилбицкий Іоан, Самойлович Зах., Григорий, Никон	Ровинскій)
1731	Мокій	Акафисти 1731
1731 5	Козачковскій Аверкій	„ Анфологіон 1734, Служебник 1735
1737	св. Григорий Левицкій гравер	Апостол 1737, Аристотелева философія 1745
1741	Софроній	Акафист св Варварѣ 1741
1752	Іреней	Апостол 1752
1754	М. Ф., Ф. пор Fuglewicz M. в Уневі 1739 1741	Каноника (Молитовник) 1754
——	С. І.	„
1763	Севастіян	Молитвослов 1763
1766	Іерод. Ф.	Акафисти 1766

Ритівники в Могилеві

1676 - 81	Maximus Woszczanka A. I. et P. M. Mohilovien.	Молитвослов 1695
1698	Вощанка Афанасій „ Василій	Акафисти 1698, Діоптра 1698, Небо новоє 1699, Перло многоцѣнное 1699, Житія святих Кіев 1709.
1699	Аѳанасій П.	Акафисти 1699
1700	Вощанка Василій	Октоіх 1700, Правило 1736
1701	Ангилейко, Ѳеѡдор А. (не з Київа)	Ірмолой 1700.

Ритівники в Чернигові.

1685 1700 1703	П. Рахманов Кузьма Мих. Чернявский	Тріодіон 1685 (Ровинскій) „ гл. 1746
1704	Н. Ф., Никонъ, Никонъ Фѣгурскин, іеродіякон Н. Ф.	Служебник 1704
1706	Иннокентий Поддубний	(Ровинский)
1709	N. Z. (Зубрицкій Никод.)	„
1706	Ѿ. Константинъ	Краткое поуч. о сакраментах 1706
——	Макарии Синицкій	Новий Завіт 1717
1746	Михаилъ Ч.	Служебник 1747
1761	Петръ Т.	Алфавитъ духовний 1761
1785	Σ. А.	Служба і Акафист св. Николі 1785

Рисівники в Почаєві.

рік	знак	книжка
1734	Іѡсифъ	Служебник 1735, 1755, Півустав Унів. 1741
1735	А Н.	„
1741	Іоил	Вослѣдованіе 1741
1747	Goczemski Joseph	Служебник, Унев 1747
1757	„	Октоих 1758, Празднѣя 1757
1759	Manuel I.	Апостол 1759
1762	I. G.	Молитвослов 1763 і 1776
1767	„	Тріодь 1767, Євангеліе 1768, Тр. цвт. 1786
1774	I.	Каноны Богородицѣ 1774
1778	I. G	Ірмологіон 1794
1791	A. G. sc.	Служебник 1791
1798	Teodor S. scul.	Біблія 1798

Знаки і підписи дереворитників скриваються звичайно в якомусь углови доски як букви, але иноді є врізані в неі рівцем, що оставляє тількі білі обриси пустих букв в чорному образови Більша частина одначе оставала без поміти.

Дереворити львівских і киівских видань полов. XVII в. були здебільша зразком для дереворитів молдо-волоских рисівників і різчиків. Для прикладу вкажемо тільки на дуже близке спорідненя декільки образків сего виданя і румунского J. Bianu — N. Hodos: Bibliografia românésca veche I, (Букурешті 1903 р.). І так: в Учительному Євангелію, Говора 1642 — Блудний син біля корита (В. ст. 122), поворот домів (В. 123); в Долгопольскому Анфологіоні 1643 р., що був напечатаний колишнім львівским друкарем Іваном Кунотовичем — Усікновенє глави св. Івана Крт. (В. 136), в Учительному Євангелію Ясскому 1643 — Вѣханіє ҂ахлїа. (В. 141) нагадують дуже однородні образки руки „Иліи“ у львівских виданях Апостолі 1639 і Євангелію 1644 р.

Перші друкарскі заставки Івана Федорова з Львівского Апостола і Дерманьских друків стрічається в пізніщих виданях румунских 1643 р. слд. (В. ст. 150 і 152 N. 135, 137), а св. Василія і Григорія із Стрятинского Служебника 1604 р. грубо перероблено в Служебнику Дельского монастиря 1646 р. (В. 154—5 ст.) і Кормчій 1652 р. (В. 199). Рівнож і титулову карту Ключа разумѣнія І. Галятовского (Льв. 1663 повторив доволі грубо Іван Бяков в румунскому виданю 1678 (В. 219), а за Вас. Ушакевичем (1663 р.) пішов він у зображеню „Неділі всіх святих“ (В. 221). Одначе на старости літ виявив він значно більше рисівничо-композиційного хисту за свого заочного вчителя в Лазаревому воскрешеню і Неділі цвітоносній Тріоди постноі в Бузео 1700 р. (В. 402—3). Зате в незначених образках тоіж книжки — Пять мудрих дів і Розпятіє Г-не (В. 405, 407) рисунок кращий і різець виразніщий як в однородних зображенях Ушакевича 1662 р. Тільки Іоан Дамаскин з Октоіха Бузео 1700 р. (В. 399), та Воскресеніє Х-во з Апостола 1704 тогож Іоаникія 1700 р. (В. 455) є значно гірші за львівскі образки Іліі 1630 р. Можливо, що Илія зі Львова доставив рисунок і прп. Пара-

скеви з лицевим житєм для Учит. Єванг. Ясского 1643 р. (В. 142), а місцевий різчик виконав його доволі грубо. Зате — Усікновеніе глави Анфологіон 1643 р. В. 136) з помітою „Илія“, є кращим зразком сильноі, високоі чорноі манєри в дереворіті.

Впрочім належить замітити, що в дереворитах румунских є своя традиція доволі тісного звязку з іконописю, особливо старшою — із стрункими постатями легкого рисунку і прозороі композиціі, прикладом чого може служити н-р. 8.

Література предмету.

Д. Ровинскій. — Русскіе граверы и ихъ произведенія съ 1564. г., М-ва 1870.

В. В. Стасовъ. — Разборъ рукописнаго сочиненія Д. А. Ровинскаго: „Обозрѣніе русскаго гравированія на металлѣ — на деревѣ до 1725 года“. (Отчетъ о 2-омъ присужденіи наградъ гр. Уварова 1858). Полное сочиненіе т. II. ст. 27—70.

— Разборъ ркп. соч. Д. Р-аго: „Русскіе граверы и ихъ произведенія съ 1564 до основанія Акад. художествъ“ (Отч. о 7-омъ присужд. наградъ гр. Уварова 1864) Пол. собр. соч. т. II. ст. 149—182

E. Rastawiecki. — Słownik rytowników polskich tudzież obcych w Polsce osiadłych. Poznań 1886.

8.

Книжна торговля.

Найстаршими звісними нам захожими - вандрівними книгарями у Львові є Петро з Любеки 1477 р. і Пфеффер з Кракова 1480 р. (Ptaśnik — Monum. I, 141); Koberger з Nürnberg мав таки у Львові свій склеп Gewölbe (Osc. Hase — Die Koberger, Lpz. 1885 ст. 258, 300); 1573 вмер у Львові книгар Hanusz Brickger, а 1592 книгар Balthasar Hubner.

Іван Федоров батько і син, теж займалися продажею своіх і чужих книжок; з ними вони бували і поза Карпатами, бож з Коломиєю і Волощиною мали вони давні рахунки. — Торгував книжками по галицким містечкам у торгові дні від 1630 р. львівский друкар Михайло Слезка і його рід яких 40 літ, на чому нажили значний маєток. Але першу правильну книгарню мусило организувати для продажи своіх видань — Успенске Братство.

Початки братскоі книжноі торговлі доволі тугі, бо не було між Панами-Братями — львівскими міщанами традиціі в сему фахови. Книжною торговлею вони могли зпершу займатися хиба по черзі в імя святобливого і богузавгодного вчинку; та не особливо кому було продавати в самому Львові, бо звязок з ним — як книжковим осередком, хоч столичним містом руского воєвідства, в давнину був не особливо живий. Купця на книжку треба було глядати на звісних місцях, де бувало чимало прочан: — біля св. Юра далеко за Львовом за багнами і лісами, в Уневі, Почаєві — поки там своіх книжок не стали друкувати, Теребовлі, Коломиі, Гошові, Крехові...

Давніми книгами, що займали чимало місця, особливо своіми дощатими в скірі оправами із застяжками, така вандрівна торговля була не особливо легка і дуже ризиковна. Книжки треба було перевозити в добре висмолених бочках, як се водилось здавен в Німечині (Kapp-Buchhandel I. 114), з доказами власности і привилеями на торговлю, та дозволом місцевих властий. Тимто Успенске Братство довго не рішалося вести на власний рахунок мандрівну книжну торговлю, а коли у XVIII. в. іі повело, то 1734 р. стрінулося з тяжкою перепоною співзавідництва монастирских книгопечатень — Київопечерскоі і Чернигівскоі, що

тримали одну руку з Почаєвскою против немонастирскоі Братскоі друкарні. Проте одначе книжки видані печатнею Успенского Братства у Львові стрічаються на всему просторі европейского православного словянства, яке з особлившою довірою відноситься до сеі фірми. Бо впрочім тільки Братска Друкарня систематично дбала за видавництво всего круга богослужебних книг, крім одних служебних міней, які видавали зпершу Москва, а опісля Почаів.

На друкованих книгах є чимало дописий про іх ціну. В каталогах рукописий і стародруків се докладно зазначено. На даному місці постараємося познакомитися із цінами первісними самого продуцента, бо тільки кошт продукціі і ціна книжки можуть бути показчиками торговельноі спроможности видавця. Памятати одначе треба, що книжка належить звичайно до того роду ринкового товару, який купують небагато, тож ціна йому мусить бути більша против кошту продукціі, щоби зрівноважити оборот капиталу, та не вязнити його довго в одному предметі.

Першу вістку про продажу книжок Усп. Братчиками маємо з 1644 р., коли то Успенскі Братя назначили співбратів — пана Матияша Ѳеодоровича, може внука Федорова і пана Грыгаровича, продавати братскі книжки. Побирати книжки з братского скарбця, себто зі складу, мали братя-продавці що чверть року, або як продажа вкаже, а гроші мали передавати панам шафарам в міру торгу, або що місяця (Арх. XI, 149; 142). Але пан Константин Медзапета „шафовал" в заступстві хорого пана Габріеля Ланкгиша цілий рік братскими грішми в сумі 6.000 зл. і віддав іх під умовою: „же приймут без интерессы през час прешлый, же ся будут контентовати самѣмъ капѣталом." На се всі згодилися і роспись пану Константому през пана Михала (Слезку — Арх. XI, 151) видали. — Була й така торговля, що панове Братство упросили пана Андрея Стрелецкого продавати — трефолой, місяцеслови, служебники, псалтирі, катехизми, а пану Стефану Ляшковскому оддали евангелія і охтаі і упросили продавати з рахунком що чверть року (Арх. XI, 154). — В 1649 р. 13 грудня є згадка за famatum Alexandrum Prokopowicz civem leopol. de venditione librorum variorum idiomate rutheno typographorum...

В маю 1651 р. після морового повітря, як зїхалися пп. братия до Львова назад, нихто не хотів піднятися продажи книжок. Тоді Матвій Федорович з огляду на великі видатки церковні і з любови до божоі церкви — a panów bracy negliiencyią, продавав ріжні книжки в надіі на заплату од Господа свого і найсвятіщоі Діви Богородительки за сі услуги, та сподіючись якоі хвали — подяки за те від людий (Арх. XI, 551 слд.).

Не обходилося одначе і самому братскому скарбцю без певних шкод, які очивидно мусили впливати на ріст ціни книжки. В 1656 р. в часі інвентури книжок найшли „на другом пянтрѣ в першом стосѣ зепсованих трефологіев штук 10"; тодіж найшли, що 38 риз равского паперу „трохе зовилкготнѣл" (XI, 182 – 3). Дещо треба було і роздати за спаси-біг, нпр. 1663 р.: убогому священику видано 3 псалтирі по 3 зл. (XI, 582); 1664. р. видано убогому священику оправл. часослов в ціні 28 гр. (XI, 590); 1665 р. довелося обіслати отця Голятовского вином, хлібом і рибами за цілих 6 зл. в подяку за „Ключ розумѣнія" даний до церкви (XI,

477); в 1669 р. даровано і відписано книг на 468 зл. 24 гр. (XI, 498). — Не меньше жертвовало Братство 1-го січня 1664 р. Патріярху, видавши йому: по 20 Трефолоів, Євангелий, Октоіхів, Тріодий, Псалтирів і 50 Часословців та 100 Азбук (Арх. XI, 630), як жертву in natura для продажи по дорозі людям за готівку, була се свого рода вандрівна товговля книжками; 1691 р. роздано книжок на 508 зл. 10 гр. (XI, 626).

В міру продажи віддавано інтроликгаторови — переплетникови до звязованя (брошурованя) та оправи в доски і поволоку партіі книг в секстернах, але чимало продавано без оправи, очивидно дешевше на ціну іі. За оправу платили иноді самими книжками, ось 1663 р. одержав Данило интреликгатор за роботу пяти псалтирів — дві (XI, 582).

На ціну книжки впливав і папер, на якому вона була надрукована. Нелощений папер був дешевий за добре виклеєний і гладкий лискучий; грубий дорогший за тонкий, бо більше матеріялу на нього вийшло; великий реаловий був дорогший за малий формат, а підльвівский дешевший за спроваджений з далеких міст.

На чужу сторону, можливо що з кращим грошем, ось як на Украіну, продавали на 2—5 зл. дорогше (XI, 212 ст. 1659 р.) А коли була тому причина, книжка довго залежувалася, то пп. братя підносили іі ціну, нп. 1661 р. на Трефолой „по копѣ“ — з 18 зл. на 20 зл. піднесли (Арх. XI, 565).

Неповні книжки, без певних додатків — часослов без місяцеслова, псалтирю без молитов і пасхалій, та й дефекти продавали дешевше на 1—2 зл. залежно від величини.

З доброі продажи пп. Братия квітували співбратів — 1663 р. Захаркевича і зятя його Семена Лавришевича (Арх. XI, 583); за 1676—1683 квітують паню Янову Лясковску в купні книг на 30.337 зл. п. 23 гр., а впрочим очивидно — обраховують що року дуже точно число взятих і проданих ріжноі ціни книжок і вирученних за них безлічи монет: червонців, талерів, флоренів, кіп, злотих, тинфів, гроший, шелагів, уртів і тп.

Образ продажи і цін по рахункам Успенского Братства у Львові.

року	продано книжки	по ціні		за		жерело
		зл.	гр.	зл.	гр.	
1612	2 Псалтирі Виленскі	1	20	3	10	Арх. XI, 341
	8 Міней оправлено	1		8		——
1626	3 Псалтирі	3	29	11	28	XI, 368
	2 Часовнички давні 8°	1	10	2	20	——
1627	2 Псалтирі	3	24	7	18	——
	1 Грамат. грекослов.				24	——
	1 Псалтиря	4		4		——
1651—4	45 Трефолоів прп.	20		900		XI, 551—3
	22 „ без прп.	18		396		
	35 Євангелій под маринес оправлених	18		630		Для прикладу способу продажі і веденя денника подається подрібно.
	1 Єванг. до Івана Богосл.	10		10		
	2 „ Епископу Перем.	13	15	27		
	3 „	19	20	59		
	3 „	15		45		
	2 „ в досках	16	15	33		
	3 „	17		51		
	1 „	16		16		
	1 „ в голих досках	15		15		
	33 „ в сектернах	15		495		
	1 „ „	14	15	14	15	
	2 „ „	14		28		за 164 Євангелія *разом* 1431 зл. 15 гр.
	22 Охтоі в секстернах	12		264		за 54 Охтаі 1045 зл. [3 гр.
	32 „ увязовані	12—15		781	3	
	22 Часослови з місяцями	4— 6		103		
1654	6 Требників Київских	19—20		59		*за переплет заплачено:*
	6 Тріодий пост.	15—19	15	104		2 Єв. учит. 3 зл.
	3 Євангелія учительні	18		54	15	10 Псалтирий по 18 гр. [6 зл
	2 „ напрест.	15		30		
	3 Часослови увяз.	5		15		1 Тр. цвіт. 2 зл. 10 гр.
	12 Псалтирів	2	15	32	15	Арх. XI, 427.
Брат Павло Прокопович продав:						
1654	1 Требник Київский	22		22		Арх. XI, 559
	33 Трефолоі опр.	14—20		648		*За оправу:*
	43 Євангелія напрест.	13—18		753		27 Єванг. по 3 зл.
	37 Охтаі	12—15				34 Охт. „ 1 „ 15 гр.
	15 Тріодий пост.	(± 17)		275		20 Треф. „ 2 „
	15 Часословів	4 5		71		23 Тріоди „ 1 „ 15 „
1656	19 Євангелій	17—20		374		Арх. XI. 559
	16 Трефолоів	15—20		315		*оправлено:*
	22 Охтаі	13·5—15		327		4 Єв. по 3 зл. 15 гр.
	4 Тріоди пост.	20		80		16 Охт. „ 1 „ 10 „
	1 Требник вел.	24		24		10 Часл. „ 1 „ 6 „
	4 Часослови	4— 5		19		
	4 Псалтирі	3		12		
1657—8 (повітря)	*вторговано за книжки*			1792	15	(всего за 1136 зл)
	видатку було			503	1	Арх. XI, 213
1659	Євангелія опр.	60	ціна	200%		——
	Трефолой	40	ціна	100%		

року	продано книжки	по ціні		за		жерело
		зл.	гр.	зл.	гр.	
впрочім продано:						
1659	18 Євангелій	27—20		151		Арх. XI, 212
	11 Тріодий пост.	18—20		218		
	15 Охтаів	13·5–15		214	15	
	5 Трефолоів	20		100		
	3 Місяцеслови	3		9		
	2 Требники вел.	24—25		49		
на Україну:						
——	5 Трефолоів	22—25		89		
	2 Охтаі	17·5		35		
	1 Євангеліє	24		24		
від липня через Стефана Лавришевича:						
1659—61	118 Євангелій	10—22		2116		Арх. XI, 568
	1 „ учит.			23		
	77 Трефолоів	12—20		2223	12	
	48 Тріодий пост.	19—22		1007		
1659—61	90 Охтоів	13—15		1248	15	
	156 Місяцословів	3— 5		234		
	67 Псалтирів	2— 3		185	3	*разом:* 7014 зл.
1663	*продавали: Іван Захаркевич із Семеном Лавришевичем зятем*					
	50 Євангелій	18—22	10	953		Арх. XI, 581–3
	72 Трефолоі	17—22		1423	17	
	43 Охтоі	13 - 16		644		
	42 Часослови	4— 6		193	10	
	90 Псалтирів	2·15 - 3		238	7	
	249 Часовничків	1		243	22	
	157 Граматичок		12	62	24	*разом:* 4.258 зл. 21 гр.
1663—5	110 Євангелій	18 - 24		2457	9	Арх. XI. 585
1664	491 Часовничків	23 гр.·1 з.		477	5	Арх. XI, 590
	169 Граматичок		±11	64		
1669	53 Євангелія	18—22		1066		Арх. XI, 598
	49 Апостолів	14—16		734		
	68 Трефолоів	37 - 40		2520		*Плата за переплет*
	90 Октоів	18—20		1642		Євангелія 4 зл.
	52 Тріоди цвітні	17—20		1016	20	Апостоли 1 зл. 20 гр.
	59 Тріоди пост.	13—16		846		Трефолоя 3 зл.
	70 Требників	9,20·10		697		Охтоя 2 зл.
	128 Служебників	7— 8		916		Тріоди 2 зл. 10 гр.
	94 Півустави	5,20 - 7		560	20	Півустава 1 зл. 10 гр.
	180 Псалтирів	3,6 – 4		640		Служебника 1 зл.
	196 „ без молитов	2	12	529	6	Псалтирі 22 гр.
	386 Часовничків	29 гр.·1 з.	6	395	2	Часовничка 7 гр.
	571 Граматичок		9-12	188	21	Граматички 3 гр.
	2 Мечі духовні	24		48		
		разом за:		11,827	9	
		дароване		468	24	

року	продано книжки	по ціні		за		жерело
		зл.	гр.	зл.	гр.	
1676 - 83	*пані Янова Лясковска*			30,337	23	Арх. XI, 607
	831 Часовничків 400 Граматичок					
1676—84	*само Братство продає за*			12,851	22	Арх. XI, 614
1682—3 1686 - 7	*в тому*: 251 Часовничків 230 Граматичок					
				10,418		Арх. XI, 612
	Апостолів			2260		Арх. XI, 620
	Трефолоів			4178		
	Охтаів			2664		
	Требників			1380		
	Служебників			1152		
	Шестодників			343		
	338 Псалтирів	2	10	921	2	
	550 Часовничків	1		550		
	509 Граматичок		9	152	21	
	2 Грамат. Слов.	3		6		
	80 Акафистів			186	20	
1687	271 Євангелій	20		5.420		Арх. XII, 216—7
	235 Апостолів	13		3.055		
	260 Тріодий цвітних	21		6.760		
	140 Тр. пос.	21		3.640		
	9 Трефол.	100		900		
	269 Охтоів	24		6.456		
	346 Требників	10		3.460		
	346 Служебників	8		2.768		
	117 Шестодників	7		819		
	498 Псалтирів	2	21	1.344	18	
	99 Півуставів	7		693		
	601 Псалтирок	2	10	1.402	10	
	194 Акафистів мол.	2	10	452	20	
	287 Часовничків	1	6	344	12	
	673 Граматички		9	201	27	*разом:* 37.716 зл. 27 гр.
1688—90	340 Псалтирок	2	10			Арх. XI, 622
	140 Акафистів	2	10			
	200 Часовничків	1	6			
	499 Граматичок					
	1 Граматичку *украли*			16.069	21	
1690	173 Псалтирки			403	20	Арх. XI, 626
	77 Акафистів			179	20	
	253 Часовничків			303	18	
	280 Граматичок			84		
1691	*роздано:*			*продано*		Арх. XI, 630
	30 Псалтирок 20 Акафистів 30 Часовничків	на 508	10	10.742	20	
1692				18.903	25	Арх. XI, 630

9.

Послівя.

І так скінчилася повість про українскі книгопечатні давнього часу. Вийшла вона з передмов — послівій — заголовків і змісту украінских стародруків, та нечисленних актів про них. Очивидно, мусила вона числитися і з історично — бібліографично — біографичними дослідами, але сама вона плила руслом особлившого замислу: створити образ національного книгопечатного діла на тлови і в звязкови із спорідненим, сусіднім і далеким — одним словом з міжнародним книгопечатаням. Хоч у порівнаню з буйним розвитком і розцвітом друку германо-романского світа, а навіть і руского — Москви, украінске книгопечатаня може здаватися пізне і дрібне, то все таки на тлови міжнародного друкарства, легче було зобразити природні рами так сказатиб — норми розвитку друкарскоі та книжковоі справи і на Украіні.

Скрізь, де тільки на Украіні начинають діяльність друкарні — іх основники і руководителі думали принести отсим свою посильну службу слушній справі церкви — націі. До осущеня сього замислу мусили вони завсе приєднати і представників капиталу, коли ними самі не були, як — князь Острожскій, Львівске Успенске Братство, Печерска Лавра, та монастирі в Уневі, Чернигові і Почаеві; а перш усього дібрати для діла справних і вишколених в книгопечатаню людий і іх відповідною платою зробити дбайливими за друкарню, — якби за свою власну. Власники і друкарі мусили спільно дбати за добрий стан друкарняного майстерства, коли хотіли, щоби видана ними книжка і зверхнім виглядом приносила ім хвалу; а накладці николи не занехували нагоди і дуже інтересний зміст зробити ще більше інтересним доданими до нього образками. Рисець і різець мистця пішов на услуги одноі з наймогутніщих і всесторонніх умієтностий, а саме книгопечатаня.

Дуже скоро одначе забувається отсе високе завданя церковно-громадскоі служби і починається соперництво між: капиталом накладця і трудом професійного робітника, та з боку духовних монастирских книгопечатень властий церковних із світскою Успенского Братства у Львові.

З непомірно високим зиском 200 і більше % стрічаємося вже на перших порах братского книговодства у Львові, який годі оправдати навіть цілю „на божу церкву", коли одночасно Панове Братя безправно визискують на сю високу ціль — сили, знаня і житя зломаного нуждою наймита — робітника. Не дивуватися тому, що сей примусовий співктитор і благодітель „цілий божих" — безбожно зариває, обманює і прямо краде де що тільки вдасться, вважаючи себе дійсним співвласником того що повстало завдяки його професійній праці.

Все те одначе не перешкоджає постійному розвиткови книжноі справи на Украіні. Спершу піддержують його поодинокі представники найвищих і найзаможніщих родів Литви — Білоруси, Волині — Украіни, Поділя і Підкарпатя, а там воно набирає внутрішнього розгону в міру росту попиту на друковану книжку. І найкращим та наймогутніщим Меценатом украінскій книжці стає сам Украінский Народ. Рік-річно зріст попиту на псалтирки — часовнички — молитовнички — акафистнички — граматички — азбуки, та значний оборот і великими книгами — се найкращі приклади і зразки збірного меценатства з боку темноі занедбаноі і підневольноі маси на справи високого культурно-національного житя. На місце якого десятка — не завсе особливо щирих і щедрих на справи книжки науки і мистецства, непостійних у своіх почуванях панів — стає завсе вірний син своіх родителів — батька народа і матери землі — безіменний простолюдин через зріст масового і справді щироприязного попиту на книжку. Украінский народ створює собі таким робом своі власні видавничі осередки, що обєднують у спільній праці — авторів, мистців і працівників книгопечатаня в одну сімю творців сучасноі украінскоі книжки.

І споглядаючи сьогодні із-за великих ротаційних машин Лаврскоі печатні у Киіві і покійного Івана Айхельбергера у Львові, та скорих Монастирскоі печатні у Жовкві на душевний образ перших деревяних прас Івана Федорова, або й аж чотирьох Михайла Слезки — то відразу зрозуміємо, що живчик церковнословянскоі або словянщеноі книжки первісного нашого друкарства вдаряв рівно із західно-европейским. Ми чуємо, що сучасна книжка Украіни также гуде, гуркоче і заглушає нас своєю гомінкою народною мовою, як і ся невгомонна машина, що рівною хвилястою рікою розливає іі на бурхливе море національного книжного ринку. Висота накладу і ріжноманітність змісту украінскоі книжки росте з року на рік, а через неі росте і міцніє звязок Украіни з духовно-творчою працею усего культурного світа.

Як колись так і сьогодні поява книжки тісно лучиться з паперовою продукцією. При появі Первопечатника у Львові довкруги Львова було кілька папірень — у Буску, Зашкові, Раві рускій, Ряшеві. Чужі імена вяжуться з ними, немає іх і сьогодні у нас, хиба тут і там на великій Украіні, що мала іх для потреб Лаврскоі друкарні в Радомишлі від 2-оі пол. XVII в. Але природний

розвиток книжноі справи доведе й до появи значного числа сих важних культурно-національних підприємств десь недалеко більших осередків книжного промислу в ріжних частинах Украінскоі Землі.

Одного тільки не знала глибока давнина — подбати за збірку друкованих книжок, складених з найкращих примірників. Нехайже сьогодні тіни наших предків — пильних і невтомимих книжників-друкарів вибачать нам неповне знаня про іх прекрасні твори. Не всіх іх ми бачили, не всіх іх ми знаємо, не із всіх можна було в належній мірі скористати. Але все таки чимало, хоч иноді далеко не повних, добре обкусаних і погризених зубищами лютого часу, удалося іх зібрати в прекрасному віковічному творови нащадка довголітніх опікунів украінского над Дністром друкарства — в науковій фундаціі Галицкого Митрополита Андрея Шептицкого — в Національному Музеєви у Львові, що дали змогу скласти отсю книжку.

Вже двадцять літ праці в сему осередкови памяток украінскоі культури, та вже більше чвертьстоліття праці над памятками східнословянскоі книжности в найкращих осередках іі дали змогу потрудившомуся над сею книжкою зібрати до неі чимало первісного матеріялу. А що він тут все ще неповний, не так як належить розміщений, використаний і освічений, то сему винні — недосконала вдача, неповне знаня, та за слаба письменска умієтність того, що задумав і склав сю книжку про давні прекрасні, величні книги Украіни.

Винні і обставини, серед яких доводилось усім діячам давньоі украінскоі книжности і значній більшині і сучасних книжників над укр. книжкою трудитися. Книжка — се-ж плід особового труда, се — великий капитал духа, знаня, нервів, енергіі і праці творчоі індивідуальности, — капитал вложений без всяких відсотків, а иноді навіть і без надіі на зворот хоч одноі сотоі його. Ся економична незасібність творців книжки змушає іх глядати в книжній творчости і жерело хоч дрібного заробітку, тож скоро переходити від осущеня одного замислу до другого, хоч не було змоги зібрати все потрібне до створеня безпохибного твору. Наконець неможливість звязку з осередками багатства східнословянского стародруку — Київом, Москвою, Петроградом є таки не малою причиною всіх згаданих вище недосконалостий. А все таки, коли перші труженики украінскоі книжки виходили з ідеі — божого і вічного, то не залишили до пізнаня сего всесвітно-вічного невмирущого божого первістку в украінскій книзі стреміти і сучасні іі творці.

В 350-літя великого діла смиренного діякона, невтомного первопечатника Івана Федорова Москвитина, що Москві першу печатню дав, а на Білоруси книгопечатаня обновив, та у Львові і Острозі, осередках Західноі Украіни друкарні засновав і сим Східному Словянству світ нового духового житя, а нам безмірно далекі горизонти творчости відкрив — нехай буде ся недосконала книжка виразом найщирійщоі дяки і пошани.

У Львові 19 лютого / 2 марта 1924 р.

III. ЧАСТЬ.

РІЧЕВІ ПРИЛОГИ.

І. Фіоль, Краків 1491.

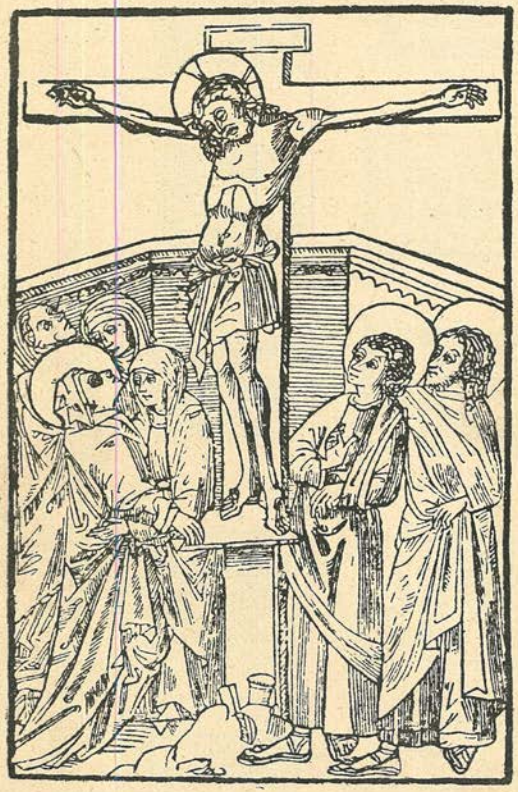

Ч. 1. З Октоїха.

ѿ гласагромат воегоо ѹстрашатсѧ · въ
сходѧтьгорыи нисходѧтьполѧ, въ
мѣстоеже еси ѻснывальимь · прѣдѣль
положиегоже непрѣидоуть · ниѻбратѧ
тсѧпокрытиземлѧ · посылаѧи стѡчни
кывъдебрехь · посрѣдѣгорьпроидоуть
воды · напаѧтьвсѧѕвѣрѧселныѧ · жи
дѹтьѻнагривъжѫжѫ свою · натыпти
цѧнбныѧпривитаютъ · ѿсрѣдыкаме
нїададѧтьгла славатигисътворившо
моувъсѧ · напаѧгорыѿпрѣвыспрьни
своихь · ѿплодадѣльтвоинасытитсѧ
землѧ · прозѧбаѧипажиского · итравѹ
наслѹжбѹчлко · известихлѣбьѿземл,
ивиновелисрцечлкѹ · оумастилицеелеѿ
и хлѣбьсрцечлкѹоукрѣпи · насытѧтсѧ
древаполскаа, икедриливаньстїиѧжо
еснасадиль · тоупьтицѧвъгнѣздѧ
тсѧ · ерѡдиевожилищеѻбладаетьими

Ч. 2. З Часослова.

П. Скорина, Вильно 1525.

Ч. 3.

Псалтиря.

походять • тямо єсть великяя тяиня о
возе сотрои́ци єдиномъ • и о воплощении
гдя нашего ісся хрта, и о смоученни єго не
винномъ, и о воскресении єго измертвы,
тямо є надежя востяния змертвы и вечы
ного жиеотя, болзнь страшного суду и
вечняго огня • тямъ многихъ сокрыты
божии тяинъ възявление • вси тые речи
якобы великомъ сокровници всеи мялои
ѱалтыри знаидеша • и вдечи таковые
пожитки етяк мялои книзеи францишек
скорининъ сынъ сполоцкя гряди, елекяр
скихъ наукахъ докторъ • повелелъ єсми
ѱалтырю тисноути рускими словами ясло
вейскимъ языкомъ • напредъ кочти и кро
хвяле богу сотрои́ци єдиному • и пречтои
єго матери мярии • и всемъ небеснымъ чи
номъ святымъ и светицям божиимъ • яко
томъ къпожитку посполитого доброго •
стое причины, ижема милостивыи богъ

Ч. 4.

Ч. 5. З Біблії в Празі 1517 — 1519.

III. Вукович, Венеція 1547.

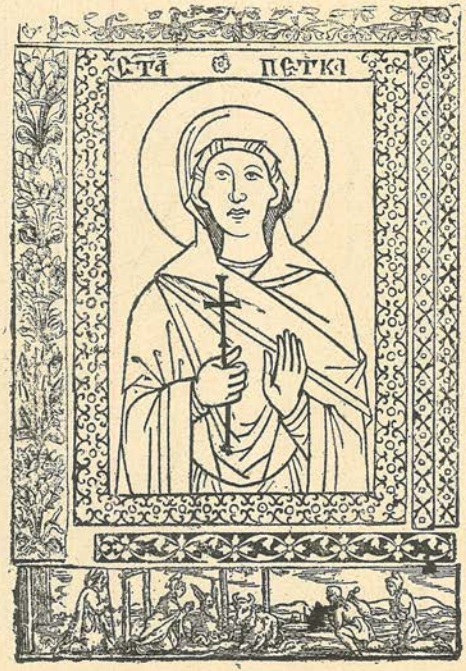

IV. Вукович, Венеція 1547.

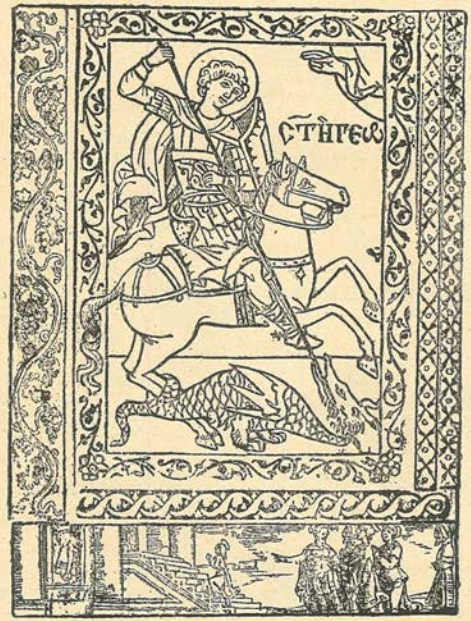

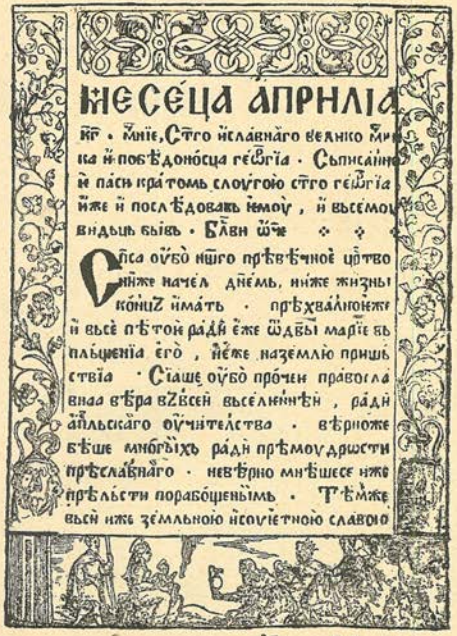

Ч. 7. З Молитвослова.

V. Південна Тріодь цвітна 1550.

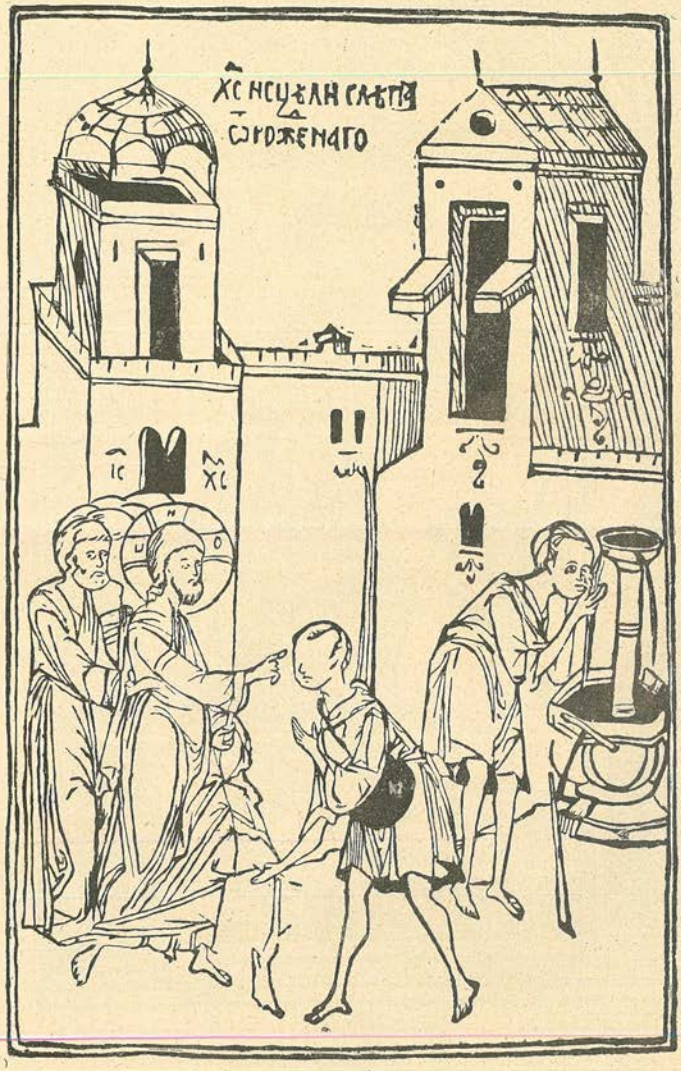

Ч. 8.

VI. Федоров, Москва 1564.

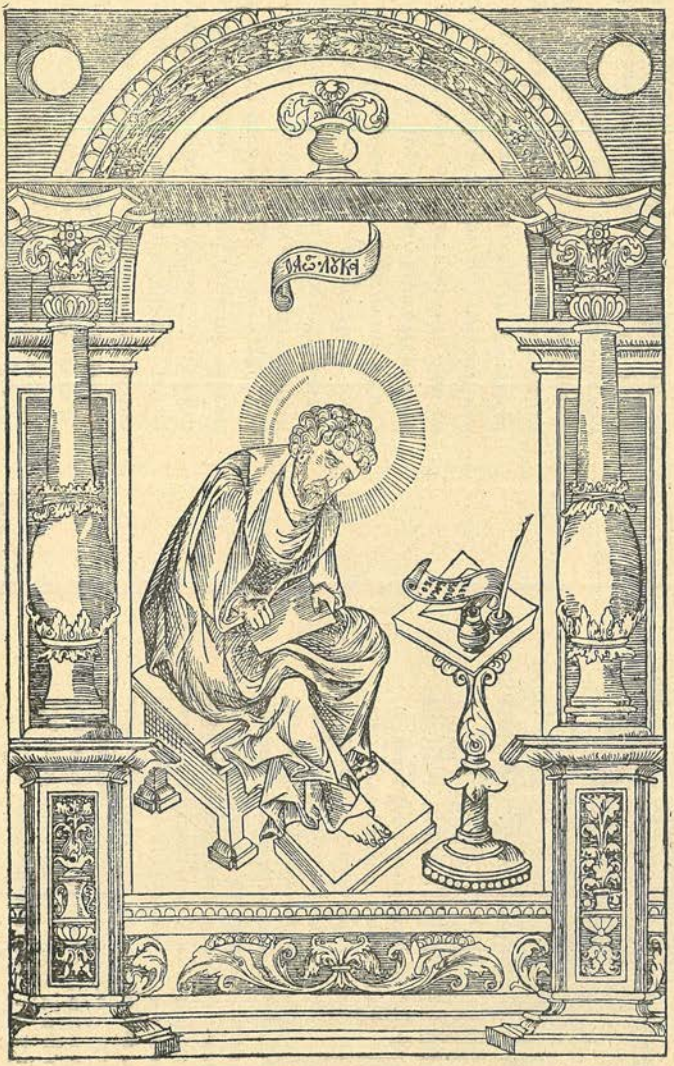

Ч. 9. З Апостола.

Дѣянїя святыхъ апостолъ

Первое оубо словесъ творихъ ѻвесѣхъ,
ѿ Ѳеофиле. ѻнижемалѧтаѣ, тво
рѧтиже ноучѧти. доне гоже дне,
заповѣдавъ апломъ дхомъ стыи,
ихже избра вознесеся. прїимѧ миже
ипоставнесебѣ жива пострадавшїи
своимъ. вомножехъ истинныхъ знаме
нїихъ. днемъ четырїдесѧтьми явлѧ
сѧ имъ ихлѧ ѧжеоцртвїи бжїи. сни
миже ихады, повелѣвѧше имъ ѿ иерусалїма не ѿлучѧтися. но ждати обѣтованїе
ѿчее, еже слышасте ѿмене. ѧко іѡаннъ
оубо крстилъ есть водою. выже имѧте кре
ститися дхомъ стымъ, непомножѣхъ
сихъ днѣ. ѻнижеоубо сшедшеся, вопрашахѹ

вострѹи ивелїкѹи ихлплехи.. ихлаво знесенїе
гне

житїи неостави. тонже оубо ѿтрѧсъ змїи
во огнь. непострадавъ ничтоже зла. ѻнїже
чѧхѹ его хотѧщѧ возгорѣтися ихлїи плести
внезапѹ мертва. ѻмножѣ же того чѧщѣ
изрѧщемъ ничтоже зла внемѧ бывша.
претворшеся глахѹ бга того бытїи. ѻсре
стъже мѣста ѻного бѧхѹ села перваго воо
стровѣ имене поплїѧ. ихже прїимъ ихлесъ,
трїи днїи любезнѣ инерчнѣ оучреди. бысть
же ѿцѹ поплїевѹ огнемъ иводнымъ трѹ
домъ одержимѹ лежѧтїи. кнемѹже павелъ
вшедъ ихпомолївсѧ, ивозложъ рѹцѣ своѝ
имь, ихцѣлїи его. семѹже бывшѹ, ихпро
чїи имѹщїи недѹги воостровѣ прихожахѹ
ихцѣлевахѹся. ихже имногими честьми
почтошаихсъ. ихѿвозѧщимся намъ да
ровамїѧ многа вознесше, полгахѹ ихже на
потребѹ. потрехже мцехъ ѿвезохомся
высорабли алеѯандрьстемъ непописаномъ дн
оскоры, презимѣвшимъ воостровѣ, ихдо
плывше венрѧксусы, пребыхо днїи три. ѿтѹ
дѹже ѿплывше. прїидохомъ врнгїи. ихпо
єдїномъ днїи, возвѣѧвшѹ ихгѹ вовто
рыи днь прїидохомъ впотїоль, ихдѣже о
брѣтше братїи. оумолїи ихбыхомъ ѿнихъ

VII. Федоров, Заблудівє 1569.

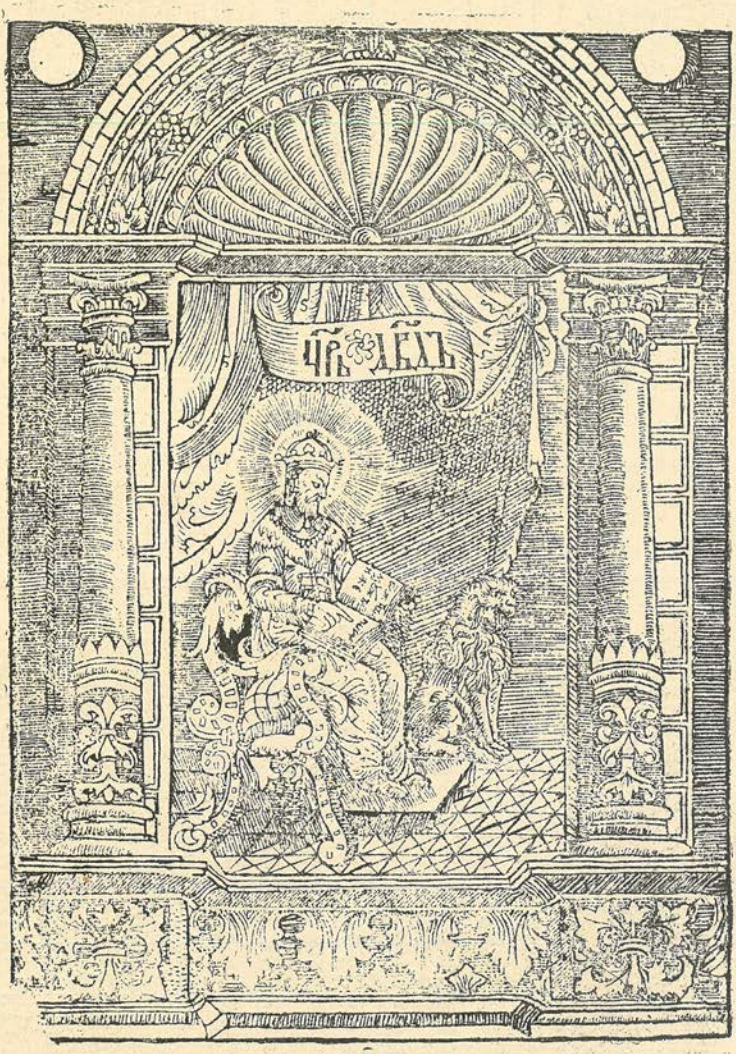

Ч. 12. З Псалтирі.

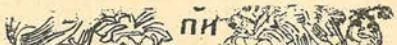

Прошу вашее любви, приимете
сіи книгу елиовіи, якоосеуд ъ
ибрлиныи, веякое добродѣтели
неполнены, обращше убо вне
многое спеніе, нетокмо телеса
но идшамъ нашимъ, иналучи
мся, якако подобаетъ вбоязни
ибзаконѣ божіемъ жити, ихва
лу ѥви приносити. якоже рече
сіе писаніе, иповелѣніе ѥне,
еже изрече дхъ стыи, оусты да
выдовы, занеже мнедінъ прикъ
отолнісныхъ велнісныхъ, имногіи
вещехъ изрече, якожесеи прикъ
стыи двъ. Ꙗ такоже ивпередъ
працы инаслаждуѧ моего жаловати
небудуѧ, идругиѧ книги цркваѧ

Ч. 13. З Псалтирі.

лидеи научены. ивлиа деодоровича москвы
тина. дапетра тимодѣевича местиславца.
повелѣлъ есми имъ оучинивши варета дрыса
рьскіи, ивыдруковати сіи книгу еуліе оучи
тельное. первоеиапочть ипохвалу гу бгу въ
трцы едіному. инаслоучіи людемъ хрстіа
ньскимъ зласонуна́шего греческаго. Помы
слилъжебылъесмиисе, ижебы сіи книгу выра
зумѣніжрди простыи людеи преложити напро
стуюмолву, нимѣлъесми ото попеніе ве
ликое. неовещашми людиарые вто пнемѣ
оученые, ижепрекладаніемъ здравыхъпосло
вицъпаиовые, помылкачнитежнемалаѧ.
якоже нинѣ обрѣтаетсѧ вкнигахъ новагопе
ревода. тогорди сіикнигу якоздавна писа
ну и велѣлъесми ее выдруковати, котораѧко
ждому неестъзакрыта. инсыразумѣніи не
трудна, инсъчитаніи полезна. ианапаче
тѣмъ которые съприлежаніемъ, неовнима
ніемъ неколмое обрѣсти восхощютъ, обра
щаютъ. выже любимии приимѣте сіи книгу
елиовіи, ѧмбжіеи помощіи оныхъ книга
цркваамъ бжіимъ потребныхъ промышлѧти
вуду. инаслаждуѧмоего нлто наложити нежалу
ити въскорѣихъ друковати дамъ. приномъ
благодать га бга непелнашего іс ха. дабу
детъ посреднебѣхъ лесъ, нинѣ ивденьвѣка.
амінь.

Ч. 14. З Учительного Євангелія.

VIII. Федорович, Львів 1574.

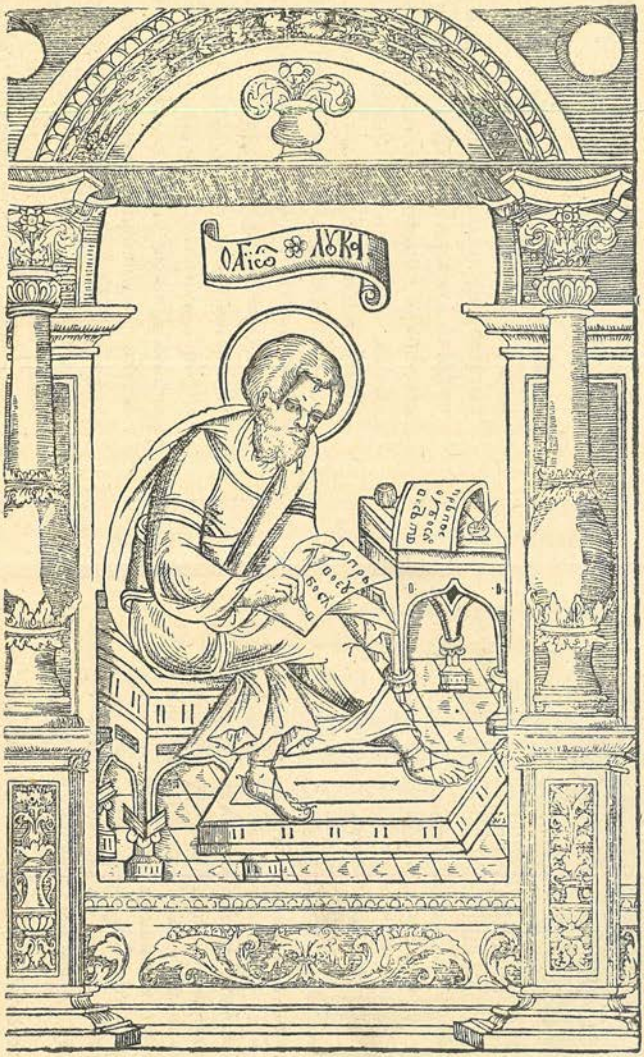

Ч. 15. З Апостола.

Дѣянїѧ ст҃ыхъ апⷭ҇лъ

Первое ꙋ҆бо сло́во сотворихъ ѻ҆ всѣхъ, ѳеофиле, ѻ҆нихже начатїе, творѧ́ше и҆ ꙋ҆чѧ́ше. ѻ҆ негоже дне, заповѣ́давъ апⷭ҇ломъ дх҃омъ ст҃ы҃м, ѥ҆хже и҆збра́ вознесе́сѧ. прїе́мше же и҆спостаби себѣ̀ жива́ пострада́нїе своѥ̀. въмно́зѣхъ и҆стинныхъ знамене́нїихъ. дн҃ьми четы́ри десѧ́тьми ꙗвлѧ́ѧсѧ и҆мъ и҆гра́ѧ ꙗ҆́же ѻ҆ ца́рствїи бж҃їи. и҆ сни́мше и҆ ꙗ҆ды, повелѣ́ваше и҆мъ ѿ і҆ерусали́ма не ѿлꙋча́тисѧ. но ждати ѻ҆бѣтова́нїе ѿ ѻ҆ца̀, ѥ҆́же слы́шасте ѿ мене. ꙗ҆́ко і҆ѡа́ннъ ꙋ҆́бо крести́лъ є҆́сть водо́ю. вы́же и҆мате крещени́тисѧ дх҃омъ ст҃ъ м҃. не мно́зѣхъ сихъ дн҃ѣхъ. ѻ҆́нже ꙋ҆́бо съше́дшесѧ, въпра́шахꙋ

зл҃ а

бъстꙋ́и и҆ве́лїискꙋи на́ пасхи. и҆ ꙗвивъ́шесѧ

Ч. 16.

жи́ти не ѻ҆ста́ви. то́нже ꙋ҆бо ѿтра́ѧ ѕмїи̑ въ ѻ҆́гнь. не пострада́ ничто́же ѕла̀. ѻ҆́нѥже чаѧ́хꙋ его̀ хотѧ́ща въ́згорѣтисѧ и҆ли̑ пасти внезапꙋ́ ме́ртва. ѻ҆мно́зѣ же того̀ ча́щемъ и҆ зрѧ́щемъ ничто́же ѕла внѣ́мъ бы́вша. преѡбразо́вшесѧ глаго́лꙋ бг҃а того̀ бы́ти. ѻ҆́кре ѥ҆́стъ же мѣ́ста ѻ҆́ного бѣ́ѧхꙋ сѣ́ла пе́рваго въ ѻ҆́стровѣ и҆́мѧщемъ попліѧ̀. и҆́же прїе́мъ ни́съ, три̑ дни любе́знѣ и҆ ча́стнѣ ꙋ҆чреди̑. бы́стьже ѿцꙋ̀ попліе́вꙋ ѻ҆гне́мъ и҆ ѻ҆ды́мъ тро́ꙋдомъ ѻ҆держи́мꙋ лежа́ти. и҆ немꙋ́же па́ вел бше́дъ и҆ помолѝвсѧ, и҆ възложь рꙋ́цѣ свои̑ на́нь, и҆ цѣлѝ его̀. семꙋ́же бы́вшꙋ, и҆ прочїи̑ и҆мꙋ́щіи недꙋ́ги въ ѻ҆́стровѣ прихожа́хꙋ і҆ цѣлева́хꙋсѧ. и҆́же и҆мно́гими че́стьми почто́ша ни́съ. и҆ ѿвозѧ́щимсѧ на́мъ дарова́нїѧ мно́га възнесе́ше, полага́хꙋ и҆́же на потре́бꙋ. пꙋтꙋ́ѧ же ми̑цехъ ѿвозо́хомсѧ въсора́бли а҆лѣ́ѯандрі́йскꙋю, пре́зимѣвшимъ въ ѻ҆́стровѣ, и҆ доплы́вше въ сирꙋ́скꙋю, пребы́хомъ дни три̑. ѿтꙋ́дꙋже ѿплы́вше. прїи̑ дх҃омъ въ рїгїи̑. и҆ по ѣдїно́мъ дни, възбѣ́ѧвшꙋ и҆́гꙋ. въ вторы́и дн҃ь прїи̑дохомъ въ пꙋтоли̑, и҆ дѣ́же ѻ҆брѣ́тше бра́тїю.

Ч 17.

IX. Федорович, Львів 1574.

Сїѧ оубо повѣсть изъѧвлѧетъ ѿкуду начасѧ.
и како съвершисѧ друкарнѧ сїѧ.
Изволенїемъ ѿца, и споспѣшенїемъ
сна, и съвершенїемъ стаго дха. по
велѣнїемъ блгочтиваго цр҃ѧ и вели
каго кнѧзѧ. ивана васильевича
всеѧ русїи. и блгословенїемъ преосщеннаго
макарїѧ митрополита всеѧ руси. друка
рнѧ сїѧ състависѧ, въцр҃твующемъ градѣ
москвѣ. въ лѣто, ҂з҃о первое. въ тридесѧ
тое лѣто гдрьства его. Сїѧже оубо нету
не начахъ повѣдати вамъ, но презѣлнаго
ради ѡзлобленїѧ часто случающагосѧ намъ.
не ѿ самого того гдрѧ. но ѿ многихъ началь
никъ, и сщенно началникъ, и оучитель.
которые нанасъ зависти ради многїѧ ереси
оумышлѧли, хотѧчи блгое въ зло превра
тити, и бж҃їе дѣло вконець погубити. ꙗко
обычаи есть злонравныхъ, и неиноучныхъ, и
неискусныхъ вразумѣ чл҃къ. ниже грамоти
ческїѧ хитрости навыкше, ниже дх҃овнаго
разума исполнени бывше, но туне и всуе

Ч. 18. З Апостола.

Х. Федорович, Острог 1581.

Библїа сирѣ книгъ
ветхаго и новаго завѣта, на языкъ словенскъ.
Ѿ еврейска, елїнскїй языкъ, седмїи десятъ и двема, богомъ
дрыми преводники. прежде воплоще-
нїя гда бга и спса нашего ісхса, т и
лѣта, наказаемое повелѣнїе птоло-
мея филадельфа царя египетска.
преведеного звозу сътцанїемъ,
и прилежанїемъ елнско мощно,
помощїи божїеи послѣдовалъ, їи
справилъ. влѣто, по воплощенїи
гда бга и спса нашего ісхса.
аф па

Ч. 19.

Острог.

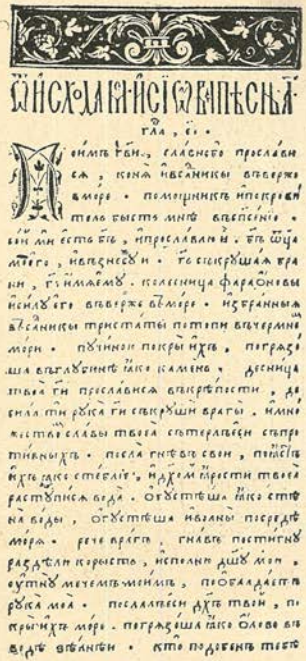

Ч. 20. З Псалтирі 1580. р.

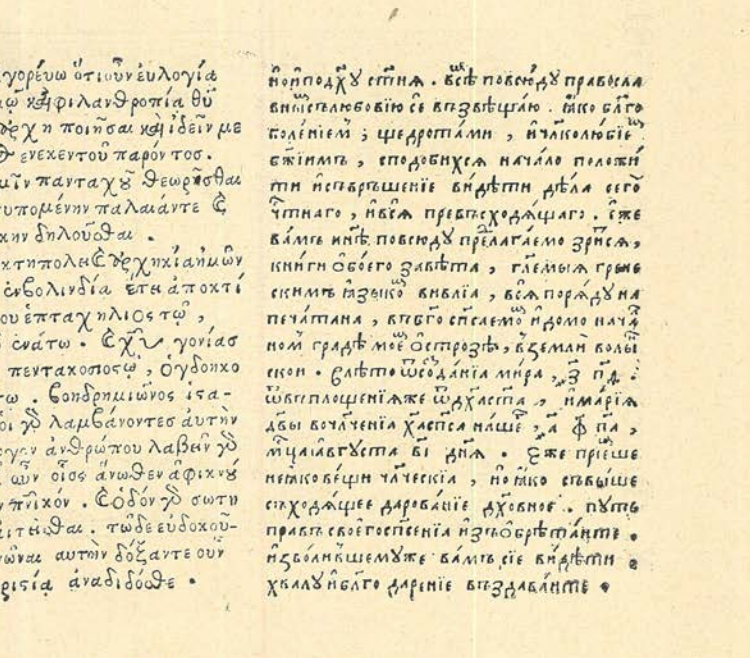

Ч. 21. З Передмови до Біблії 1581. р.

XI. Федорович, Острог 1581.

Ч. 22.

Перша і остання сторінка Біблії.

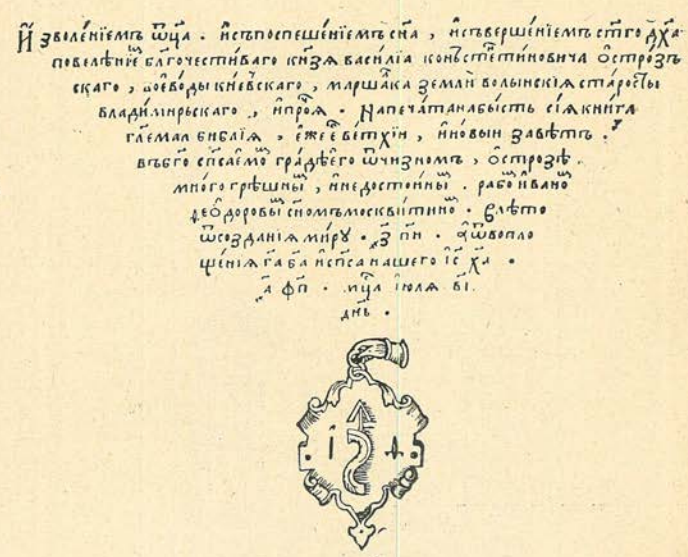

Ч. 23.

XII. Острог.

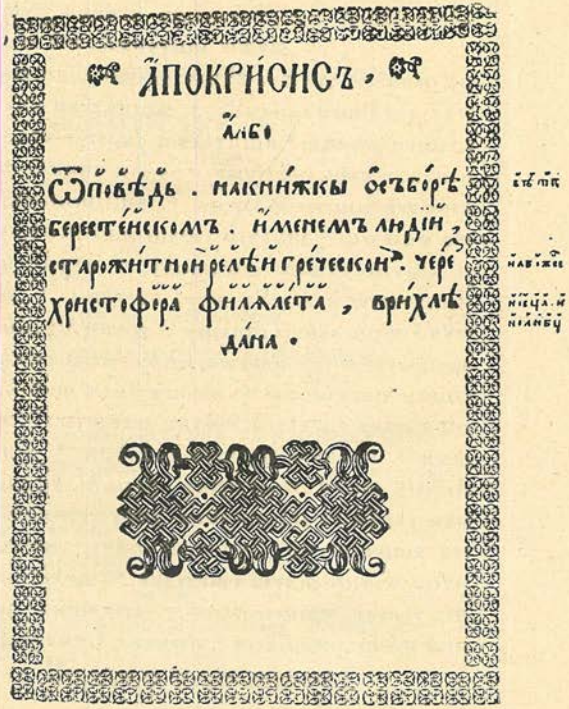
АПОКРИСИСЪ,
АЛБО
ѾПОВѢДЬ. НАКНИЖКЫ ОСЪБОРѢ
БЕРЕСТЕЙСКОМЪ. ИМЕНЕМЪ ЛЮДІИ,
СТАРОЖИТНОЙ РЕЛѢЙ ГРЕЧЕСКОЙ. ЧЕРЕ
ХРИСТОФОРА ФИЛЯЛЕТА, ВРИХЛѢ
ДАНА.

Ч. 24. 1597. р.

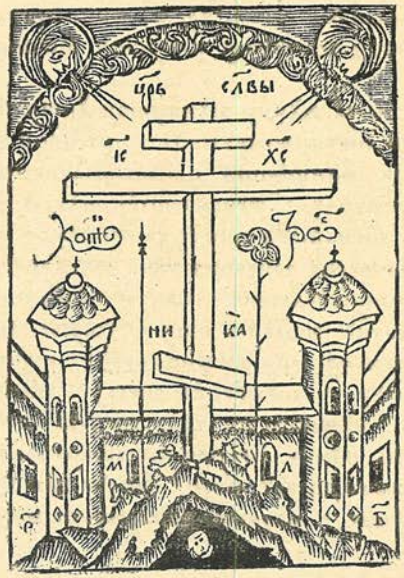

Ч. 25.
З Лѣкарства на оспалый умыслъ 1607. р.

Дотого кто читалъ.

Чителникоу бачный, который тоую книжкоу читалесь. непытаютъ еслись всю прочиталъ, але еслись такъ якося годит читалъ. абовѣмъ лицый можетъ вы розоуменье слова непилного слоухача и чителника оутечи анѣжлися дати зрозоумѣти, мовитъ василій великій. инѣ машъ горшого писмоу и речамъ внемъ поважнымъ неиріятеля, якототъ который его проудко перебѣгши, мнѣ маетъже все зрозоумѣлъ. апрето еслись томоу вдячень, читати разъ и дроугій и десятый нелѣноуйся. абовѣмъ що написати и довѣдомости твоее подати, то моя была повинность, чомоу досытъ заволею бжею оучинилемъ. аякото пріймовати и якъся стымъ обходити, тоижъ на твоемъ баченю належитъ. еднакже нетоушу абы былъ кто такъ невдячнымъ, абы доброго зле оуживати мѣлъ.

Еслимъ тежъ вперекладаню напростоую мовоу невласне положилъ, альбо вчомъ недогодилъ, ты яко моудрый поправъ.

а мнѣ яко чоловѣкови перебачъ. атоуж мою подлоую працоу, яко два пѣняжки зоубогого довтѣпоу смыслоу моего прошоу ласкаве пріими. единъ потѣха, и подношенье людемъ оупалымъ. адроугій, наоука, преложонымъ и паноуючимъ ведлоугъ свѣта. ато боудетъ знакъ вдячного пріймованья. читанье пилное. оуважанье речи. термѣнованье впамятъ впоеное. и розмова единъ здроугимъ, отыхъ речахъ оуставичная. абовѣмъ то самое можетъ кого зстаршихъ и оучоныхъ побоудити довыданья намъ пожиточнѣйшихъ и великихъ якихъ речій.

бгоу единомоу который и силныхъ побоужаетъ и немощныхъ оукрѣпляетъ нехай боудетъ честь и слава нынѣ и всегда и вѣвѣки вѣкомъ аминь.

Ч. 26. Послівя з Лікарства на оспалий умисл 1607. р. Ч. 27.

XIII. Острог.

ТЕСТА́МЕНТЪ:

вхристѣ̀ побо́жного и҆сла́вного
мона́рхи свѣ́та.

Васи́лїѧ це́сара кгре́цкого.

Досн҃а своего и҆жъ коронова́ного.
льва̀ филозо́фа
дѣ́дича и҆це́сара тогожъ цеса́рства.

Ро́коу ѿнароже́ньѧ сн҃а бж҃ого ѡ҆смѣсо́ного
ѡ҆смѣдесѧ́тъ ше́стого.

а҆панова́ньѧ своего ро́коу к҃ го.
покгре́цкоу напи́саный.

а҆по́тымъ ве́сполъ з҆и҆нѣшими пи́смы на
слове́нскїй ꙗ҆зы́къ перело́женый.

Дотого̀ кто̀ до́брого соумнѣ́нѧ.

Чите́лникови ла́скавомоу.
то́тъ ли́стъ нале́жи҃ звла́ща томоу.
Оу҆кото́рого ѡ҆соумне́нье.
и҆на́йменшее провине́нье.
Ра́зъ ты́лько ткноу́вши, поправоу́етъ.
стра́шитъ фрасоу́етъ, и҆строфоу́етъ.
Непи́саное бо вѣ́мъ пи́смо.
соумнѣ́нье да́лъ бо́гъ, внѣ̀ а҆бы́смо,
Чита́ли за́вше своѐ спра́вы.
тоу́тъсѧ соуди́ли безъзаба́вы.
Соудьѧ̀ соумнѣ́нье. нефальши́выи.
нана́мнѣй зло́го запальчи́вый.
Соумнѣ́нье чи́стецъ вчоловѣ́ка,
слоу́хаетъ ли́чбы звсего̀ вѣ́ка.
Небоу́дешъ соу́женъ, зло́сти немѣ́й,
а҆е҆слись ви́ненъ, прѣ́ти несмѣ́й.
И҆на́йменшїй грѣ́хъ тоу́тъ поправоу́и,
навсеми́рный соу́дъ незоставоу́й.
Бо̀ е҆сли́сѧ та́мъ грѣ́хъ на́йде҃ втобѣ̀,
то̀ са́мъ зоста́нешъ неправъ собѣ̀.

Ч. 28. З Лѣкарства на оспалый умыслъ 1607. р. Ч. 29.

Василїа цесара кгрецкого.

роздѣловъ наоучаючихъ, ѯ҃ѕ. дольва цеса
ра сн҃а своего. маючи надписъ таковый.
Василїй вхристѣ цесаръ кгрецкїй, львоу на
имилшомоу сн҃оу и весполъ зомною кролю
чомоу оцнотѣ наоука.

роздѣлъ а҃.

Животоу пожиточнаѧ нѣѩкаѧ речъ и по
требнаѧ, нетылько кролемъ але и посполи
тымъ, естъ наоука. абовѣмъ тымъ кто ее на
былъ, и ведлугъ дш҃и, и ведлугѣ тѣла по
житочна естъ. ѡвую наоучаючи потребныхъ
наоукъ. а ѡвое призвычаючи докрасныхъ спра.
а прето ты сн҃оу наймилшїй, ꙗко ѿцѣ
который кролю, и паньство тобѣ задер
жую, тебе кролевство держати наоучаю.
тая бовѣмъ и кролевство здобитъ.
и кролювѣ несмертелное памѧтки годными
чинитъ. бо ꙗкъ кгды слн҃це по земли
оустоупитъ, темны бываютъ всѣ речи
и нерозезнаными.

Ч. 30.

Василїѧ царѧ греческаго

Главизны наказателны, ѯ҃, и ѕ҃.
къ сн҃оу своемоу цр҃ю львоу. имоуще крае
гранесїе сице. василїе ѡхѣ цр҃ѣ грекомъ.
львоу вѣзлюбленномоу сн҃оу, и съцр҃ѣствоу
пшемоу. ѡдобродѣтели наказанїе

л҃.

Животополезнаѧ нѣкаѧ вещѣ, и по
спѣшнѣйша. нетокмо цр҃емъ, но и
невѣждамъ наказанїе. ибо стѧжавшихъ
тоу, дш҃евнѣ и телеснѣ пользоуетъ.
ѡво оубо поученїемъ поспѣшныхъ сло
весъ. ѡвоже ѡбоученїемъ красныхъ дѣлъ.
ты оубо чадо вѣзлюбленное. азъ ѿцѣ,
и съцр҃ѣствоуѧ и владычествоуѧй твоимъ.
и цр҃ѣство имѣти поучаѧ. то бо и
цр҃ѣство оукрашаетъ. и цр҃ствоующаѧ прно
памѧтны творитъ. ꙗкоже бо слн҃цу назе
мли несоущу, темна соутъ всѧ и нерасоуна.

Ч. 31.

Словянский і народно-книжний текст Тестаменту 1607. р.

XIV. Острог.

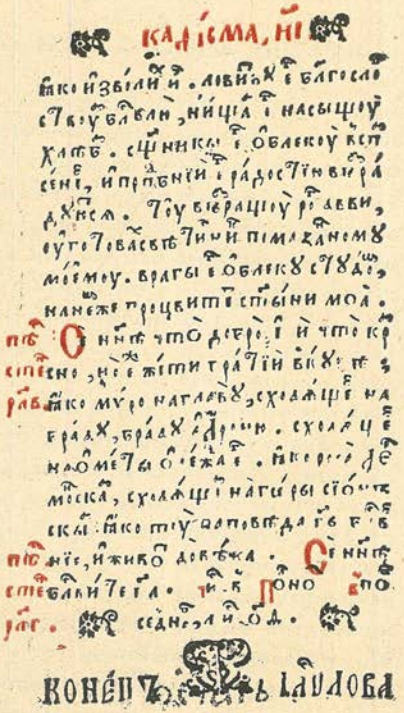

Ч. 32. Конець Часослова 1612. р.

Ч. 33. Місяцеслов.

XV. Дермань.

Дотого̀ кто̑ боу́детъ чита́ти.

Ла́скавый чите́лникꙋ того̀ ли́ста, а҆зъвла́
ща котѡ́рый вѣ́дати пра́гнешѣ вчѡ́мѣ бы
была̀ ро́зность межи цр҃ковѣю ст҃ою вѣсто́
чною а҆пльскою, и҆ костѣ́ломъ за́паднимъ
ри́мскимъ. до кото́рогѡ послꙋшенства
ѿдава́тисѧ нѣ́которые доброво́лне зезво
лѧ́ютъ, а҆нѣ́которые мꙋ́сомъ и҆ поне
во́лне до него̀ потѧ́гани бываютъ, а҆и҆нши
прива́ты и҆достꙋпле́нье ла́скѣ, до того̀ ва́
вѧтъ. пре́то а҆бы̀ и҆ тобѣ̀ присвободѣ̀ и҆ро́ско
ши того̀ свѣ́та в кото́рой то́тѣ ко́стелъ
надъ и҆нши́хъ а҆сна́ть и҆ невѣ́рныхъ на́родовъ
на́свѣтѣ на́збыть ѡ҆бфитꙋ́етъ, нездало́
сѧ, жебы тѣ́жъ та́кѣже и҆въ пра́вости вѣ́ры
и҆вдодержа́нью вцѣ́лости старожи́тныхъ по
да́нїй ѿц҃евскихъ, и҆ви нарꙋше́нью щи́рого
сло́ва бж҃ого ева́нгелїи хв҃ы, ѡ҆бфитова́
ти, и҆досконалымъ и҆ в то́мъ найдова́ти
сѧ мѣ́лъ. чого́сѧ та́мъ сподѣва́ючи, и҆
збаве́нье собѣ̀, и҆ла́ски бж҃ое достꙋпле́нье
ты́мъ бли́зшее знайти̇̀ мы́слѧчи, а҆бы̀ ко
ли и҆ тобѣ̀ несхотѣ́лосѧ а҆лбо доброво́лне

Ч. 34. З Листу патріярха Мелетія 1594. р.

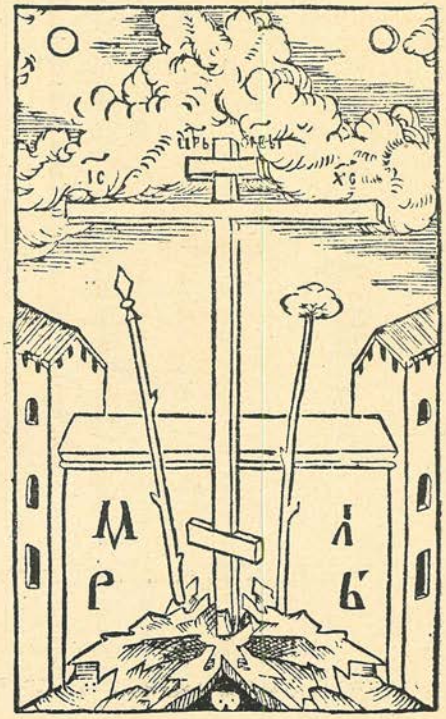

Ч. 35. З Октоїха 1604. р.

XVI. Вильно.

Ч. 36. Із Статута литовского 1588. р.

тамн по́сто̾ пренаслѣ́довае̾ бы
гнаемъ, мꙋ́ками лю̾ не̾зневолн
сѧ полѧ́ровати, чн̾ всѣ́ полѧ́рꙋ
ючисѧ ла́ски бо́жен до̾пꙋ́пили.

Г. Кꙋтомꙋ́ты̾ а̾бы люде сꙋдꙋ
стра́шного нсꙋдн̾ гро̾ного нѣчо
госѧ нелѧка́ли, тепе̾ сꙋдъ дша̾
самы̾ бе̾тѣла бы́ти повѣда́етъ
и а̾бы са̾ всю̾ вла́дꙋ хрꙋ на́себі
похватн̾шн дшѣ̾ пре̾часо̾, е̾дны
нача̾ дочи́стцꙋ ѿсыла̾. а̾ дрꙋгы̾
своею мо́цꙋ ѿта̾толѧ бы́водн̾,
и до це̾рства не̾ногопосыла̾. а то̾
все̾ о̾ма́на.

РОЗДѢЛ ТРЕТІН.

Ꙋ повѣда́ета и́ѫ па́нъ нѣмогꙋ́ще̾ зла́сте̾ сеи
ѡ терпѣ́ніи пріи́дета. на́шꙋ спасоно́вленꙋ
ѡ́зрѣ́сꙋ ѡ́сновѣ́ть. а̾ ерітикѡ̾ сꙋ́поминае̾.
ка́ко не̾ ѣ́лѣ́ше на́слѣдо сѧ̾ѣ, слнце и мцѣ, на́ші
ніе̾ ѕ̾ѕвѣ̾здами сѧ̾ѣ поѧ́жа́ли. понѣ́ліже
ено̾ ве̾чно̾ бѣ́тно̾, а̾ то̾ ні пе́ано.

Пріи́д

dowániem / wygnániem / mekáme
ludzie nie zezwolili sye poleroważ /
czym wszyscy swieci poleruiąc sye
łáski Bożey dostąpili.

Kutemuteż / áby ludzie Sodu 3.
ſtráſznego / y Sedziego groznego
nic sye nie lekáli / teraz sąd duszam
sámym bez ciáta być powiadá: y
áby sam wszystko wládze Chrystu
sowa pochwyćiwszy dusze przed czá
sem iedne ná czás do czyscu odsy
łat / á drugich swoia moca ſkámtad
wywodzit / y do Krolestwá niebie
ſkiego posylał: á to wszystko oma
nienie.

Rozdział Trzeći.

O Powiada / iż Pan niemogąc złości wie
cey cierpieć przyiście / y wszystkie sylu
gáwiono ozdobe obnowi. ¶ Heretikow re
pomina / áby nie więcey nad słowo Boże
Słonce y miesiąc / y wszystko niebo z gwia
zdami sobie powáżáli / ponieważ ono iest
wieczne / á to nie pewne.

Przyſ

Ч. 37. Із Казаня Кирила патріярха 1596. р.

XVII.

Вильно.

ГРАММАТІКА
СЛОВЕНСКА
Съвершенна искуства
осми частїй слова, и
иныхъ нужныхъ.
Новѡ съставленна Л, Z.
В ВИЛНИ
В друкарни Братской.
Ро бго. аф чѕ. а ѿ
Създанїя Міра, зрг.
Мцї Фїралѧ ві.

Ч. 38.
Граматика Лаврентія Зизанія 1596. р.

Євє.

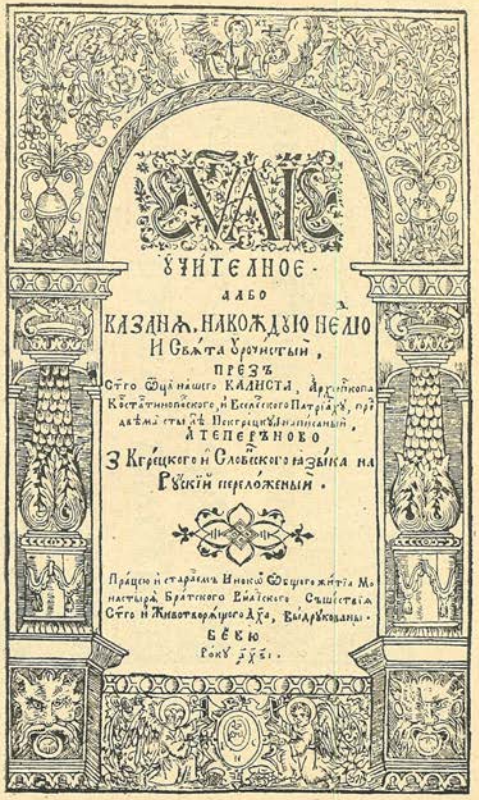
VAIS
УЧИТЕЛНОЕ.
АЛБО
КАЗАНЯ, НА КОЖДУЮ НЕДЛЮ
И Свята Урочистыи,
ПРЕЗЪ
Стго Ѿца нашего КАЛИСТА, Архиепископа
Костантинопольского, и Вселенского Патріарху, пре
двѣма сты лѣ Покгрецку Ѧнаписаный,
А ТЕПЕРЪ НОВО
З Кгрецкого и Словенского языка на
Рускїй переложеный.
Працею и стараемъ Инокѡ Ѡбщого житїа Мо
настыря Братского Виленского Съшествїя
Стго и Животворящого Дха, Выдрукованы.
БЕВЮ
Року ахѕі.

Ч. 39. 1616. р.

Запривильемъ єго к҃. мл҃ти.

Которымъ то єстъ варовано.
Абы каждый, якогожъ кольвен
станꙋчакъ. Неважилъсѧ тыхъ
книгъ, впаньствахъ єго короле
вское мл҃ти, дрꙋковать. Або где
инъдей дрꙋкованыхъ, допл҃ствъ
єго к҃. мл҃ти, Кꙋдь явне або по
таємне, привозить. и продавать.
Подъвиною въпривилею менова
ною. доскарбꙋ єго к҃. м҃. и подъ
оутраченьемъ всѣхъ книгъ.

Ч. 40. Привилей Мамоничам, з Тріоди цвітної 1609. р.

XVIII. Стрятин.

Ч. 41. Служебник Гедеона Балабана 1604. р.

Предо́сло́вїе,

и҆́же въ сѣ́хъ ѿ ба҃ на бл҃ги́хъ пръ́вое
бы́ти наказа́нїе и҆сповѣ́даемъ ѿ въ сѣ́хъ
оу҆́мъ и҆мѣ́ющихъ: сїе́же и҆зображе́нїе
кни́гъ мнѡ́житсѧ. Сегора́ди и҆ а҆́зъ
ѿ бл҃же́нныѧ и҆ ст҃ыѧ па́мѧти меле́
тїа па́пы а҆лезанрі́йскаго, тогда̀ пра
вѧ́щоу є҆моу̀ прⷭ҇тлъ въселе́нскый, по
дви́женъ сщ҃е́нными є҆го̀ писа́нми.
прооу҆смотри́вшоу кра́йнее сїе благо́е
въ ни́хъ же вѣща̀, ви́дѧщоу є҆моу̀ паде́
нїе на́ше. подоба́аше оу҆́бо, и҆ ни́нѣ по
доба́етъ а҆́ще непослѣ́днѧѧ хо́щете
пострада́ти: гѵ҃мна́сїа и҆ тѵ҃пографі́и
съста́вити. сїе́же речѐ оу҆мнѡже́нїа
ра́ди кни́гъ въ преподанїе ра́зоума.
є҆го̀ бл҃ве́нїе на сѐ ѿ вре́мени болѣ́знїю

Ч. 42. Передмова до Служебника 1604. р.

с҃ Григо́рїа дїа́лѡга:

Ра҆ди́сѧ две́ри цр҃ѧ̀ сла́
вы: ю҆́же вы́шнїй є҆ди́нъ
прои́де: и҆ пребыва́ти запе
чатлѣ́нноу бл҃гои҆зволѝ,
въ сп҃се́нїе дш҃амъ на́шимъ.
И҆лѝ дне́ви. и҆лѝ а҆́ще є҆ наро
чи́ ст҃ый. та҃. Гн҃и помл҃оуи.
Двана́десѧть. Сла҃: И҆ни҃:
Чⷭ҇тнѣ́йшую херовѝмъ,
и҆ славнѣ́йшую бе́зразсѧ
жє́нїа серафі́мъ, бе́з и҆стлѣ́
нїа бг҃а сло́ва рожде́йшѧю.
ше

Ч. 43. Із Служебника 1604. р.

XIX. Стрятин.

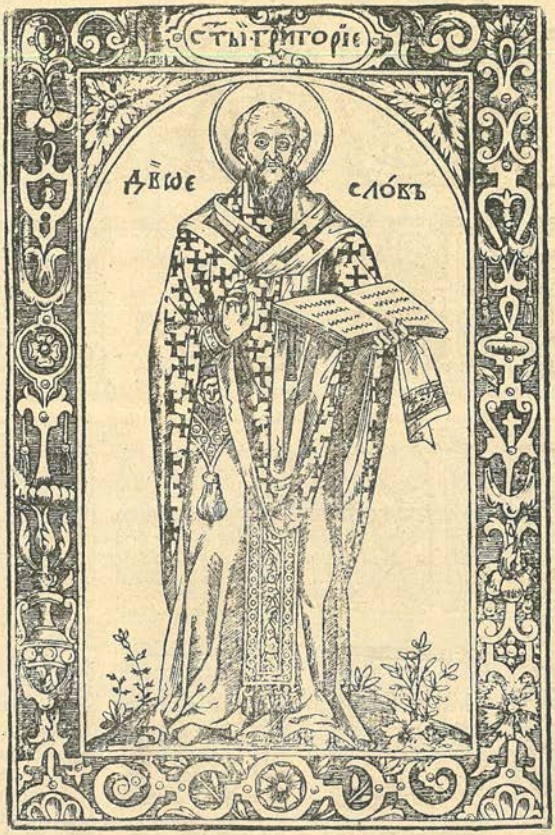

Ч. 44. Із Служебника 1604. р.

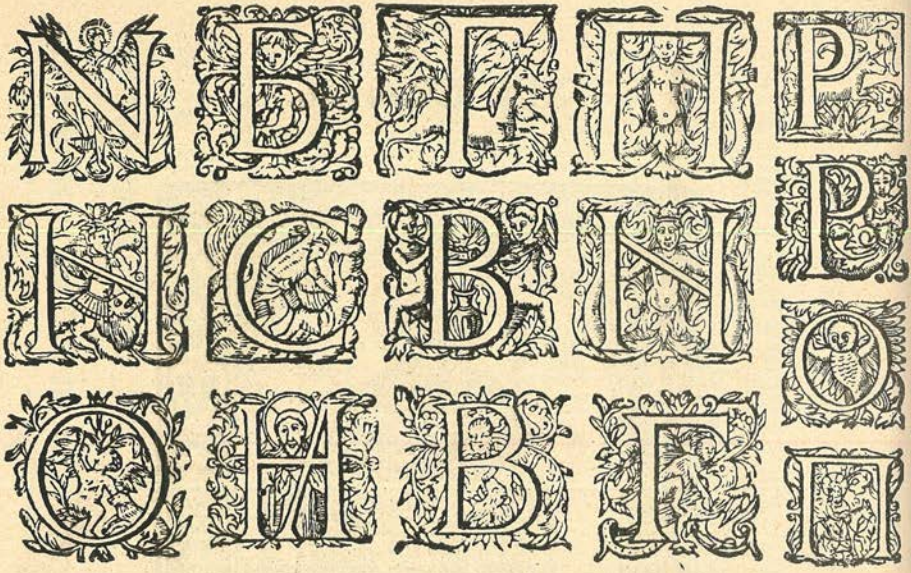

Ч. 45. Початкові букви Служебника 1604. р.

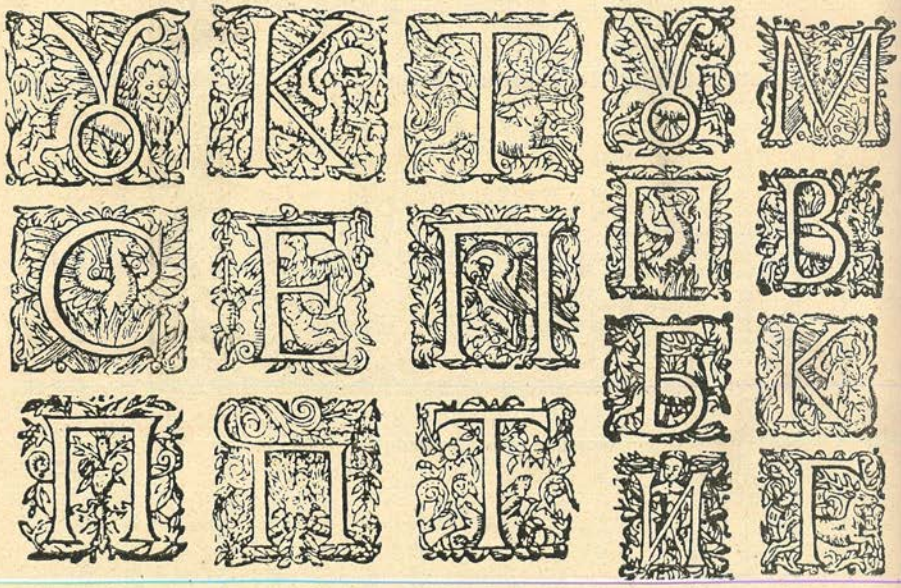

Ч. 46. Початкові букви Служебника 1604. р.

XX. Стрятин.

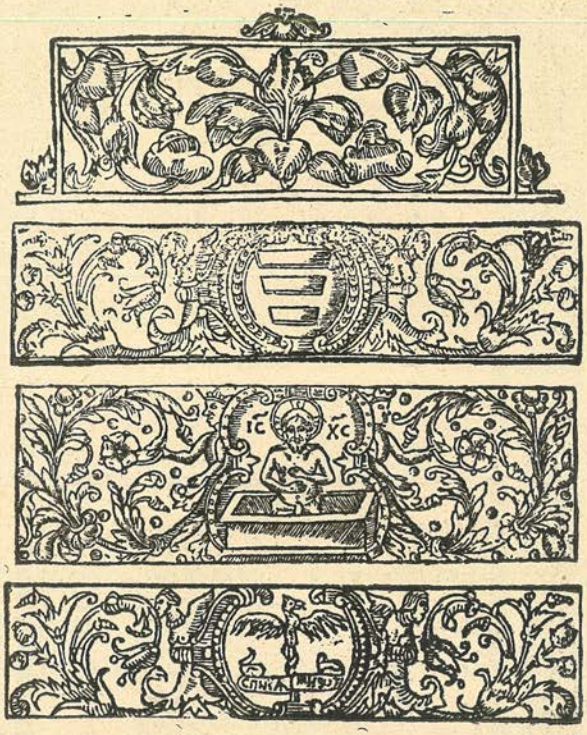

Ч. 47. Заставки із Служебника 1604. р.

XXI. Стрятин.

Ч. 48. 1606. р.

ꙗвѣ ꙗко не всѧ писанїемъ апⷭ҇тѡли пре-
давахоу · но мнѡга и не писаннѣ · по-
добнѣ же и ѡна и сиѧ достовѣрна сꙋтъ ·
тѣмже и преданїе цр҃ковное достовѣрно
въмѣнѧемъ : преданїе єстъ, ничтоже
мнѡжае ищи · Єгда же азъ ѻ инѣхъ
ноужныхъ цр҃ковныхъ потребахъ оупра-
жнѧхсѧ, и попеченїе творѧхъ ѻ иныхъ
книгахъ, си рѣчь ѱалтырѧхъ, и єѵан-
гелїахъ оучителныхъ издати з дроу-
карнѣ моее крилоское · оустремисѧ оу-
серднѣ на дѣло книги сеѧ прежде речен-
ный бл҃городный Ѳеодоръ Юрьевичъ
Болобанъ · мѫжъ иже мнѡгими испра-
вленми цвитый, бл҃гочестивыхъ дог-
матъ, и ѡтеческихъ преданїй ѕѣло

Ч. 49. З Передмови до Требника 1606. р.

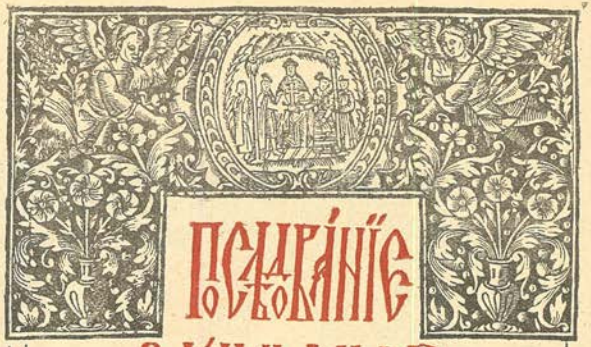

Поѕѣдованїе

Вѣнчанїю.

Ащелиже въсхощꙋтъ абїе вѣнчати-
сѧ, вхѡдѧтъ въ цр҃ковь съ свѣща-
ми въжежеными · предъ ходѧщоу
сщ҃енникоу съ кадилницею · и
поющоу ѱаломъ ·

Глажени вси боѧщейсѧ Гд҃а, ходѧ-
щей въ поутехъ єго · троуды
плѡдъ своихъ снѣси · блаженъ
єси, и добро тебѣ бѫдетъ ·

Ч. 50. З Требника 1606. р.

XXII. Крилос.

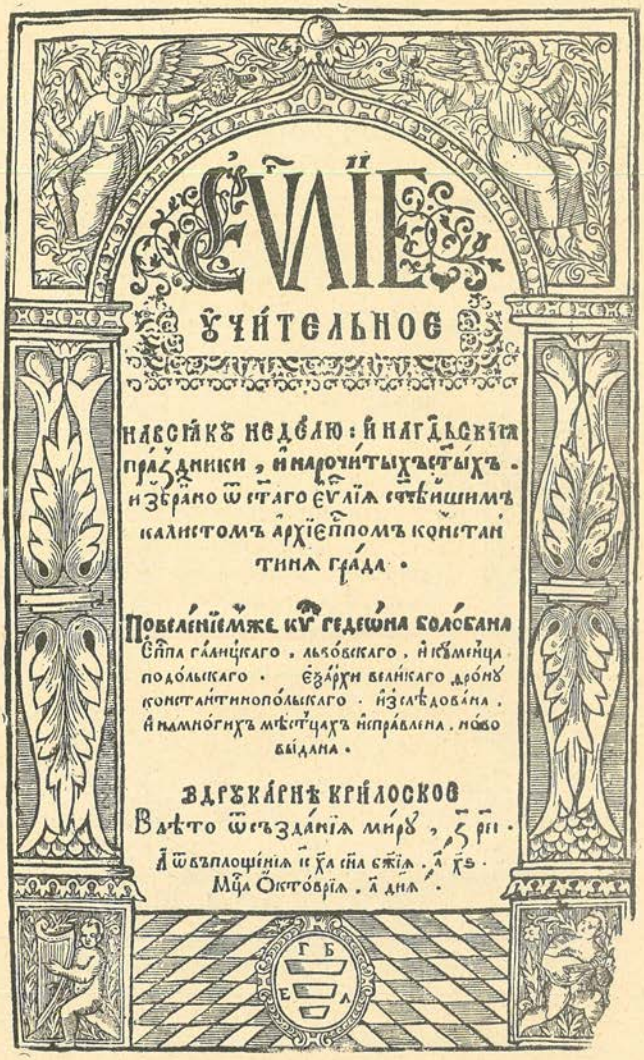

Ч. 51. Учительне Євангеліє Гедеона Балабана 1606. р.

XXIII.

Кирила Транквиліона Ставровецкого.

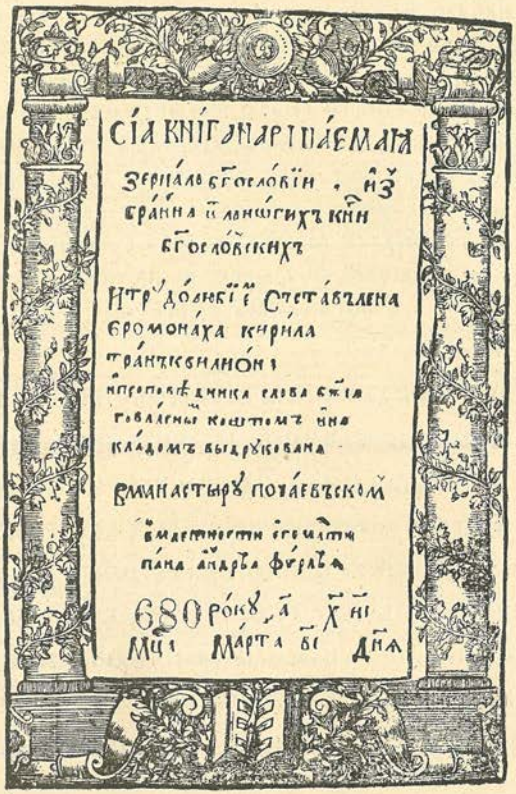

Ч. 52. Зерцало богословія, Пачаів 1618. р.

прочеѡ здравствуйте ѡгдѣ. Азже благдрꙋга моего і҃с
да, оукрѣпившаго мѧ оутерпенїи, иже оуслади ми вдши
моѧ дѣло сїе, и даде ми побѣдꙋ надїавола, азъ бо вышнего
помощїю оукрѣпленъ быхъ, и ревностїю раждегохсѧ на трꙋдо
любїе, и въ дрꙁновенїи велицемъ стахъ ꙗко левъ, пре лице
стꙋжающаго ми сатаны, и посмѣахъсѧ того враждованїю и
навѣтомъ его, и сїа ѿразихъ и попрахъ подножѣ мои.
Самже азъ множайшїи троуды къ троудомъ моимъ прило
жихъ, и промысломъ вышнего и дрꙋкарню въ оубоѕеи кꙋщи
странствїа моего поставихъ, и зачатое дѣло коштомъ
и накладомъ моимъ спомощїю бж҃їею съверших,
на чть и хвалꙋ томоу самомꙋ, въ трци сла
вимомꙋ бгоу, нн҃ѣ и прно и въ
вѣки вѣкомъ аминь.

Подобаетъ вѣдати и сїа ѡ презвꙋтерꙋ, аще по
оученїе въ цркви твориши; то раздѣлѧй слово
начасти, на кадизме єдиноу часть, на шестой
пѣсни дрꙋгѫю, и на литоргїи аще боуде слово в҃е
прочитай, аще же имаши даръ ѿ бг҃а родословїа
ты ѿоустъ подавай оученїе, и оутѣшенїе ѡвцамъ
хвымъ, и солїю оукрашай разоумнꙋю пажить,
даже сладостнѣ изѧдѧтъ ѡвца паствы твоеѧ
сїаже творѧще спсешисѧ сам, и прѡчих стобою.

Ч. 53. З Учительного Євангелія, Рохманів 1619. р.

XXIV. Кирила Транквиліона Ставровецкого.

ГІ.

ПОХВАЛА ПРЕНАСТ҃ѢИШЕН ПЕРСОНѢ
ѿ Цєвскои.

Сладкаѧ пѣснь; Гласъ радостный; в которой Похвалѣ, всѣ Таємници ѿчєнашу съкритыи, ꙗсно ѿкриваютсѧ, пѡмєтрами; и Веселѧтъ душу хр҃тѡлюбивую.

СТАТІѦ, А҃.

Ѿ҃чє нашъ Иже єси Нанбсєхъ.

Слава тобѣ ѿ всѣхъ; и Держава навсѣхъ.
Ѿ҃чє нашъ; Нбный Пр҃тѣйшїй,
Ты оу славѣ вѣчной; на Сл҃це ꙗснѣйшїй.
Ты самъ свѣтъ Славы своєи,
Ѹвеличествѣ Державы твоєи.

Вд҃ ѡпре

Ч. 54. З Перла мноногоцінного, Чернигів 1646 р.

ПОХВАЛА ПЕРСОНѢ СЫНОВКОЙ.

Пѣснь. Гласъ радостный. Прилична на Рождество Гда нашего Іс Ха: Атаѧ Похвала ѡпревѣчности Сна Бжїѧ стоитъ занайлѣпшее Казанїе великїи Тайны збавенѧ Нашего всобѣ сдержитъ.

Слава тебѣ Хе цру преславный,
Чудный Бже силный Вседержавный.
Сне Бжїй предвѣчный,
Ѹ хвалахъ Агглскихъ оуставѣчный.
Ты съ ѿцемъ и дхомъ С: в бжтвѣ нераздѣлимый.
Ты въ истности Бжтва невидимый.
И величествѣ славы непостижимый.
Ты предъ всѣми разумными свѣтлостѧми.
И предъ Агглскими чудными бытностѧми.

Ѹпред

Ч. 55. З Перла многоцінного, Могилів 1699. р.

XXV. Угорці.

Ієромонах Павло Домжив Люткович.

СЪБРАНІЕ.

Въкраце Слове ѿ Бжтвенаго писа
нїа. и з Ѡбіасненїем Изложенїа
Сты Апл, Двунадесяти Арты
кулѡвъ. Православнои Вѣры.

Выдрукованo Коштом и накладом
Бгочестиваго его м П Алеѯа
дра Шептицкого Зшептиц.

407

Працею Істараньем Іеромонаха
Павла Домжива Лютковича.
Іеродїакона Селчвестра.

ВУГОРЦАХЪ

Року а х ні, Мца Марта л д.

Ч. 56. 1618 р.

апл и Еулїа. не

НЛЯ. КЕ. ПОСОШЕСТВІИ
Стго Дха. Еулїе, Оутре, г.
апл, къ Ефесеѡ. Глава, д.
Зачало, скд.

Братїе, Молю вы азъ оузни
о Гдѣ, достойно ходити зва
нїю, внеже звани бысте, съ
всякимъ смиреномудрїемъ и
кротостїю, съ длъготрьпѣнїемъ,
трьпяще дроугъ дроуга любовїю,
тщаще ся блюсти единенїе Дха,
в съюзѣ мира. Едино тѣло и
Един Дхъ, якоже и звани бысте въ
Едино оупованїи званїа вашего. Един
Гдь, Едина вѣра, Едино крщенїе.
Единъ Бгъ и Отцъ всѣмъ, иже
надо всѣми, и о всѣхъ, и въ всѣхъ на.

Еулїе, ѿ Луки, Глава, і.
Зачало, нг.

Въ время ѡно: Законни нѣкїи
приступи къ Ісоу, искушая
Ѕ его и

Ч. 57.

З Апостолів і Євангелій 1620.р.

XXVI.

Павло Домжив Люткович.

Ч. 58. 1622. р.

Благочестивой дочцѣ церкви сѵтой апостолской.
ей матери пней ѳеодоровой шептицкой пней
марїи тѵрликовнѣ и сынѹ ей пнѹ петрови
ѳеодоровичѹ шептицкомѹ. мнѣ милостивым
добродѣемъ.
Смиренный павелъ домжывъ лѹтковичъ игѹ
менъ мѣнскїй благословеѣства бжого зычитъ.

Дхъ сѵтый въ апоколипсїи пнве и ѳеодорѣ на шѣ: до іоанна апла и еѵлисты мовитъ: Которыхъ
если ѧ любилъ; ѡбличаю карн. тоежъ и соломонъ въ
прчихъ свой чинячы приклад ѡ сына которого ѡцъ
кгды любилъ того ѣстъ и цвичитъ; а оплатъ с: дожидовъ
пишъ: Если цвичене и карне прїимѹте, яко сынѡ знахо
дится ва бгъ; Если за безкарнѧ и цвичене, назы
вѧетъ быти нечистыми недоброго ложа; кгыжъ всѣ
сѵтыи были оучастниками бѣдъ и фрѳдхниковъ, яко и
до вас. а надто вас самъ; и сынъ вас пнъ петръ. нѧ
то который по малѹ тхъ ѡпекуно въ лѣтехъ
твоихъ зешлыхъ быти мѣлъ; за сынъ вас пнъ петръ
нѧгъ рожоного не естъ порады и хтѣхъ его, горкости
ѡбнимается мѹситъ. штожъ дѣтки, и жена; Една т
все всесилный хобѣтъ. мѹдростїю свою боскою справѣтъ,
чинена ѡнъ жно. дѣтъ и берегъ. вас поклонъ ѡ да
ничи творцы. зїлоко сѵтый мовитъ. гдѣ ла, гдѣ кѧлъ
и за ѳедо сѵтый кгды по сѵ седмъ днїи в плачѹ былъ
покинѹлъ. а кгды ѹмеръ то ежъ далей не плакалъ.

Ч. 59.

Памяти чиненье,

Посла́вы гономъ его м панѹ Алеѯ
дрови Ѳеодоровичѹ Шептицкомъ
з Шептичъ. Накоторомъ и пропо
вѣдь слова Бжїа. ѡ ѡтца Павла
чинена была.

Житїе мое лжа естъ. Іо. Гла: ѳ.

Кгды іакѡвѹ патрїарсе в зе
ли ханаалской нагѹмнѣ ата
довѣ, пресынѡ потѡство,
прїателей, и ѹсѣдѡвъ его егѵпта
погребъ былъ ѡправованъ. котарые
поне́м волѹгъ звычаю плачѹчи, и па
мѧ чинячи (то естъ мѧтвы ѡ пра
вѹючи и ѧмѹжнѹ даючи) плакали.

Л оуселы

Ч. 60.

З Казаня Памяти Александра Шептицкого 1622. р.

XXVII. Луцк.

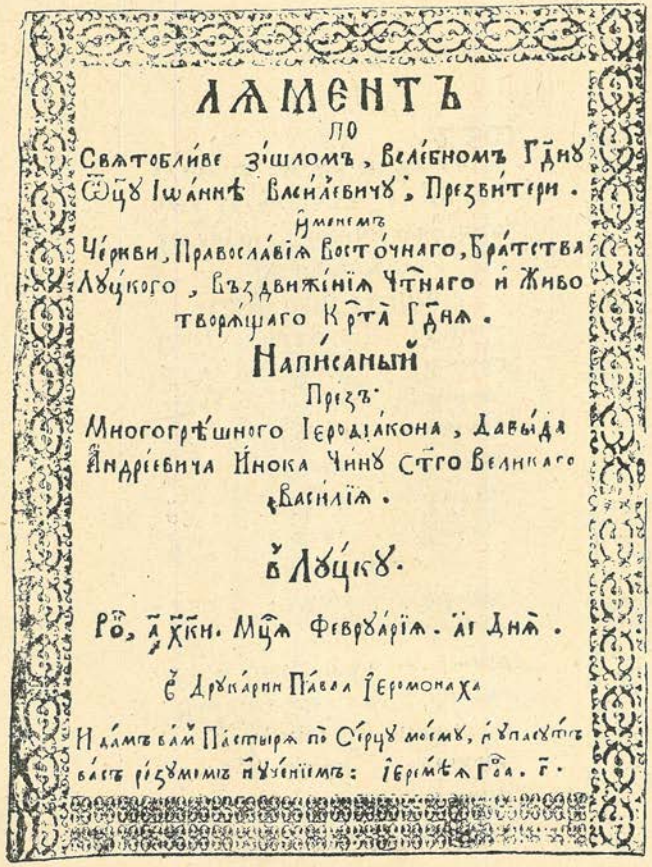

ЛѦМЕНТЪ
ПО
Свѧтобли́ве зі́шломъ, Веле́бномъ Гдну
Ѿцу Іѡа́ннѣ Васи́левичу, Презви́тери.
Именемъ
Че́ркви, Правосла́віѧ Восто́чнаго, Бра́тства
Лу́цкого, Въздвиже́ніѧ Чтнаго и Живо
творѧщаго Крта Гдна.
Напи́саный
Презъ
Многогрѣ́шного Іеродіа́кона, Давы́да
Андре́евича И́нока Чину Стго Великаго
Васи́ліѧ.
Въ Лу́цку.
Ро, а хки. Мцѧ Февруа́ріѧ. аі Днѧ.
Въ Друка́рни Па́вла Іеромонаха
И да́мъ вамъ Па́стырѧ по Се́рцу моему, и упасутъ
васъ ре́зумомъ и ученіемъ: Іереме́ѧ Гда. г.

Ч. 61. З Друкарні Павла Людковича 1628. р.

АПЛЫ И ЕУГЛІА
на пра́здники Гдьскіѧ,
и Бгородичины, И стымъ
Избра́ннымъ.
Мца Септе́мврїа, во а.
Нача́ло Індікту, еже е́стъ,
Новощу лѣту.
На Лургіи, Апл къ Тімоѳе́ю.
Глава, в. зача: тв.
Чадо Тімоѳе́е: Молю пра
ждевсѣхъ твори́ти мо.
литвы, моле́ніѧ, проше
ніѧ, блгодаре́ніа за всѧ тѧ
ве́ки: за Чарѧ, и за всѧ ит
на власти суть, да ти́хое и
П сізмо

Ч. 62. З Апостолів і Євангелій 1640. р.

Твор, той Жиннїи,
Сказ, ѡтой Жинни.

Двойствен числа.

Имен, Вин, и Зват, тѣ Жинѣ.
Род, и Сказ, тѣи Жиннїи.
Дат, тыма Жинма.
Твор, тѣма Жинма.

Множ, числа.

Имен, тїѧ Жинни.
Род, тѣхъ Жиннїй.
Дат, тымъ Жинемъ.
Вин, тыѧ Жинни.
Зват, ѡс Жинни.
Твор, тѣма Жинма.
Сказ, ѡтых Жинех.

ѠЧЕТВЕРТѠМЪ

Склоненїи:

Четвертое склоненїе ѡкончений.
имат, дванадсѧтъ. ь. ай. ей
еу. ий. їй ой. ѡй. уй. ѣй. аѧ. ѥ.

И ЗѠ

И ЗѠБРАЖЕНІЕ, Или, Показанїе. Четвертаго склоненїа.

Един числа.

Имен, той Дреколь.
Род, тогѡ Дреколѧ.
Дат, томꙋ Дреколи.
Вин, тогѡ Дреколѧ.
Зват, ѡс Дреколи.
Твор, тѣ Дреколе.
Сказ ѡтом Дреколи.

Двойствен числа,

Имен, Вин, Зват, та Дреколѧ.
Род, Сказ. той Дреколїи.
Дат, тыми Дреколеиѥ.
Твор, тѣма Дрекома

Множ. числа

Имен, тїи Дреколїе, или дреко і.
Род, тѣхъ Дреколей, или дреко.
Дат, тымъ Дреколеѧ.
Вин, тыѧ Дреколѧ,

Бб Зват

Ч. 63. З Писмениці Словенскоі, Кремянець 1638. р.

XXVIII. Кутеін.

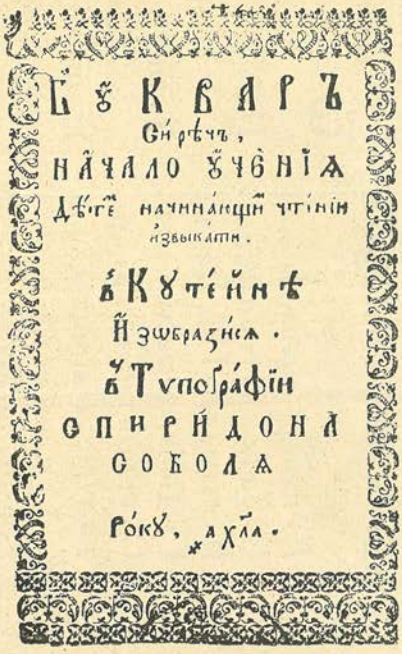
Бꙋкварь
Сирѣчь,
Начало ꙋченїѧ
Дѣтемъ начинающимъ чтенїю
извыкати.
въ Кꙋтейнѣ
Изобразисѧ.
въ Тѵпографїи
Спиридона
Соболѧ
Рокꙋ, ҂ахла.

Ч. 64.
З Букваря Спиридона Соболя 1631. р.

А. азъ есмь всемꙋ мирꙋ свѣтъ.
Б. бъ есмь прежде всѣхъ вѣкъ.
В. вижꙋ вси тайнꙋ чл҃чкꙋи.
Г. глюже вамъ сн҃ѡмъ чл҃чкимъ.
Д. добїо есть вѣрꙋющимъ
во имѧ моє.
Є. есть гнѣвъ мой на грѣшникъ.
Ж. жизнь есмь всемꙋ мірꙋ.
Ѕ. ѕло законопрестꙋпникомъ.
З. землѧ подножїе ногамъ
моимъ.
И. иже есть пр҃тлъ мой на нб҃сехъ.
І. инаго нѣсть Б҃а развѣ мене.
К

К. какѡ совѣщаша намѧ
ѕолъ совѣтъ.
Л. людїе мои законопре
стꙋпнїи.
М. мыслиша намѧ злаѧ
за бл҃гаѧ.
Н. на кр҃тѣ пропѧша мѧ.
О. оцта и желчи напоиша.
П. праведнаго Сн҃а Бж҃їѧ:
Р. раздели́ша ризы моѧ себѣ.
С. стꙋдно грѣхъ содѣвающе.
Т. терновъ венецъ возло
жиша намѧ.
Ꙋ. оумы пилатъ рꙋцѣ рече Іи҃
В в҃ есмь

есмь ѿ крове пр҃вднаго сего.
Ф. фарїсеежѐ возопиша, во
ми возми распни єгѡ.
Х. хотѧже сп҃сенїѧ вашего
всѧ претерпѣхъ.
Ѿ. ѿнеправедныхъ безза
конникъ.
Ц. цр҃ки вамъ подписꙋѧ
свобожденїе.
Ч. чисты васъ приводѧ сво
емꙋ Ѿц҃ꙋ.
Ш. шатанїа бѣсовскаго сво
бождаѧ васъ.
Щ. щедротами своего чл҃ко
любїѧ. МОЛИ

Ч. 65. Ч. 66. Ч. 67.

З Букваря Спиридона Соболя 1631. р.

XXIX. Кутеін.

Ч. 68. З Гисторіі Варлаама і Іоасафа 1637. р.

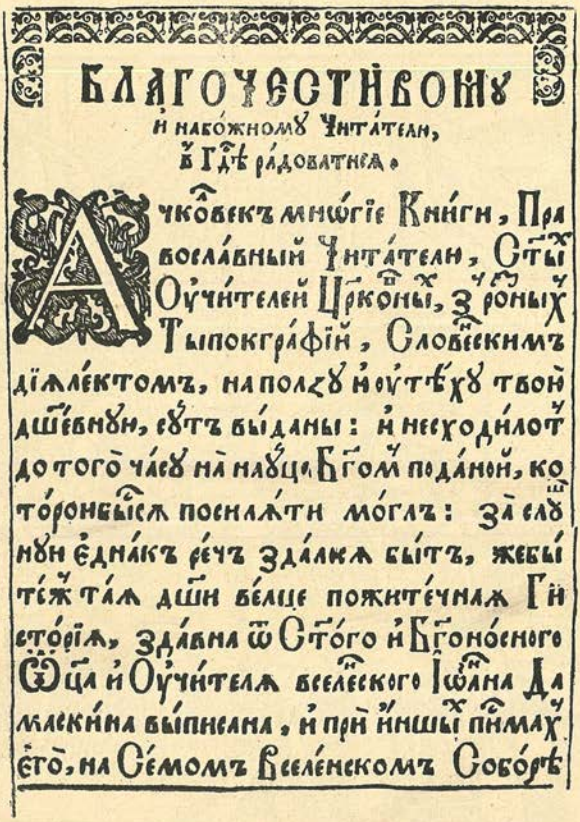

БЛАГОЧЕСТИВОМУ
И НАБОЖНОМУ ЧИТАТЕЛИ,
В ГДѢ РАДОВАТИСЯ.

АЧКОВЕКЪ МНОГІЕ КНИГИ, ПРА
ВОСЛАВНЫЙ ЧИТАТЕЛИ, СТЫ
ОУЧИТЕЛЕЙ ЦРКОВНЫ, ЗРОНЫХ
ТЫПОКГРАФІИ, СЛОВЕНСКИМЪ
ДІАЛЕКТОМЪ, НА ПОЛЗУ И ОУТѢХУ ТВОИ
ДШЕВНУИ, ЕУТЪ ВЫДАНЫ: И НЕСХОДИЛОТ
ДО ТОГО ЧАСУ НА НАУЦУ БГОМ ПОДАНОИ, КО
ТОРОНЕБЫСЯ ПОСЛАТИ МОГЛЪ: ЗА ЕЛУ
НУИ ЕДНАКЪ РЕЧЪ ЗДАЛЕКА БЫТЪ, ЖЕБЫ
ТЕЖ ТАЛА ДШИ БЕЛЦЕ ПОЖИТЕЧНАЯ ГИ
СТОРІЯ, ЗДАВНА ѿ СТОГО И БГОНОСНОГО
ОЦА И ОУЧИТЕЛА ВСЕЛЕНСКОГО ІОАНА ДА
МАСКИНА ВЫПИСАНА, И ПРИ ИНШЫХ ПИМАХ
ЕГО, НА СЕМОМЪ ВСЕЛЕНСКОМЪ СОБОРѢ

Ч. 69. З Гисторіі Варлаама і Іоасафа 1637. р.

XXX. Новгород Сіверский.

ЛИѲОЛОГІОН

Сирѣчь:

Цвѣтословъ, или Трифоло́гъ,

Собранный ѿ Ст҃ыи Ѻ҃ц҃ъ, и Цр҃ковъ

ст҃ои вострои хвалениꙗ рад Бж҃ꙗ, и Пречистыꙗ

Матери его, и ст҃ыи Бж҃ии угодникъ Предлежащи.

Ихже жи его радости в Цр҃квахъ Бж҃іихъ

Благовѣстъ и нѣдѣлнѣмъ право правящаго

слово Бж҃іꙗ истины:

Ꙗко в Бг҃ѹ преосвященнѣ его Мт҃ѣ

Єлиѳерїи

ЛАВРА БАРАНОВИЧА,

Мт҃ѣ Бо: Православ: Архиепа Черн҃ѣго: Новгоро:

и всего Сѣвер.

в Типографїи Мт҃ѣ Новгородской.

Трудолюбїемъ Сѵмеѡна Ꙗнисо. Пѣвоі Ѵдалы.

Лѣто ѿ Іс҃а Хр҃а, ахѡн.

Ч. 70. 1678. р.

XXXI.

Долго Поле.

Предословіе.

латню вмалую рсіїю послахомъ. имуще съ
собою при типографиной плиной цвѣтѣ, и пнеа
нїа убо ѡтобная ѿ самаго лица нашего, и ѿ
бщая ѿ вещи ѿбщеа. доблестоѧщаго Митро
полита Кїевскаго, сщеннѣйшаго Петра моги
лы. и до Судїаже и прочїихъ старѣйшинствую
щыхъ главнѣйшему граду Сѡ́ну. ѡбразъ
имущаа мїгвенѣйшїи. Прїеиже и даровъ
не не еподобихѡ тому приелати выше именова
нному великому мужу. Ѥгѡже ходотайство
и устроенїемъ еподобихоа Христовою благтїю,
и тогѡ прїтїи Матре благорїатнымъ матвмн.
Ѥже Дха нже въурѣвѣ прїѧли быхом желанїа.
и роденїе уже благополучнаго и еплъненїа не
помпоствѣм видѣти. Печатьни глю цѣло съ
врѣшенны пятовнныхъ пнемѣ. такоже и иску
ена типографа сънею въкупѣ, тимодеа именѣ
съпрочїими. имъже мѣсто наше ѿлучено по
казахоиъ длъгое поле нарицаемый градъ, и
повелѣхомъ тамо жити, и граскою данїю пи
тагнжеа и ѡдѣѧти, и ѡмсъдитиса: и съ
прочее

Ч. 71. З Передмови до Требника 1635. р.

Тернава.

КРАТКОЕ
Припадноѣ Моральныхъ, или Нравныхъ
СОКРАНІЕ
Духовнымъ Особамъ потребное.
Имущіе къ себѣ Науку ѡ Сакраментахъ,
ѡ Десяти Божїихъ Приказаніи, ѡ Приказаніи Церковны, и ѡ Науци Христїанской,
съ Выкладомъ Сумвола, или Исповѣданїи Вѣры Православныи Кафолическїи, съ Выкладомъ Матвы: Отче
нашъ: и Бце Доброрадуйся.
Такоже: и Науку, съ краткымъ, и прилежнымъ Пособїемъ:ako подобаетъ Юноша,
или Невниматкой, къ Вѣрѣ Православной
наставлятти,
СОДЕРЖАЩЕЕ.
За Благословенїемъ Преосвященнѣйшаго Гдна
ГЕѡРГІИ ГЕННАДІИ КНЗАНТІИ
Еппа Сева: Моукачо: и Про: на Люми
Восточнаго Наближенїева, въ Кролевецѣ Ѹ
горскомъ, и его Предѣлахъ,
НАМѢСНИКА АПОСТОЛСКОГО.

Въ Тернавѣ Тупо Аиаді: позы ради Преосвященнаго, и Всечнаго Клиру Угрорусскаго, Ѿдано
ї Аѳта Хва ѧуѯ. Мца Юнїа дня ї.

Ч. 72. 1727. р.

XXXII. Унів.

МСТРИКА
ЦЕРКОВНАЯ.

Списася в лѣто, хоа Мца,
марта дня, ѕі

За блгвенїем и повеленїемъ, Ясне
в бгу Преосщеннагѡ Кѵ Антѡнїя
Винницкагѡ, Митрополиты Кіе-
вскагѡ, Галицкагѡ, и всея Россїи,
Ехархи стогѡ Апслскагѡ Констан-
тинополскаго Ѳрѡну, Епкопїи
Премыскои, Архїмандрїи Уневскои,
Администратора.

При державѣ великагѡ Короля
ІОАННА Третегѡ.

Ч. 73. 1670. р.

XXXIII. Унів.

ВЫКЛАДЪ
ѿ ЧЕРКВИ СТОЙ,
и ѿ церковныхъ речахъ, ѿ Службѣ
Бжой, и ѿ вечерни.
З Стго Симеона, Архіепспа Солунскаго,
и из иныхъ Оучителей Церковны выбраный.
Іереомъ, Діакономъ, и всѣмъ Православнымъ
до читаня пожитечныи.
З Грецкогѡ и Латинскогѡ на Рускій Языкъ
Переведеныи.
За Привиліемъ Егѡ Ко: Мл:
Блгдтіюже всесилнагѡ Бга. А за Произведеніемъ
Прпдбнѣйшаго Гна Ѡца Варлаама Шептицкогѡ
Архимандриты Уневскогѡ. В тойже Стой Обители
Первое Тупомъ издадеся.
Року ѿ Рождества Хва, лхо.
Мца Октоврія, Дня, ка.

Ч. 74. 1670. р.

Житіе ст: и равноапостолнаго

Великаго князя Кіевскагѡ Владимера. Іюля въ 15 дня.

всеѧ Россіи самодержца, нареченнагѡ въ стѡмъ Крещеніи Василіи; который ѡкрстилъ всю землю Рускую.

Выбрано з лѣтописца Руского. Преподобнагѡ Нестора Печерского.

Скитаѧ:

Великого

Благословенъ Бгъ и Ѡцъ Іисуса нашегѡ Христа, Ѡцъ щедротамъ: который всѣмъ человѣкомъ хочетъ спастися, и в разумъ истинный пріити; ижъ не попустилъ до конца Руской нашей земли в темности невѣріи и соловхвалства быти: але, якѡ Ѡцъ удолненный, благоизволилъ свѣтомъ ласки Крещенія стого ей просвѣтити, и в разумъ истинный до познаня себе правдивого въ отѡнъ Троицѣ славимаго Бга, через благовѣрнаго и равно апостольнаго великаго Кнѧзя Владимера, прибести. Протожъ, пріидѣте Рускаго народу, вшелякого возрасту, и станѣмо православнымъ поклонѣмся Бгу въ стой Троицѣ единомоу, молячи его простое намъ, и великую его на насъ мати, пріидѣте похвалимъ и стого Равноапостольнаго великаго Кнѧзя Владимера, Ѡца, наставника, и ходо

Чителнику ласкавый.

Ще безъ тлемницы и причины, Православнаѧ Церковъ Матка наша, Церковныи Церемоніи, Ѡбряды Гумны, и чтенія спорадивши добре. На Сынѡ свой предала: але на пожитокъ на Духовный и на воспоминаніе Бжіихъ добродѣтелевъ; которыи розмышляючи, абысмо Духовнеѧ веселили, и подражаніе Гду Бгу чинили: сами тежъ ѡхотнѣйшими, и теплѣйшими до молитвеѧ ставали; а на молитвеѧ не ѡземы рачъ, але ѡ той тлемницы, которажеѧ в Церкви стой и правдѣ розмышляли. А якъ не всѣм тлемницы набожества Церковного єсть свѣдомы: прето выкладъ ѡ Службѣ Божой, где найболшіи єсть тлемницы, и ѡ вечерни, Тыпо нашимъ выдати пістаралнемося; и тебѣ чителнику ласкавый на пожитокъ Духовный предлагаемъ. Ты зась ласкаве ѡныи приимавши, маетъ въ молитвѣ свой, непрепомнай.

Стыхъ Стыхъ Ѡтцѣлей Церковныхъ Имена, з которыхъ сей выкладъ выбранъ.

Стый Сумеѡ Митрополитъ Солунскій С: Іоа Златоустъ.
Стый Ермана, патріарха Цргорд: С: Іса Дамаскинъ.
Стый Ниаѣ Кавасилъ: Стый Амвросій.

Ч. 75. З Викладу о церкві 1670. р. Ч. 76.

XXXIV. Унів.

Ч. 77. Із Псалтири 1673. р.

Ч. 78. Із Пречестного Акафіста 1673. р.

ПРЕЧЕСТНЫЙ
АКАѲЇСТЪ
И МОЛЕБЕНЪ
Прест҃ѣй Бц҃и.
КАНОНЪ ВОСКР҃СЕНЪ,
И прочїѧ Сп҃телныѧ Молбы,
къ Гд҃у нш҃му Іс҃ Хр҃ту.
Тълмѫчит де пре лимбъ словенѧскъ, пе
лимбъ Румънѧскъ.
Трудолюбїемъ и тщлнїемъ,
Прѡсщ҃еннагѡ ку гн҃а ѿц҃а Досоѳеѧ, Ми
трополиты Сучавскагѡ, и всеѧ Молдавскїа
Землѧ.
В Монастиру Оуневскомъ,
Тѵпом изѡбразисѧ.
Ро: лхог.

Ч. 79. Дософея митрополита Сучавского 1673. р.

XXXV. Унів.

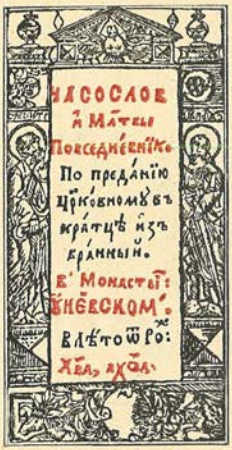

Ч. 80. 1674. р.

Ч. 81.
З Часослова 1674. р.

Ч. 82. З Передмови до Псалтирі 1678. р.

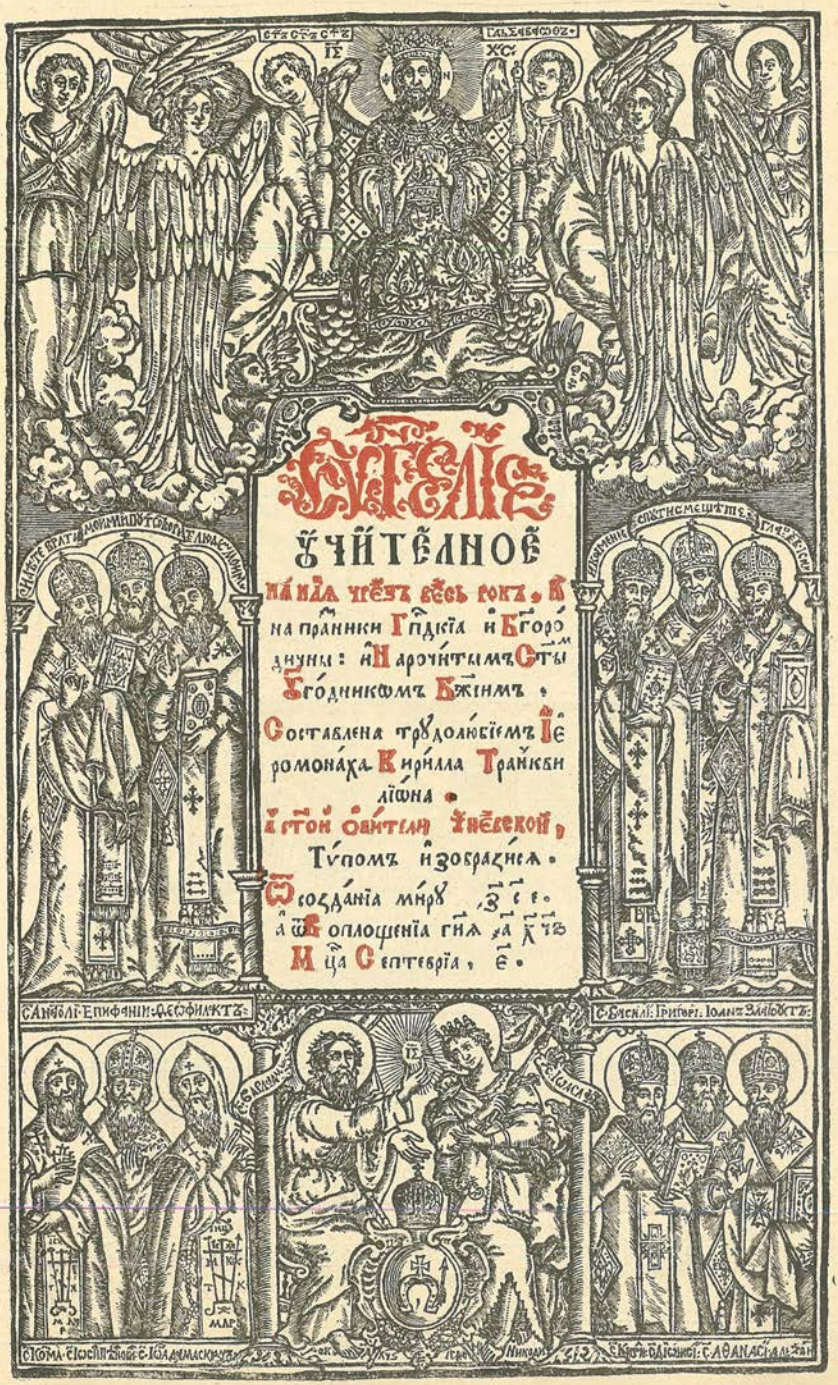

Ч. 83. Передрук Євангелія Учительного Кирила Ставровецкого 1696. р.

* *

Зове́тъ тѧ̀ цр҃це, цр҃ь всѣхъ сн҃ъ твой и бг҃ъ на́шъ, гл҃ѧ лю безно з прїйди до́браѧ моѧ̀, бли́жнѧа моѧ̀, голубице моѧ̀, добрѣйшаѧ моѧ̀, и збра́ннаѧ моѧ̀, невѣсто моѧ̀: вꙋзыди ѿмѧте́жа земны́хъ къ нб҃ны́мъ, да вѣнча́ю тѧ̀ вѣнцемъ неизрече́нныа красоты, и да цр҃ствꙋеши со мно́ю в вѣки. Пѣсни пѣсней.

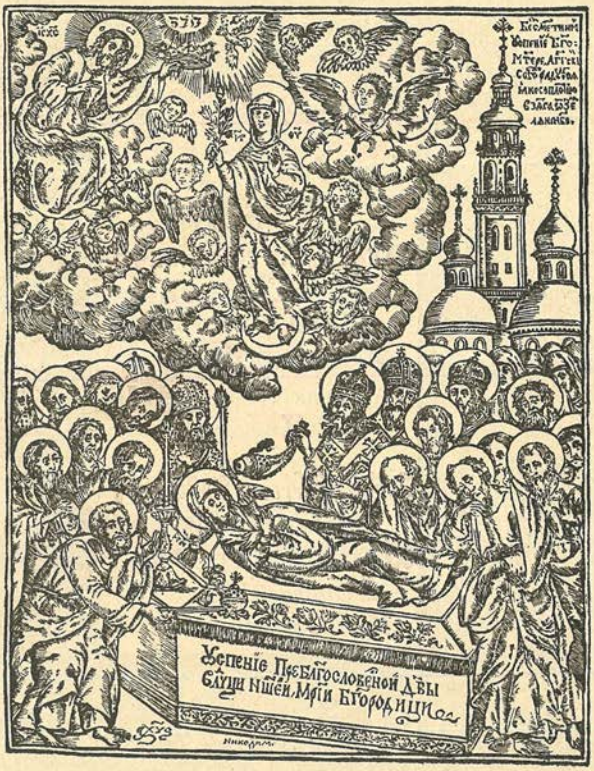

А҆гг҃ли Оу҆спе́нїе пречтыѧ ви́дѣвше оу҆диви́шасѧ: ка́ко дв҃аѧ восхо́дитъ ѿ землѧ̀ на нб҃о.

Ч. 84. З Учительного Євангелія 1696. р.

XXXVII. Унів.

СОБРАНІЕ
ПРИПАДКОВЪ
Краткое, и Дх҃овнымъ Ѡ҃собомъ
ПОТРЕБНОЕ.
И имущее в себѣ Науку о Сакраментахъ, о де-
сяти Бж҃іихъ Приказаняхъ. о Приказаняхъ Чер-
ковнихъ, и о Науцѣ Христіанской, съ Выкладомъ
Сѵмвола, или Исповѣданія Вѣры Право-
славныя Каѳолическія, съ выкладомъ
Мл҃твы: Ѻ҃ч҃е нш҃ъ: и Бц҃е Дв҃о:
Такожде Науку, како подобаетъ наставляти
малы, или невѣжов, въ Вѣры Православной,
СОДЕРЖАЩЕЕ
Тѵпомже Ѻ҃бщежителнаго Монастыря Ѹнов-
скаго, Чину Ст҃го Василія Великаго.
Року ѿ Рождества Хв҃а ҂аѱлв.
ИЗДАННОЕ

Ex Libris

Ч. 85. 1732. р.

би́сть, є҆́же би́сть.

В҆ то́мъ живо́тъ бѣ̀, и҆ живо́тъ бѣ̀ свѣ́тъ чл҃вѣ́комъ: и҆ свѣ́тъ въ тмѣ̀ свѣ́титъ сѧ, и҆ тма̀ є҆гѡ̀ не ѡ҆бѧ́ть.

Би́сть чл҃вѣ́къ посла́нъ ѿ Бг҃а, и҆мѧ̀ є҆мꙋ̀ І҆ѡа́ннъ: се́й прі́йде въ свѣди́тельство, да свѣдительствꙋ́етъ ѡ҆ свѣ́тѣ, да всѝ вѣ́рꙋ и҆мꙋ́тъ є҆мꙋ̀.

Нѐ бѣ̀ то́й свѣ́тъ, но да свѣдительствꙋ́етъ ѡ҆ свѣ́тѣ, бѣ̀ свѣ́тъ и҆стїнный, и҆́же просвѣща́етъ всѧ́кагѡ

Ч. 86. Із Служебника 1747. р.

XXXVIII. Унів.

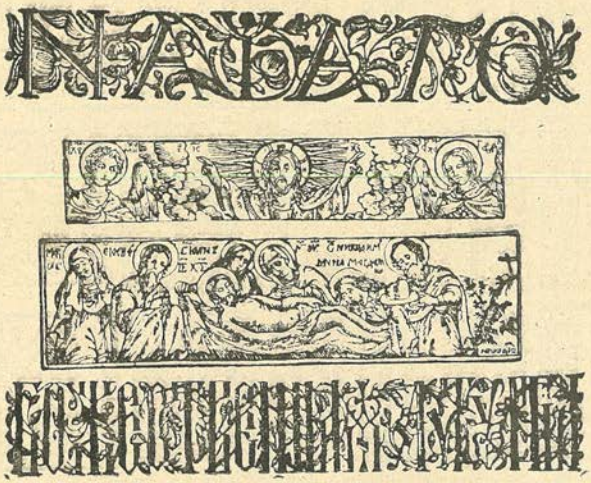

Ч. 87.

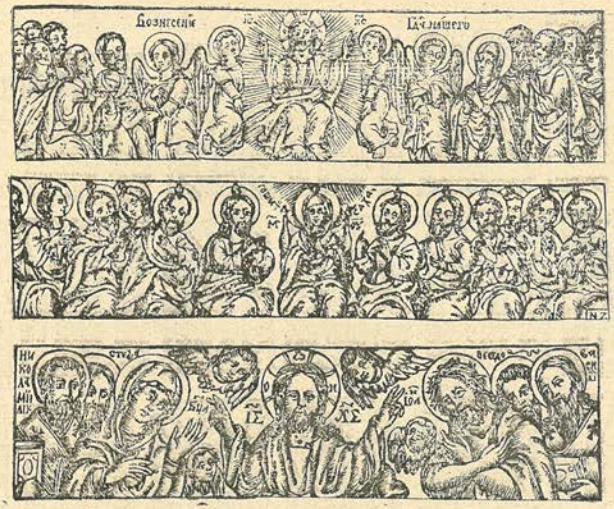

Ч. 88.

Заставки Никодима Зубрицкого із Служебника 1733. р.

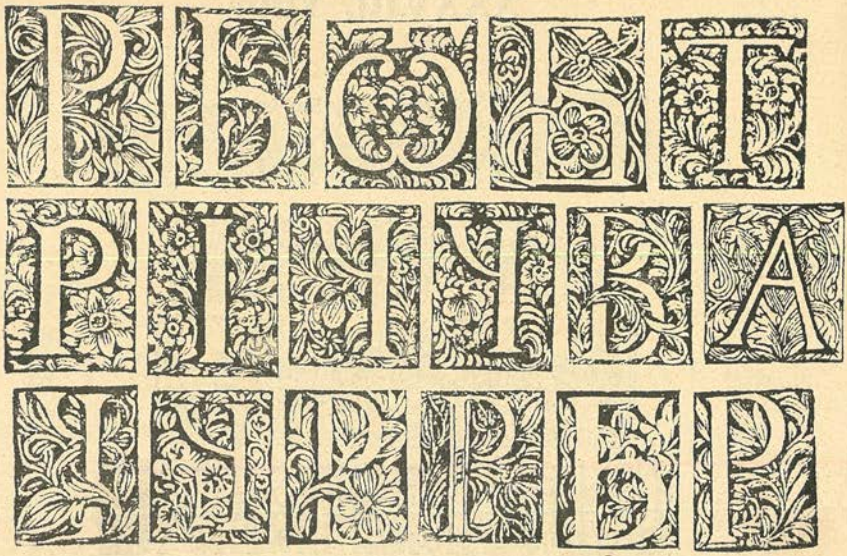

Ч. 89. Початкові букви Служебника 1733. р.

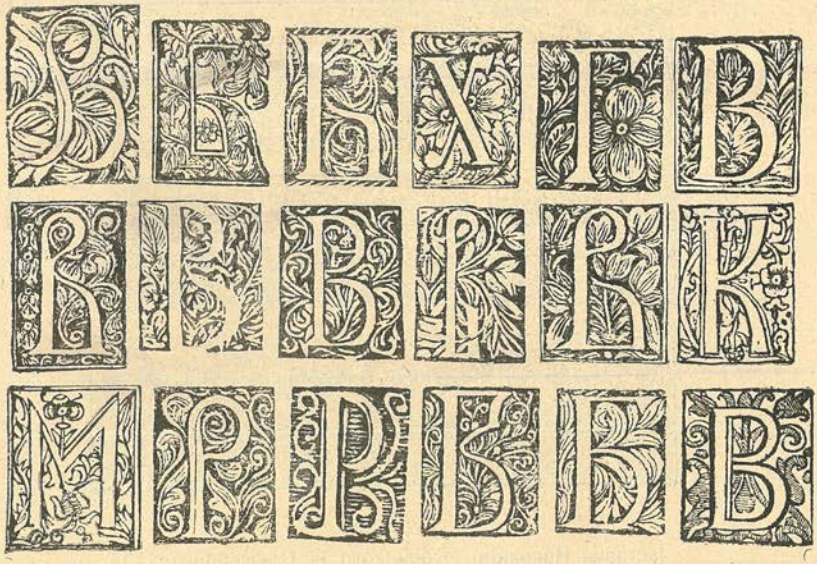

Ч. 90. Початкові букви Служебника 1733. р.

XXXIX. Унів.

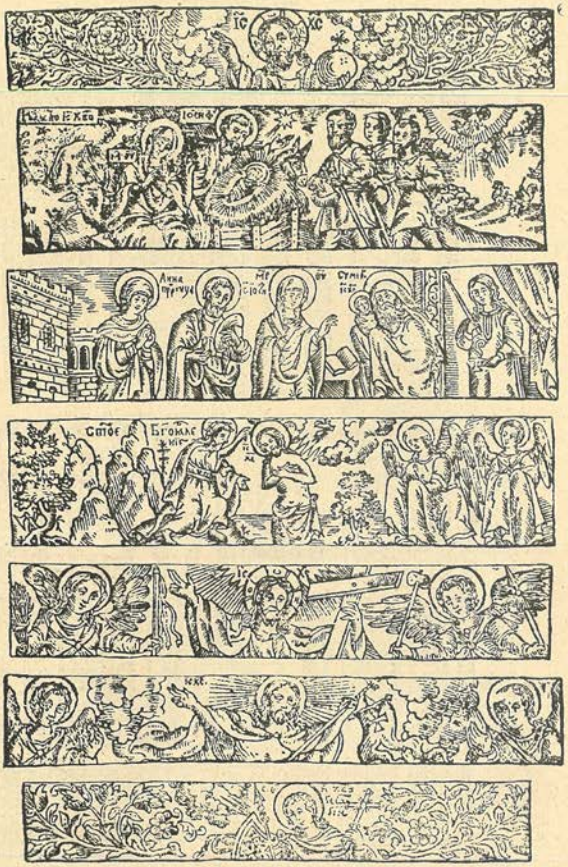

Ч. 91.

Заставки Никодима Зубрицкого із Служебника 1733. р.

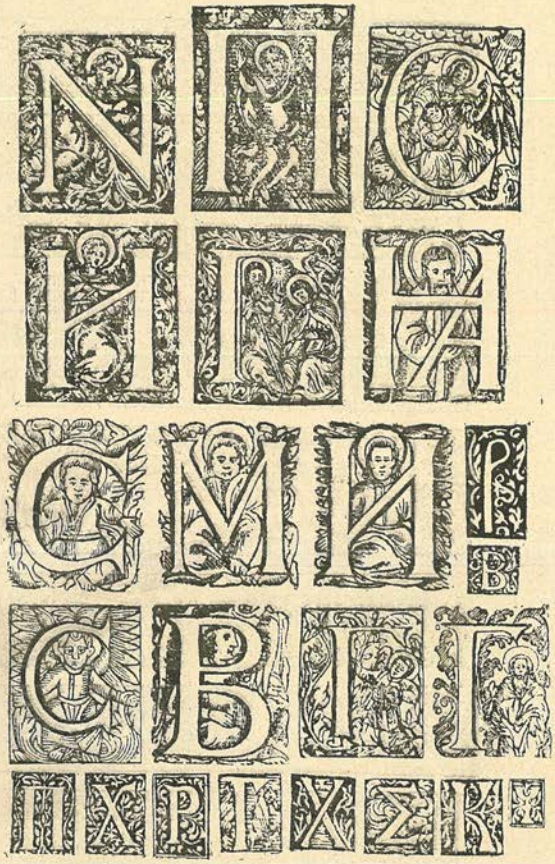

Ч. 92. Початкові букви Служебника 1733. р.

XL. Унів.

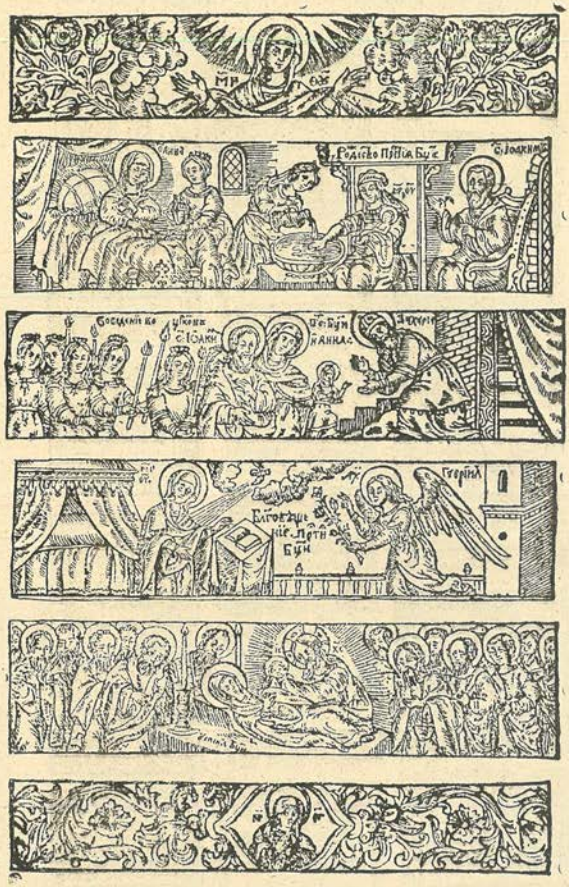

Ч. 93.

Заставки Н. Зубрицкого із Служебника 1733. р.

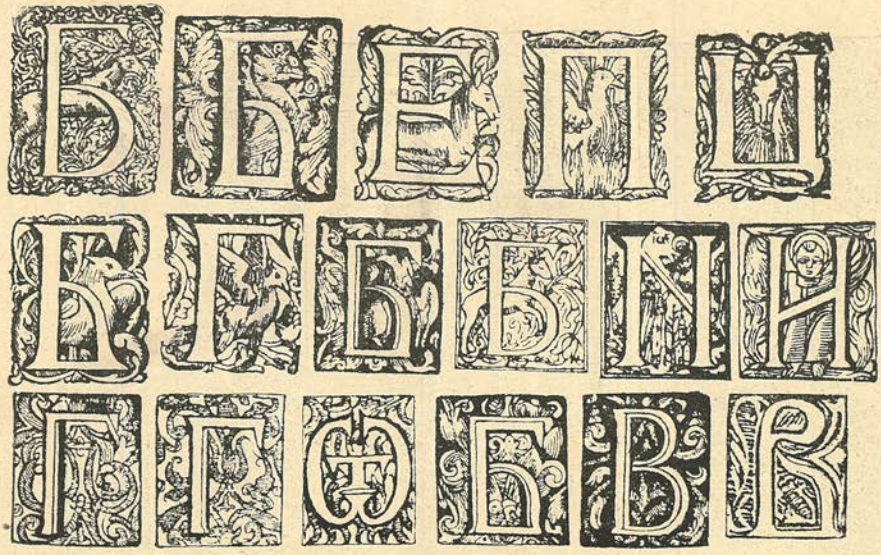

Ч. 94. Початкові букви Служебника 1733. р.

XLI. Унів.

Ч. 95. Заставки і кінцівки Служебника 1740. р.

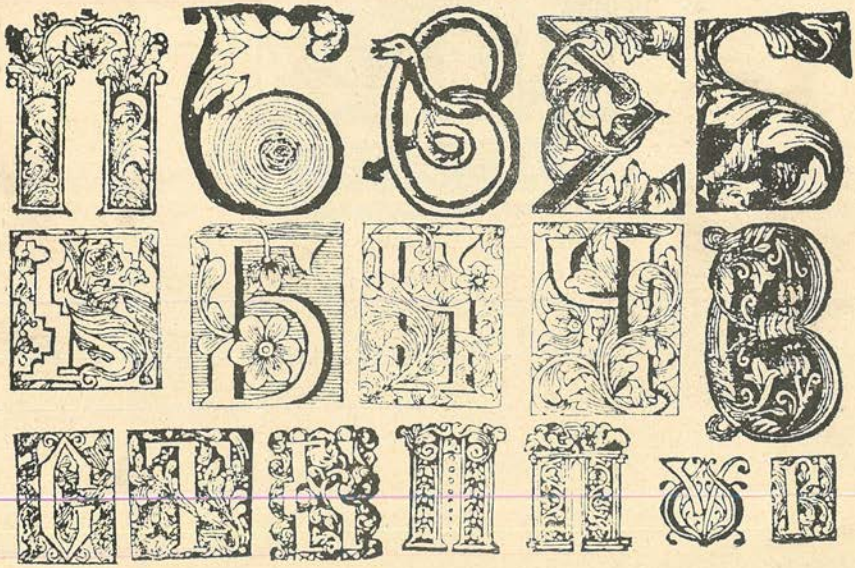

Ч. 96. Початкові букви Служебника 1747. р.

XLII. Унів.

Ч. 97.
Кінцівки і заставки Служебника 1747. р.

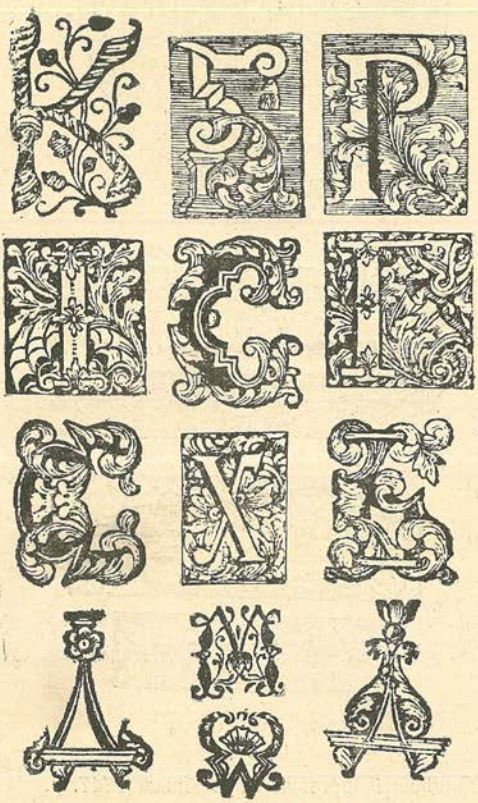

Ч. 98. Початкові букви Служебника 1747. р.

XLIII. Унів.

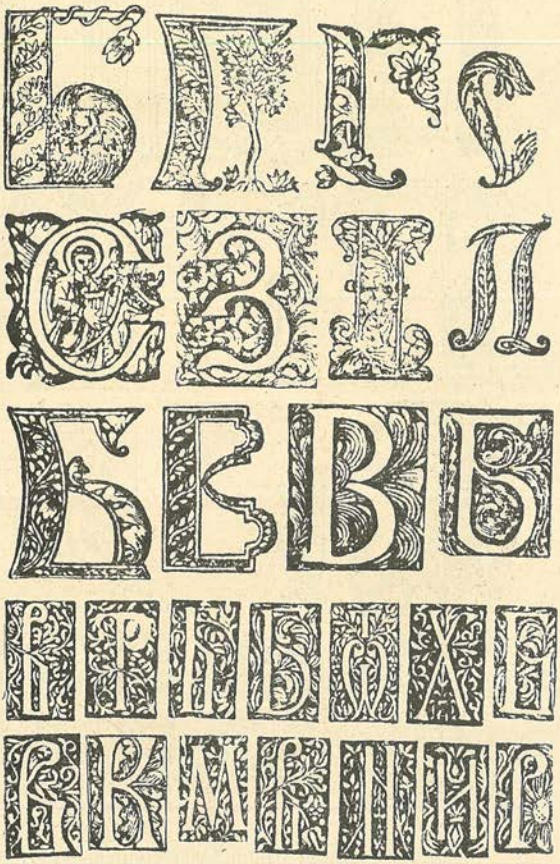

Ч. 99. Початкові букви Служебників 1740. р.

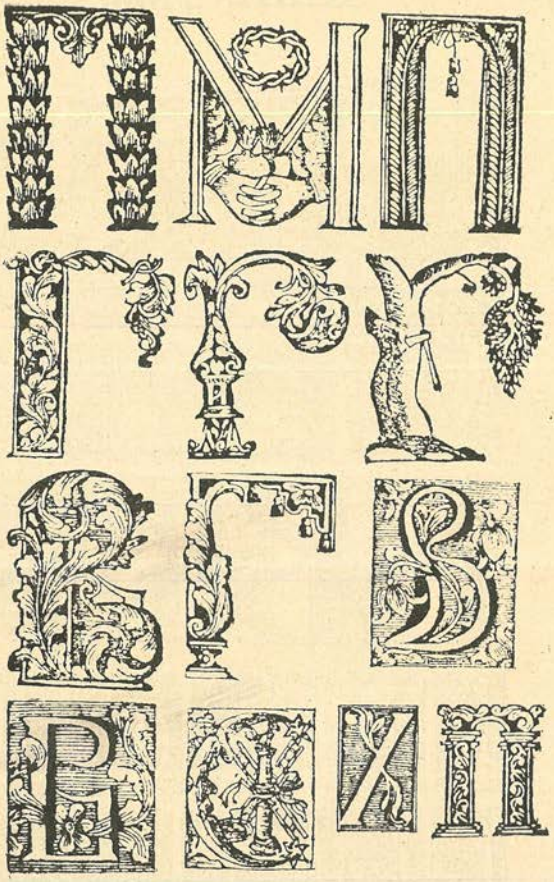

Ч. 100. Початкові букви Служебників 1747. р.

XLIV. Почаів.

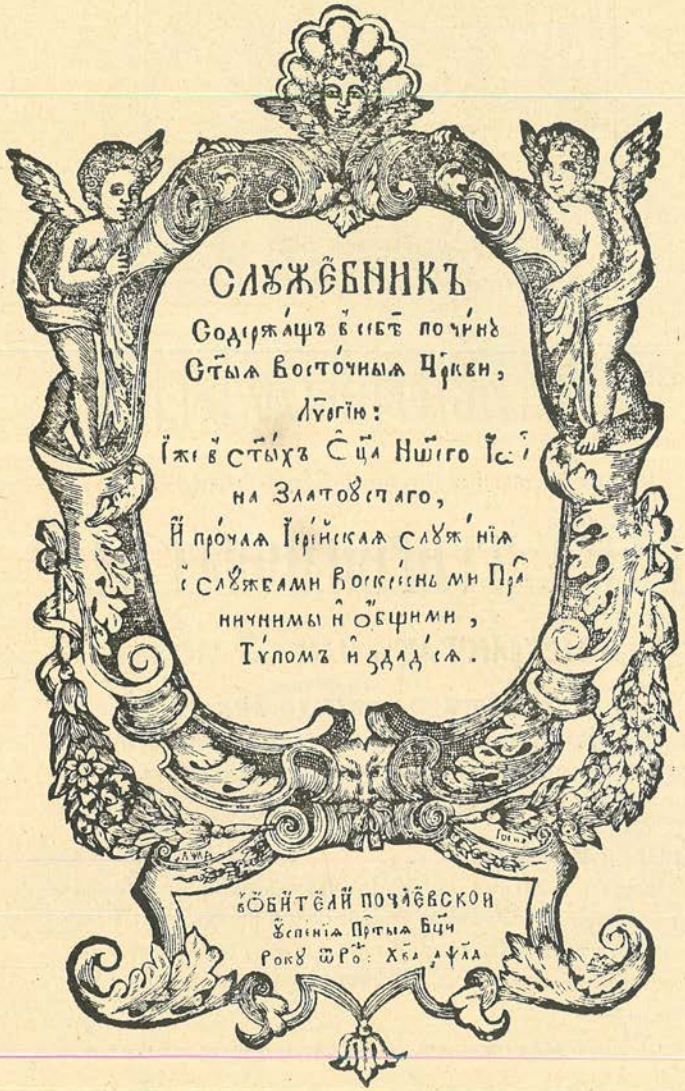

Ч. 101. 1734. р.

Ч. 102. Заставки з Титулом із Служебника 1734. р.

Глава чтиринанчатая.

О Контрактахъ или Змовахъ.

Чи належатъ змовы до Любви?

Отвѣтъ. Належатъ, во змовы не дотримывати, и того что комъ треба, не отдавати, єстъ противъ Любви.

Много можетъ быти Контрактовъ или змовъ.

Отвѣтъ. Десятъ. а. Купованеи продаване. в. Пожичане грошей. г. Одбѣране чиншовъ. д. Аренда. є. Тримане Маєтности Правомъ Леннымъ. ѕ. Рукоиметво. з. Застава. и. Посагъ. ѳ. Обѣтницы, и даровизны. і. Депохытъ.

Что належитъ сохранити в купованю, и продаванн? Отвѣтъ.

Ч. 103. З Богословія нравоучительного 1756. р.

XLV. Почаїв.

Ч. 104. Із Служебника 1734. р.

Ч. 105. Із Псалтирі 1740. р.

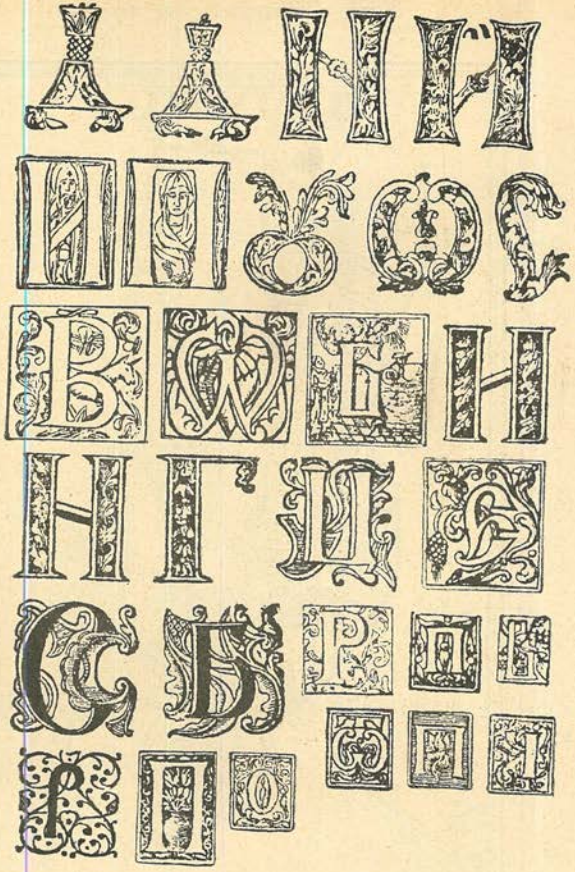

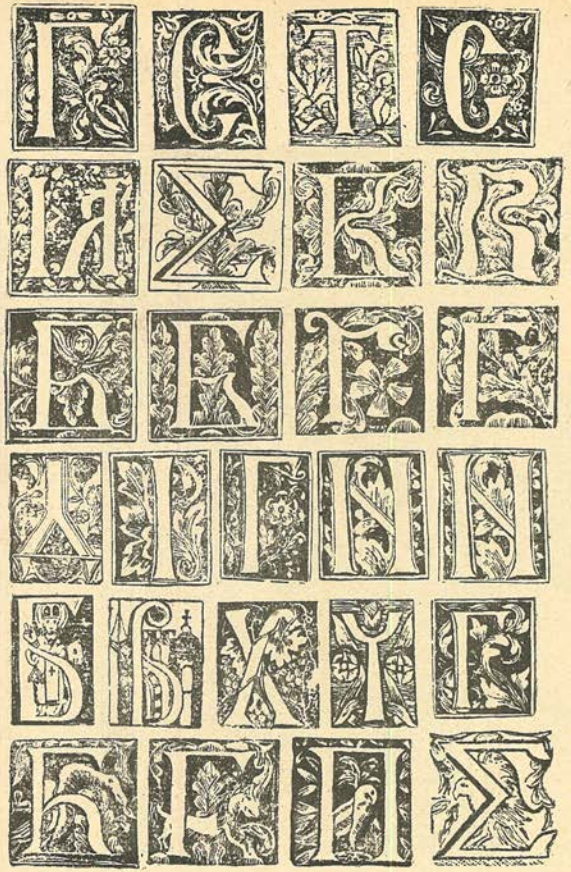

Ч. 106. Початкові букви Служебника 1734. р. Ч. 107.

XLVI. Почаів.

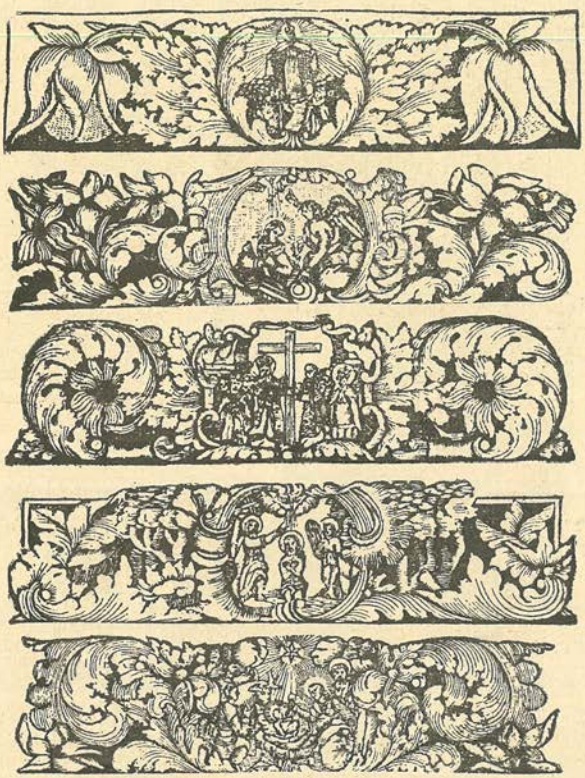

Ч. 108. Заставки із Акафистів 1740. р.

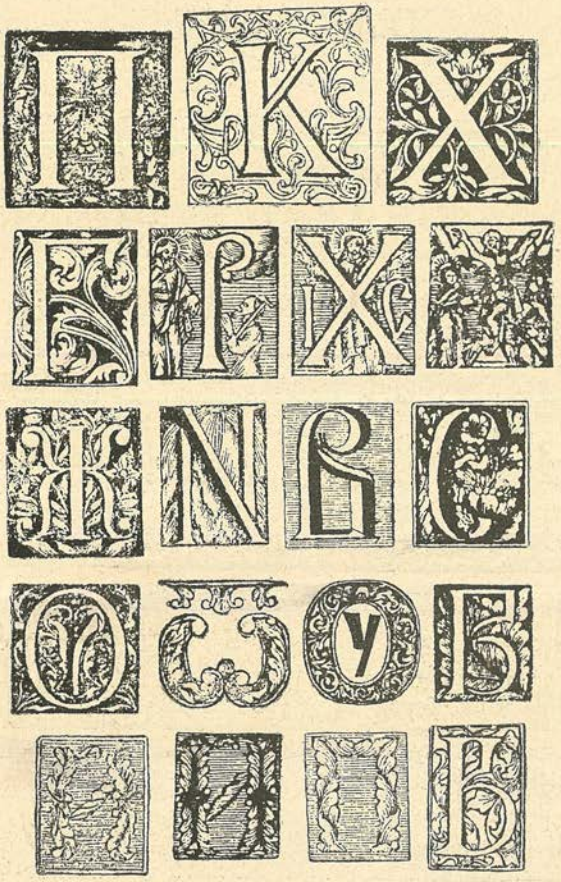

Ч. 109. Початкові букви Псалтирі 1750. р.

XLVII. Почаів.

Ч. 110. Заставки Псалтирі 1750. р.

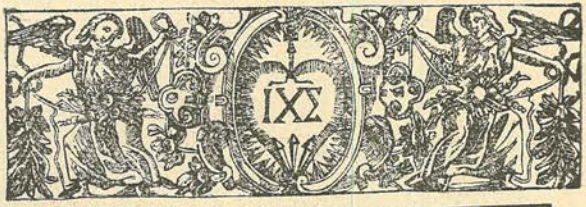

Ч. 111. Заставки Часослова 1760. р.

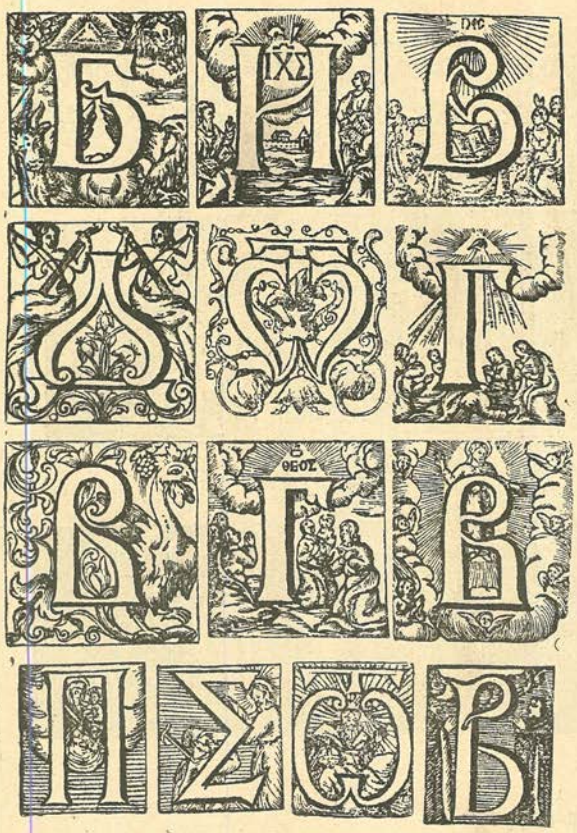

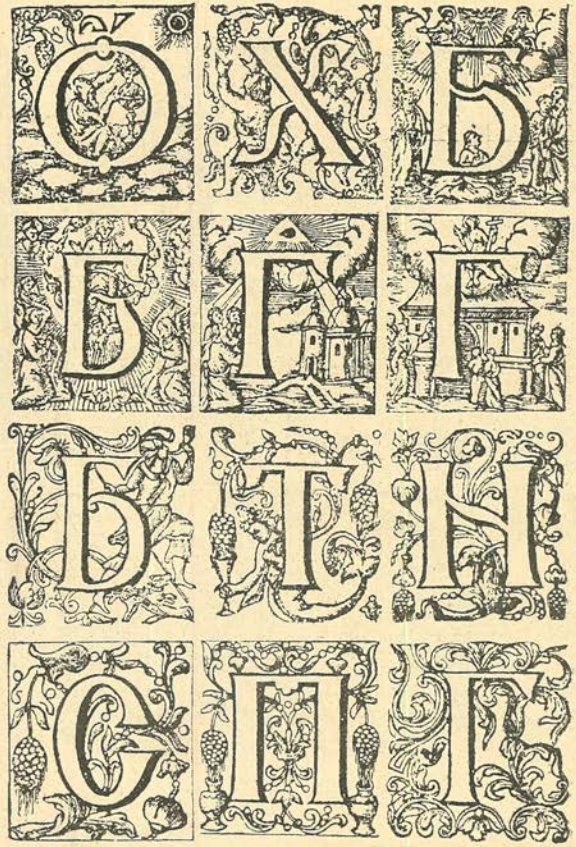

Ч. 112. Початкові букви Служебника 1755. р. Ч. 113.

XLVIII. Почаів.

Ч. 114. Мідерит Адама Ґочемского із Служебника 1791. р.

Супрасль.

ЛЕѮИКОНЪ

Сирѣчъ

СЛОВЕСНИКЪ СЛАВЕНСКІЙ

Имѣющъ в себѣ,

Словеса первѣе Славенскія, Азбучныя, посемже Полскія.

Благопотребный къ выразумѣнію Словесъ СЛАВЕНСКИХЪ,

Обрѣтающихся въ Книгахъ Црковныхъ

ИЗОБРАЖЕНЪ.

Въ Тѵпографіи Монастыря Общежителнаго Оупраслскаго.

Року Бжія ѧѱкв. Мца Генваря дня ні.

Ч. 115. 1722. р.

XLIX. Київ, Анфологіон 1618. р.

Ч. 116. Євг. Матвій

Ч. 117. Євг. Марко

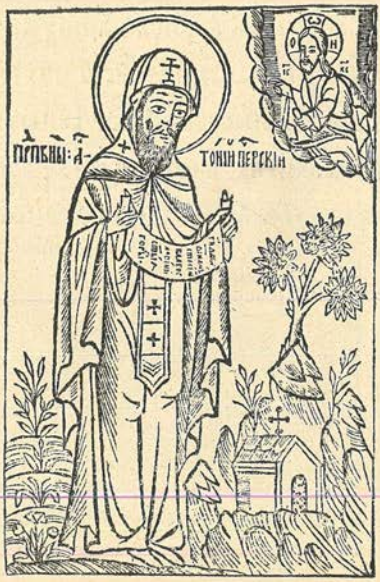

Ч. 118. Св. Антоній Печер.

Ч. 119. Св. Єлисей

идѣже преминѫти показ҃ трѹды ѩ рече: положителѧ ѩ нощи, ѩ бѣ ѿ ѹходѣ свами.
Игѹмена же своего послѹшаютіе въ всемъ, ꙗкоже мене. Ѩще бо тѣ ѩдомъ ѿ хождѹ,
но ѧ хомъ съ вами єсмь. и повелѣ нестѣрпѣлива келіи. и бывъ причастникъ стыи
Тѣлѣ Хвыи. престависѧ. в лѣто. ҂ѕ҃ ф҃ пб҃. въ второмъ Ѹбѹсѹтѣ. ѩ҃ ѩ҃ ѩ҃

L. Київ, Анфологіон 1618. р.

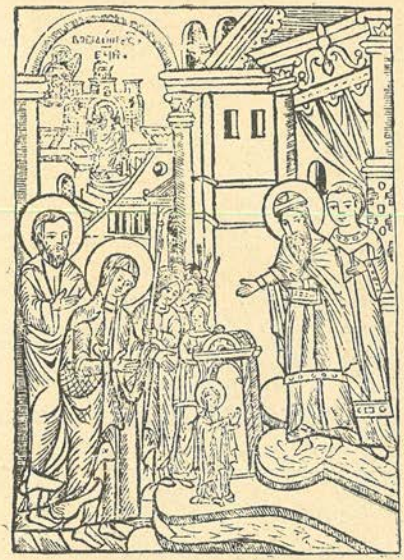

Ч. 121. Введеня в Храм.

Ч. 122. Благовіщеня.

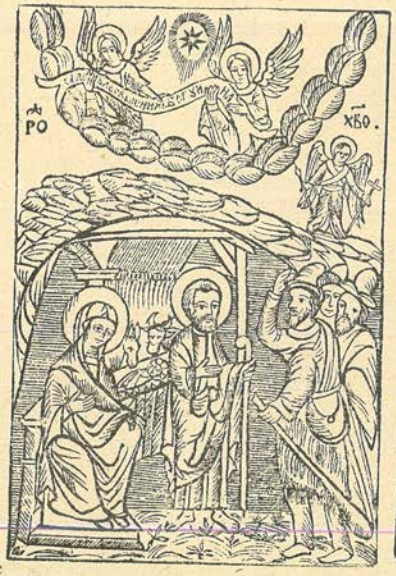

Ч. 123. Рождество Господне.

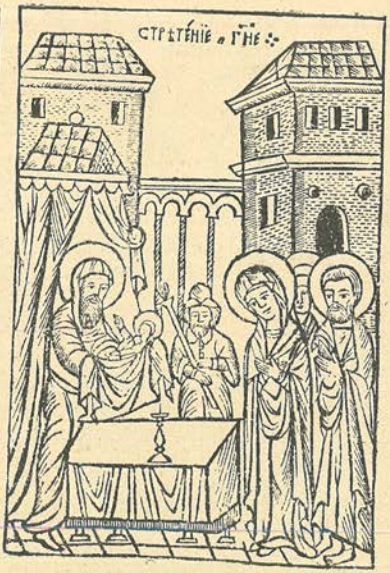

Ч. 124 Стрітеня

LI. Київ, Анфологіон 1618. р.

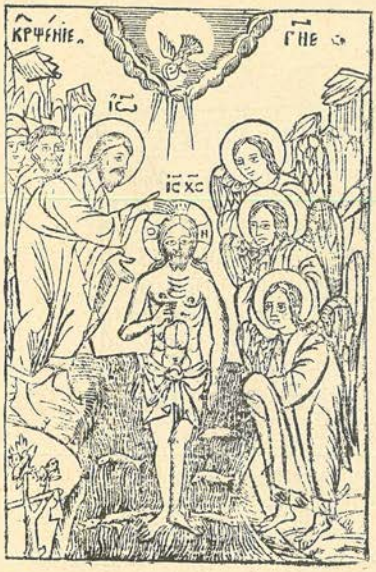

Ч. 125. Хрещеня Господне.

Ч. 126. Преображеня Господне.

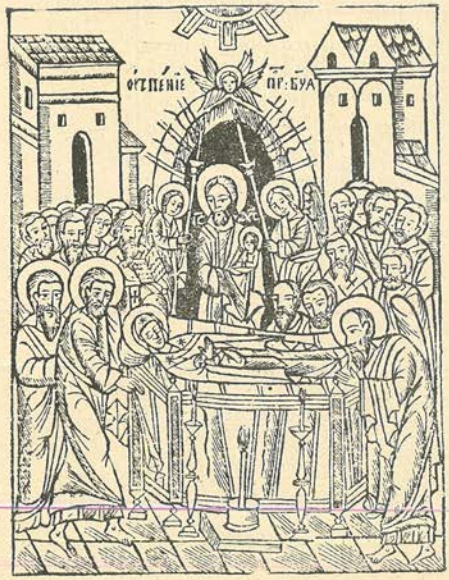

Ч. 127. Успеня М. Б.

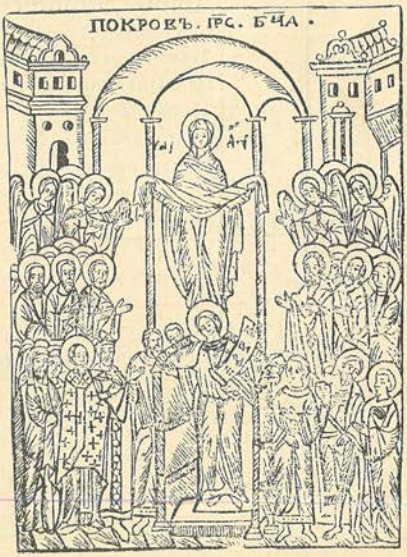

Ч. 128. Покрова.

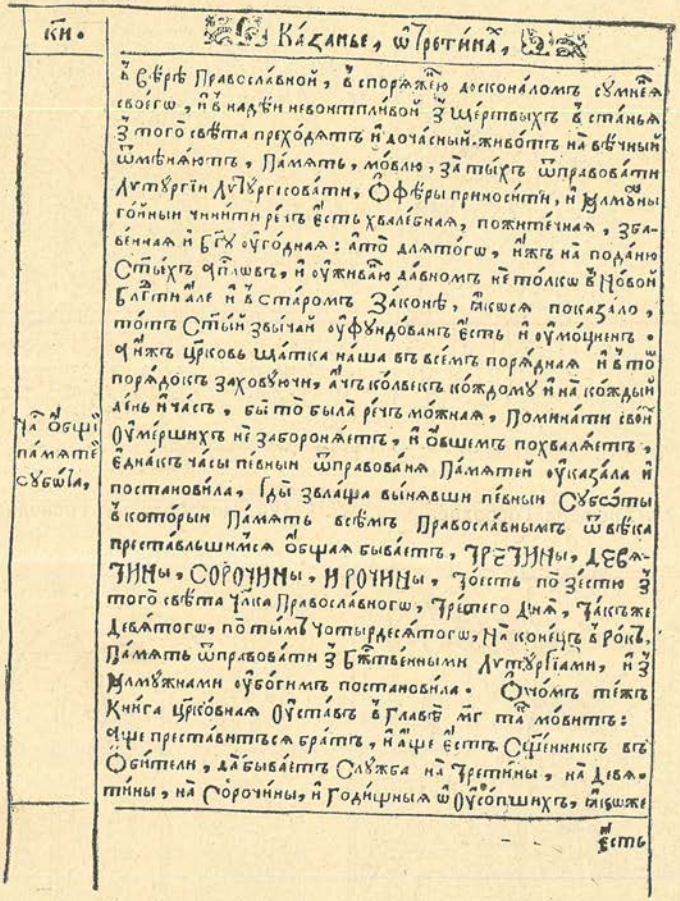

кн.

Казанье, ѡ третинах,

в вѣрѣ Православной, в спорѧжению досконалом сумнеѧ своегѡ, и в надѣи невонтпливой з щертвых в станьѧ з того свѣта преходѧт и дочасный животъ на вѣчный ѡмѣнѧют, Памѧть, мовлю, за тых ѡправовати Литургіи Литургісовати, Офѣры приносити, и Ѹлмужны гойныи чинити речь есть хвалебнаѧ, пожитечнаѧ, збавеннаѧ и Бгу угоднаѧ: а то длѧ того, ижъ на поданю Стых Апслов, и уживаню давном не толко в Новой Блгти але и в старом Законѣ, ꙗкоѧ показало, тот Стый звычай уфундованъ есть и умоцненъ. А ижъ Црковь Щатка наша в всем порѧднаѧ и в тоѡ порѧдок заховуючи, а чъ колвек кождому и на кождый день и часъ, бы то была речь можнаѧ, Поминати свои умершихъ не забороняет, и овшем похвалѧет, еднак часы певныи ѡправованѧ Памѧтей указала и постановила, Гды звлаща вынѧвши певныи Суботы в которыи Памѧть всѣм Православным ѿ вѣка преставльшимсѧ общаѧ бываетъ, Третины, Девѧтины, Сорочины, и Рочины, то есть по зестю з того свѣта члка Православногѡ, третего днѧ, такъ же Девѧтогѡ, по тым чотырдесѧтогѡ, На конецъ в рокъ, Памѧть ѡправовати з Бжтвенными Литургіами, и з Ѹлмужнами убогим постановила. О чом тежъ Книга Црковнаѧ уставъ в Главѣ мг так мовитъ: Аще преставитсѧ братъ, и аще есть Сщенникъ в Обители, да бываетъ Служба на Третины, на Девѧтины, на Сорочины, и Годищныѧ ѡ Усопшихъ, ꙗкоже

Ча общі памѧтей субота,

есть

Ч. 129. З Казаня о третинах 1625 р.

LII. Київ, Тріодь постна 1627. р.

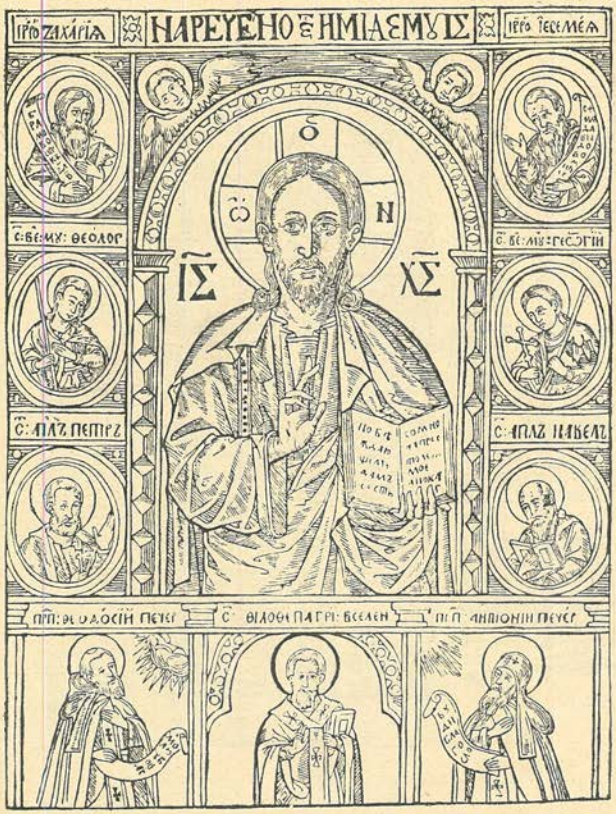

Ч. 130. Ісус Христос, намісний образ.

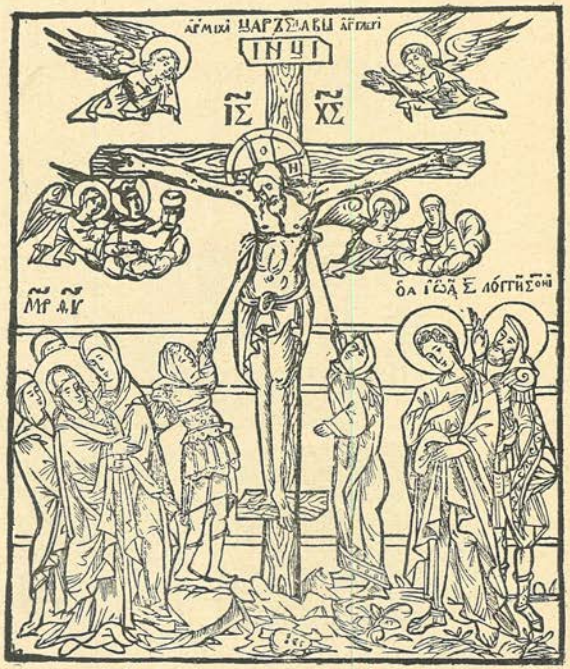

Ч. 131 Розпятє.

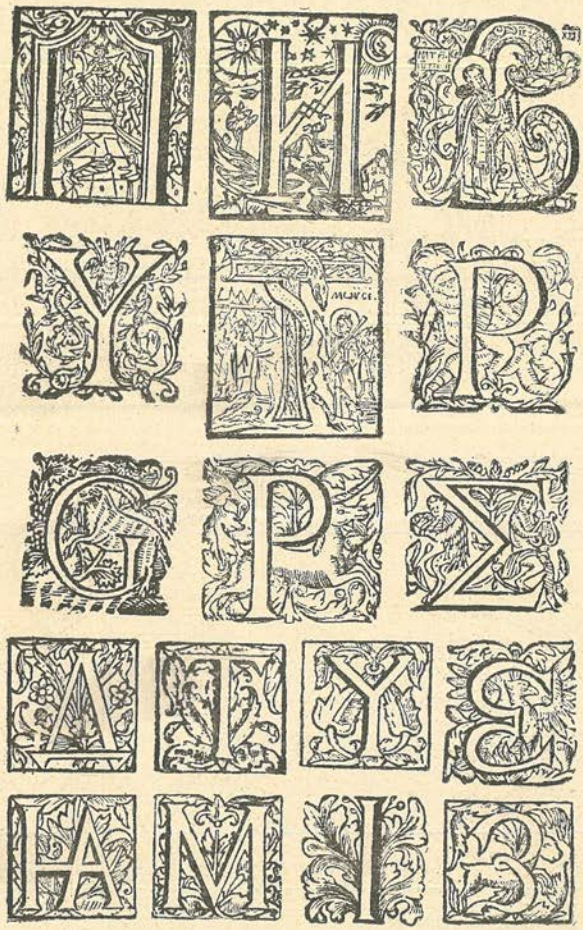

Ч. 132. Початкові букви з Тріоди постної 1627. р.

LIII. Київ, Тріодь постна 1627. р.

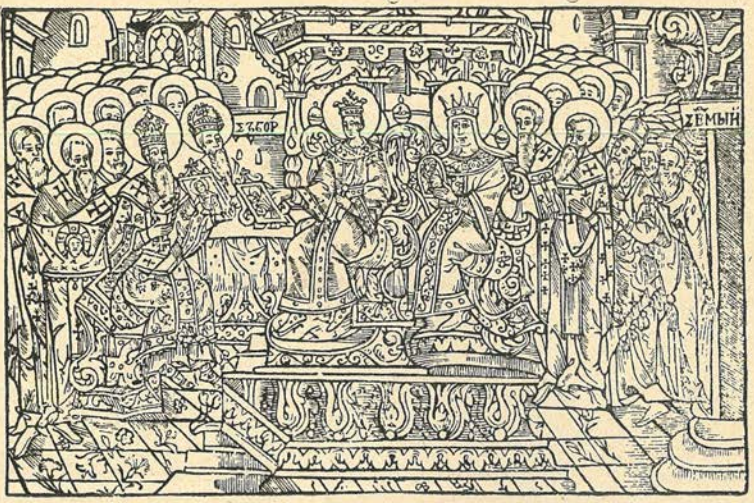

Ч. 133. Св. Отці Никейского собору.

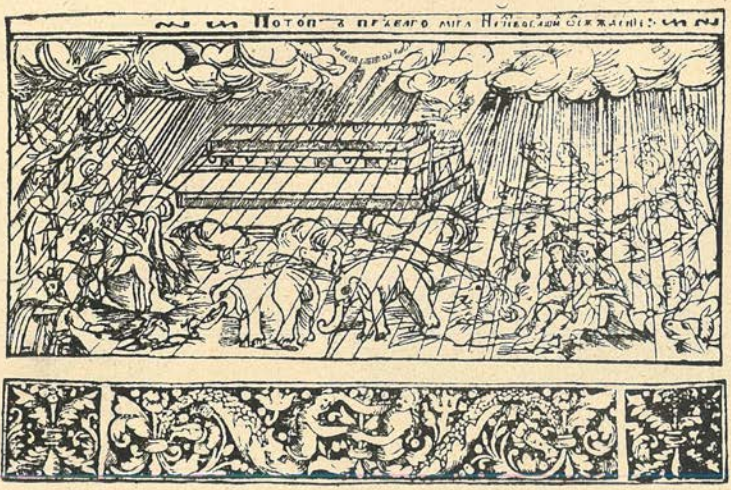

Ч. 134. Потопа і листівка.

LIV. Київ Тріодь постна 1627. р.

Ч. 135. Воскресенє Господне.

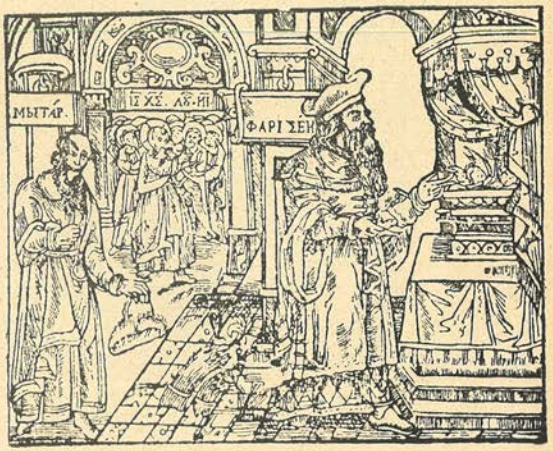

Ч. 137. Митар і Фарисей.

Ч. 136. Св. Симеон Стовпник.

Ч. 138 Каін убив Авеля

LV. Київ, Тріодь постна 1627. р.

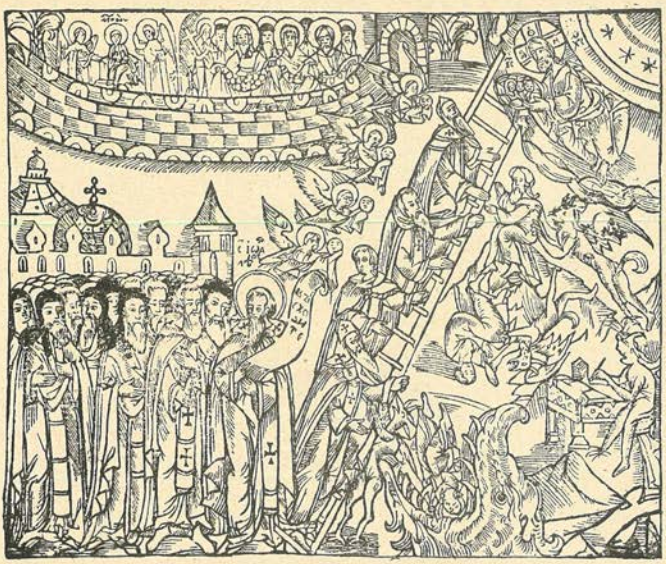

Ч. 139. Ліствиця св. Івана Ліствичника.

Ч. 140. Видіня св. Антонія вел. в дорозі до св. Павла Фивейского.

LVI. Київ, Тріодь постна 1627. р.

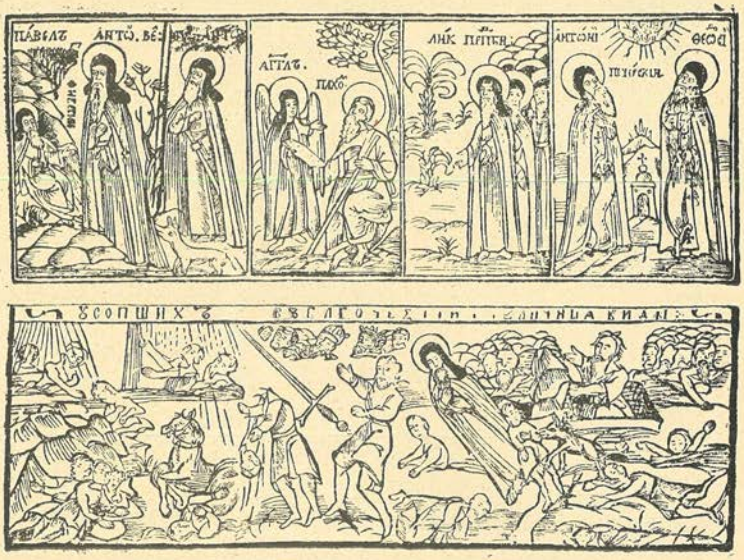

Ч. 141. і 142. Лик Преподобних і благочестивих.

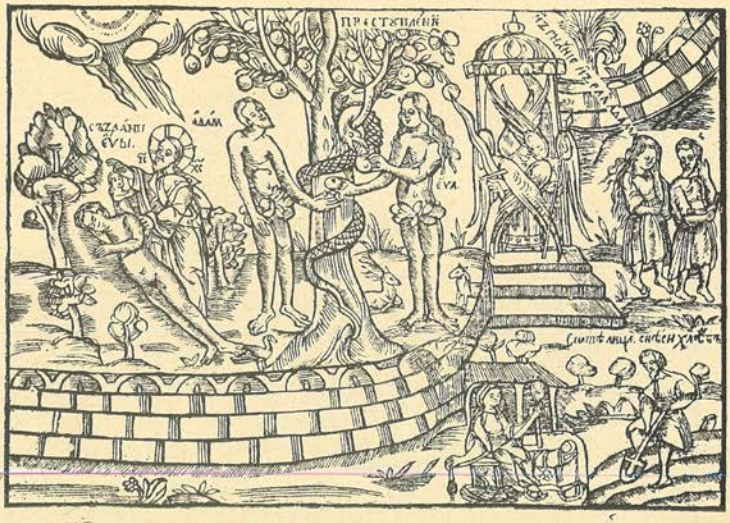

Ч. 143. Гріхопаденя прародителів.

LVII. Київ, Тріодь постна 1627. р.

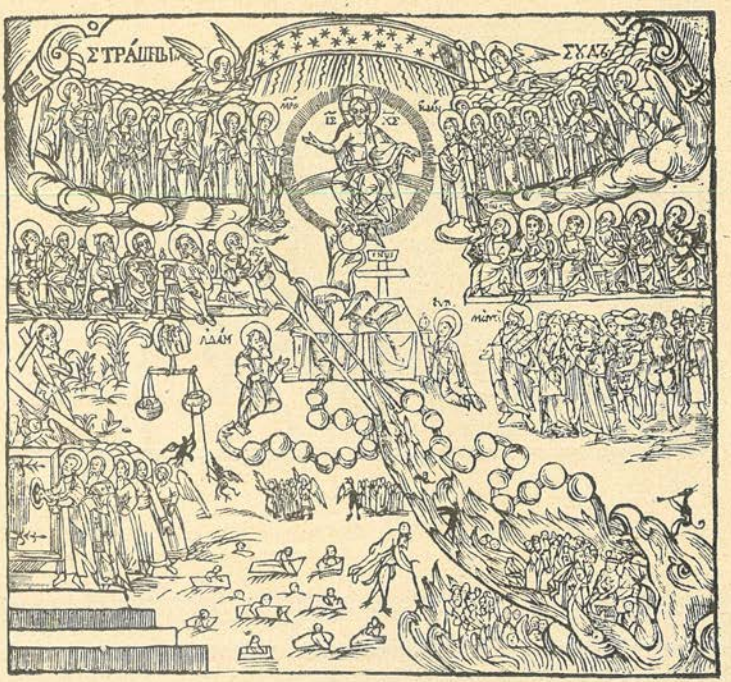

Ч. 144. Страшний суд.

Ч. 145. Притча про блудного Сина.

Ч. 146. Прп. Дорофей з Поученій 1628. р.

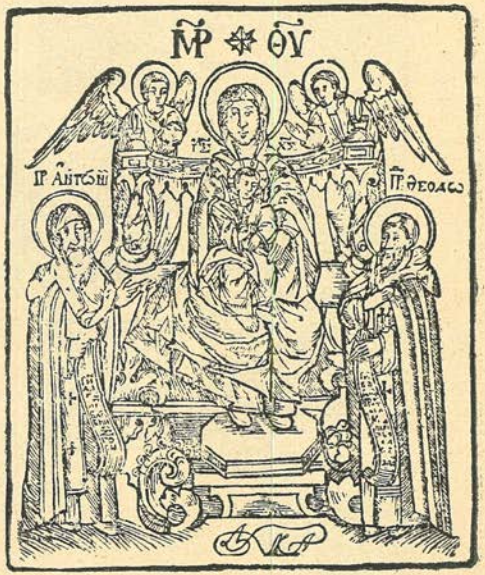

Ч. 147. Мр ѳу із Служебника 1629. р.

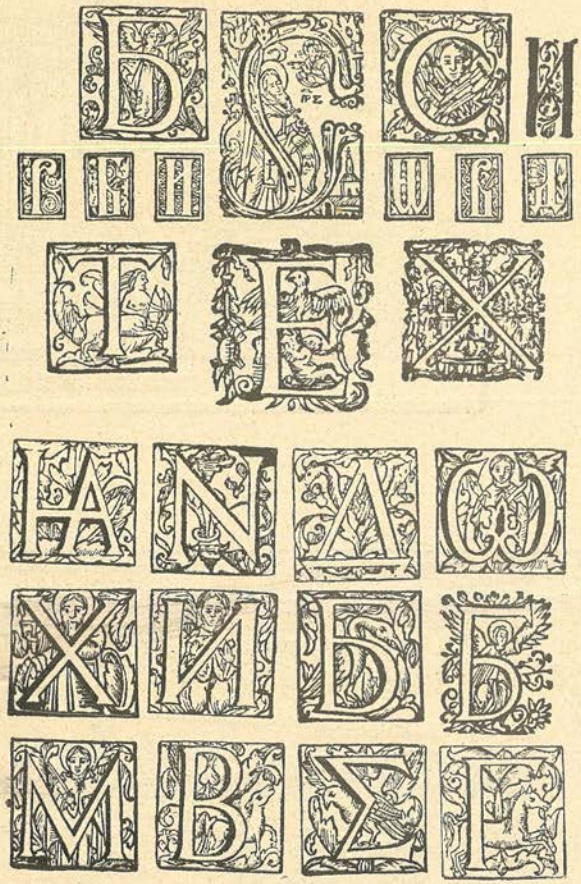

Ч. 148. Початкові букви Служебника 1629. р.

LIX. Київ, Служебник 1629 р.

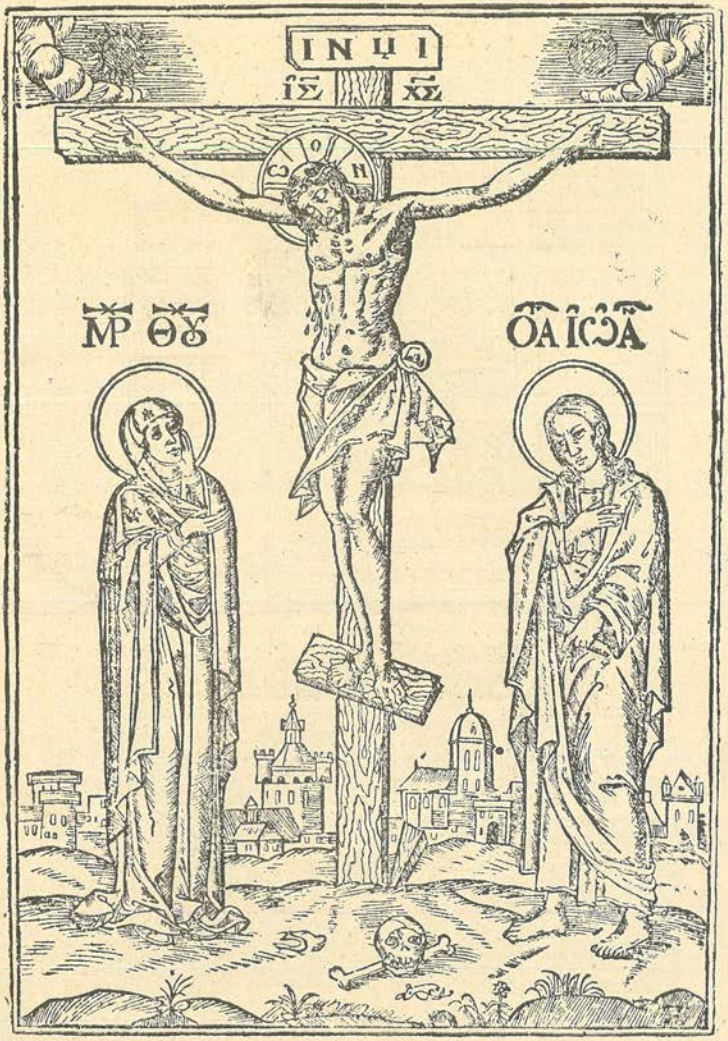

Ч. 149. Розпятє з Пристоячими.

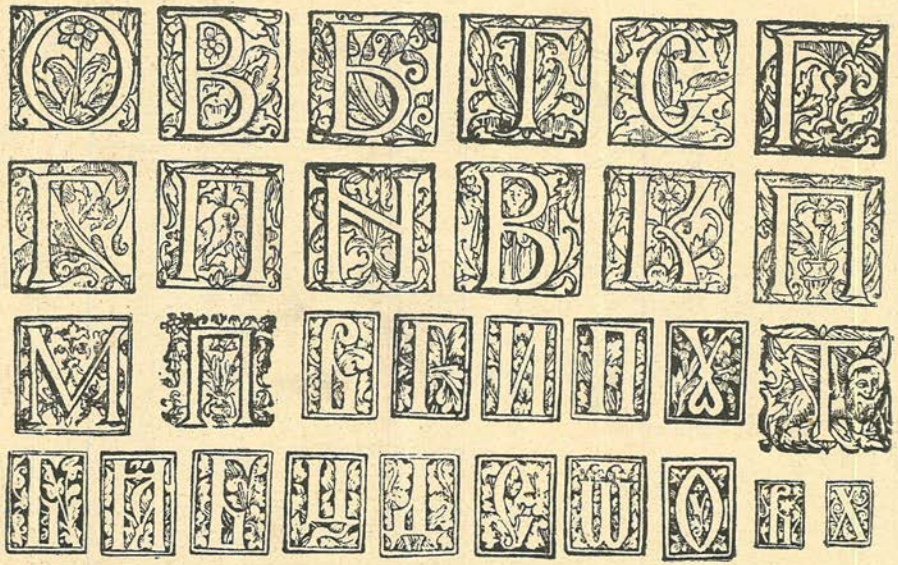

Ч. 150. Початкові букви Служебника 1629. р.

LIX. Київ, Євангеліє учительне Патр. Калиста 1637. р.

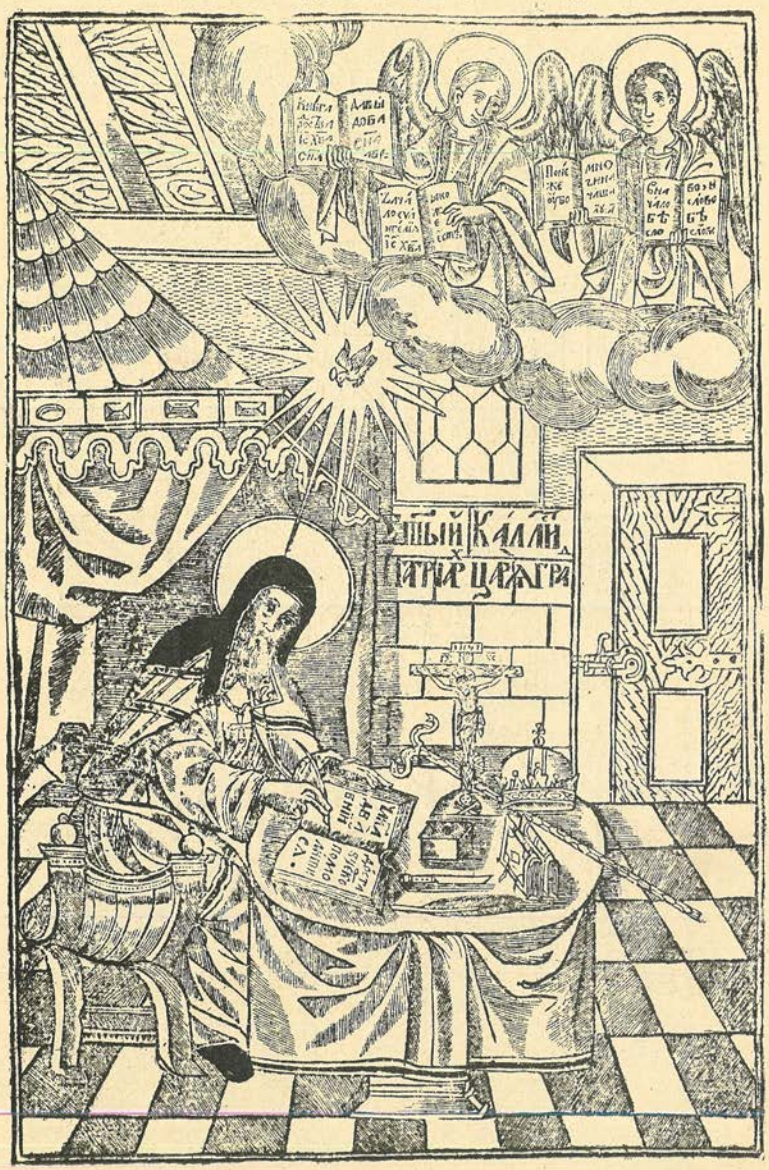

Ч. 151. Св. Калист патріярх.

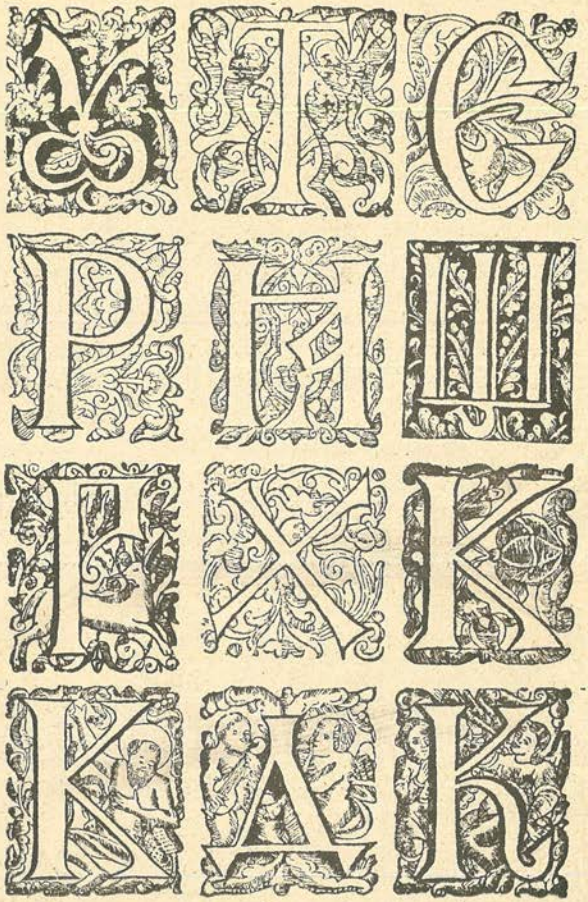

Ч. 152. Початкові букви Єв. учит. 1637 р.

LXI. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 153. Немилосердний віритель — довжник.

Ч. 154. Весільні гості у царя.

LXII. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 155. Ап. Петро потапає.

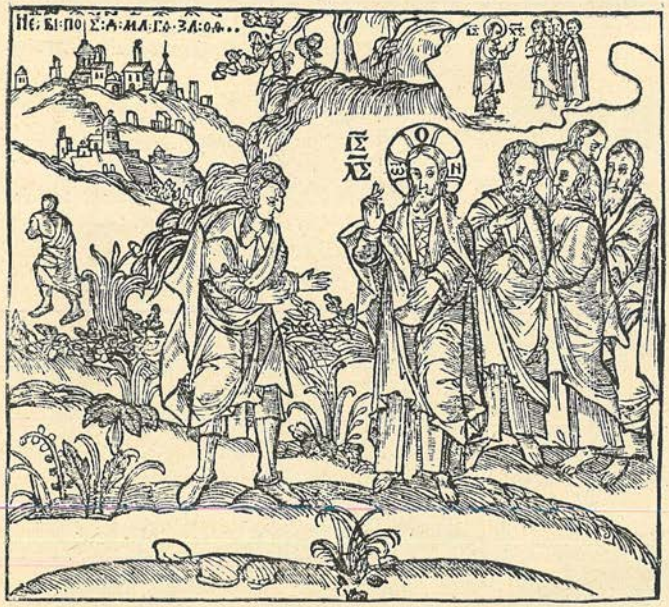

Ч. 156. Малодоступність царства небесного бачачу.

LXIII. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 157. Воскрешеня молодця в Наін.

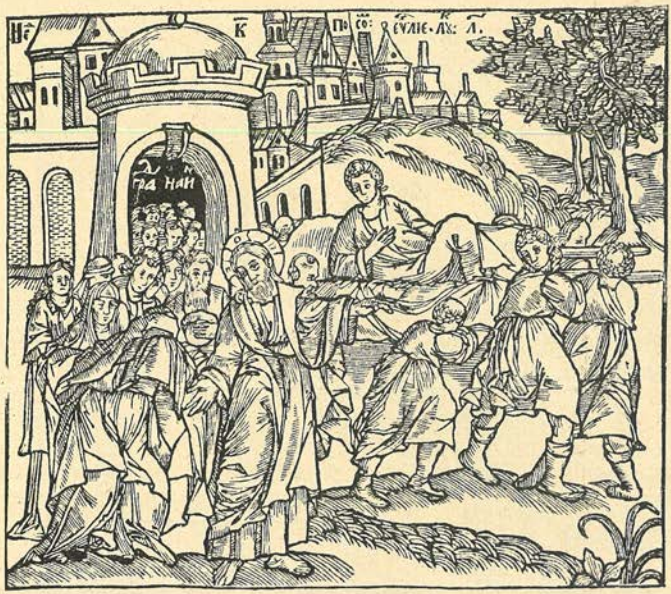

Ч. 158. Чудо з біснуватим.

LXIV. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 159. Чудо з пяти хлібами і двома рибами.

Ч. 160. Притча про таланти слугам.

LXV. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 161. Притча про богача і смерть.

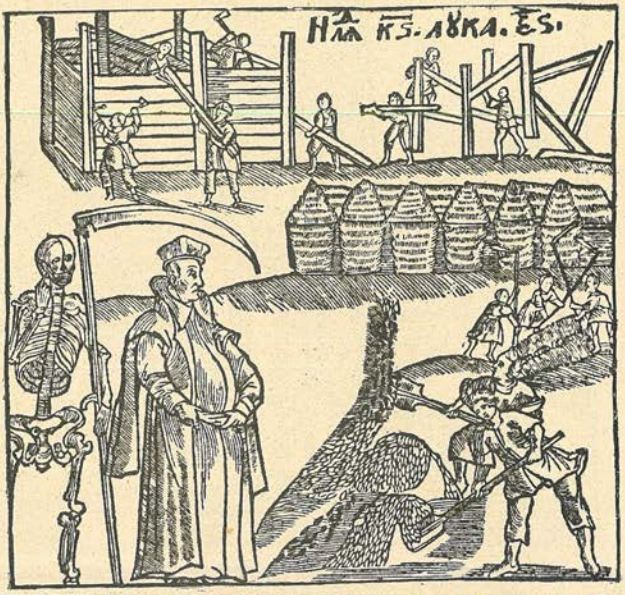

Ч. 162. Притча про виноградаря і невірних слуг.

LXVI. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 163. Уздоровленє двох сліпців.

Ч. 164. Кровоточива жінка з Ханаан.

LXVII. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 165. Світильник тілу є око.

Ч. 166. Продовженя нагорної проповіди.

LXVIII. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 167. В'їзд у Єрусалим.

Ч. 168. Воскрешеня Лазаря.

LXIX. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 169. Воскрешенє Господне.

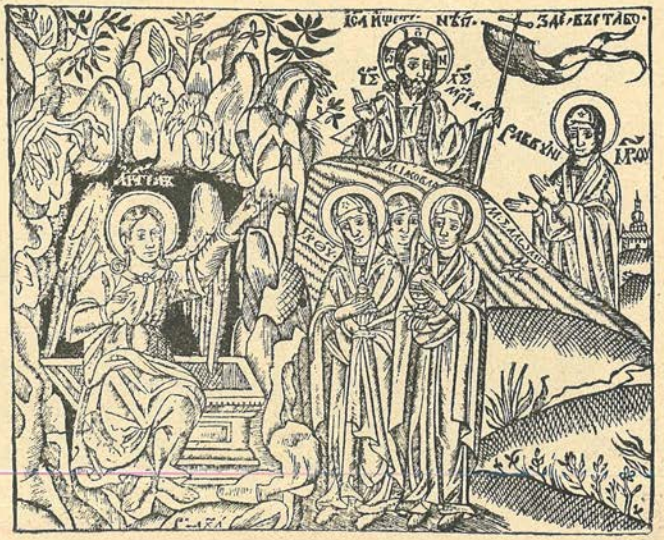

Ч. 170. Жінки Мироносиці.

LXX. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 171. Уздоровленя розслабленого.

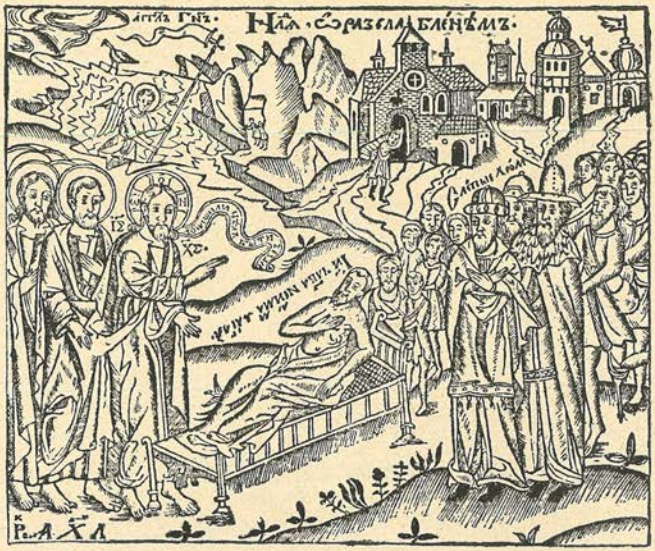

Ч. 172. Уздоровленя сліпородженого.

LXXI. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 173. Христос і Самарянка.

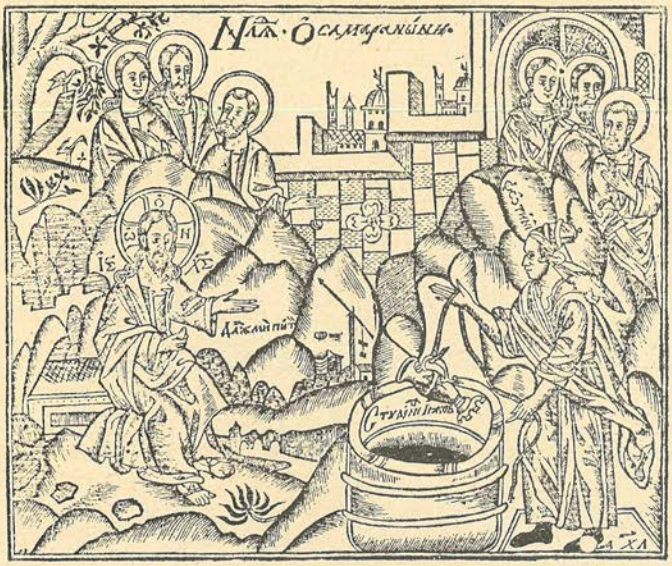

Ч. 174. Вознесеня Господне.

LXXII. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 175. Христос закликає на апостолів-рибарів братів Симона Петра і Андрія.

Ч. 176. Сотник із Капернаум.

LXXIII. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 177. Чудо з біснуватим.

Ч. 178. Воскрешеня дочки Яіра.

LXXIV. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 179. Відпущеня гріхів розслабленому і його уздоровленя.

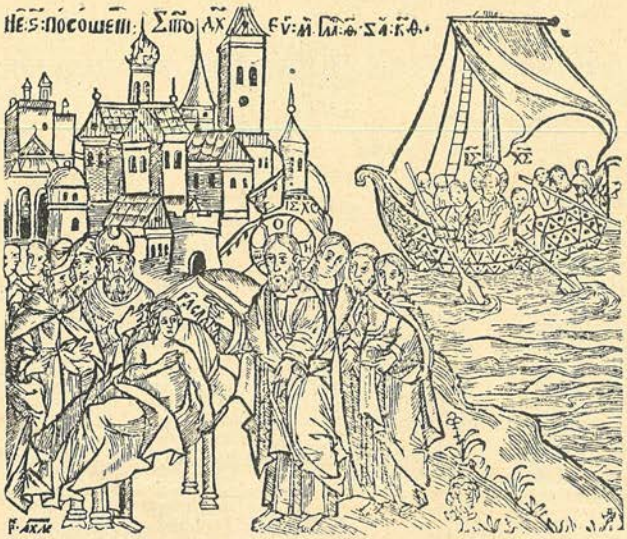

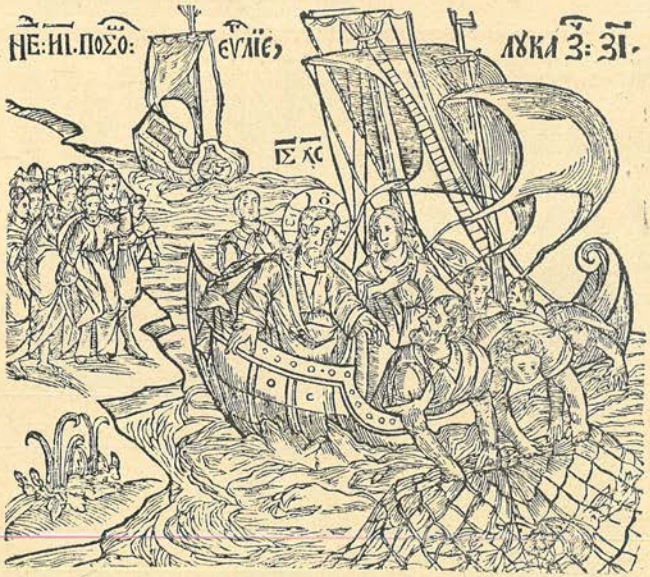

Ч. 180. Ловитва риб.

LXXV. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 181. Притча про сівача.

Ч. 182. Багач і убогий Лазар.

LXXVI. Київ, Учительне Євангеліє 1637. р.

Ч. 183. Христос і фарисеї.

Ч. 184. — 185. Кінцівки.

LXXVII. Київ.

Ч. 186. Заставиця з Тріоди постноі 1627. р.

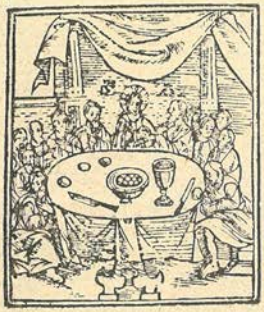

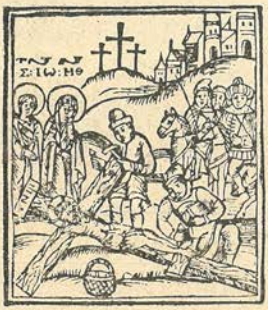

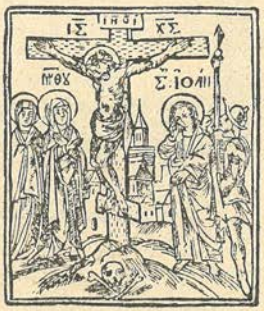

Ч. 187. Чотири образки із Служебника Тризни 1653. р.

LXXVIII. Київ.

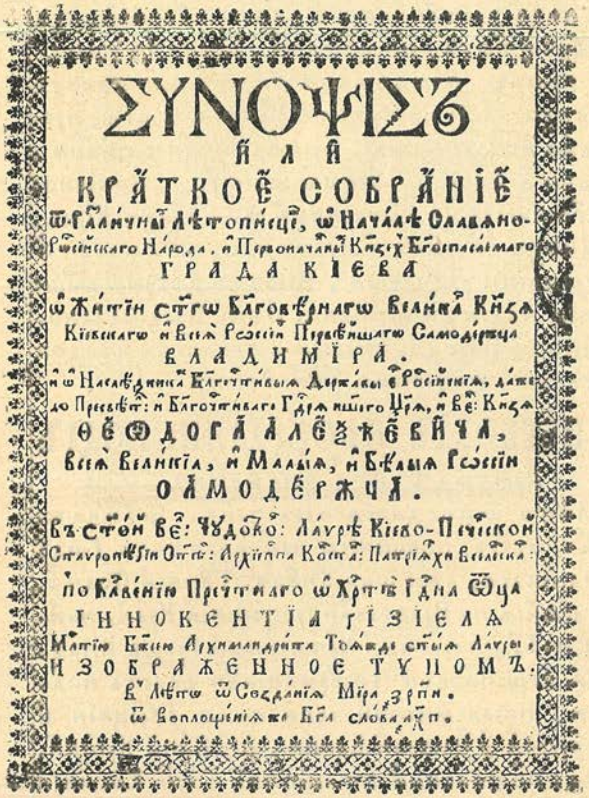

ΣΥΝΟΨΙΣЪ
ИЛИ
КРАТКОЕ СОБРАНІЕ
ѿ Гр҃аличныхъ Лѣтописцевъ, ѡ Началѣ Славяно-
Россійскаго Народа, и Первоначальныхъ Кн҃зехъ Бг҃оспасаемаго
ГРАДА КІЕВА
ѡ Житіи Ст҃гѡ Бл҃говѣрнагѡ Великаго Кн҃зя
Кіевскагѡ и Всея Россіи Первѣйшагѡ Самодержца
ВЛАДИМІРА.
и ѡ Наслѣдникахъ Бл҃гочестивыя Державы Его Россійскія, даже
до Пресвѣт: и Бл҃гочестиваго Гдр҃я нашего Цр҃я, и Вел: Кн҃зя
ѲЕѠДОРА АЛЕѮѢЕВИЧА,
Всея Великія, и Малыя, и Бѣлыя Россіи
САМОДЕРЖЦА.
Въ Ст҃ой Вел: Чудотвор: Лаврѣ Кіево-Печерской
Ставропигіи Ст҃ѣ: Архіеп҃па Констан: Патріархи Вселенскаго:
по Бл҃варенію Пречестнаго ѡ Хр҃тѣ Гдна Ѿца
ІННОКЕНТІА ГІЗІЕЛА
Мл҃тію Бж҃ею Архимандрита Тоя жде ст҃ыя Лавры,
ИЗОБРАЖЕННОЕ ТУПОМЪ.
Въ Лѣтѡ ѿ Созданія Міра зрпн.
ѿ Воплощенія же Бг҃а слова ахп.

Ч. 188. Синопсіс Інокентія Ґизієля 1680. р.

Прпдбныхъ заступниковъ нашихъ Россійскихъ и всѣхъ стыхъ, по мл҃твамъ блаженныя памяти присно памятныхъ Родителей своихъ Гдрскихъ, абіе на Прстолѣ Црствія своего, преспѣвая возрастомъ, премудростію, силою, славою и Доброполучнымъ щастемъ, конечное на Бгоспасаемый Црственный свой Градъ Кіевъ, поганыхъ Агарянъ и нечестивыхъ Измаилтянъ устремленіе раздруши, Кіевъ же Добрыя выше чаянія надежди исполни, и весь Православно-Россійскій Народъ, веселіемъ и желаемою ѿрадою прохлади, сицевымъ дѣйствіемъ.

Ѡ Первомъ Бесурманскомъ Приходѣ подъ Чигиринъ.

Въ лѣто ѿ созданія міра зрпѕ. ѿ Рж҃ва же Хва, ахоз. поущеніемъ ненавистника Роду Хртіанскаго, лжи ѿца Внукъ, Турскій Солтанъ, устремився на Православнороссійскій Край, наипаче на Бгоспасаемый Црственный Градъ Кіевъ, хотя его подъ свою бисурманскую власть подбити, посла многій свои силы Турецкій и Татарскій з Имбраимъ Башею, и з Ханомъ Крымскимъ, прежде подъ славный старинный Городъ Козацкій

Ч, 189. Сторінка Синопсіса 1680. р.

LXXIX. Київ.

ЕПІТАФІОНЪ

СИ ЕСТЪ

НАГРОБОКЪ

Бл҃женныя, безсмертныя, и втенодостойныя Памяти

Преосвященнѣйшаго в Бгу

Кѵр

ВАРЛААМУ ЇСЕНСКОМУ,

Бж҃іеи Млтіи Православному Архіеппу Митрополитѣ Кіевскому Галицкому и всея Россіи,

Бодрому и Доброму Архипастырови

Дхомъ в Нбѣ на лонѣ Авраамлѣ,

Тѣломже в Цркви Нбсиподобной, Успенія Пстыя Бцы Печерской Кіевской

Опочивающему

Преставшемуся з жалостіи многои всеѡ своегѡ Словесногѡ Стада.

В Лѣто ѿ Рождества Пастыря Начальника.

Безсмертнаго Бга Радости нашея виновника.

҂ѱз. Мца Августа дня кр.

Ч. 190.

Епитафіон Пилипа Орлика Митрп. Варлааму Єсинскому 1707. р.

Сгда сами Бга в лѣтный сотворилый вѣкъ
Плоть прiимши, пожиле между человѣки.
В Тiи лѣта седма сотъ седмы тодъ. в дни дванадцяты
Второй Сiи мца. Клеа зрѣлый ѿ жизни в лѣтахъ
Смертне сконча. Варлаамъ Гасiнскiй рожный.
Иной словомъ и дѣломъ. нижи подражаемый
Грешныи садомъ, и мци к нозри приклонися
Смертной. Оеле яко Сына Божества
Духомъ Свѣт. при Дѣвѣ в Сына облечеше.
В лiи Праздника Ѹспенiя. чудовыи Спасове
Доброй и содѣ Пiстыи словесныи Стара.
Матери градоуя Роженыя. Кiевскаго града.
Отиде лѣты. млада злосон. мала нелоснаго.
Образъ Архiерею. кротъ. мудръ. молчаливый.
Смирнiи зацало. сажень в земли нравы.
Егоже Архiрей образъ Отца славы,
Зрѣнiемъ сажения вѣнцы почтѣ в Градѣ новомъ,
Яко орлъ обновляя жизни многа словомъ.

До двадцяти чиленны. Стадiяхъ пiтiсто лика.
Богомыслие стаяшiй для Орлика
Крилѣ доходѣтелей. и прiимлюще.
Имяше бо Пiтоломъ Агiемъ пiтiсто в мiрѣ.
Книгъ многихъ своя пишетель. и книги Мира съ Богомъ
Здѣсь поносторовъ в трудѣ своимъ мнѣгомъ.
Мiра внутренiй. мира и внѣшнiй. хранящи съ всеми,
Человѣкъ мира дарящи дѣлы и сагнами
Быти съ Богомъ мира полнiй. и в Словѣ.
Мiра посѣщаяи прiяте вѣнцы своiй Главѣ
В Книгъ жизни написаны сединоперстаго лѣтнiй,
Седмiй дарами Духа. дани жизни мнѣтенiе
Приобрѣтшi, между Сiмъ Духомъ пiтоломъ.
Пiтолъ, и между Сiмъ Сотѣлникъ горящихъ,
Яко сотѣлникъ лице пламенемъ восхищенiи
Серафiмскимъ къ Богу, яже поставленный
На сотѣлницѣ пiтолъ Пiстыя высокою.
Горящи и сотѣяши, яко и высокою
Смерть сiю доспiтъ. Смерть смертию
Толе велiкъ! ваалаяше сiя гумаленiе
Вѣнъ гуто в Чiтаю в зимнемъ навѣтiе.
Отпрыяся на земли. в Небѣ хотяще.
Плоть поскорi духомъ: Ангелъ сами в трубѣ,
Яко сiдмiотные поганя и в словѣ и в дѣлѣ.
Нелюжная плоть воглемъ. ѿвѣщати трудомъ.
Тѣмъ пiсрiемъ Бга Бога самъ соудомъ.
Вѣнчалъ дань Агiемъ. за мiръ сего закалившимъ.
Нiбѣ на вѣрiи Агiемъ сiрiи заклятымъ
Пiтiщаяся слава пiтiтiя въ вѣки
Ангеломъ Тавра, между Бесплотными яко
По трудахъ упокоенъ. съ сладка покоя
Идѣже нѣтъ болѣзни, не трудѣ, ни зноя.
Зрѣлъ Сiмiщи на Пiстiцѣ пiтолъ ѿ подобной
Нѣтъ Ангелъ, но в Дiи прiсной
Пiтолъ Бга соотлен. горящъ пiтолъ
Горѣ Сiмъ восхоте. Бжiа дѣйствуя
Вящiя яко по стiхiямъ по Чiрковномъ чинѣ
Во вѣтолъ Iерархiи. соудомъ в Сiмъ сiнѣ.

Помагая ко Бгу. изящающе до власти
Вiтiя. властолюбiя порокотных стрѣлы.
Ратоборъ сiяте в Хрiстiянахъ Кiевскихъ пустыни
Ограждаяй Градъ. и самъ та творяшi.
Творящiи, и чударiй. толи Великъ Бутель,
Воспрiятый поспѣшi в пустынѣ Оеитель
Мурлинскихъ Пiстыя. идѣже в трудѣ
Дышолiсный, образъ сѣ своимъ стадѣ.
Трудолѣтiемъ тамо яко Крiнъ в пустынѣ
Процвѣтая, никомже нѣмымъ в стынѣ
Дух. паче Мурo благовонно, вѣрѣ
Непорочно сохранiяя, подобенъ Мурѣ
В имени нелiцемѣ. съ Пустынни крiна!
Егда словомъ и дѣломъ плоть в сѣтѣ сина:
Ѿ Пустынни въ Киргоградъ Дой закалiтiнной
Прiидiте. яко Финiкъ процвѣвшъ насаждiнный
В Лаврѣ стой Печерской. гдѣ Мти и Дѣл
Жилiщи сiя идера. и по смерти жила.

Финiкъ Архимандритъ. Лаврѣ в Лаврѣ сѣ пасѣ.
Пастырь сiсмертны вѣнцы къ Бжiи слаче.
Имяхи вѣнцы Чiрковы Пiрвогоу Хрiстовы.
Вниграфъ дшѣ своей Бгу Словѣ.
Сiмъ лѣта в Лаврѣ Печерской Чiнъ свой управляше,
Яко Хрiсмъ Рай той мiленный стiжаше,
В Сiмоотолпномъ Бжiи Пречистiи Храмѣ.
Единомудрiемъ ѿцерiемъ, прiяте Вышiя на главѣ
Вѣнцы и вѣнцы. съ Пiстыи соуда!
Ктоѿ тiе нѣмъ восхiщаютъ ѿ смертнаго Одра
Пiтiя в пiклобiи сущи, и кто́же такова нѣтъ
Съ Смертию, дарi! съ дхаостiи!
В тiшiи шестидесятiи годъ дiяя дѣлатiи,
Согласно на Пiстырской Пiтолъ пострiятый
Яко многоцѣнный Серафимъ сѣ в трѣлѣ
К Пiтолъ Сiмеонъ ѿ дiйствiи сiмъ
Лѣтъ. мегда чудотiи. ранѣй по Бгѣ.
Ограждаяся лѣтъ Чiрковъ чудесъ отрѣзѣ многихъ.
Пiтiдесятъ Лѣтъ Хрiстовъ Первопрiстольный
Основанъ. и украшенъ. Сiмъ яко Крiнъ полный
Крiнъ Бга Бога. прiятъ Сотѣлникъ
Чiнъ Чiрковный. и Чiркви многiя воздѣлавъ.
Ограждаяся сiмъ лѣтъ поганъ возрiнувъ тiмъ
Пришедъ на земли тварей. и Иконой ѿнѣмъ
Отъидi предъ Бга. Сiмъ Зиѳеръ в вѣрѣ дрiмлющъ.
Пiтiтелъ в тонъ сiдмiй Ангелъ. и вѣщъ спокойъ
Седмоолтъ подрѣ Пiтолъ и Стадiоръ.
В пiрвобозрачный храмъ зелiй на лѣтах в пiщаяся
К лежащiи отцiй Сiрiнъ. тамо и Смертъ чаяся.
Дой сотѣлника сосѣдъ. сотѣте Они вмѣстѣ
Ѿлъ в Чiтого нѣмiй. идѣже сторонтiй.
Подъ прiнiй дѣла дiяны. в годъ сiмнiте Смертнiй,
Вiдi сроки смертнымъ в Пiтокъ Праздника Сiмiци
Вiдiтiя сiсмертна Мiри Дѣвицы.
Вiнрiтiя пiтоѿсотiтiя сотѣлникъ. и Бгѣ
Пiтiя талантъ прiятелъ. Сiмiмiи в Чiтокѣ
Вiдiтiемъ. прiяте мiра многiя затiбди толiцы
Вiдiтiи Пiсмiте. Галеа и Хоалъ въ вѣки.

Вся земнiи сiдiлiтiи вся вiдi и Архопiтiрiмiи тiмiи сосѣдi. и вiдiтiи иннiи
Достiмiдiтiи Благодѣтелiи. Благодѣтелiи нашiи и вiсiмiи Фiмiлiтiи Одiмiи.

Ч. 191. Епитафiон Пилипа Орлика 1707. р.

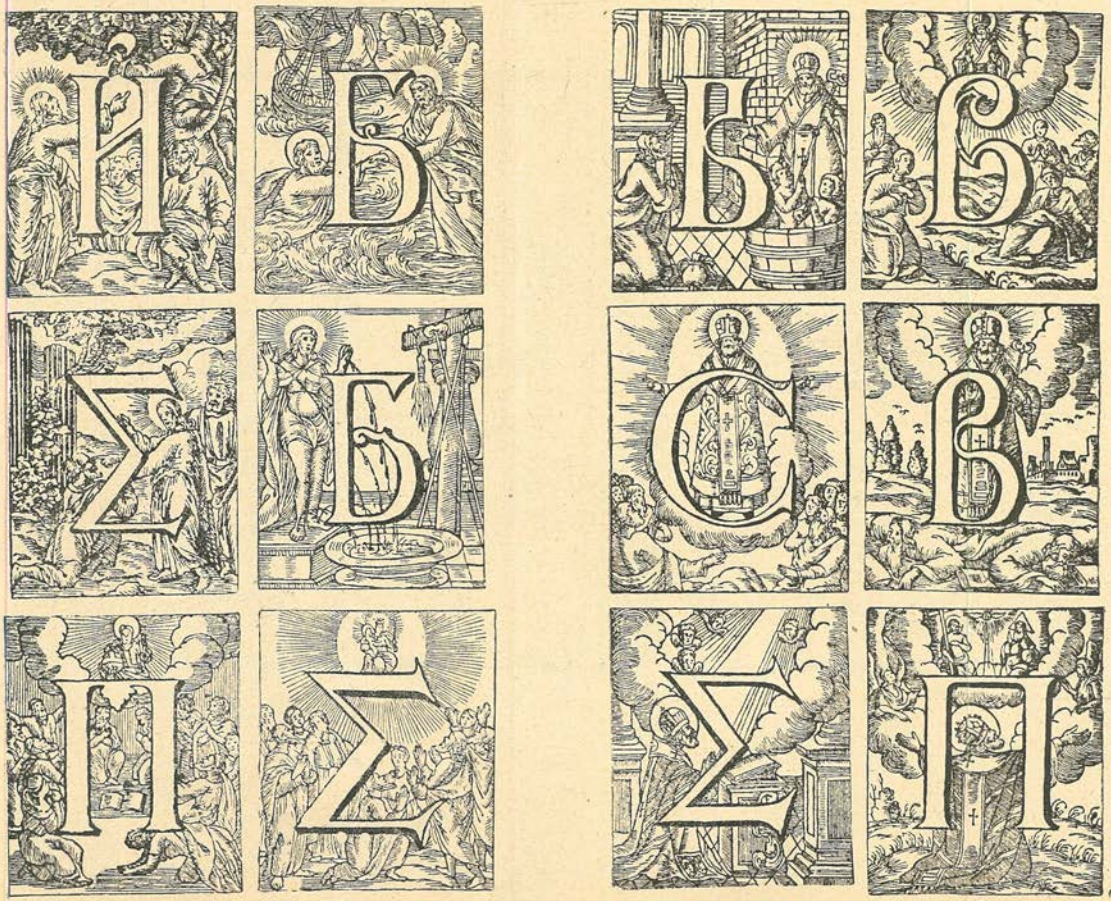

Ч. 192. Початкові букви Акафистів 1732. р. Ч. 193.

LXXXI. Київ.

ФІЛОСОФІЯ АРІСТОТЕЛЕВА
ПОУМСТВОВАНІЮ ПЕРІПАТЕТИКОВЪ
И З Д А Н Н А Я
ЕЯ ІМПЕРАТОРСКАГО СВАЩЕННѢЙШАГО
ВЕЛИЧЕСТВА ПРИРОДНЫЯ НАШЕЯ ВЕЛИКІЯ
ГДРНЫ ВСЕАУГУСТѢЙШІЯ ІМПЕРАТРІЦЫ.
ЕЛІСАВЕТИ ПЕТРОВНЫ
ВСЕЯ РСОССІИ.
ВѢРНОМУ ПОДДАННОМУ СВЯЩЕННЫХЪ, РСОССІЙСКАГО, И РИМСКАГО, ІМПЕРІИ, СІЯТЕЛЕНѢЙШОМУ РЕЙСЪ ГРАФУ, ВЫСОКОПРЕВОСХОДИТЕЛЕНѢЙШОМУ ГОСУДАРСТВЕННОМУ ІАГЕРЪ МЕЙСТЕРУ, ДЕЙСТВИТЕЛНОМУ.
ЕГАЖЪ ІМПЕРАТОРСКАГО ВСЕПРЕСВѢТЛѢЙШАГО ВЕЛИЧЕСТВА ОБЕРЪ КАМЕРЪ ГЕРУ, ДЕЙКЪ, КОМПАНІЙ ПОРУЧИКУ, И МНОГИХЪ ОРДИНОВЪ КАВАЛЕРУ ЕГО ВЫСОКО РЕЙСЪ ГРАФУ КОМУ СІЯТЕЛЕСТВУ АЛЕКСІЮ ГРИГОРИЕВИЧУ РОЗУМОВСКОМУ, В ЛѢТНЫЙ САДЪ ЕГО ТІЗОНМЕНИТСТВА ДЕНЬ.
ПРИПИСАННАЯ.
НА
ЦИГОВЕГНОЙ ЕПИСТОЛЕ И ЗПЕТАТИНЫХЪ ЛАТИНСКИХЪ, И ПОДСКИХЪ КНИГЪ
Ѡ
ШЛЯХЕТНОЙ ГЕНЕАЛОГІИ БЛАГОРОДНЫХЪ ГОСПОДЪ РОЗУМОВСКЫХЪ
УТВЕРЖДЕННАЯ.
КЪ
ЧЕТЫРЫ ДОВОДЫ,
РАЗДѢЛЕННЫЯ,
И ПЕЧАТАННЫЯ ВЪ АКАДЕМІИ МОГУЛОЗАБОРОВСКОЙ КІЕВСКОЙ ДИСПУТАЦІИ.
СОСВИДѢТЕЛСТВОВАННАЯ.
ЧРЕЗЪ
ВЕЛИЧАЙШАГО И САМУ, И ГЕМОЛЦА, АКАДЕМІИ КІЕВСКІЯ ПРЕФЕКТА И ТОЖДЕ ФІЛОСОФІИ ТРЕКУРСИЯГО УЧИТЕЛЯ ІЕРОМОНАХА МИХАИЛА КОЗАЧИНСКАГО.
ПОДНЕСЕННАЯ:
ОУВѢРСТВОВАЛЪ ЖЕ, СЕЯ ВЪ ФІЛОСОФІИ СЛУШАТЕЛЬ, ГРЕЧЕСКАГО, И ЛАТИНСКАГО, И НѢМЕЦКАГО ДІАЛЕКТОВ УЧЕНИКЪ. БЛАГОРОДНЫЙ ГОСПОДИНЪ ГРИГОРІЙ ЦЕРБАЦКІЙ ПРИ УЧИТЕЛСТВѢ ПОМЯНУТАГО ПРЕФЕКТА МИХАИЛА
ВЪ КІЕВѢ, АУМС, ГОДА, МАРТА. 31. ДНЯ.

Ч. 194. Философія Аристотелева Михайла Козачинского 1745. р.

LXXXII. Львів, 1574. р.

Ч. 195, 196, 197, 198.
Заставки з Апостола Івана Федоровича.

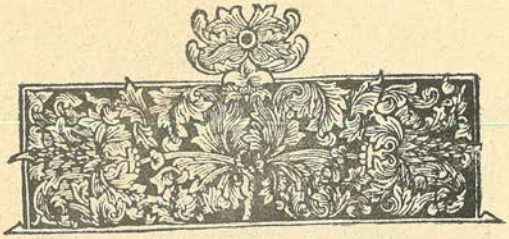

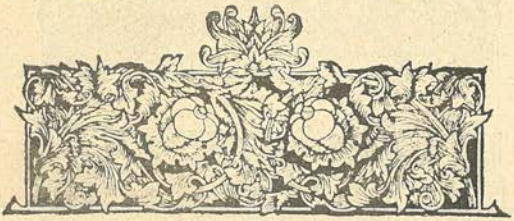

Ч. 199, 200, 201, 202,
Заставки з Апостола Івана Федоровича.

LXXXIII. Львів, 1574. р.

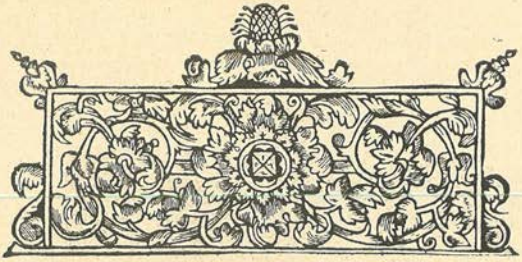

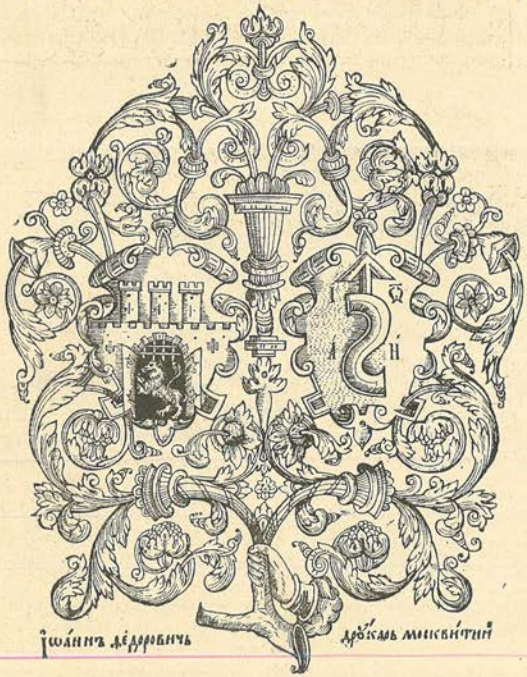

Ч. 203, 204, 205.
Заставки і Кінцівка Апостола Івана Федоровича.

LXXXIV. Львів.

ВОлею божіею Михаилъ архіепископъ Митрополитъ Кіевскій и Галицкій и всеи россіи.

Бодхчи на соборѣ нашемъ нынѣшнемъ берестейскомъ, довѣдавшися премногіи вѣдомости духовныи, и свѣщеи людіи православныи христіанъ вѣры нашеи. Иже въ епископіи митрополіи нашеи, найдухтися помѣстѣхъ и селахъ многіи обычаи и безаконіи, преступныи вѣрѣ, и домическіи, и стрѣхъ соборныи великіи церкве нашеи. Что и его мать стѣйшій Кыръ Іеремеи Архіепископъ константинополскій, и всеи вселенскій Патріархъ, и верхнѣйшій пастырь нашъ, бытностію своею здѣ въ земли гдрь Королю его матери. Многіи безчиніи врухсомъ народѣ нашемъ оубѣдѣвъ. А межнимногіми иными соблазнами, обрѣтеся нѣкіи соблазни вымышленныи пѣсни, злыхъ еретически нахыстъ, якоже бѣдные восхрніи хвалнося до церкви хлѣбы имѣся посщати. И бывши вдомы своеи знаменоженствомъ великимъ оучинилъ, якобы нѣкую стость якоинную, ругаючися гдхнашемъ іс хс нестинный пѣсцѣ нашеи, который за вѣстхъ вѣрныхъ себе далъ пожирати тѣло и кровь свою. А нетлѣстъ якъ сіи оуподобившися невѣрнымъ жидо, пѣсхъ себе ѿ хлѣбъ и мѣсе стопталяютъ. Нты, пазабтріе рожества хва нося пирогы, мнѣ бчесть бци пологъ навѣжаючи, еже есть великое не естіе и злоуса нетинны еретикъ. Дбалъже бца паче слова и разума нетлѣнно и не сказанно родѣ. Такождежѣ, и пѣвницы нѣцкіи празнуютъ безъ роботы. Но подобаетъ христіано пѣтоскъ постити, и дѣлати весь днь. А ихъ празнуючи стити, и всѣ празнники господскіи, и оугодниковъ божіи, и все по оуставѣ церковномъ постъ апл и стыхъ ѿцъ преданію творити. Сего радиякожѣ вселенскій Патріархъ сѧ сеи ересе писаніемъ своимъ запретилъ, безде небыти семъ врухсо народѣ нашемъ христіанско. Того ради и мы нынѣ ствердемъ соборо нашеи бедле дескретъ вселенского патріархи, такоюю ересь ѿ церкви нашеи изганяемъ, и клятвѣ предае. Аки обы смѣлъ семъ противитися, или сщенникъ, или мирскій, такоый да будетъ ѿлученъ ѿ ѻца и сна и стого дха. и проклятъ и посмертіи неразрѣшенъ, якоже преступникъ закона.

И мы на соборѣ нашемъ нынѣшнемъ бодхчи. Мелентій епископъ володимерскій и берестейскій и ізархъ архимандрытъ кіевскій печерскій. Кирилъ епископъ луцкій и острозскій протодроніе и ізархъ. Леонтіе епископъ пинскій и турровскій. Дионісіе епископъ холмскій и белзскій. Гедіонъ болобанъ епископъ Митрополіи галицкои львовскои и каменца подолскаго. Нетъ всѣми духовными, ерейскими. Него мать панъ адамъ патеи ісшталанъ берестейскіи. и многыми знаными свѣцкыми станы.

Нашто мы сей листъ нашъ на соборѣ единомысленно бодхчи списавши и печати поприписавши рукамемы своими власными подписали. и поепископіи своихъ розослали и переписоватти всѣмъ казали. писанъ в берестю на соборѣ нашемъ духовно. роскъ ѧ ф чго. Мца іюня к. дня. Аннѣ роскъ ѧ ѧго. генварія ѕі. дня. Мы смиренный Михаилъ архіепископъ митрополитъ кіевскій и галицкій и всеѧ россіи, волобовѣ нашемъ а сей часъ бодхчи, ей листъ нашъ друхсоватнемы росказали, и всѣмъ довѣ домовѣ ловали, абы ни єдинъ ничей недерзнуоучинити поклѣтвою вышше реченною непрощенно.

Михаилъ архіепископъ Митрополитъ кіевскій и галицкій и всеи россіи, рукою власною.

Мелентій хрестовичъ епископъ володимерскій архимандритъ кіевскій рукою власною.

Кирилъ трояцкій божіи мѧтіи ізархъ епископъ луцкій и острозскій власною рукою.

Леонтіе пелчицкій божіеи мѧтіи епископъ турровскій и пинскій архимандритъ лаврышевскій рукою власною.

Діонисій зверкскій епископъ холмскій и белзкій власною рукою.

Гедеонъ болобанъ епископъ львовскій и каменца подолскаго власною рукою.

ВОЛВОВѢ.
Вдрухарни братской, роскъ ѧ ѧго. генварія кі г.

Ч. 206. Половина Соборної Грамоти Українского Єпископату 1590. р.

LXXXV. Львів, 1591. р.

Τὰ δὲ διαιρετικὰ· ἀνθ· χωρὶς· ἀχώ· πλὴ·
Τὰ δὲ ἀοριστικὰ· ἠρέμα· ἡσυχῆ· μόλις· μόγις·
Τὰ δὲ ἐμφατικὰ· διαρρήδην· ἀναφανδὸν·
Τὰ δὲ ἐπικρυπτικὰ· λάθρᾳ, κρύβδην·
Τὰ δὲ δεικτικὰ· ἰδοὺ· ἠνί, αὐτοῦ· ἴδε·
Τὰ δὲ ἀκουστικὰ· ὦτε·
Τὰ δὲ διακωλυτικὰ· ἐκ πολλοῦ·
Παρέπεται δὲ αὐτῷ· εἶδος· Σχῆμα·
Τὸ μὲν πρωτότυπον· οἷον, ἐγώ·
Τὸ δὲ παράγωγον· οἷον, κυνί·
Καὶ τὸ μὲν ἀπλοῦν· οἷον, πάλαι·
Τὸ δὲ σύνθετον· οἷον, πρωΐαθεν·

ΠΕΡΙ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ

Σύνδεσμός ἐστι μέρος λόγου ἄκλιτον, σημαῖνον τὰ ἄλλα μέρη τοῦ λόγου. εἰς διάνοιαν μετὰ τάξεως.

Διαιρεῖται δὲ εἰς ἑννέα εἴδη. εἰς συμπλεκτικοὺς εἰς διαζευκτικοὺς. εἰς συναπτικοὺς εἰς παρασυναπτικοὺς. εἰς αἰτιολογικοὺς εἰς ἀπορηματικοὺς. εἰς συλλογιστικοὺς. εἰς παραπληρωματικοὺς ἢ εἰς ἐναντιωματικοὺς.

Συμπλεκτικοί μὲν εἰσιν, ὅσοι τὴν ἑρμηνείαν ἐπάπτορον ἐκφέρομένῳ συνδοῦσιν. οἷον, μὲν, δέ. τέ. ἢ. ἀλλὰ. ἠμὲν. ἠδὲ. ἴδε.

Ч. 207.

Раздѣлительныя: ѿ, ѿ, ѿ, разнѣ, отлучѣ.
Тайнѣ скрытельныя: крыѣ, тайѣ, ѣдва, ѣдва.
Назвительныя: ѣвѣ, ѣвстьнѣ.
Прикрывательныя: тай, скрытенно.
Оуказательныя: се, отсюдѣ, онъ, ѡбо.
Услышательныя: тѣмже.
Безпрестанныя: безпрестанно.
Послѣдствіе семѣ: видѣ, и начертаніе.
Первообразный оуте, ѣко, ноуте.
Призводныя: ѣко, ноуѣка.
Неоукипрестое, ѣко, дѣвлѣ.
Слитныя: ѣко, прежедрѣвле.

ѡ СОЮЗѣ:

Союзъ ѥстъ частѣ слова несклоняѥма. связующи иныя частии слова. вопомышленіе сочинити.

Раздѣляѥтъся на деся видобъ. на сплѣтательныя. на отражательныя. на вопросительныя. на непросительныя. на винословныя. на ѡ глаголныя. на смысленныя. на преспоминательныя. ина противныя.

Сплѣтательныя оубо ѥлицетворованіе неизчетемое иносимое связующе. ѥко, оубо. же. же, и. но. и. и. и.

ѧ ѥдѣ

Ч. 208.

Із Адельфотиса.

АДЕЛФОТНС.

ГРАММА=

ТІКА ДОБРОГЛАГОЛИВАГО ЕЛЛИНОСЛОВЕНСКАГО ЇАЗЫКА. Совершеннаго ѝскусства ѻсмѝ частѣй слова.

Коналазаніїю многоименитомꙋ Росїйскомꙋ родꙋ.

ВОЛВОВѢ.

Вдрꙋкарни братскоѝ. Роꙋꙋ,

ѧ ф ч а.

Ч. 209.

LXXXVI. Львів, 1609. р.

Ч. 210.

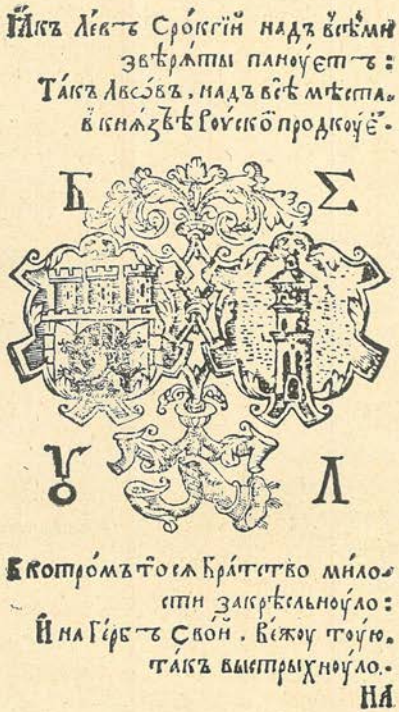

Ч. 211.

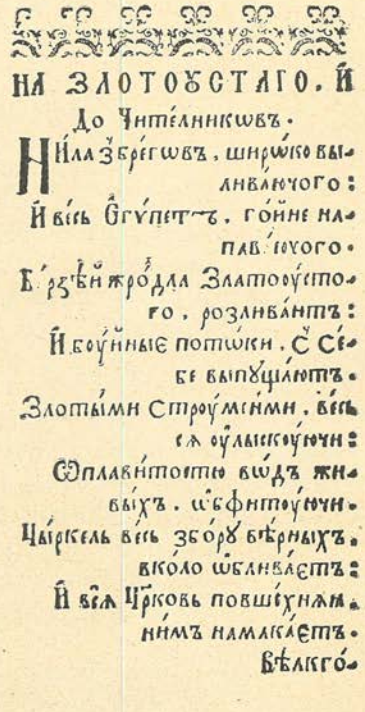

Ч. 212.

З Книжечки : О воспитанію чадъ.

КЪ ЄВСТАФІЮ.

непорочнѣ то проходити наоучи. Неизреченныхъ бо
Божіихъ премоудрый Сказатель Іоаннъ, иже вселен-
тійскія церкве, и всѣхъ просто церковеи око, сице книгу
сію теніко мждрѣ же и есть опасеніемъ неправдивъ, тако
всѣмъ иже по Бзѣ Сщенъствоующимъ, и иже оуныло
іерейскій Самъ оуправоущимъ, вси нем своя
обрѣсти єстѣ, неправленія же и подсмѣянія.

Іоаннъ злѣтоустый всѣмъ вселенныи церковеи око єсть изрядное.

КЪ ЧЕСТНЫМЪ ПРЕЗВИТЕРОМЪ.

О которые Богоу офѣру приносите,
И опісу душъ людскихъ насобѣ носите.
Бга найвышшого з людьми въ єдно зводячи,
И о збавленье ихъ доме́гося молячи.
О которыисте свѣтломъ всѣмъ и земли солю,
Не допоущаючи робацтву анѣ молю,
Прѣзъ недбальство в душахъ людскихъ заплодити,
И за неволоукою допустити гнити.
О которые о згинѣнѣ людъ збавляєте,
И живота вѣчного ихъ набавляєте.
Неусыпалымъ окомъ, душъ людскихъ стерегучи,
Тѣло хво збавенное имъ даючи,
И кровь чтную грѣхомъ ихъ на очищенье,
Що они беручи одержуютъ збавленье.
Хочетелѣ оурядъ свои добре справовати,
И Пастырямися бляеными найдовати.

В Князѣ

Створъшиншаяся Бжтвъныя Книги о Сщенствѣ,
въ лѣто. з҃ р҃ кв҃. а҃ ѡ Ржтва Хва, а҃ х҃ дї.
Крѧгъ Слнцу, ї҃. а Лоунѣ, бї. Індікта, вї.
Епакта лѣту, є҃. Мца Іоулїа, а҃.

ВЪ ЛВОВѢ.

В Дроукани Братъской Ставропігїю.
Въ Обители Прпбнаго Оца нашего Онофрїа.
Єгоже Стыми мтвами, и зрѧднѣе же Прчтыя
Блца и Заступницы нашеѧ Бца. Прнсодвы Мрїа.
Помощїю оубо Гнею, троуды же и
тщанїемъ иже тамо
Кіновіатовъ :.

Ч. 213. Із Книги о Священстві. Ч. 214.

ВѢРШѢ

З Трагѡ́дїи, Хс҃ па́схѡнъ,

ГРИГО́РІА БГ҃ОСЛО́ВА

Пе́ршїи въ ст҃ый Вели́кїй Пѧ́токъ при Положе́нїю Плащени́цѣ до гро́бꙋ:

Дрꙋ́гїе, На̀ пресвѣ́тлый дн҃ь Воскр҃нїа Гд҃а на́шегѡ І҃С Хр҃та̀.

ВЪ ЛВОВѢ

В Тѵпогра́фїи Бра́цкой, при Цр҃кви Ꙋспе́нїа Пр҃тыѧ Бц҃а.

Ро́кꙋ, ѿ Рж҃тва̀ Гд҃а на́шего І҃С Ха҃, ахл҃.
Мц҃а Ма́рта, кг҃.

Смерть, котрꙋйсѧ збави́тель на́ш ра́чи ѿда́ти:
И длѧ на́съ вѣ́рны̀ да́тисѧ оу́крижова́ти.
Ꙋчти́востюсѧ на́шею вѣ́рныхъ нахо́дитъ:
И по жа́лю мꙋ́ки Хв҃ы, ра́дость ро́дитъ.

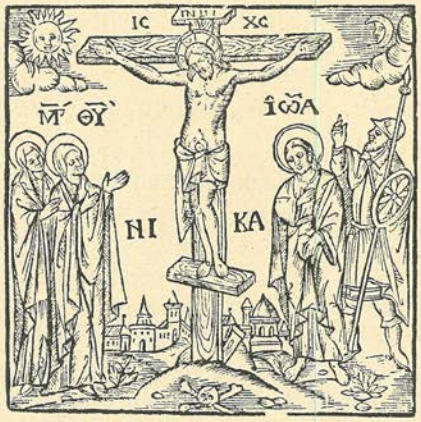

Кр҃тъ ч҃тный, Ге́рбо сѧ всѣ́хъ вѣ́рны̀ найдꙋ́е:
Котрїи при́кры е҃ дьа́блꙋ, и҆ и҆́хъ збы̀ тꙋрбꙋ́е.
Нак тро́мъ Хс҃, кро́вь свою̀ ра́чилъ проллѧ́ти:
И пре́зень, непрїѧ́телеви на́съ ѿнѧ́ти.
То́тже котрїисѧ найвы́шши Ге́рбо найдꙋетъ:
И хр҃тїа́нство на́ше, ни́мсѧ тїтꙋлꙋ́етъ.
Ѡ Кр҃те ч҃тный, да́йже на́мъ дочека́ти:
Хр҃та̀ распѧ́таго, з гро́бꙋ огляда́ти.

Ч. 215. Вірші з Трагедії Хрістос Пасхон. Ч. 216.

В ѣ р ш ѣ

На радостный днь воскрнїа Хрта Спнтеля нашегѡ.

Ангелъ.

Воста нѣ здѣ. Радуйтеся.

Новинѹ оутѣшнѹю, звѣсѡ жаданѹю,
Ѡ Ка Творца здавнї лѣтъ обеданѹю.
Которон всѣ Прроци горливе жадали,
Бї єн зоутѣхон мнле ѡглядали.
Ото зневїсныха тмахѡ вивм ѡповѣдаю,
Ку радости зевнѹтрней и внѹтрнѣ взбѹжаю.
Хс єнъ Ка жива сродзе оумерщвленны,
Якѡ мертвєц в камено гробѣ положенны.
Днм нынѣшнего змертвы всесилно повстаѣ,
Всѣх сроги непрїатель славно побѣждаетъ.
Радуйся, веселися, христїанскїй роде
Же ѹжъ на вѣки вѣкѡ бѹдеш жи всеводе
Радуйся, же сѹть твои враги побѣжденны
Зовсем своеи потѹги ѹжъ сѹть ѡбнажшны

Стїти Хвы.

Ꙗ годенъ бы пащеки земля ѡтворила,
Мене ѡбтяженного грѣхами прикрила.
Лечъ ты Творче моѥ злость на себе прїимаеш,
Окрѹтною мѹкою онын зглажаешъ.
Защо тм непрестанѹ на вѣки велбити,
Тобѣ приотоннѹю честь мнле приносити.

Дѹша побожная, г. Бѹневскїй.

О дѹше моя, дѹше моя, оумнлися,
Стяжкогоркї сногнанѣ тяжко вѹрен бїися.
Рыдай горко, ламентѹй, выпѹщай слѣ токи,
Скаменѣлого Срца покрѹшї опоки.
Бїися вперен, а обачъ щосто ты зробила,
На смерть прикрогоркѹю вѣчнесь заслѹжила.
Скотрон хотячи тебе Панъ ѡсвободити,
Отосм праве рабско зезволилъ знижити:
Ото єго власнын сыноѵе крепѹютъ,
Іса невинного моцно полнчкѹютъ.

Дѹша побожная, в. Лянгиш.

О дѹше моя, дѹше моя, ѡтрезвися,
Дѹше моя грѣшная, горко оумнлися.
Ото твой Творец сродзе (ѡ жалю) страдаѣ,
Ото чистая панна жалостне рыдаетъ:

Ч. 217. Із Розмишляня о муці Христовій. Ч. 218.

ХС. Львів, Апостол 1639. р.

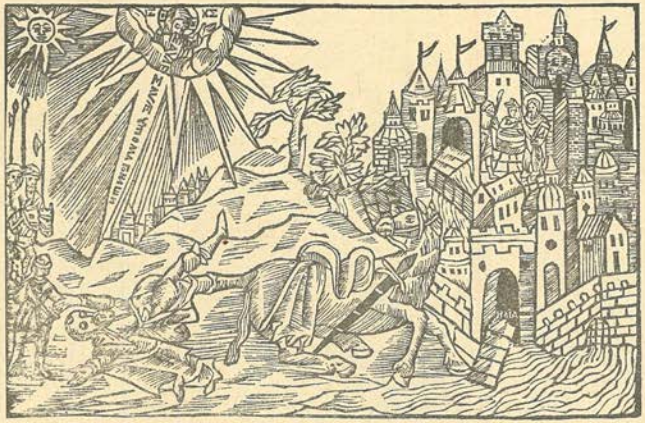

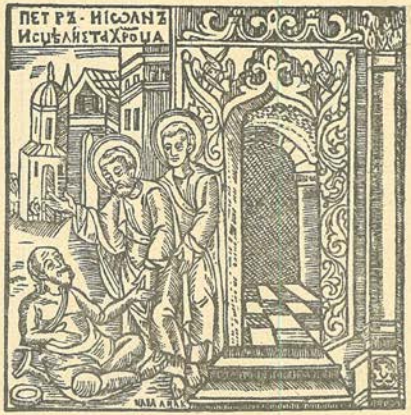

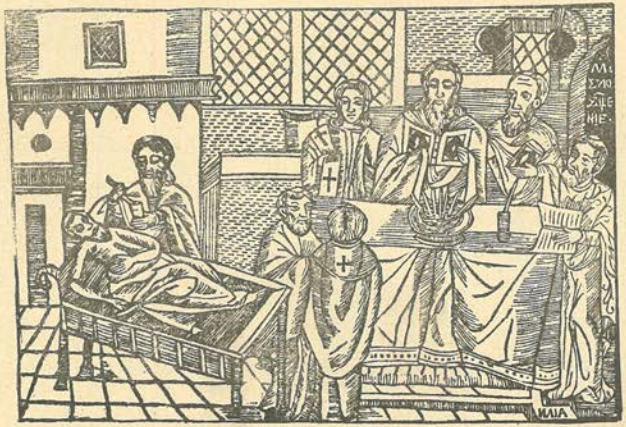

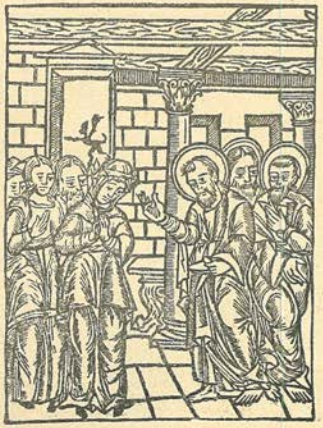

Ч. 219, 220, 221, 222.

XCI. Львів, Апостол 1636. р.

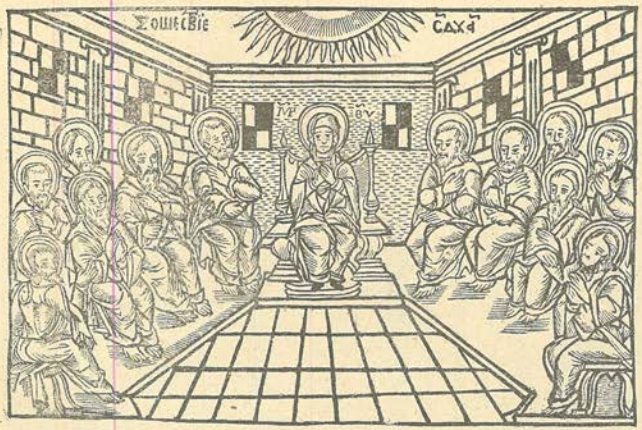

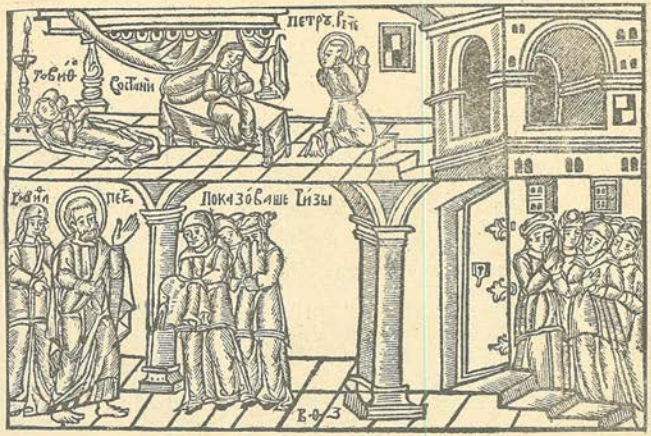

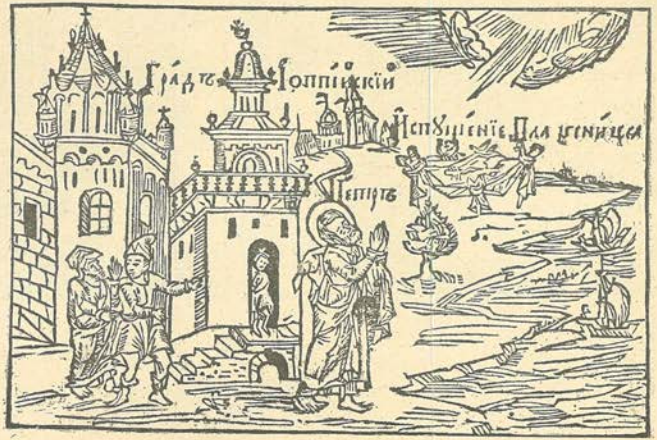

Ч. 223, 224, 225, 226.

XCII. Львів, Апостол 1639. р.

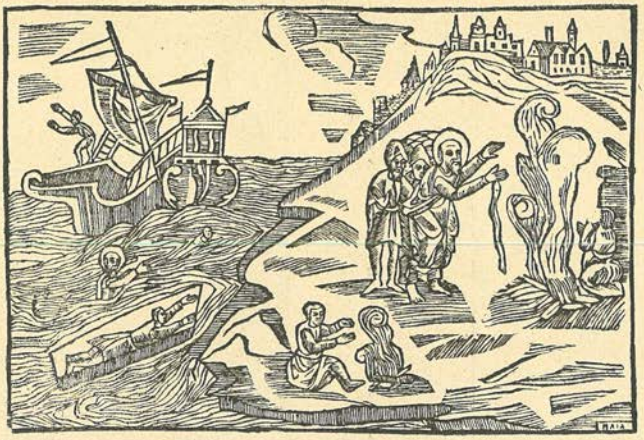

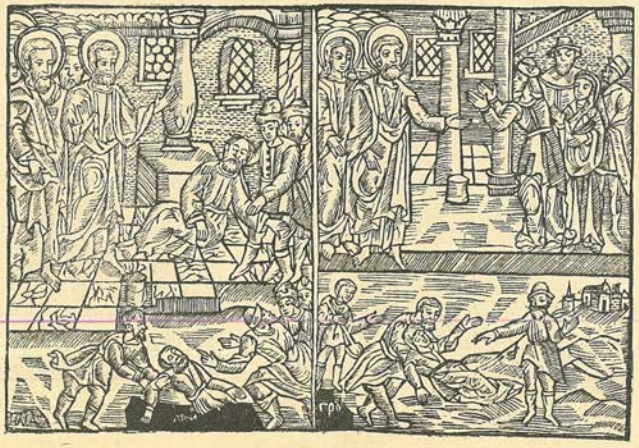

Ч. 227, 228, 229.

XCIII. Львів, Апостол 1639. р.

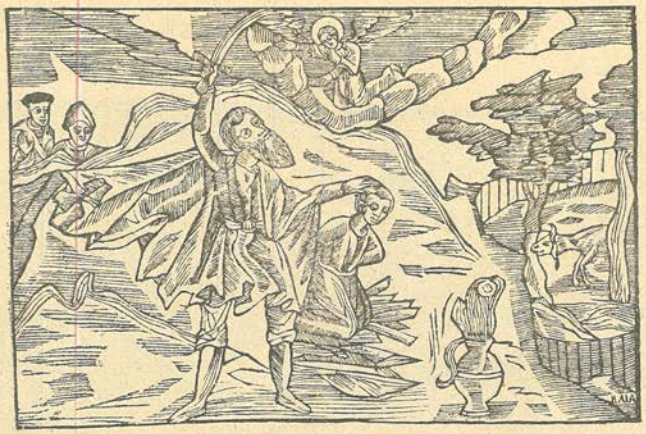

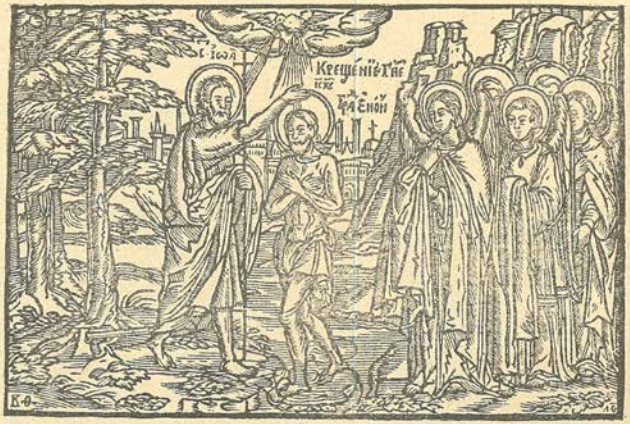

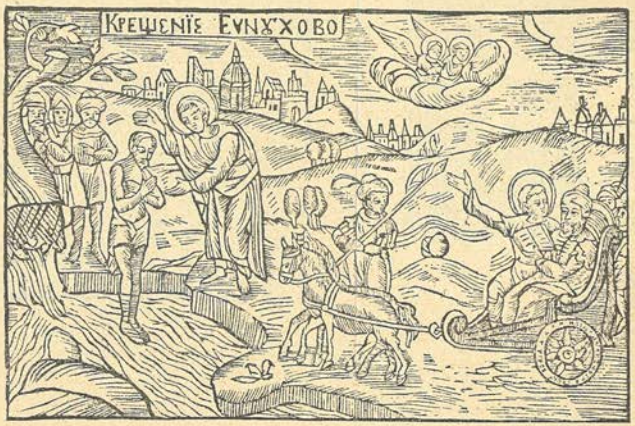

Ч. 230, 231, 232, 233.

XCIV. Львів, Апостол 1639. р.

Ч. 234.

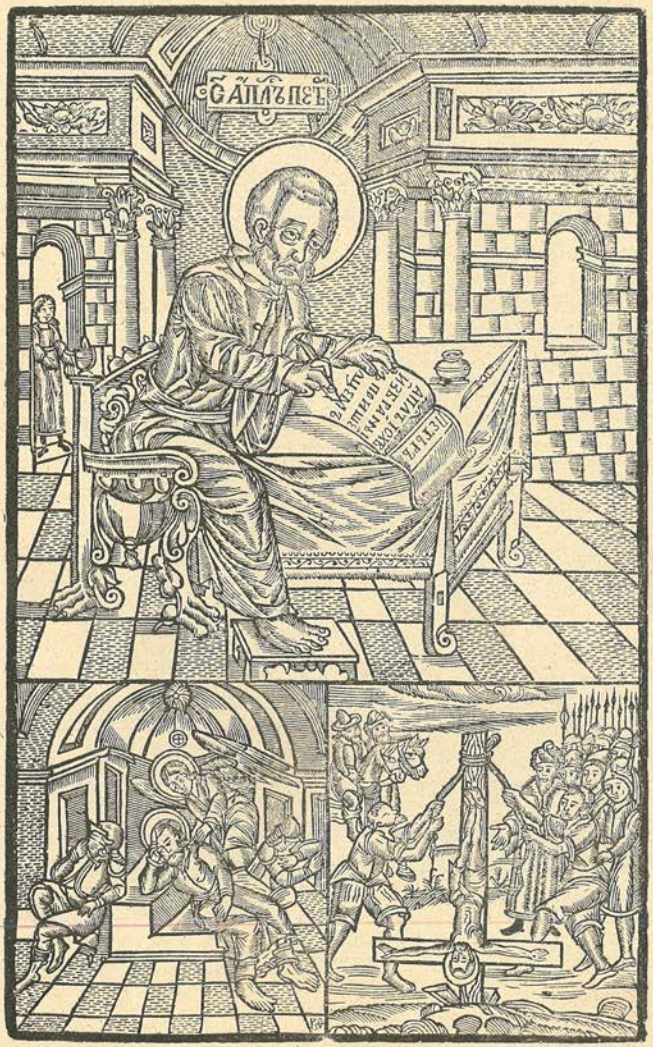

Ч. 235.

XCV. Львів. Апостол.

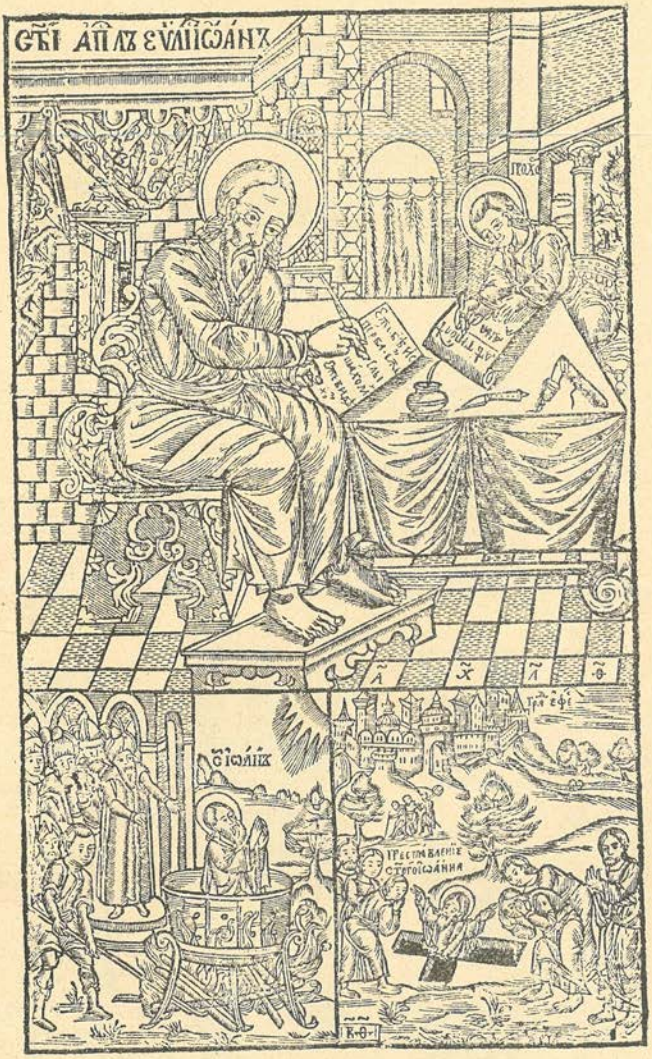

Ч. 236.

XCVI.
Львів, Апостол 1639. р.

Ч. 237. Заставка.

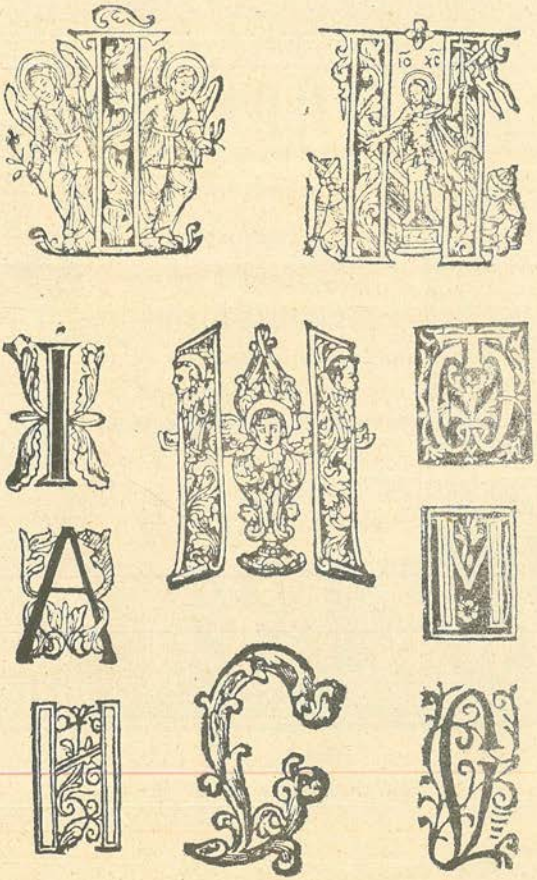

Ч. 238. Початкові букви.

XCVII. Львів.

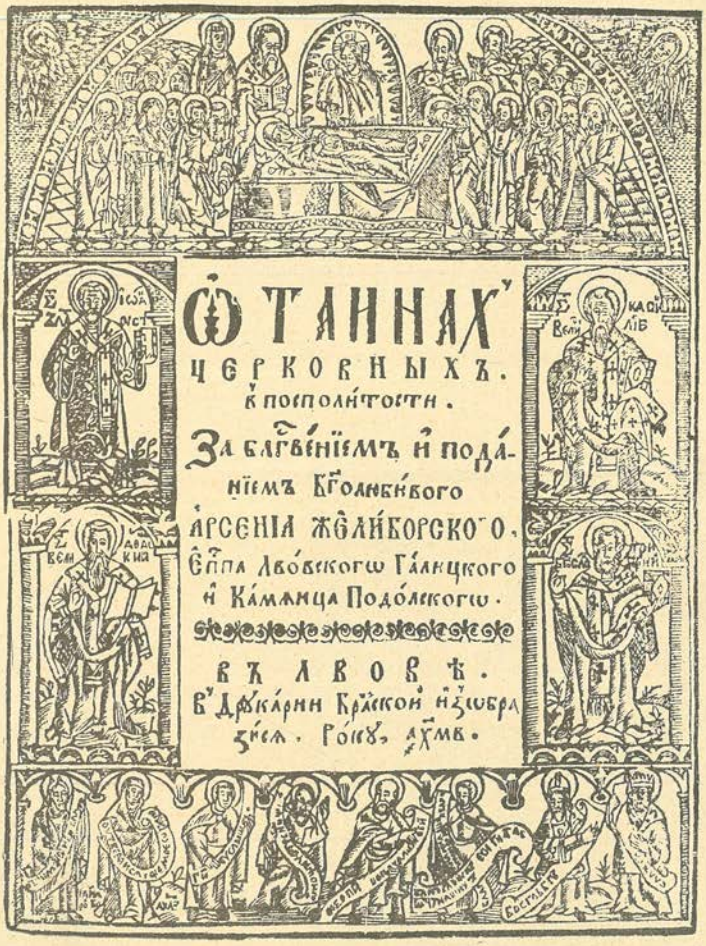

Ч. 239. О Тайнах церковних 1642. р.

XCVIII. Львів.

Ч. 240. Заставочка з Апостола 1639. р.

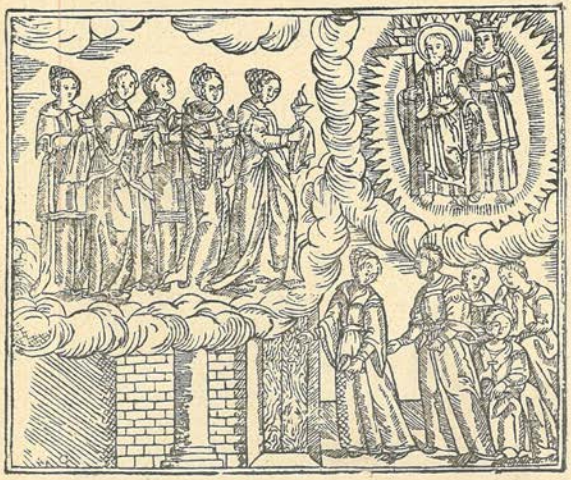

Ч. 241.
Мудрі і нерозумні діви — з Тріоди цвітноі 1642. р.

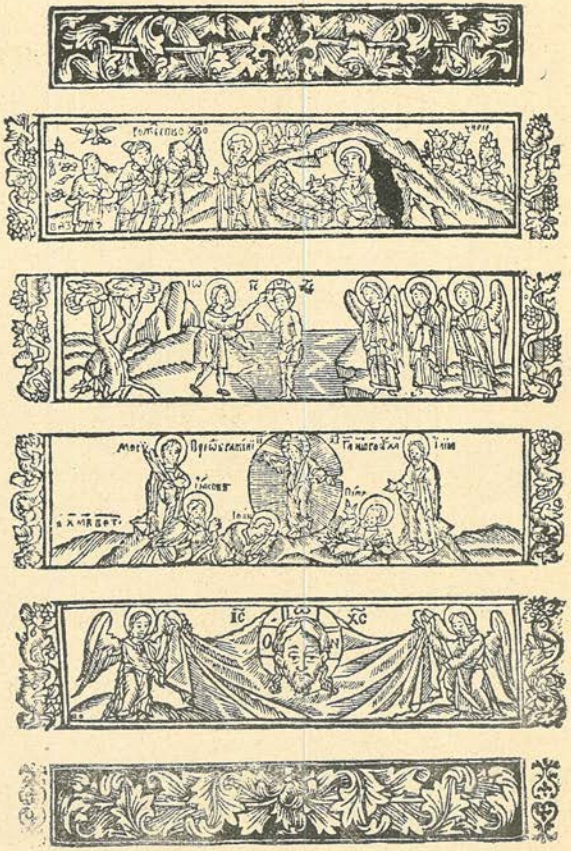

Ч. 242 — 247. Фигурні заставки з Чвсослова 1642. р.

XCIX. Львів, 1642. р.

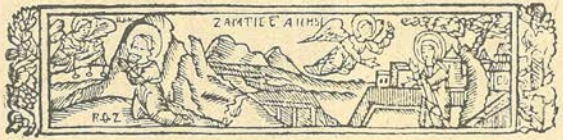

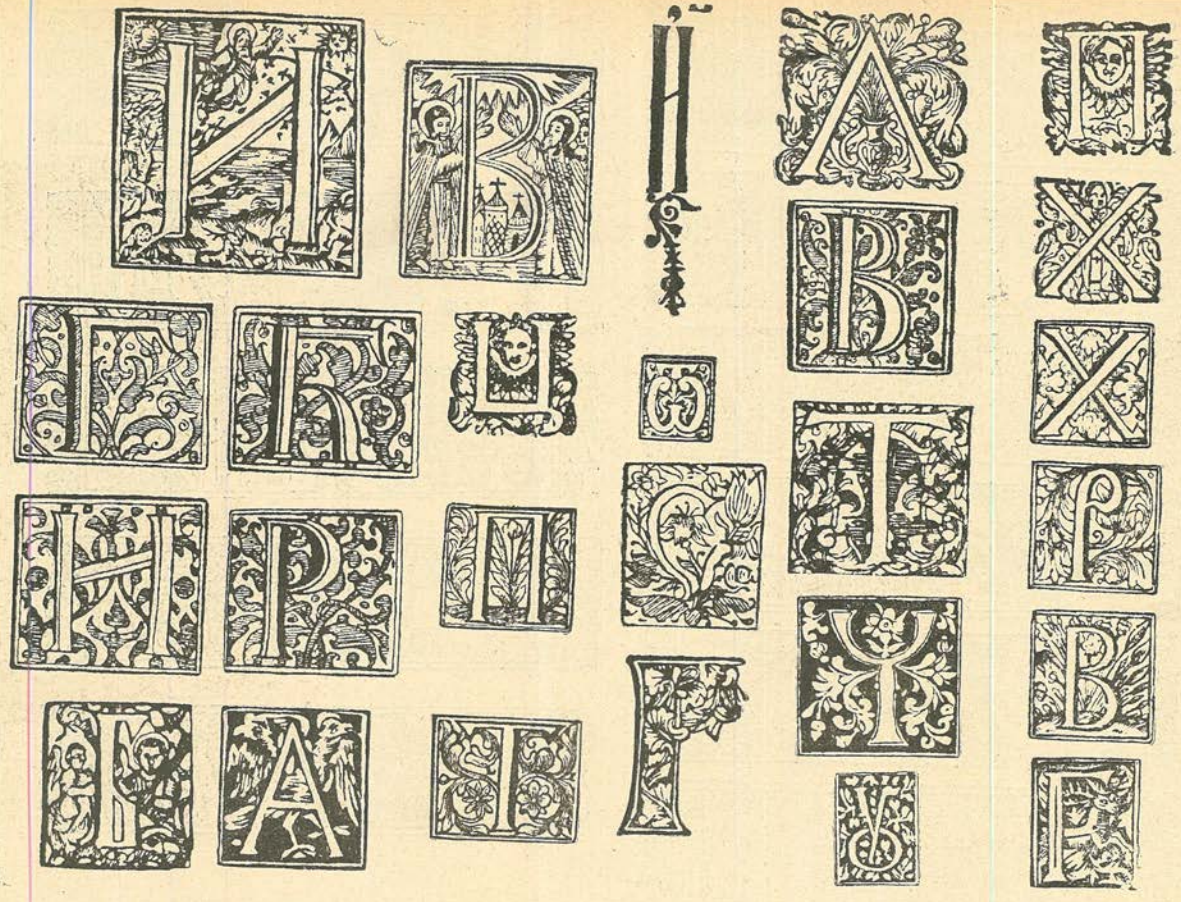

Ч. 259. Початкові букви Тріоди цвітноі. Ч. 260.

С. Львів, 1644. р.

Ч. 261. Іван Дамасин з Октоіха 1644. і 1715. р.

Ч. 262. Дереворит Илії з Учительного Євангелія в Яссах 1643. р.

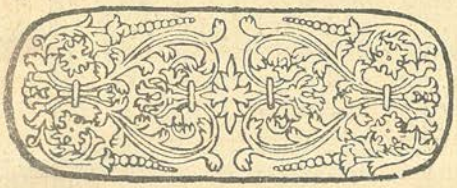

Ч. 263 — 265. Заставки з Октоіха, Львів, 1644. р.

CI. Львів, Євангеліє 1644. р.

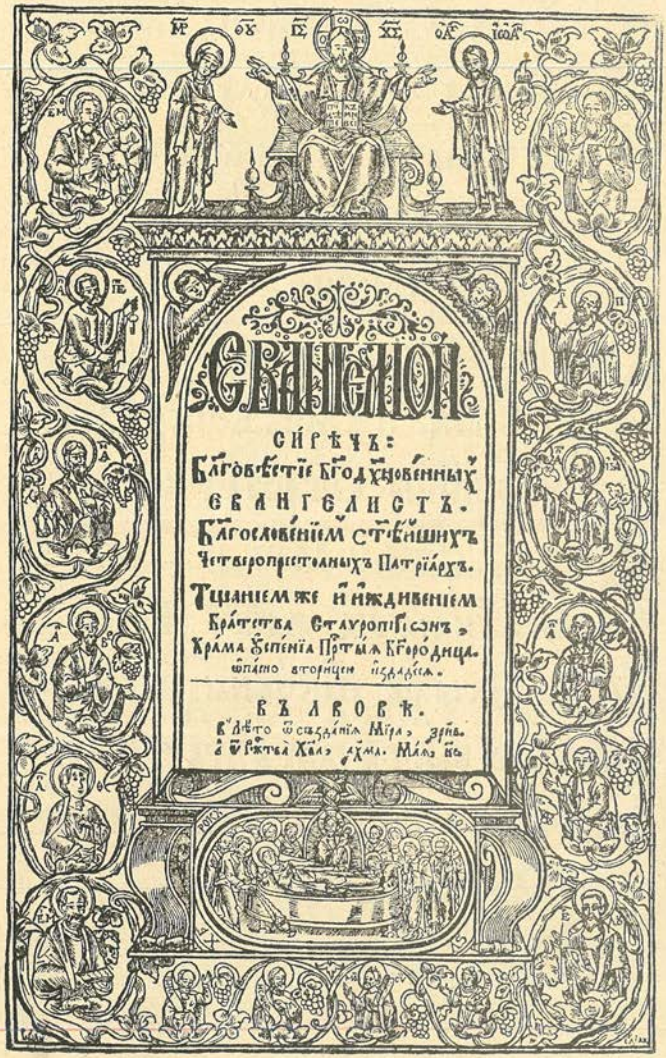

Ч. 265.

и ст҃аго дх҃а: оучаще их блюсти
вся елика заповѣдахъ вамъ:
и се азъ свами есмъ вся дни,
до скончанія вѣка,
Аминь.
Конецъ, Суббѡтѣ, Великой,
на Лѵтургіи. и а҃ му, Воскр҃ному,
и Кр҃щенію отрочатъ.
Конецъ, еже ѿ Матѳея Ст҃го
Еѵ҃лія. иматъ в себѣ Главъ,
к҃и. а. Зачалъ цр҃ковныхъ, рѕі.
Написано бысть самѣмъ тѣмъ
Еѵ҃лістомъ. полѣтехъ осмихъ
Хр҃това Вознесенія.

Ч. 266. Конець Євангелія Матвія 1644 .р.

СП. Львів, Євангеліє 1644. р.

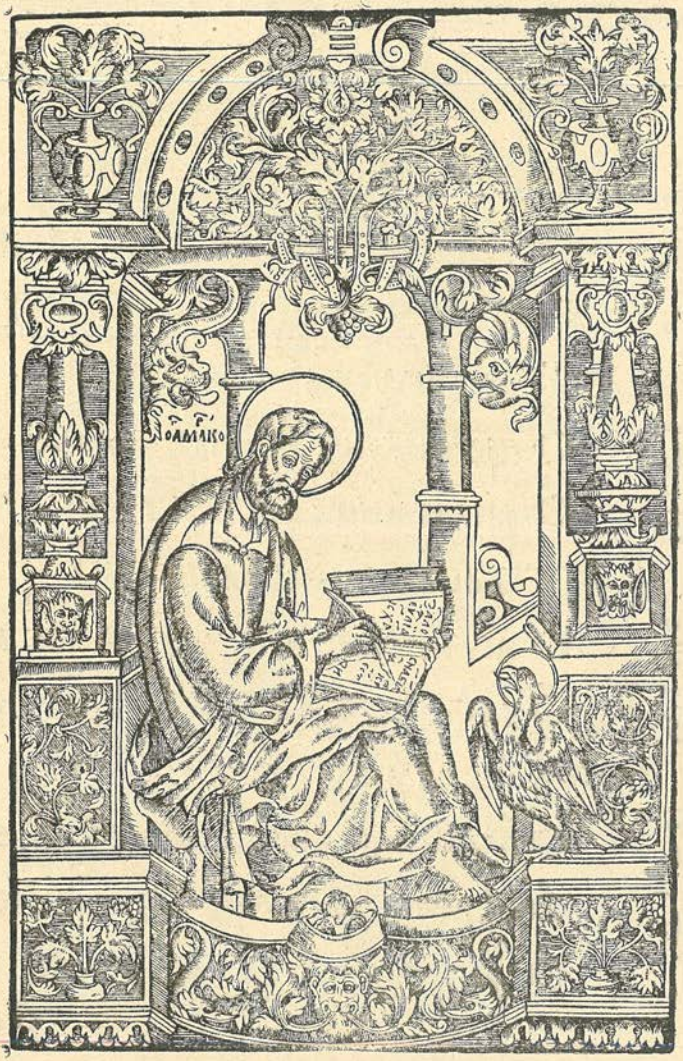

Ч. 267.

Ѻглавлєніє єже ѿ Марка Стаго Єѵлїа.

а҃. Ѻ бѣснующемъся.

в҃. Ѻ тещи Петровой. ма҃: и҃. лу҃: д҃.

г҃. Ѻ исцѣлѣвшыхъ ѿ различныхъ недугѡ. ма҃: д҃. Лука, і҃.

д҃. Ѻ прокаженнѣмъ. ма҃: ѕ҃. лу҃: ві҃.

є҃. Ѻ раслабленнѣмъ Матѳей, г҃і. Лука, г҃і. Іѡаннъ, з҃.

ѕ҃. Ѻ левїи Мытари. м҃: ді҃ лу҃: ді҃.

з҃. Ѻ имущемъ сухую руку. ма҃: ка҃. Лука, єі҃.

и҃. Ѻ избранїи, ві҃. Ап҃: м҃: ді҃. лу҃: ѕі҃.

ѳ҃. Ѻ сѣмени причта. м҃: кд҃. лу҃: кв҃.

і҃. Ѻ запрѣщенъ: водамъ. м҃: аі҃. лу҃: кг҃

Ѻ леге

Ч. 268. Оглав Євангелія Марка 1644. р.

CIII. Львів, Євангеліє 1644. р.

Ч. 269 — 270. Притча про блудного сина.

Ч. 271 — 273. Фигурні заставиці Євангелія 1644. р.

CIV. Львів, Євангеліє 1644. р.

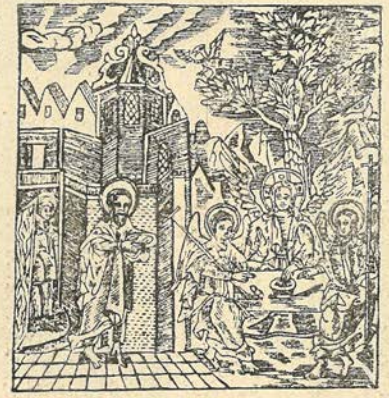

Ч. 274 — 280.

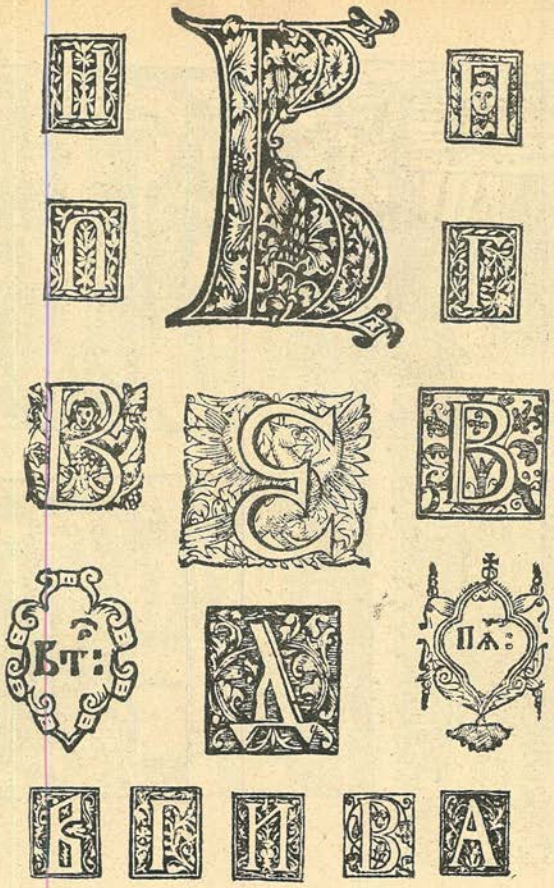

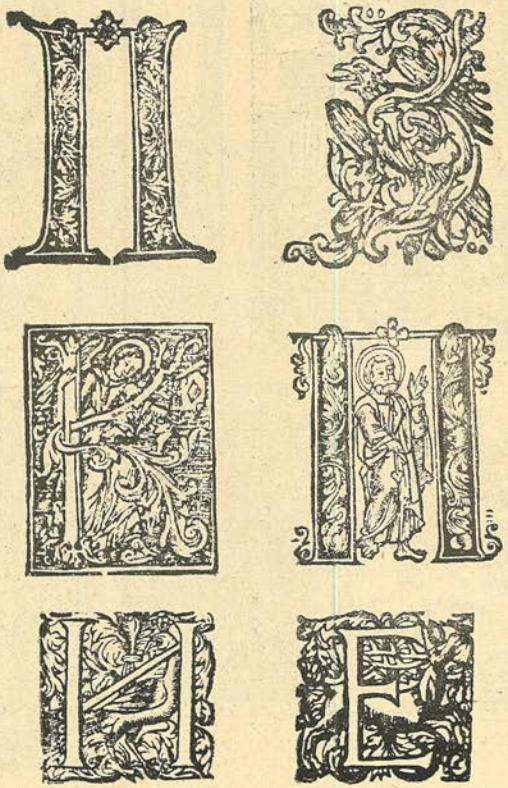

Ч. 281. Початкові букви Євангелія 1644. р. Ч. 282.

CV. Львів, Євангеліє 1644. р.

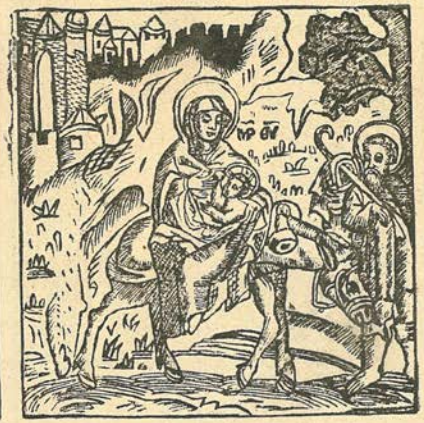
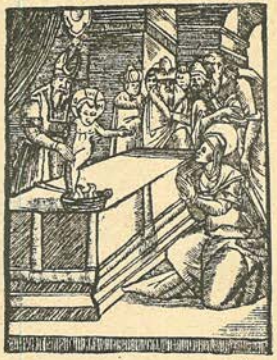

Ч. 283 — 290.

CVI. Львів, Євангеліє 1644. р.

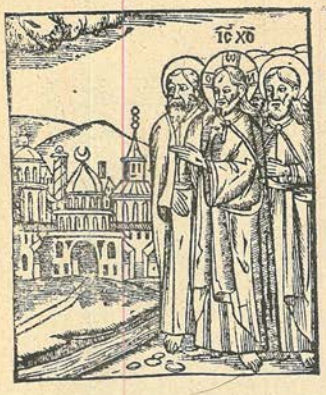

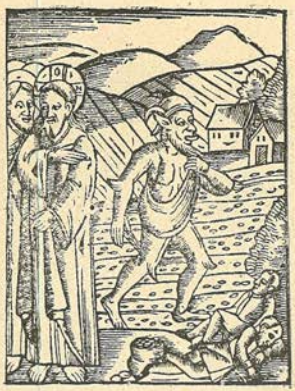

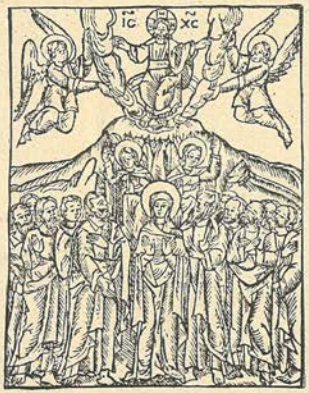

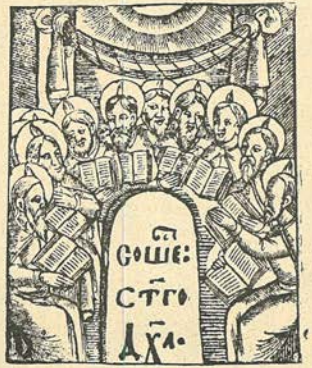

Ч. 291 — 297.

CVII. Львів, Євангеліє 1644. р.

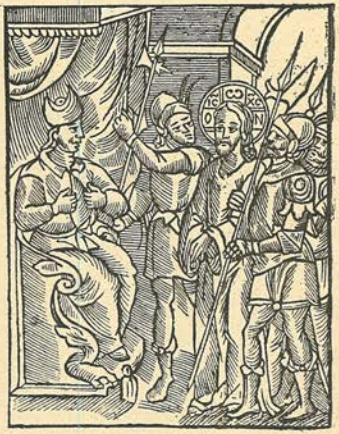

Ч. 298 — 304.

CVIII. Львів, Євангеліє 1644. р.

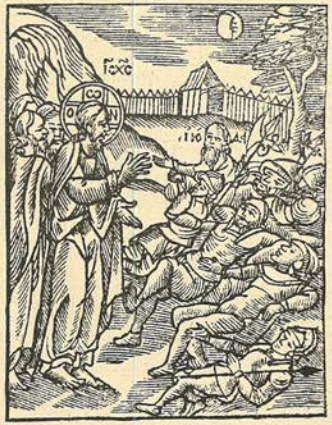

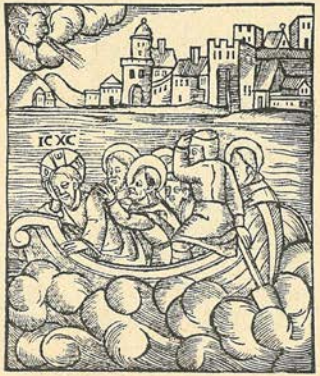

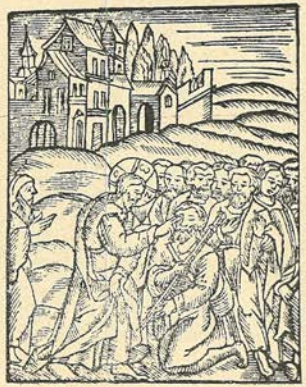

Ч. 305 — 311.

CIX. Львів, Євангеліє 1644. р.

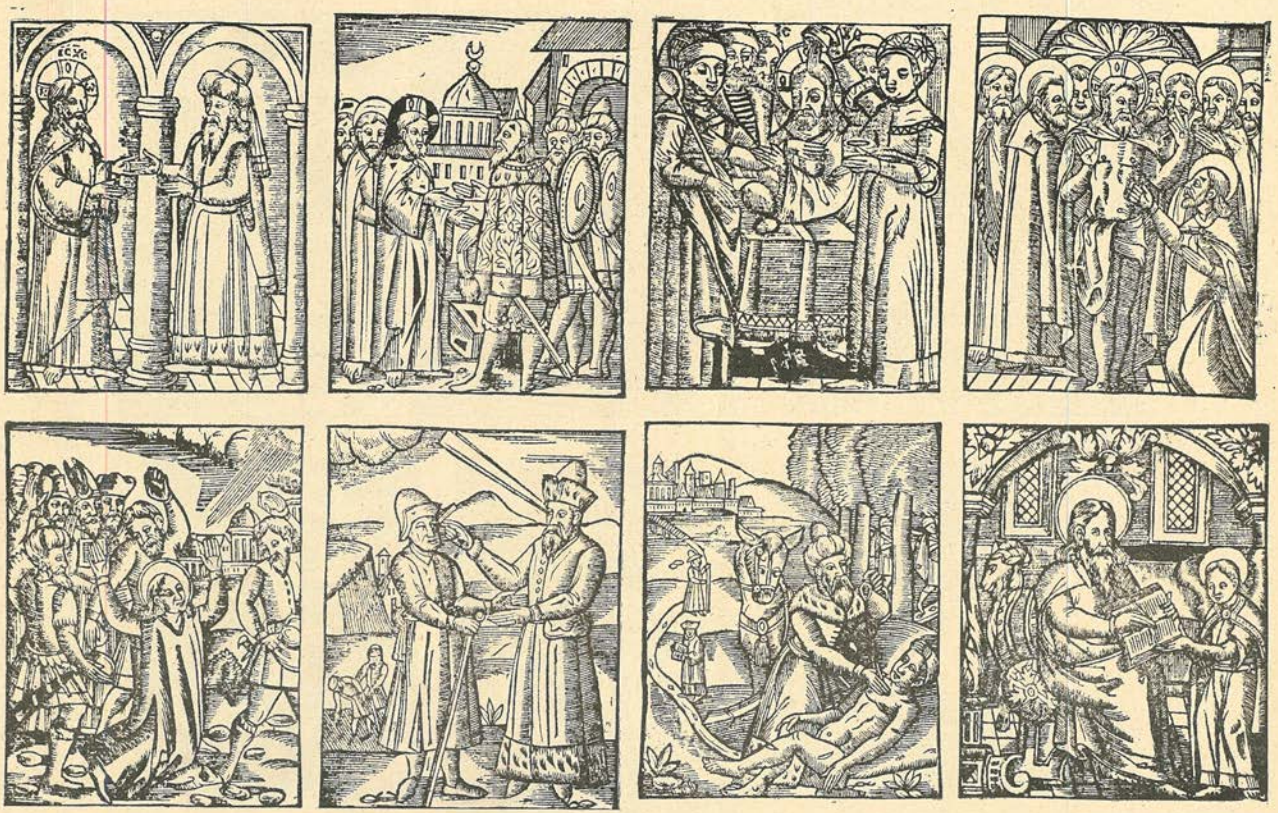

Ч. 312 — 319.

СХ. Львів, Євангеліє 1644. р.

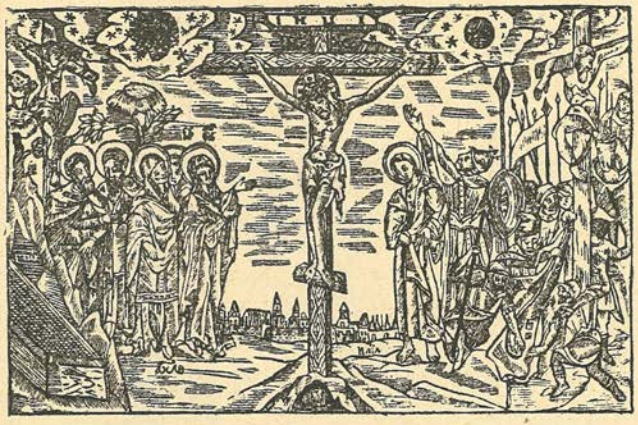

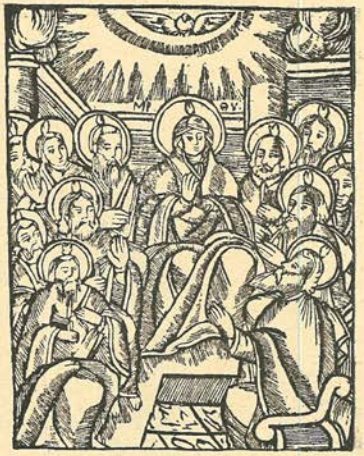

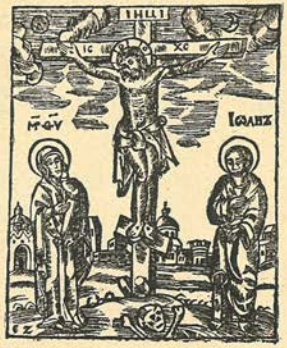

Ч. 320 — 324.

CXI.

Львів, друкарня Михайла Слезки, 1646. р.

НОМОКАНѠНЪ.

Си́ є́стъ:

ЗАКОНОПРА́ВИЛНИКЪ,

И́МѢЖИ ПОСОКРАЩЕ́НІЮ

ПРА́ВИЛА Ст҃ы́хъ А҃пⷭ҇тѡлъ,

Седми̑ Собо́рѡвъ, и̑ Помѣ́стны̑ нѣ́кіи̑.

Къ Сему̑ и̑

ВСЕЛЕ́НСКИХЪ У̑ЧИ́ТЕЛЕЙ,

и̑ Преподо́бныхъ О̑те́цъ.

И̑зда́ный пре́жде три́жды Ту́помъ въ Ст҃о́й Вели́кой Чудотво́рной Ла́урѣ Пече́рской Кі́евской.

Нн҃ѣ же и̑зда́нъ Чтвѐртое, Тща́ніемъ и̑ и̑ждивѐніемъ въ Хр҃тѣ Превел҃е: є҆гѡ̀ Мл҃ти Гд҃на Ѻ҃ца А҃РСЕНІА ЖЕЛИБОРСКОГѠ Мл҃тію Бж҃іею Є҆пⷭ҇копа Лвовскогѡ, Га́лицкогѡ, и̑ Ка́мейца Подо́лскогѡ.

ВЪ ЛВОВѢ,

в Тупогра́фіи Михаи́ла Сліо́ски,

Ро́ку Бж҃огѡ, а҃хм҃б. Мц҃а А̑вгуста, в҃і Дн҃і.

Ч. 325.

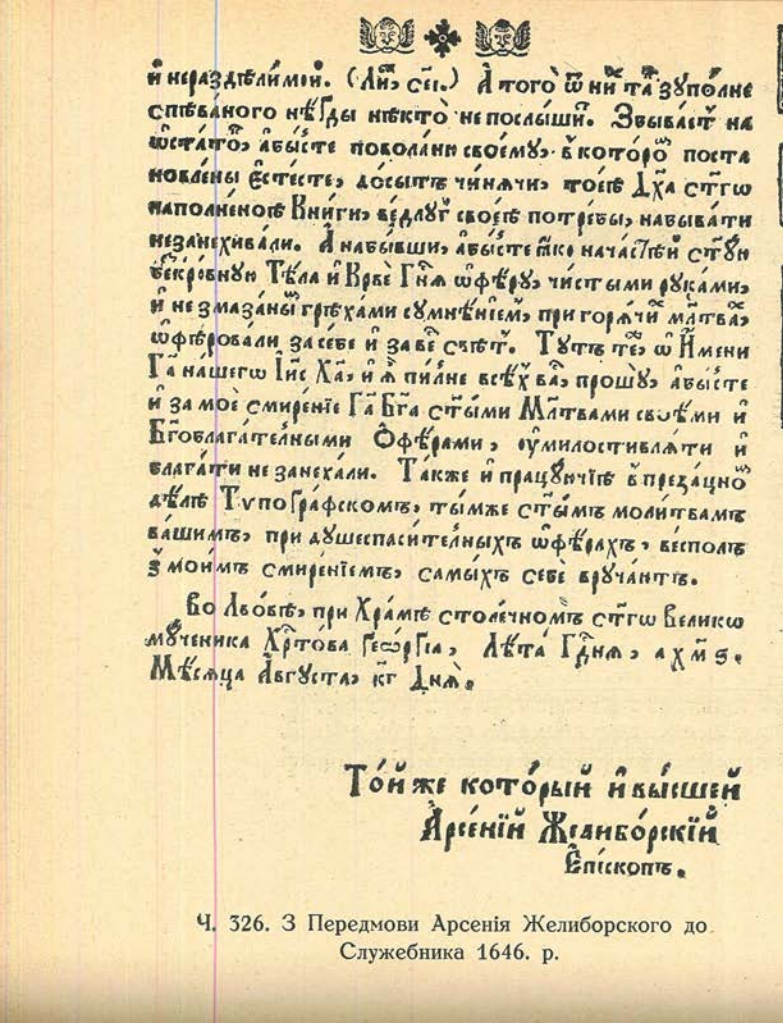

и нераздѣлимой. (Лис. сеі.) А того ѿ них та зуполне спѣваного нѣгды нѣкто не послыши. Збываєт на ѡстатокъ, абысте поволаню своєму, в которо постановлены єстесте, досытѣ чинячи, тоєѣ Дха стгѡ наполненоѣ Книги, ведлуг своєѣ потребы, набывати незанехивали. А набывши, абысте ꙗко начастѣй стую безкровную Тѣла и Крве Гнѧ ѡфѣру, чистыми руками, и не змазаны грѣхами сумнѣнїем, при горячих млтвах ѡфѣровали за себе и за вес свѣт. Тутѣ те, ѡ Имени Га нашегѡ Іис Ха, и ѧ пилне всѣх вас прошу, абысте и за моє смиренїє Га Бга стыми Млтвами своѣми и Бгоблагателными Ѡфѣрами, умилостивляти и благати не занехали. Также и працуючїѣ в презацномъ дѣлѣ Тупографскомъ, тымже стымъ молитвамъ вашимъ, при душеспасителныхъ ѡфѣрахъ, весполѣ з моимъ смиренїемъ, самыхъ себе вручаютъ.

Во Львовѣ, при Храмѣ столечномъ стгѡ Великѡ мученика Хртова Геѡргіа, Лѣта Гдня, а хм ѕ. Мѣсяца Августа, кг Дня.

Той же который и высшей Арсенїй Желиборскїй Єпископъ.

Ч. 326. З Передмови Арсенія Желиборского до Служебника 1646. р.

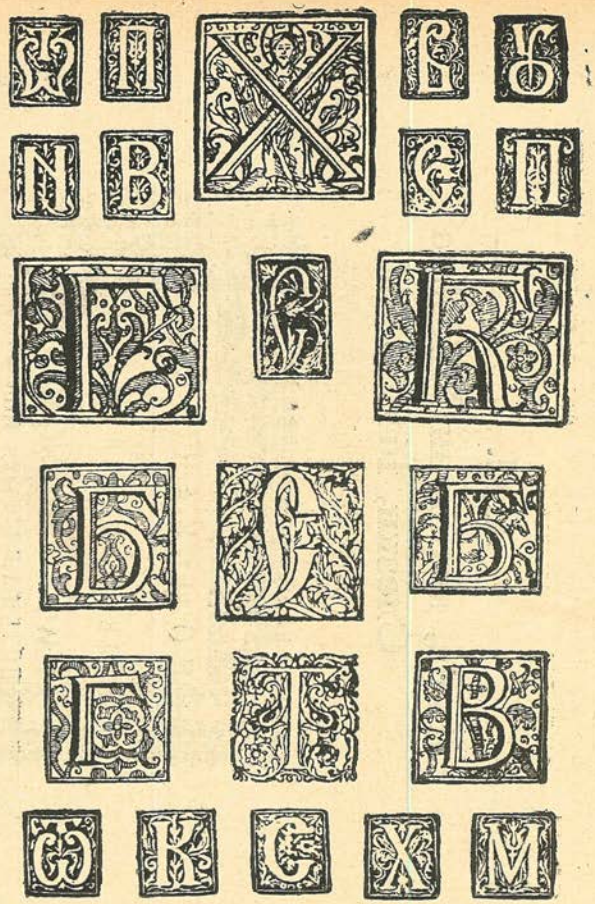

Ч. 327. Початкові букви,

СХІІ. Львів, друкарня М. Слезки.

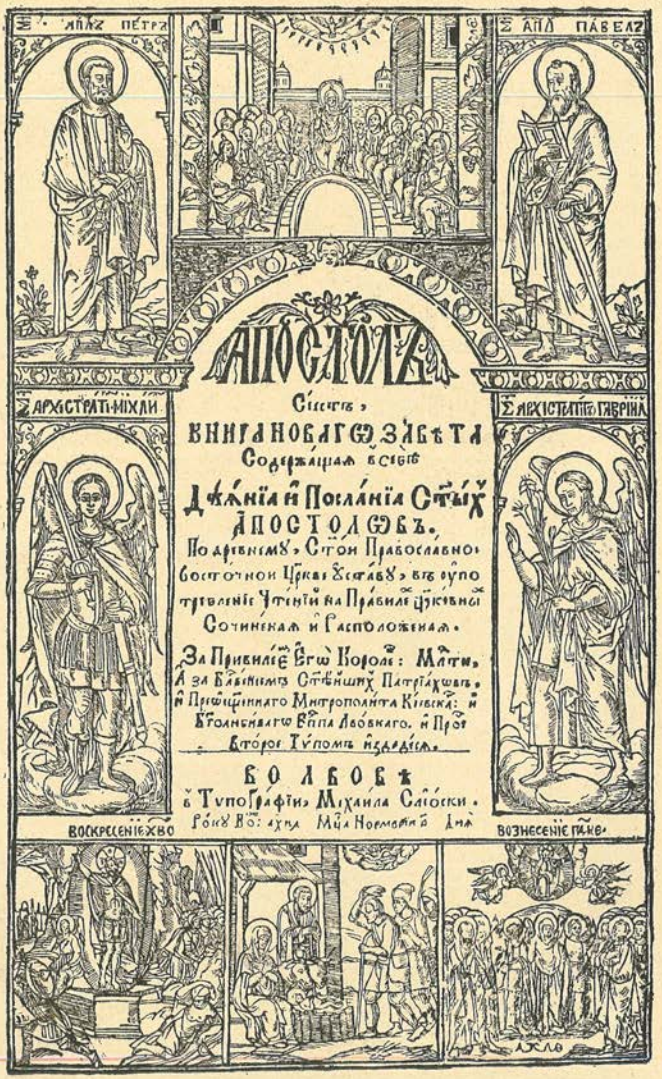

Ч. 328. Апостол 1654. р.

CXIII. Львів, друкарня М. Слезки.

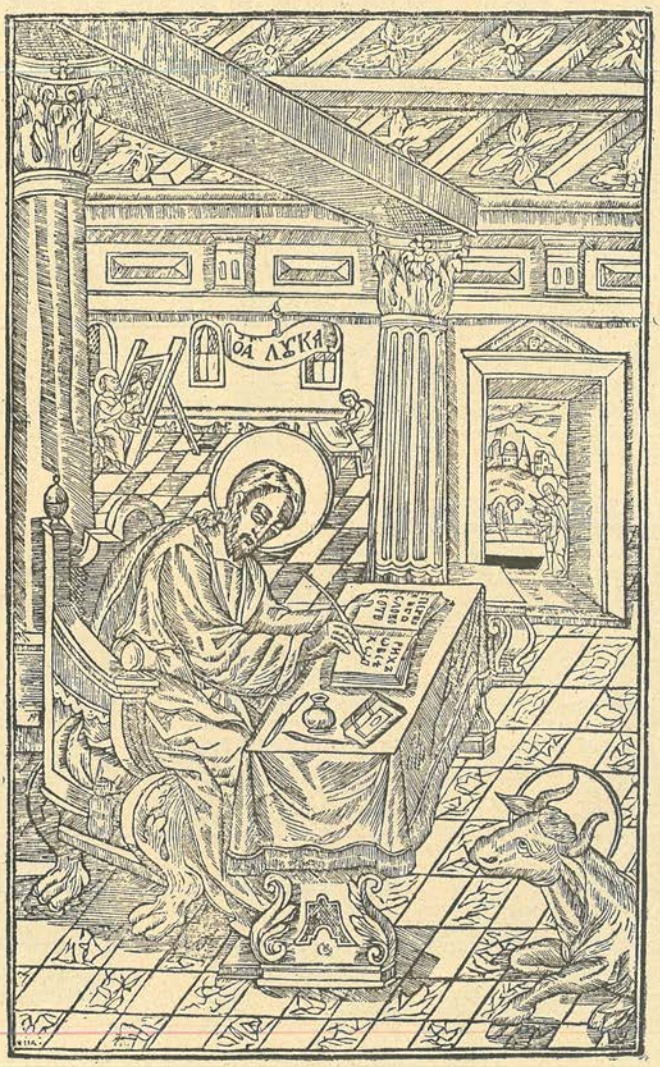

Ч. 329. З Апостола 1654. р. Дереворит Илії.

CXIV. Львів, друкарня М. Слезки.

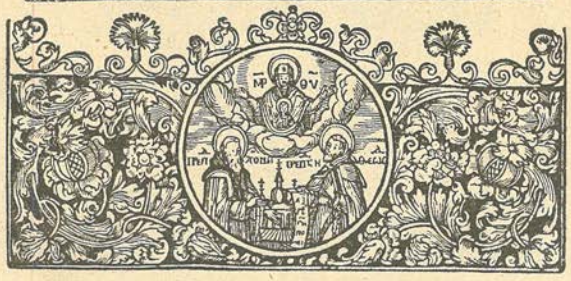

Ч. 330 — 332. Заставки 1642. р. В. Ф. З. Ч. 333 — 335. З Апостола 1654. р.

CXV. Львів.

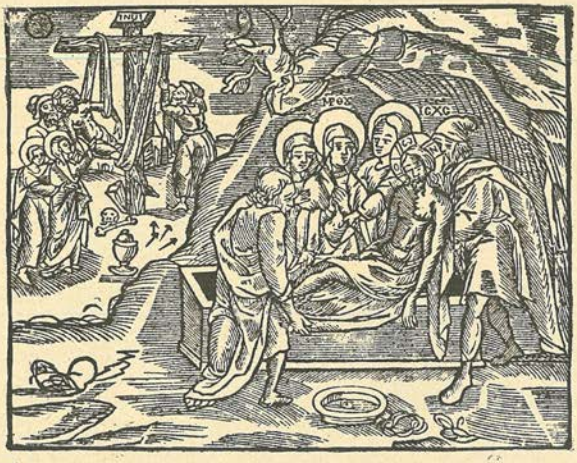

Ч. 336. Положеня в гріб — з Тріоди цвітної 1663. р.

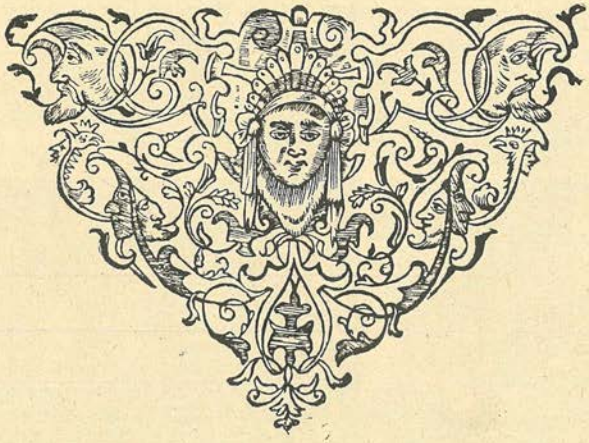

Ч. 337. Кінцівка з Октоіха 1639. р.

CXVI. Львів, Тріодь цвітна 1663 р.

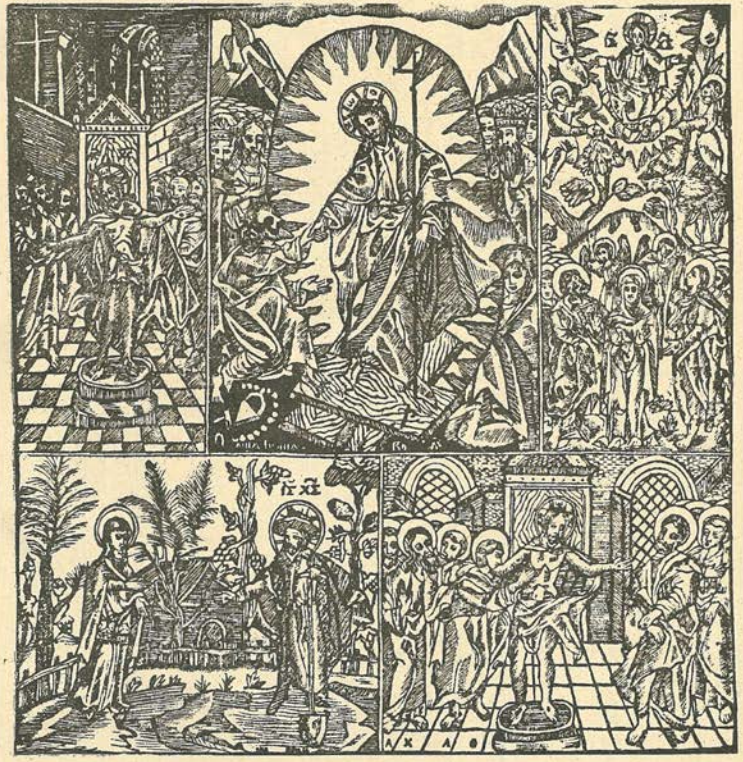

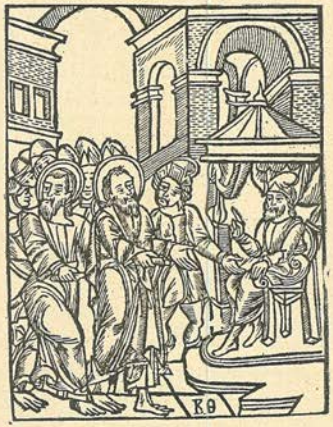

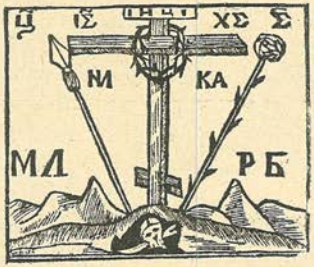

Ч. 338 — 340.

CXVII. Львів, Тріодь цвітна 1663. р.

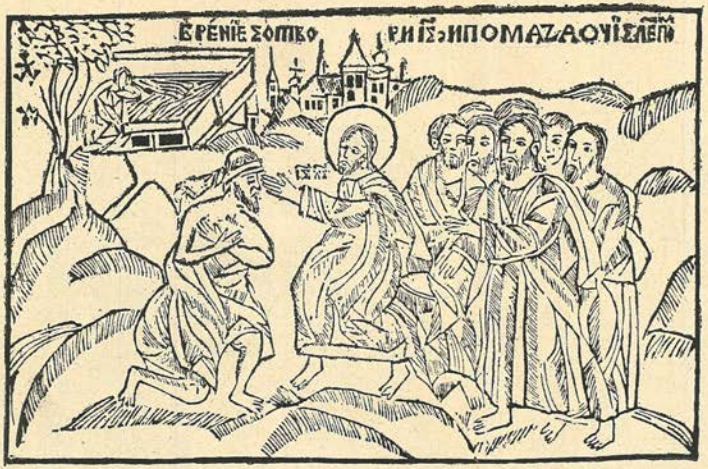

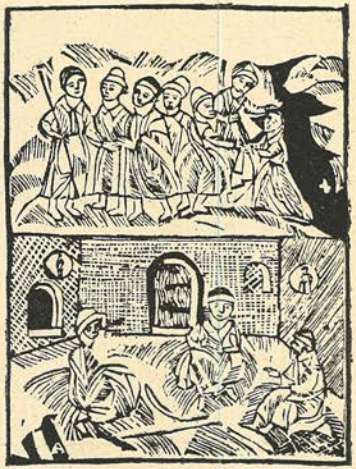

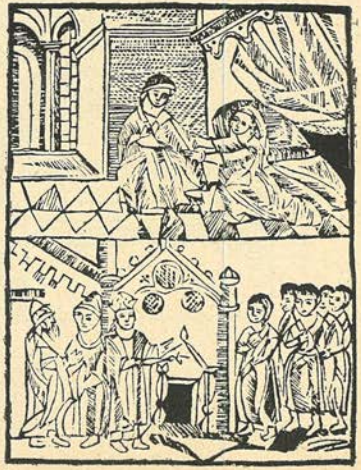

CXVIII. Львів, Тріодь цвітна 1663. р.

Ч. 345. — 346.

CXIX. Львів, Тріодь цвітна 1663. р.

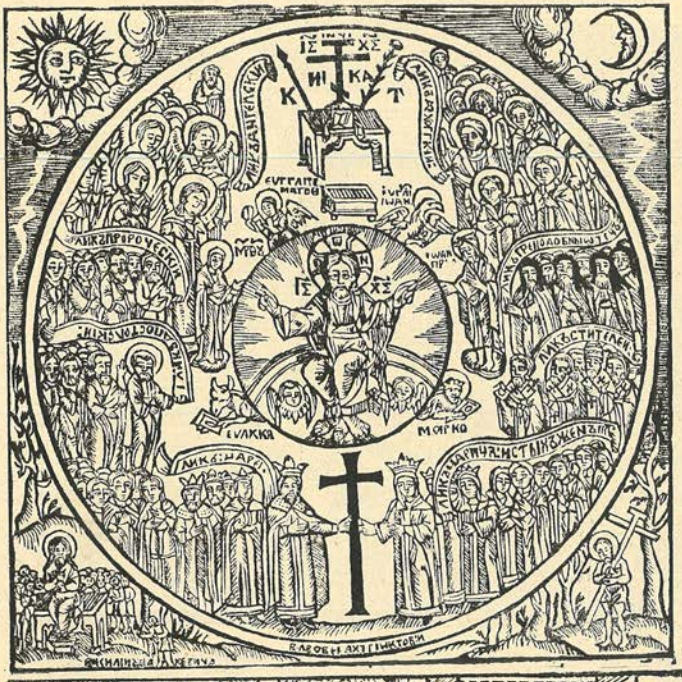

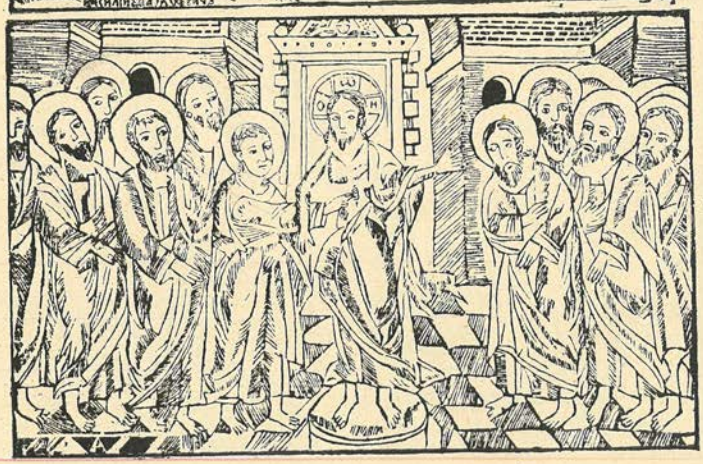

Ч. 347. — 348.

СХХ. Львів, Тріодь цвітна 1663. р.

Ч. 349. — 350. Дереворит Василя Ушакевича.

CXXI. Львів, Требник 1719. р.

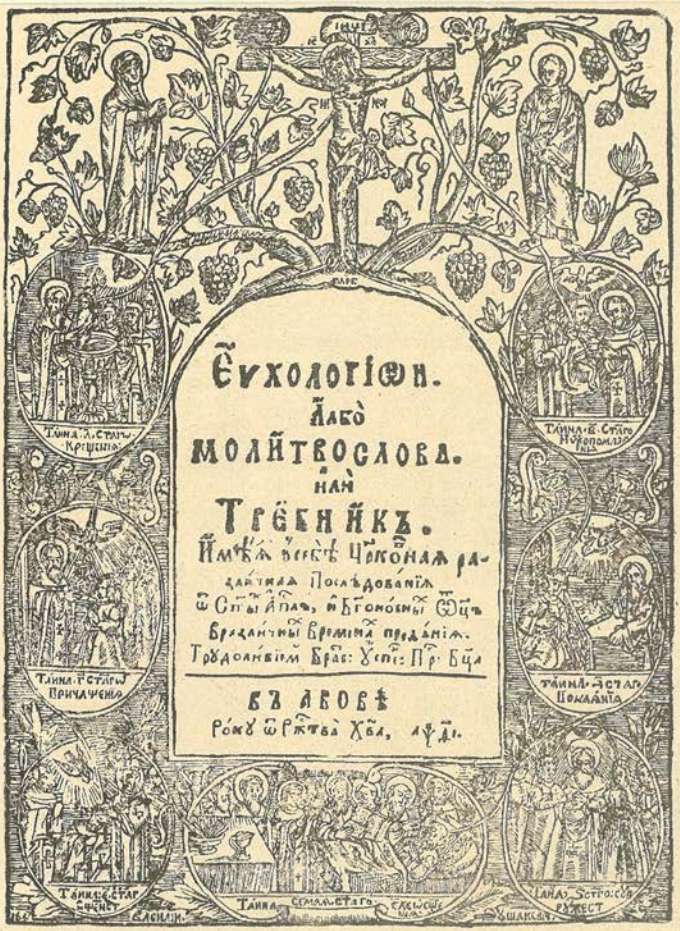

Ч. 351. Обрамленя роботи Вас. Ушакевича до Требника 1668. р.

CXXII. Львів, Апостол 1666. р.

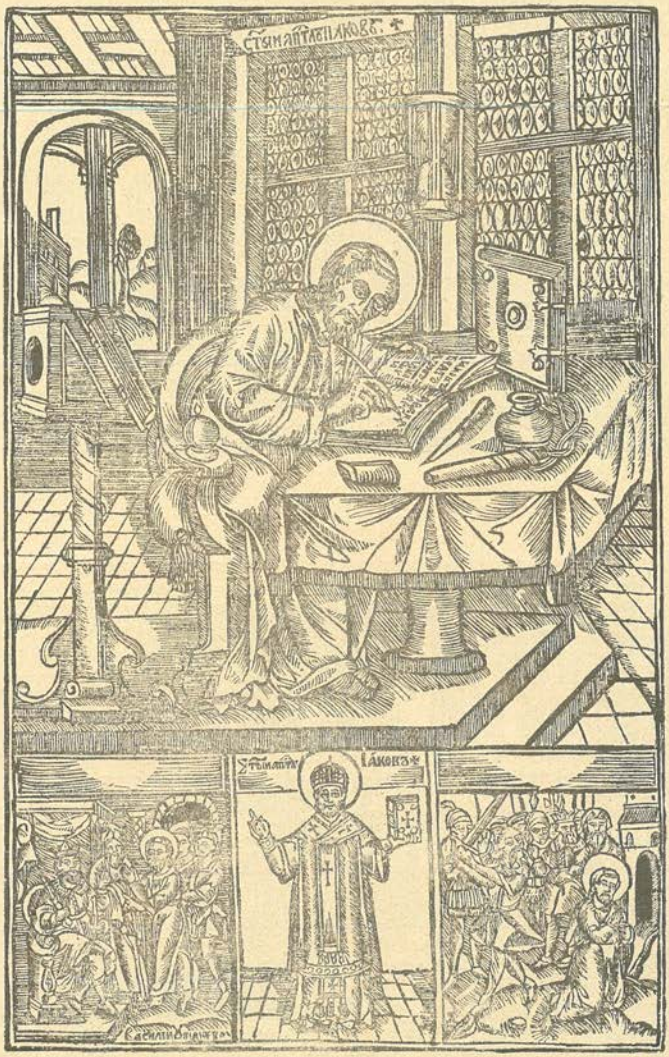

Ч. 352. Дереворит Вас. Ушакевича.

CXXIII. Львів, Апостол 1666. р.

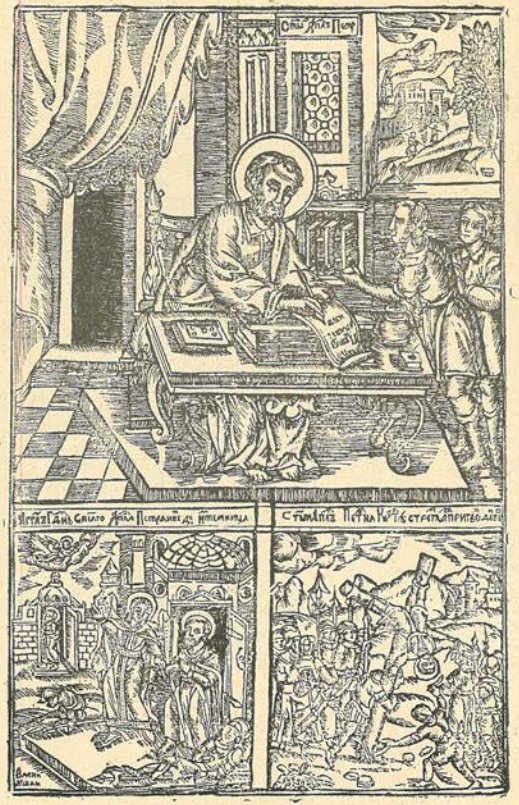

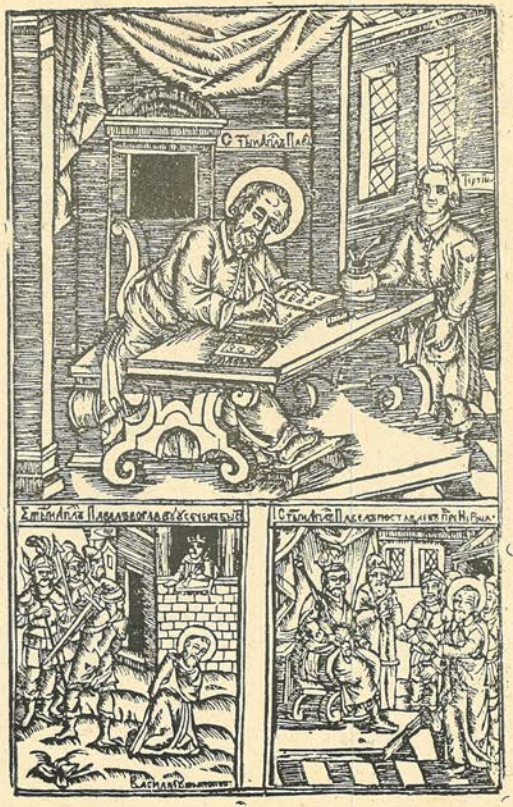

Ч. 353. Дереворити Вас. Ушакевича. Ч. 354.

CXXIV. Львів.

Ч. 355. Заставка з „Ключа розуміня“ 1663. р.

Ч. 356 — 357. Дереворити з Тріоди цвітної 1667. р.

CXXV. Львів, дереворити І. Глинского 1667. р.

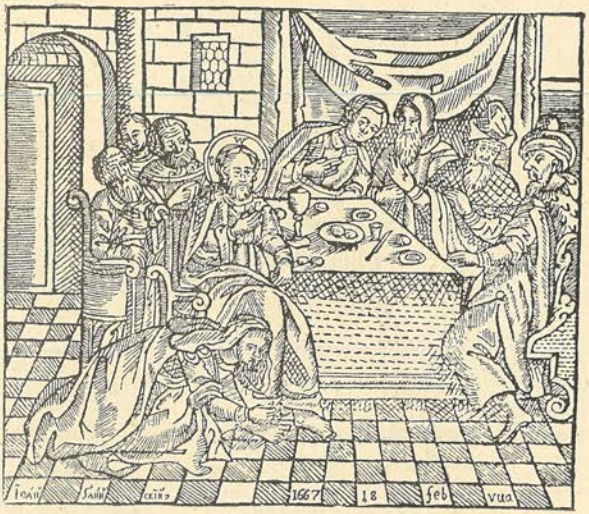

Ч. 358. З Тріоди цвітної 1667. р.

Ч. 359. — 360. Хрещенє і сповідь з Требника 1682. р.

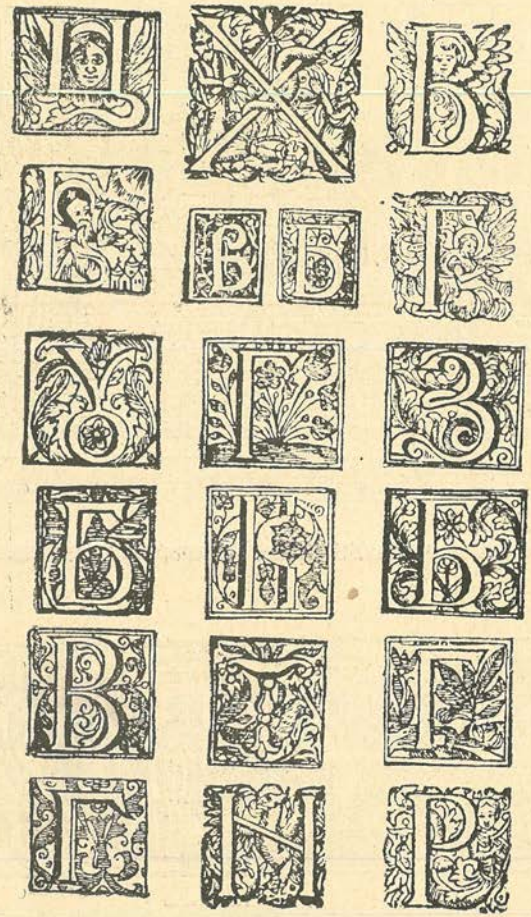

Ч. 361. Початкові букви з Требника 1682. р.

CXXVI. Львів.

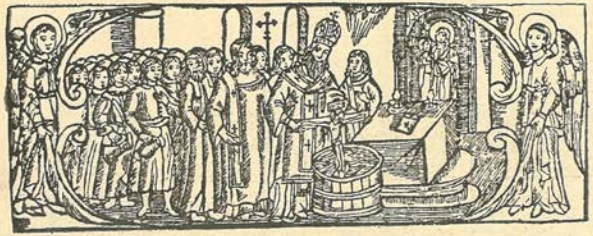

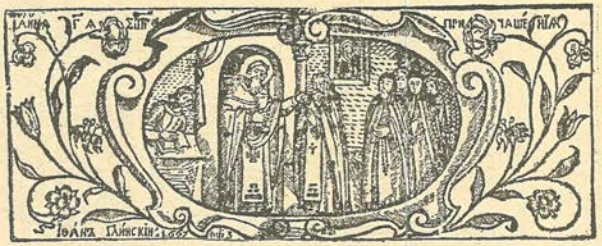

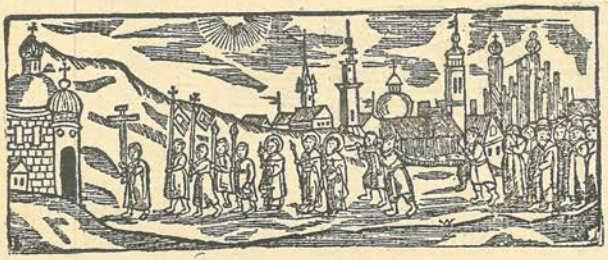

Ч. 362 — 366. Дереворити І. Глинского з Требника 1682. р.

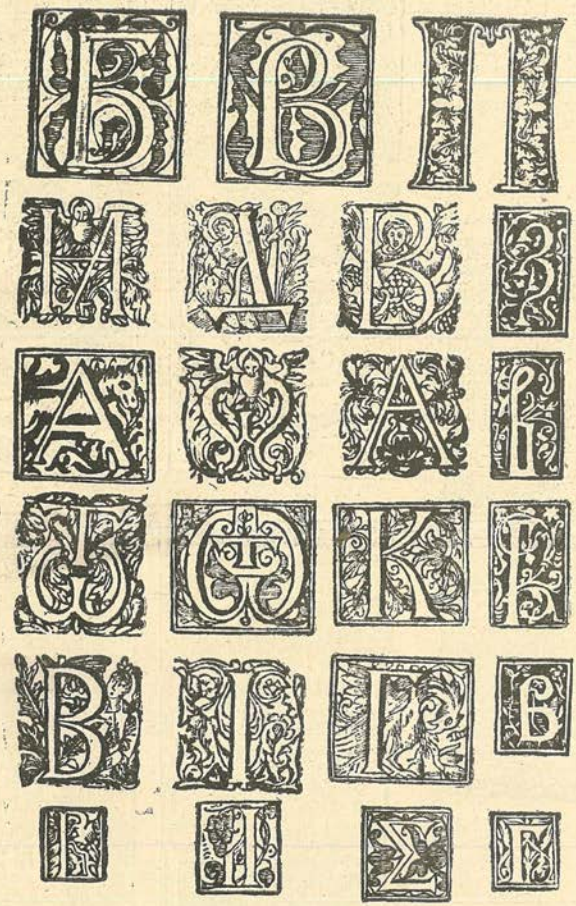

Ч. 367. Початкові букви з Требника 1682. р.

CXXVII. Львів, Метрики еп-па Іосифа Шумлянского

МЀТРИКА
И҆ЛЍ
СПИ́САНІЕ
РꙊКОПОЛОЖЕННЫХЪ
ѿ Ꙗ҆сне в҆ Бг҃ꙋ Превеле́бнаго
Е҆гѡ̀ Мл҃ти Ѻ҆ц҃а̀
І҆ѺСИФА ШꙊМЛЯНСКОГО.
Бж҃ією Мл҃: Е҆п҃па Лво҃: Гл҃: и҆ К: По҃:
А҆дмінн҃ Мн҃р: Кіе҃: и҆ Е҆п҃піи Лꙋцкои
А҆РХІМАНДВІТЫ Печ҃.
А҆ККОЛИТОВЪ.
ѿ Ро́кꙋ, ах҃ѯн. Мц҃а Февраля̀ днѐ в҃.
зача́таѧ.
В҆ Мѣ́стѣ Высо́чцѣ, на Подо́лю.
А҆ Перепи́саная, Ро́кꙋ ах҃пѕ.

Ч. 368. Метрика 1686. р.

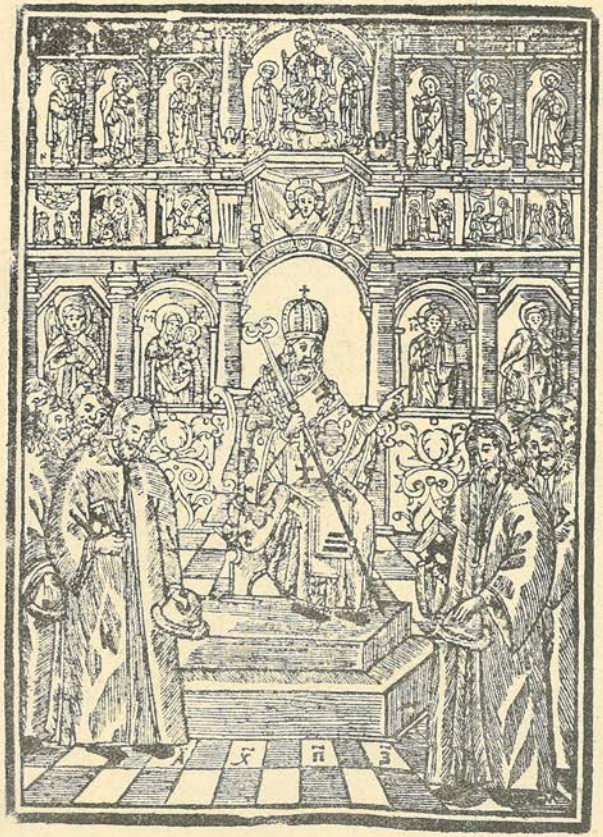

Ч. 369. З Метрики 1687. р.

CXXVIII. Львів, Метрики 1687. р.

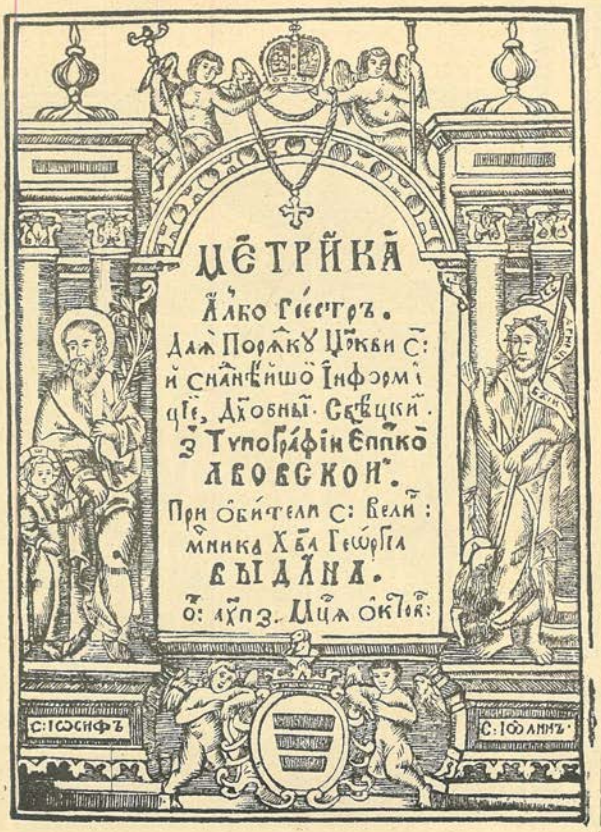

Ч. 370.

Ч. 371.

CXXIX. Львів, Метрики 1687. р.

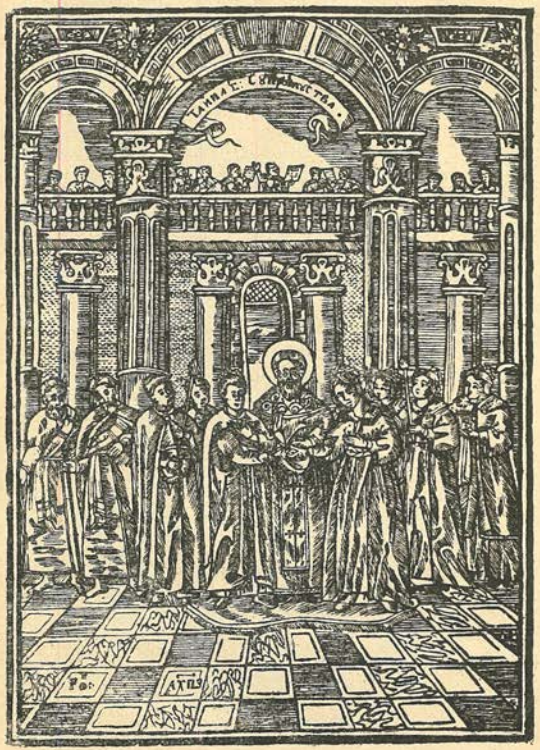

Ч. 372.

Ч. 373.

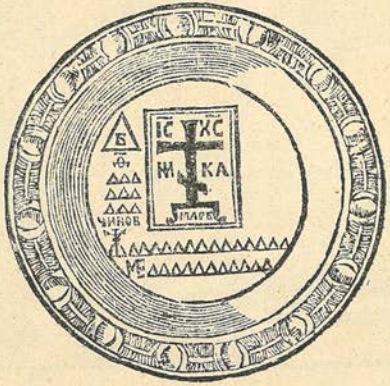

Ч. 374. Всеношник із Служебника 1691. р.

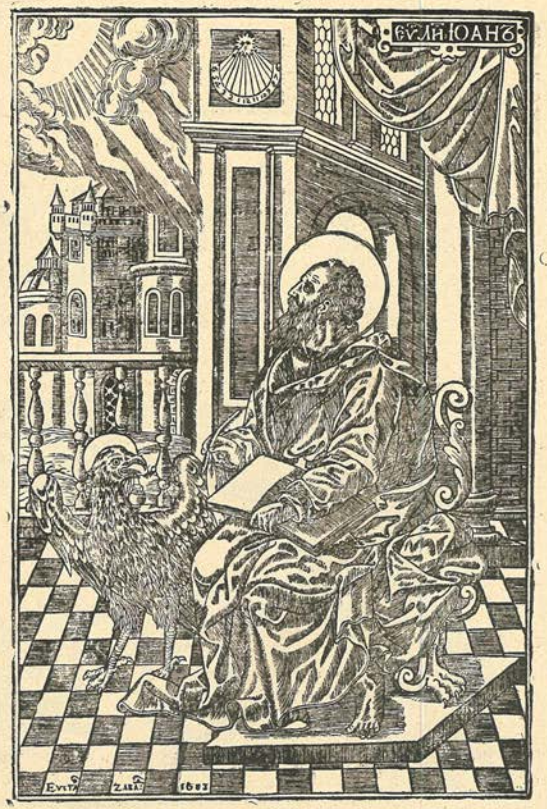

Ч. 375.
Дереворит Евст. Завадовского з Євангелія 1690. р.

CXXXI. Львів.

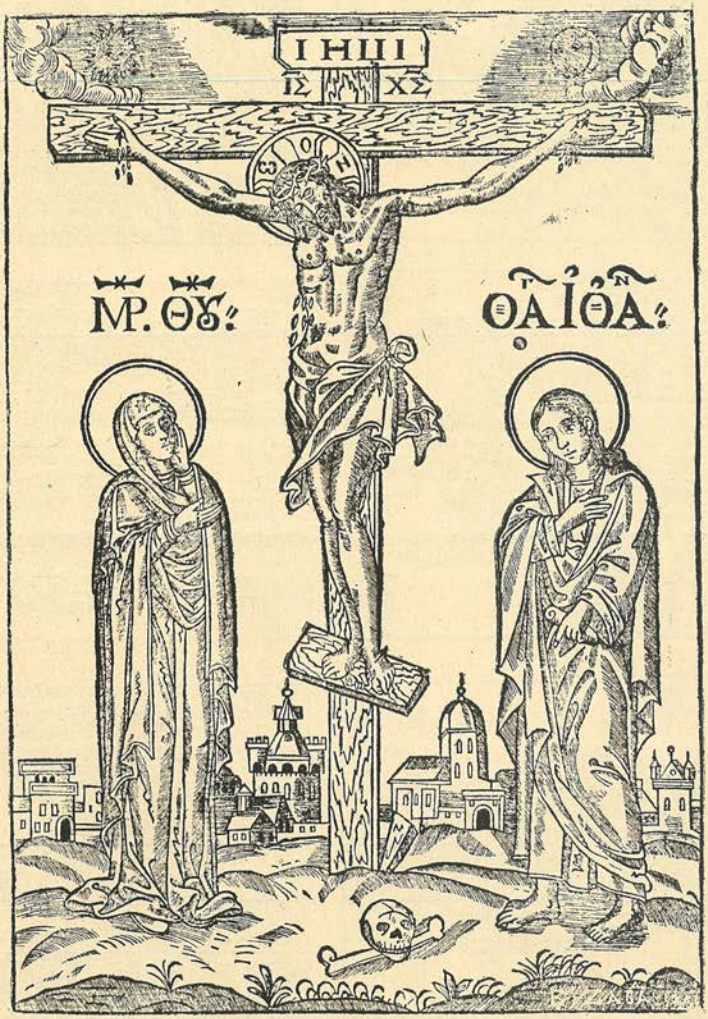

Ч. 376. Дереворит Евст. Завадовского із Служебника 1691. р.

CXXXII. Львів, Анфологіон 1692. р.

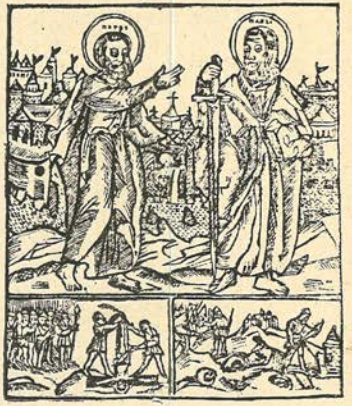

Ч. 377. — 382. Дереворити Илії з 1-ої половини XVII. в.

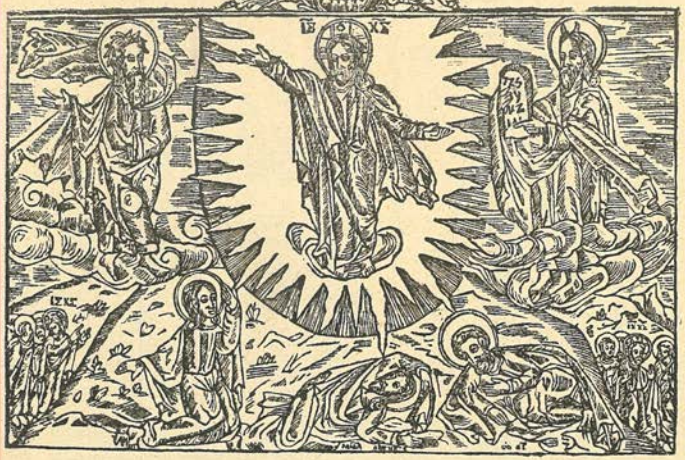

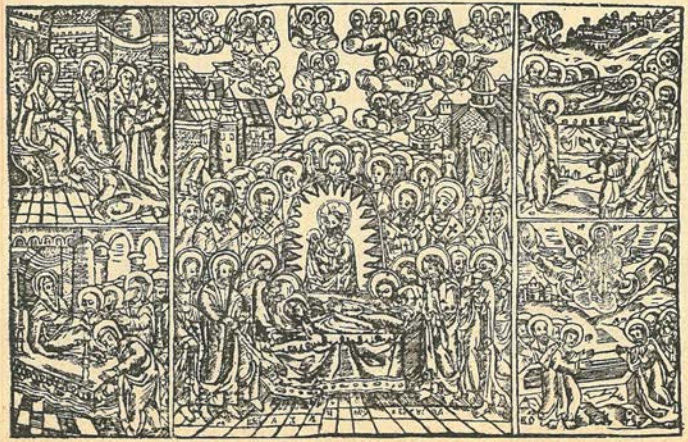

Ч. 383 — 386. Дереворит Иліі з 1-ої полов. XVII. в.

CXXXIV. Львів, Анфологіон 1692. р.

Ч. 387 — 392. Дереворити Л. М. 1688. р.

CXXXV. Львів, Анфологіон 1692. р.

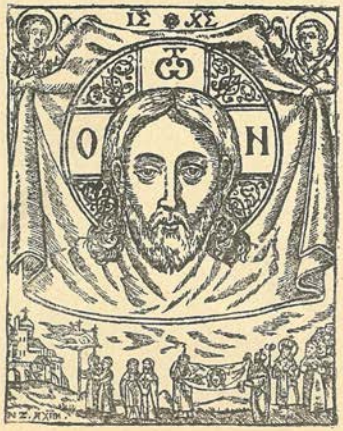

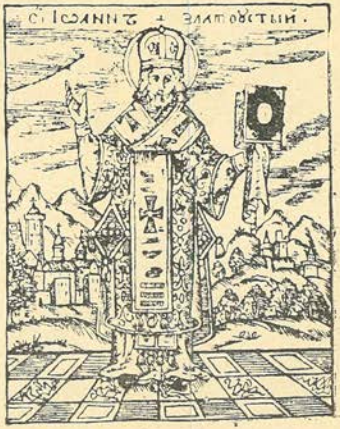

Ч. 393 — 398. Дереворити Никодима Зубрицкого 1688. р.

CXXXVI. Львів, Анфологіон 1692. р.

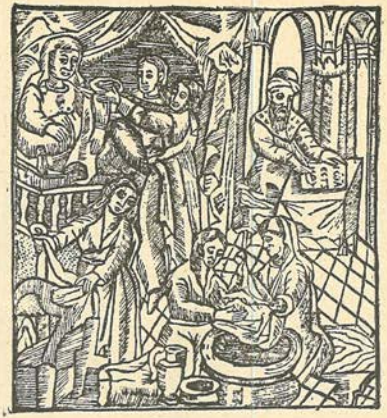

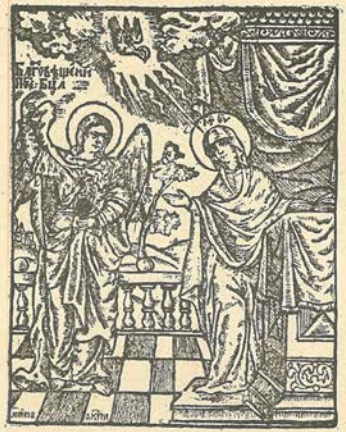

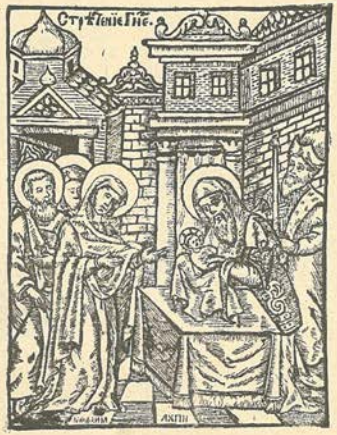

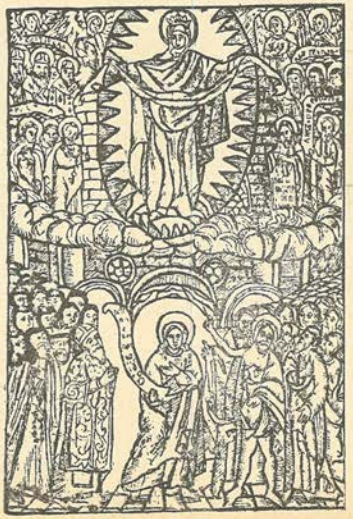

CXXXVII. Львів.

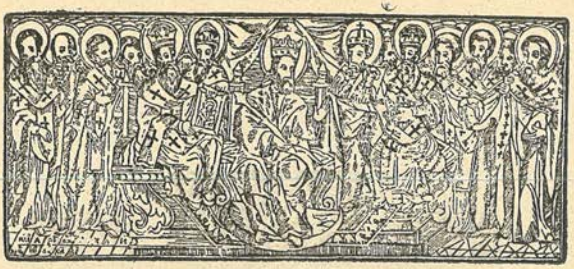

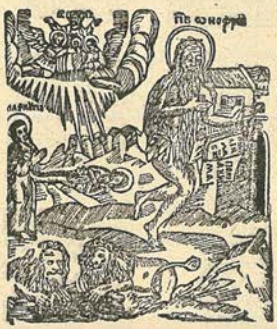

Ч. 405 — 407. Дереворити Илії з 1-ої полов. XVII. в. з Анфологіона 1692. р.

Ч. 408 — 409. Дереворити Ник. Зубрицкого з Акафистів 1699. р.

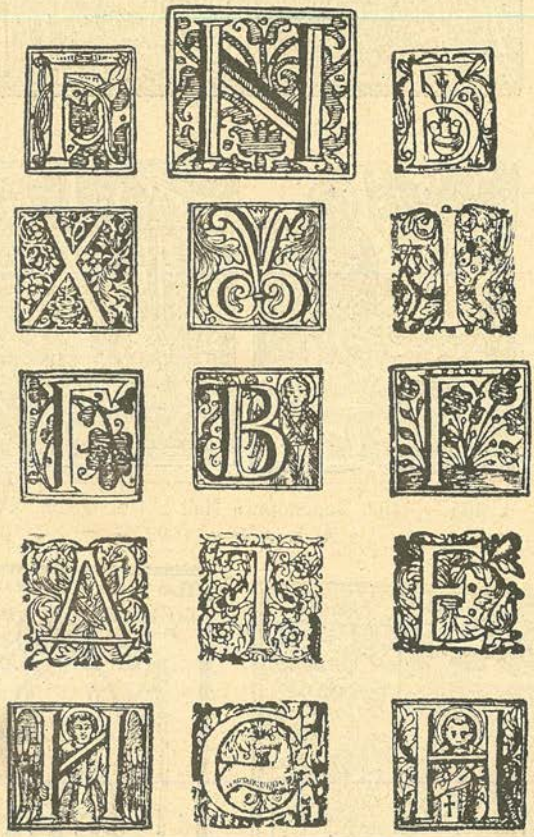

Ч. 410. Початкові букви з Анфологіона 1692. р.

CXXXVIII. Львів, Акафисти 1699. р.

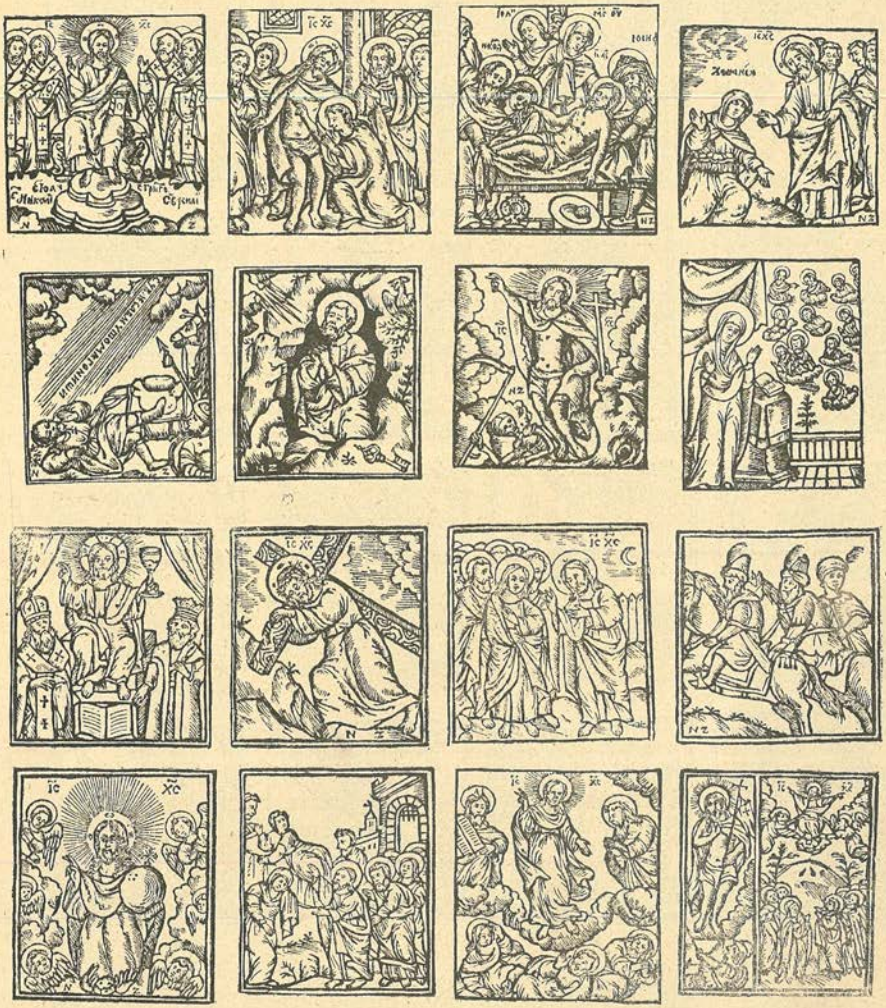

Ч. 411 — 426. Дереворити Никодима Зубрицкого.

CXXXIX. Львів, Акафисти 1699. р.

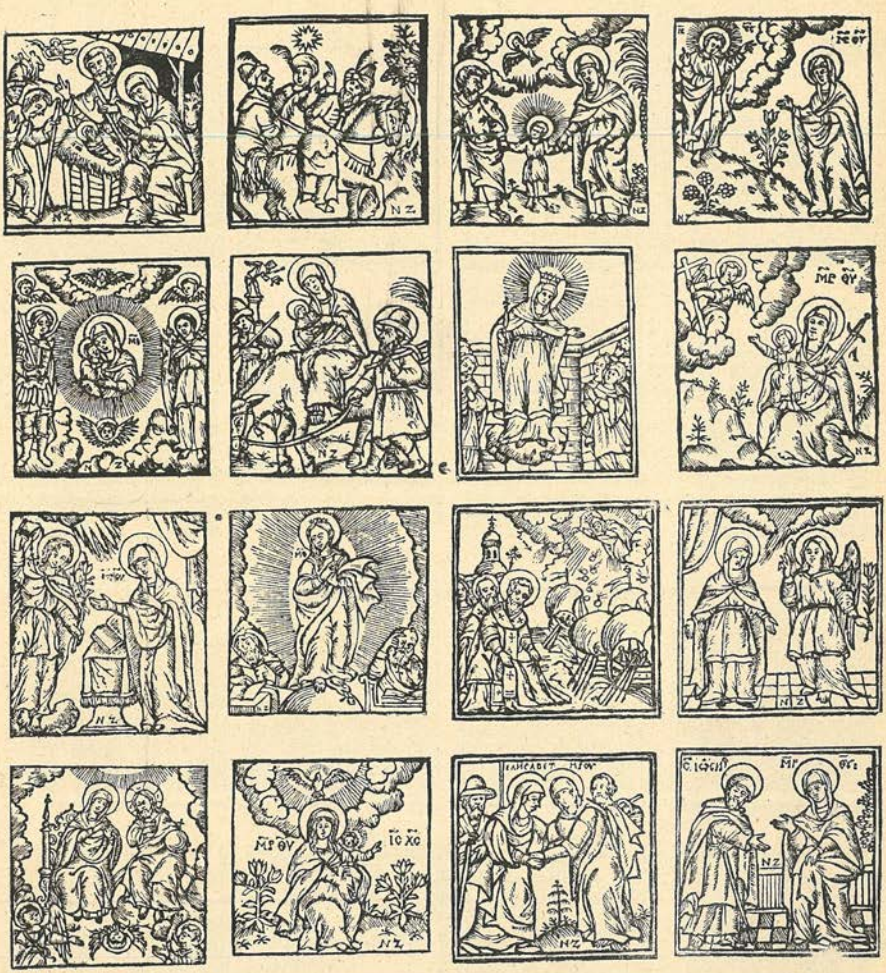

Ч. 427 — 442. Дереворити Никодима Зубрицкого.

CXL. Львів, Акафисти 1699. р.

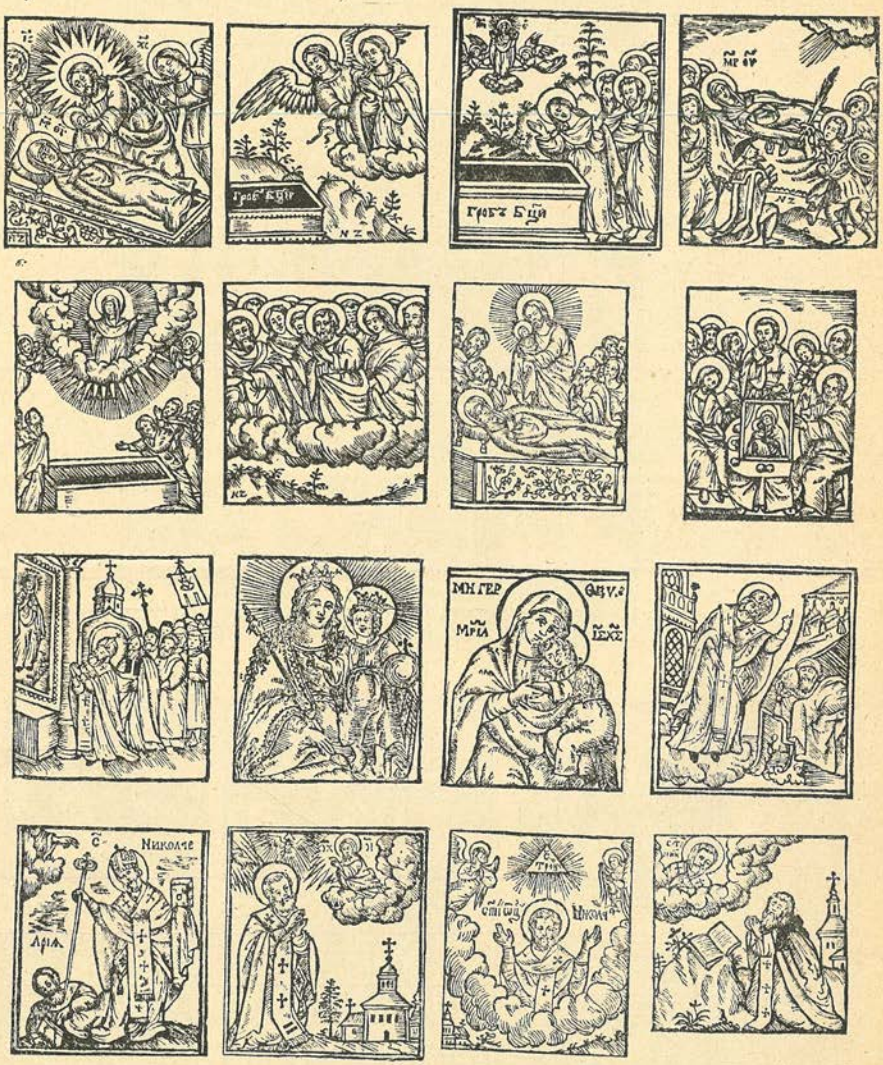

Ч. 443 — 458. Дереворити Никодима Зубрицкого.

CXLI. Львів, Акафисти 1692. р.

Ч. 451.

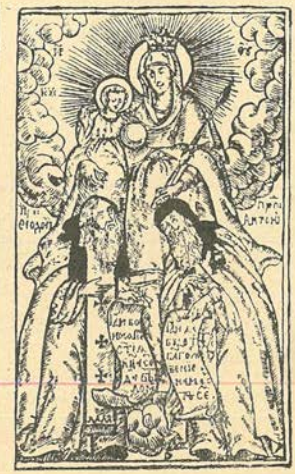

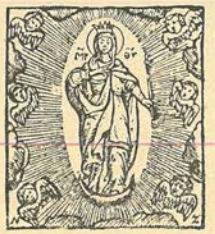

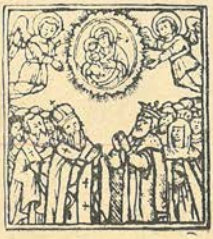

Ч. 452 — 456. Дереворити Никодима Зубрицкого.

CXLII. Львів, Акафисти.

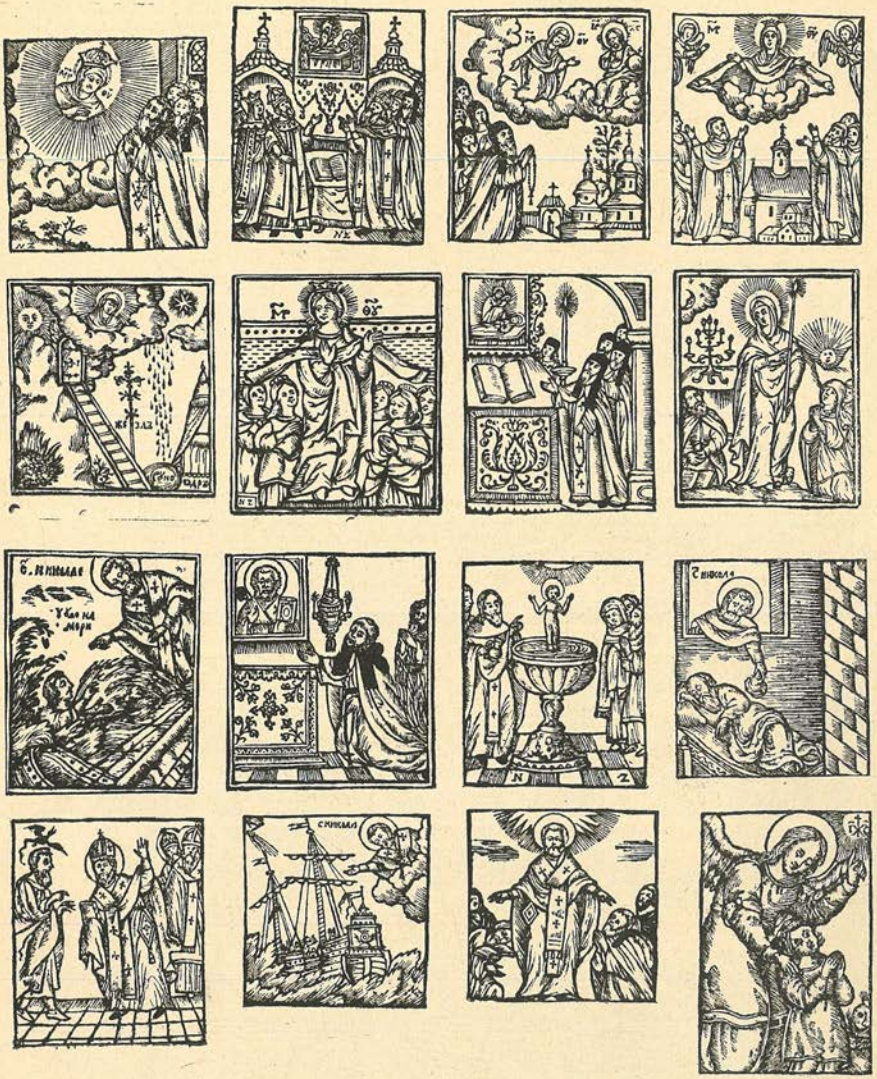

Ч. 457 — 472. Дереворити Никодима Зубрицкого.

CXLIII. Львів.

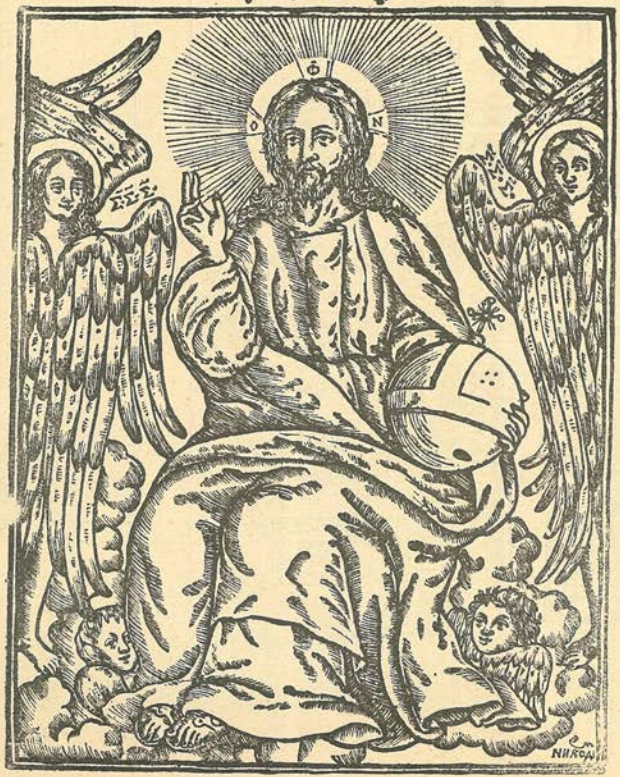

Ч. 473. Дереворити Н. Зубрицкого із Служебника 1702. р.

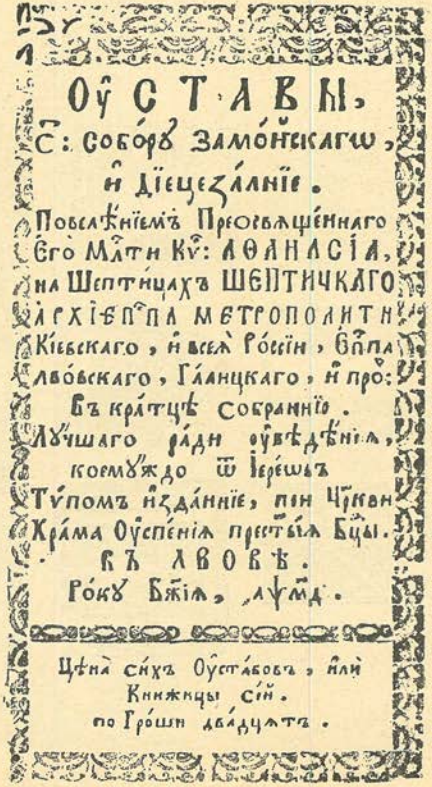

Оу́ставы,
С҃: Собо́рꙋ Замо́нскагѡ,
и҆ Дїецеза́лнїе.
Повелѣ́нїемъ Преосвѧще́ннаго
Его̀ Мл҃ти Кѵ҃: Аѳанасїа,
на Шепти́цахъ Шептичкаго
А҆рхїеп҃па Метрополити
Кїевскаго, и҆ всеѧ̀ Ро́ссїи, Еп҃па
Лво́вскаго, Га́лицкаго, и҆ про:
Въ кра́тцѣ Собраннїе.
Лꙋ́чшаго ра́ди оу҆вѣдѣ́нїѧ,
коемꙋ́ждо ѿ Іере́ѡвъ
Тѵ́помъ и҆зда́ннїе, пои Цр҃кви
Хра́ма Оу҆спе́нїѧ прест҃ыѧ Бц҃ы.
Въ Львовѣ.
Ро́кꙋ Бж҃їѧ, ҂аѱмд.

Цѣна̀ си́хъ Оу҆ста́вовъ, и҆лѝ
Книжицы сїи.
по Гро́ши два́дцѧтъ.

Ч. 474. 1744. р.

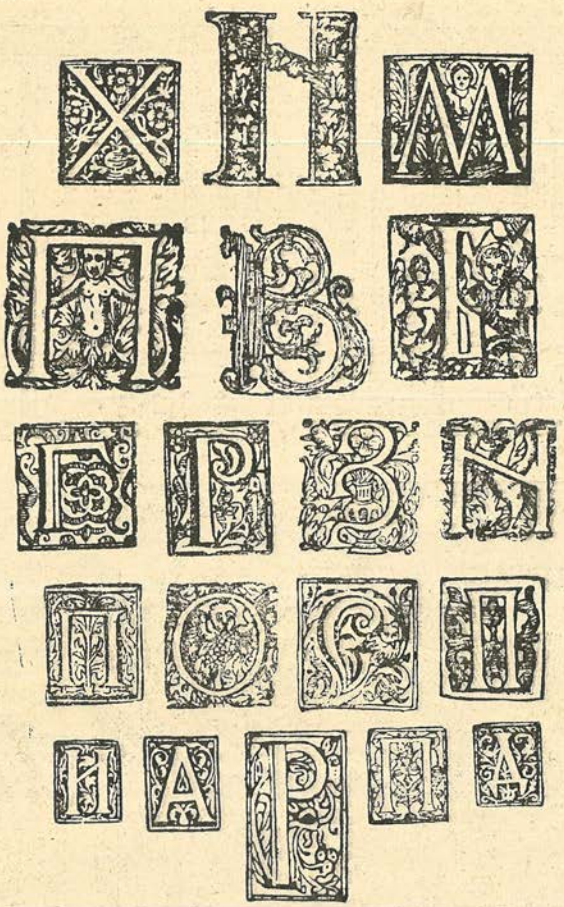

Ч 475. Початкові букви з Требника 1695. р.

CXLIV. Львів.

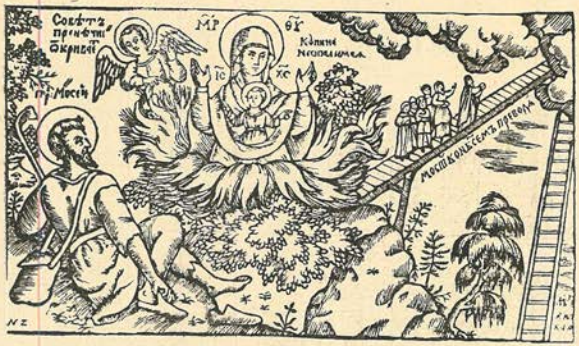

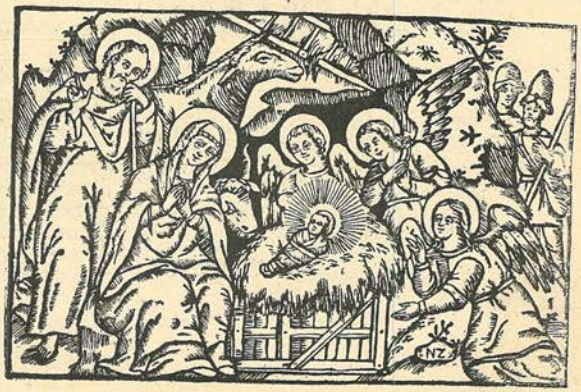

Ч. 476 — 478. Ч. 479 — 480.

Заставиці Н. Зубрицкого з Ірмологіона 1757. р.

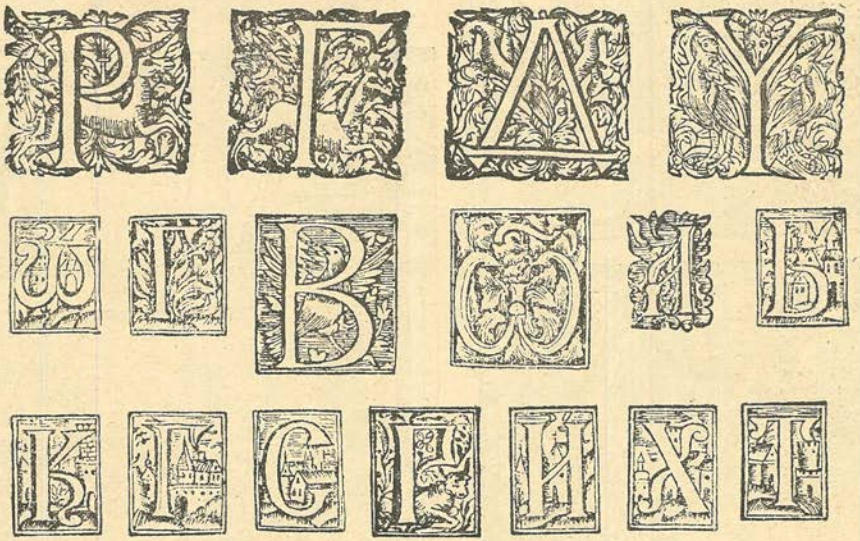

Ч. 481. Початкові букви видань XVII і XVIII. в.

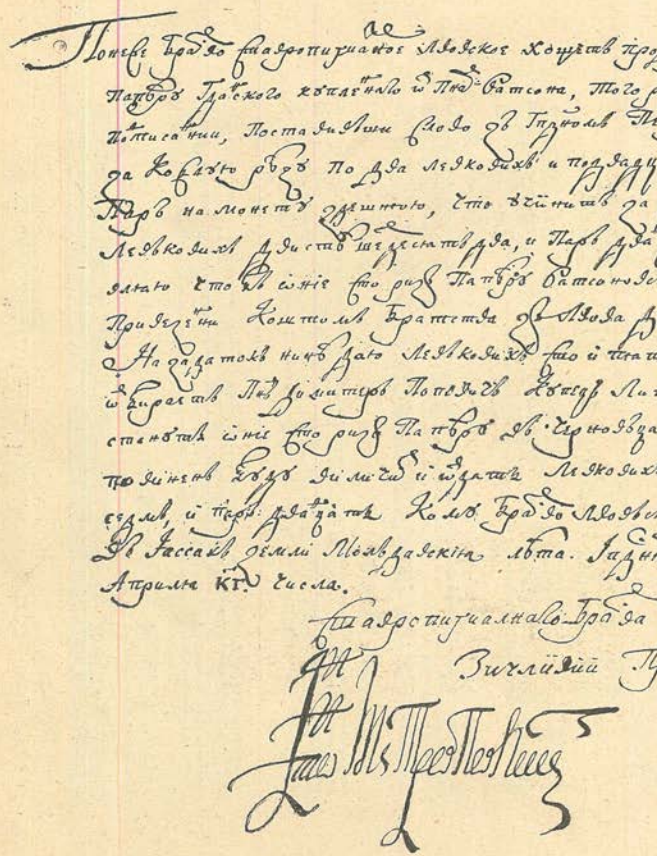

Ч. 482. Письмо Митрополита молдавского Антонія 1735. р.

Ч. 483 — 485.
Фигурні кінцівки видань к. XVII. і поч. XVIII. в.

CXLVI. Львів.

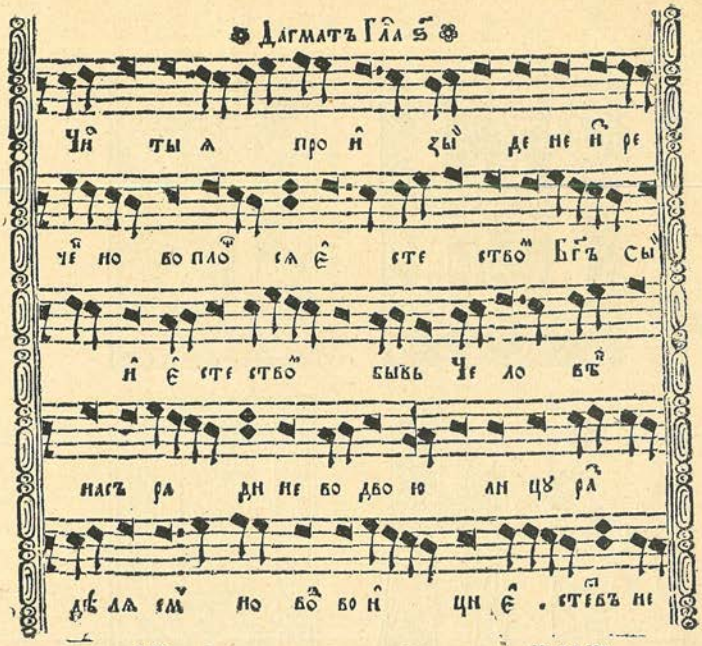

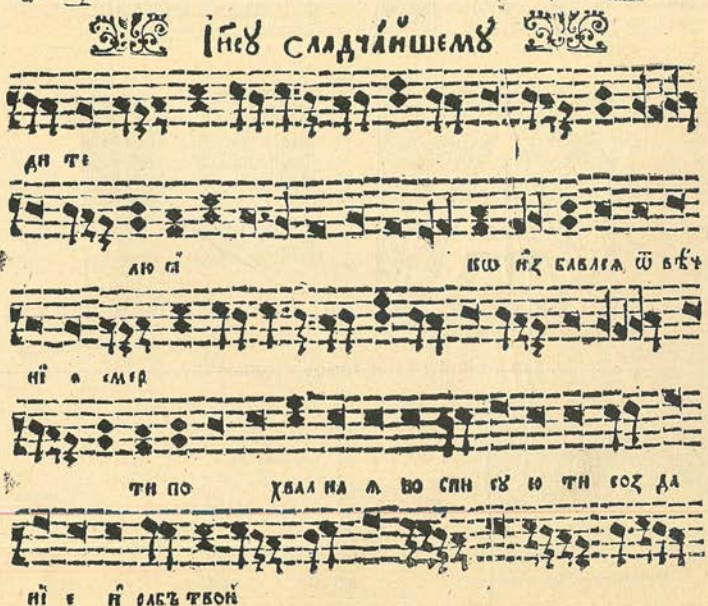

Ч. 486 — 487. З Ірмологіонів нотних 1709 і 1757. р.

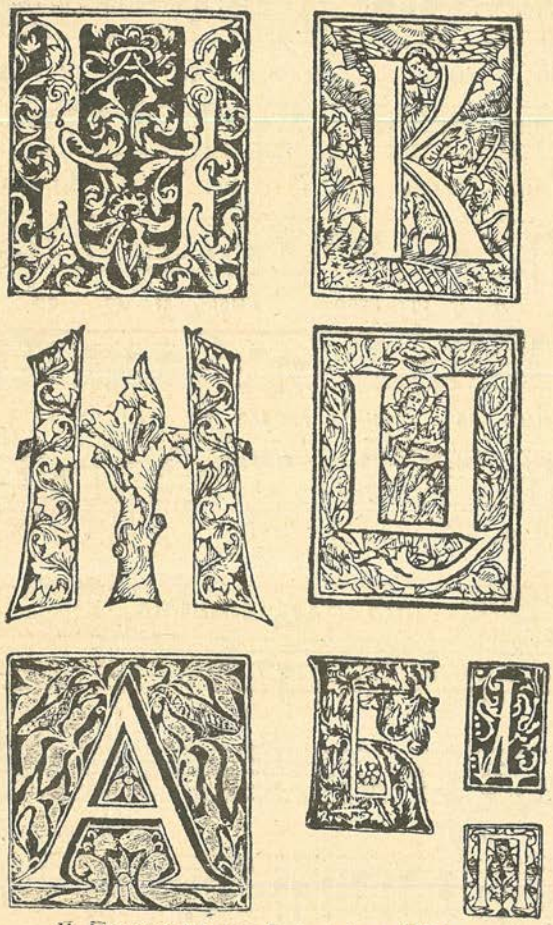

Ч. Початкові букви Ірмологіона 1757. р.

CXLVII. Львів.

ЛЕѲНЪ
НА ШЕПТИЧАХЪ
ШЕПТИЧКІЙ
БЖІЕЮ, И СТАГѡ АПТОЛСКАГѡ
ПРТОЛА БЛГОДАТІЮ,
ЕПРЪ ЛВОВСКІЙ. ГАЛАЧКІЙ. И КАМЕНЧА ПОДОЛСКАГО
АРХІМАНДРИТА КОММЕНДАТАРІЕШЪ МЕЛЕЧКІЙ.

Всѣмъ общѣ и коемуждо различнѣ всѣкагѡ сана хрістовѣрнымъ людемъ: миръ ѡ гдѣ, и наше архіерейское благословеніе преподаваше, и извѣстиѡ творим.

Ч. 489. З Артикулів братських около 1760. р.

Ѡсвободи мя ѡгнѣ вѣчнагѡ, и мѹкъ предлежащихъ мнѣ вѡгородителнице, якѡ да оублажаю тя.

Не презри молѹніа твоихъ рабѡвъ, молимся вѣчнце всепѣтая, якѡ да избавимся всякагѡ ѡскорбленія.

Недѹгѡвъ, и всякихъ болѣзней, и бѣдъ насъ свободи. Въ сщенномъ твоемъ покровѹ прибѣгающихъ.

Странное чѹдо еже въ тебѣ вѡгородителнице: насъ ради по намъ родися всѣхъ зиждитель из тебе и Бгъ нашъ.

Храмъ твой Бце показася, врачевство недѹгѡвъ безмездное, ѡскорбляемыхъ дѹшъ оутѣшеніе.

Престая Бце рождшая Спса, ѡ бѣдъ спасеи, и всякія инія нѹжды рабы твоя.

Избави ѡ всякагѡ прещенія находящагѡ рабы твоя, престая вѣчнце, и всякагѡ бреда дѹшевнагѡ же и тѣлеснагѡ.

Спасеи всѣхъ молитвами твоими Дво бце, к тебѣ притѣкающихъ, и избави всякія нѹжды и скорби.

Кто притѣкаи въ храмъ твой бце не пріемлетъ скорѡ исцѣленіе, дѹшевное же бесѹтѣ и тѣлесное пречистая.

Ѡ всѣхъ оумоляемъ щедре Спыхъ и горнихъ чинѡвъ, ѡчисти мя рождшею тя.

Пощади Спсе дѹшы оумершихъ братій нашихъ, въ надежди жизни, и щедры, щедри имъ согрѣшенія.

Радѹися міра ѡчистилице Дво, радѹися рѹчко и свѣщнице всезлатый, бжтвенныя манны, и рѣбра, вѡгонебѣстого.

Ч. 490. Частина коректурного листа з Требника F°. 1760. р.

CXLVIII. Львів, друкарня І. Филиповича.

ПІЕСНЬ

О Панѣ Іезусіе въ Тѣнниѣцкомъ Образіе, чодесіенномъ Ласкамѣ и Чудамѣ слиноцнымъ, О Пѣсни Набожнѣго до Тѣгожъ Образу Грѣшникъ Капланъ зложонъ, на тѣ нотѣ, якъ: Зніебалящъ мой Іезу до жалю:

Ачъ Слодкій Збавѣціелю Панѣ, въ Тѣрнниѣцкомъ Образіе,
Тыж Чинѣшъ цѣда ніепришебраніе, Гдѣ каждемѣ въ тѣмъ разіе:
Пришибываешъ на помоцъ скутѣчніе,
Бы ушедлъ дочѣніе и вѣчніе:
Суровѣго кланіе,

Людска сѣла тѣго зупѣлніе, и розумъ каждый згола:
Окрнѣлѣць нѣгди ніепотафѣ, и ушѣлець ніезгола,
Якъ цѣшнишъ въ смутку и клопоціе,
Мавъ въ жалю сталешъ сіе сіероціе:
Отцемъ поціехъ и жнца.

Емперемъ самимъ Твой Пришибытекъ назвалець слушніе потрѣба,
Бо въ нѣмъ ігѣ черпіо ласки вшнецки якіе спушаіо Ніеба:
Для зіемянъ строскаными выгоды,
И души земдліонѣй ухлоды:
По Грѣхобыхъ упалахъ

PIESN

O Panu JEZUSIE w Turynieckim Obrazie, Cudami y Łaskami Rynącym, od XX. Missionarzow Ruskim Dyalektem wydana, na tę notę, jak: Straszliwego Majestatu Panie &c.

MYłoserdny JSUSE ſtadczayſzy, Zbawytelu naſz Nayukochańſzy.
Hriſznych zoweſz do pokuty, by wsy w Nebi mohły buty
Y z Toboju.

Ty na Kreſti za hriſznych wmyrałeś; y w bołeſty ko Otcu wołałeś,
Proſty Otcze dołhy hriſznym, by ne buły ohnem wicznym
Skaranyi.

Ktoż Ty toie możet odſłużyty, żeś na Kreſti za wſich był zabyty,
Byś ożywył Duſzu naſzu, ieſzcze daieſz pyty czaſzu
Spaſenya.

O! Dobroto wiczne neprebranna, z Kotroho Krow za wſich ieſt wylana,
Daieſz ſia wo ſnid dla hriſznych, byś ich wczynył ſynow wicznych
Zyzny wicznoy.

Ч. 491 — 492. Піеснь w пану Іезусіе 1767. р.

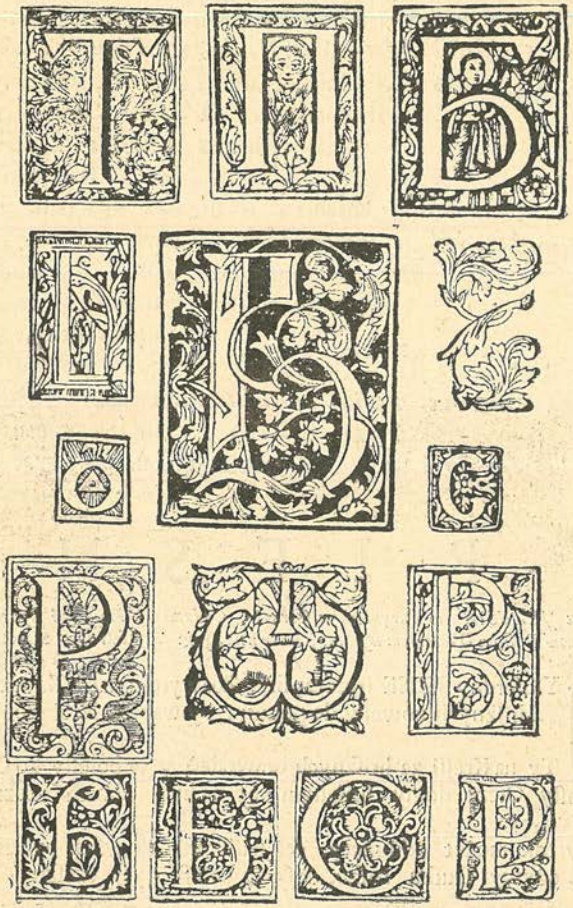

Ч. 493. Початкові букви Служебника 1780. р.

CXLIX. Львів.

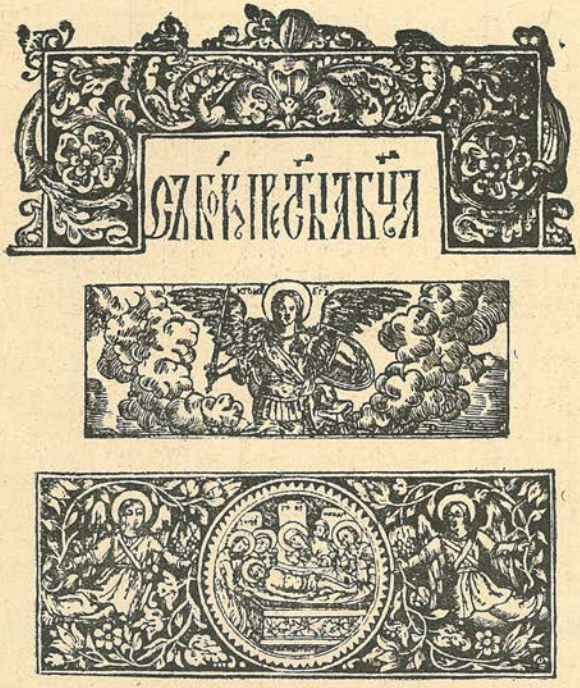

Ч. 494. Заставиці із Служебника 1780 р.

Ч. 495. Сторінка з букваря около 1780. р.

CL. Львів.

Каталогъ

Книгъ славенско-рускихъ, въ Типографіи Інститута Ставропигіанскагѡ Львовскагѡ, обрѣтающыхся.

Katalog

Ksiąg słowiańsko-ruskich, w Drukarni Instytutu Stauropigialnego Lwowskiego, znayduiących się.

Имена книгъ	Tytuł ksiąg	Cena, w Mon: Konw: oprawnych. Złote. Ryńs:	kr.	nieoprawnych. złote. Ryńs:	kr.
въ Фоліо,	**in Folio,**				
Апостолъ великій,	Apostoł wielki, 1772.	4.	30.	3.	30.
Ірмологіонъ подъ ноты.	Irmologion pod nóty, 1816.	5.	-	4.	-
Литургіконъ, (Служебникъ) великій.	Liturgikon (Mszał) wielki, 1780.	4.	-	3.	-
Служебникъ малій, (літург: С: Іоан:)	Mszał mały (Msza S. Jana) 1808.	-	20.	-	8.
Ѡктоихъ великій,	Oktoich wielki, 1765.	6.	-	5.	-
Триѡдь цвѣтна,	Tryod cwitna, 1746.	7.	15.	6.	15.
Триѡдь постна,	Tryod postna, 1753.	7.	15.	6.	-
въ Четвертъ,	**in Quarto,**				
Мартурологіонъ,	Martyrologion, 1793.	-	30.	-	20.
Ѡсмогласникъ подъ ноты;	Osmohłasnik pod nóty, 1816.	1.	30.	1.	15.
Требникъ великій,	Trebnik wielki, 1761.	2.	15	1.	30.
Часословъ великій,	Czasosłow wielki, 1726.	3.	-	2.	30.
Ѱалтирь великій,	Psałterz wielki, 1808.	1.	15.	-	48.
Пѣснь за здравіе Кесаря,	Pieśń za zdrowie Cesarza,	-	-	-	2.
въ Ѡсмуху,	**in Octavo,**				
Акадісты всеседмичніи,	Akafisty wsesedmyczne, 1742.	-	30.	-	20.
Апостолы и Евангеліе: неделны,	Apostoły i Ewang: niedzielne, 1706.	-	36.	-	24.
Букварь языка славено-рускаго,	Bukwar jazyka sław: ruskaho, 1827.	-	5.	-	4.
Канонъ воскресній,	Kanon woskresnyj,	-	8.	-	6.
Катехіемъ великій,	Katechizm wielki, 1788.	-	30.	-	20.
Катехіемъ малій,	Katechizm mały, 1817.	-	6.	-	5.
Молитвы для отрочатей,	Modlitwy dla dzieci, 1826.	-	8.	-	6.
Історія церковная,	Historyia cerkiewna, 1790.	1.	15.	1.	-
Любомудріе нравоучителное,	Filozofija moralna, 1790.	-	24.	-	15.
Тупикъ,	Гурік, 1814.	-	24.	-	18.
Часословъ малій,	Czasosłow mały, 1791.	-	40.	-	30.
Бгъ, Ода Гавріила Державина,	Bóg, Oda/Gabrie: Dierzawina, 1830.	-	6.	-	-
Словарь славенско-польскій,	Słownik słowieńsko-polski, 1830.	-	36.	-	30.
въ Двенадесятъ,	**in Duodecimo.**				
Ірмологіонъ (катавасіи) бе нотъ,	Irmologion (katawa:) bez nót, 1723.	-	20.	-	10.
Каноникъ зъ Акадістами,	Kanonyk z Akafistami, 1766.	-	36.	-	20.
Ѱалтирь малій,	Psałterz mały, 1704.	-	36.	-	20.
въ Осмнадесятъ,	**in Decimo-octavo,**				
Молитвословъ (Полустав) Іерей:	Mołytwosłow (połust:) Jereys: 1825.	2.	-	1.	20.
Соборникъ мірскій,	Sobornyk myrski, 1794.	-	30.	-	15.
Тойже, бе мѣсяцослова,	Tenże, bez kalendarza, 1794.	-	20.	-	10.
На ѿверстомъ листѣ	**Na otwartym arkuszu,**				
Азбука великая,	Abecadło wielkie,	-	-	-	3.
Проскомидія,	Proskómydyia,	-	-	-	2.
Молитвы по с. причащеніи,	Modlitwy po s. komunii.	-	-	-	4.
Чинъ во время Іовилея,	Nabożeństwo jubileuszowe.	-	-	-	3.

Въ Лвовѣ дни кн. Марта ҂аѡлг. ⊕ w Lwowie dnia 28. Marca 1833.

Стефанъ Левицкій, Предстратель Інститута

(М.П.)

Дионисій Зубржыцкій, Блюститель Книгопечатни

Ч. 496.

CLI. Львів.

Ономастїконъ

Превелебнѣйшому

Господину Господину

Антонїю Ангеловичу

Епископства Львовско-Галицко Каменецкагѡ Канонику, Засѣданїй Консисторїальныхъ второприсѣдателю, Коммиссїи Церковныя Кесарево-Царскому Совѣтнику С: Богословїя Доктору.

Нынѣже

Кесарево-Царскїя Россїйскїя Генеральныя Львовскїя Семинарїи Ректору особливѣйшему наукъ рачителю, и покровителю.

На день дї. Апрѣля

Содѣланъ

Пётромъ Лодїемъ

Въ Оуниверситетѣ Львовскомъ Любомудрїя оумозрителнагѡ, и дѣйствителнагѡ Кесарево-Царскимъ народнымъ въ Россїйскомъ языцѣ Профессоромъ

въ Львовѣ

Тупомъ Црькве Храма Оуспенїя Прстыя Бцы Ставропѣгїи Лѣта 1791.

Ч. 497. Ономастикон Петра Лодія 1791 р.

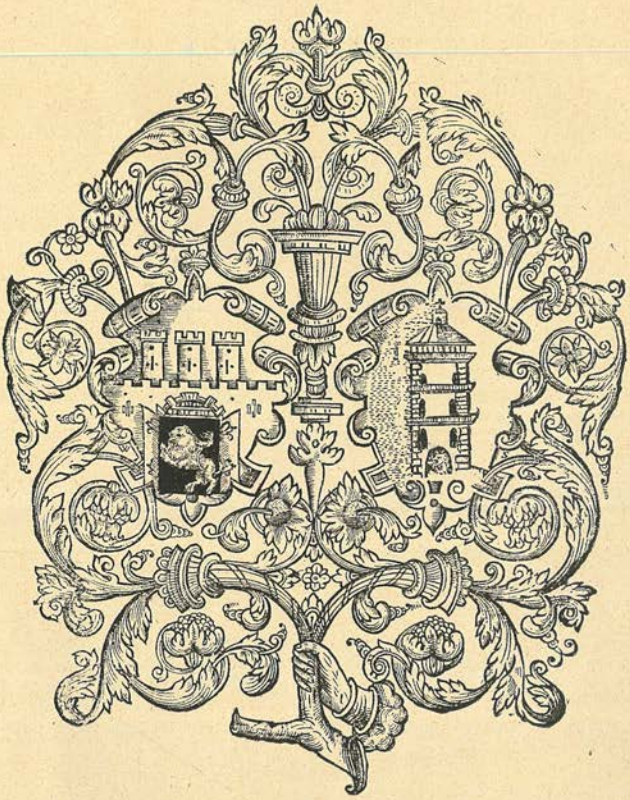

Ч. 498. Друкарский Знак на кінцях деяких книг 2-ої пол. XVII. в. перероблений із знаку Івана Федоровича.

EDITIONES
MUSEI NATIONALIS UCRAINORUM

LEOPOLI, via MOCHNAZKI 42.

Archit. A. Luspinskyi — Ucrainorum Haliciae ecclesiae ligneae XVI—XVIII. ss. 40 tab. Q. 1920. dol. 3.

J. Swiensiskyi — Ucrainorum Haliciae codices s. XVI. illuminati I—III, 195 tab. Q. cum commentario et iudicibus, 1922—1923 una cum additamento.

M. Sosenko — Ornamenta codicum Haliciensium XVI—XVII ss. in Museo Stauropigiano Leopoliensi collectorum, 18 tab. Q. dol. 12.

Pretium huius libri dol. 12.

75-

ORIGINES ARTIS TYPOGRAPHICAE UCRAINORUM

CCCL annis primi libri in Ucraina Leopoli 1573—4. a. impressi peractis

permultis effigiebus, typis et ornamentis librorum ucrainicorum illustratae

motu et opera auctoris Ilarioni Swienzizkyi investigatae

sumptibus Musei Nationalis Ucrainorum Leopoliensis Instituti Scientifici conditi a Metropolita Halic.

Andrea Comite Sheptyzkyi

editae.

IN OFFICINA MONASTERII ORDINIS S. BAS. M. ŽOVKVA 1924 IMPRESSAE